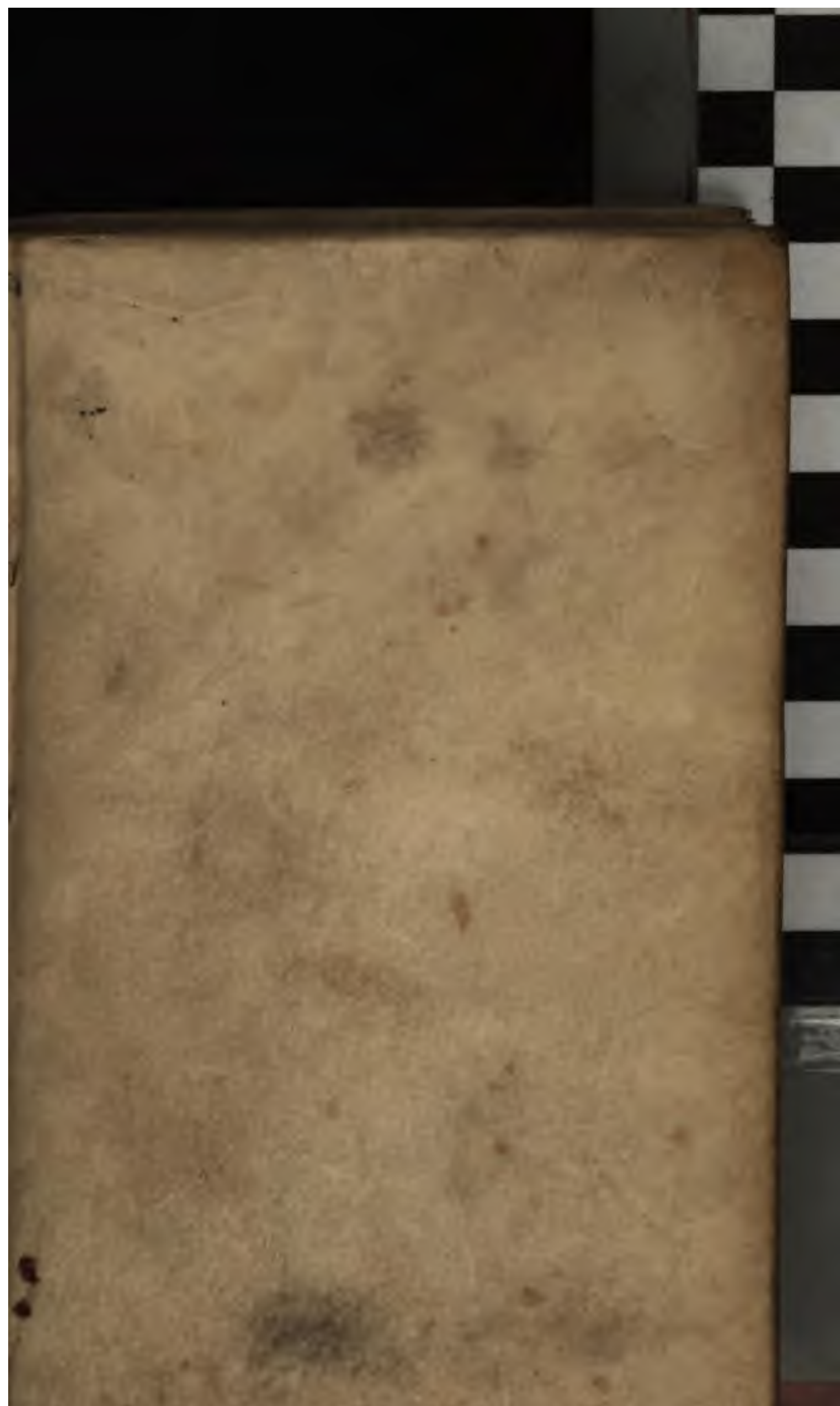

B

HET LEVEN
VAN
ELIZABET,
KONINGINNE
VAN
ENGELAND.
Te AMSTERDAM
by NICOLAAS ten HOORN. 1720.
J. Goeree del. et fec.

HET LEVEN
VAN
ELIZABET,
KONINGINNE
VAN
ENGELAND.
Te AMSTERDAM
NICOLAAS ten HOORN. 1730.
J. Goeree del. et fec.

HET LEEVEN
VAN
ELIZABETH,
KONINGINNE
VAN
ENGELAND;

BEHELZENDE

Haare ongemeene hoedanigheden en groot verstand; nevens haare wijze en voorzichtige regeering, onder welke 't Koningrijk van Engeland meer als onder iemant van deszelfs Koningen gebloeit heeft.

MITSGADERS

Eene nette beschrijvinge hoedaanig zy het groote werk van de Reformatie der Kerke van Engeland, met d'uitterste omzichtigheid bevordert en volvoert heeft.

In 't Italiaans beschreeven door den HEER

GREGORIUS LETI.

Met Figuren.

EERSTE DEEL.

Derde druk: zynde deeze uitgaave in stijl en taal, zeer veel verbeetert.

t'AMSTERDAM,

By NICOLAAS TEN HOORN, Boekverkooper, 1720.

VOOR-REDEN.

'T IS meer als dertig jaren geleden, dat ik alrede het voornemen had, om het leven van Koninginne ELIZABETH te beſchryven, 't welk ik tegenwoordigh in 't light geve; en wanneer ik noch vry jonger was, ſo liet ik bykans niet eenen dag voorby gaan, ſonder daar aan te arbeyden. De luſt, om die Hiſtorie te beſchryven, beving my, juyſt ter tydt, wanneer ik beſig was om die van Paus *Sixtus* de V. op te ſtellen; en ik was verrukt dat ik in myne gedenkſchriften vond, dat die Paus heel veel werk van die Koninginne, en van haare

Staatkundige regelen maakte. Invoegen dat ik so ras Romen niet verlaten hadt, om naar Vrankryk te gaan, of ik besloot het leven van die groote Koninginne te beschryven. Aan d'andere zyde de groote achtingh, die sy in de wereld had, waar in men haar bykans niet anders als de *Fœnix van haar eeuwe* noemde, baarde in my noch te meer lust, om aan de beschryving van haar leven t'arbeyden.

Met dat voornemen versamelde ik alle schryvers, die van het leven, de daaden, en regeering dier Koninginne geschreven hebben; en alſo ik doen besigh was met zaaken, die my d'eere verschaften, dat ik bykans alle dagen by Engelse Heeren was, onder welke zeer geleerde in de Historien en in Staatsſaaken waren, so trachte ik van de selve ook te mogen weten, al het geen my tot mijn voornemen dienen konde. Maar om de waarheyt te seggen, ik vond so

veele

veele verscheyde gevoelens wegens die Koninginne, dat ik ten halven van myn wegh den moet liet sakken. Want sommige schilderden haar als een onkuysche, en als een tweede *Lais*: Andere in tegendeel verseker-den my, dat sy heel kuysch en altyd Maaght geweest was. Sommige sey-den, dat sy wreed en ontmenscht; en andere daaren tegen beweerden, dat sy de goedertierentheyt en de goetheyt self geweest was. Eenige seyden, dat sy heerssuchtig en ydel geweest was; en andere beweerden weder, dat sy heel zeedig was ge-weest. De Protestanten maakten van haar een Engel, en de Roomsch-Katholyken een Duyvelinne. Som-mige maakten haar uyt voor een To-neelspeelster, en andere noemden haar een Heldinne. Eyndelyk eeni-ge wilden dat sy geen Godsdienst ge-had hadde; en weder andere be-weerden, dat sy vol van yver was

geweest. En die tegenstrydigheden van gevoelens verdrooten my sodanigh, dat ik het werk varen liet, en my begaf om aan yets anders te arbeyden.

Weynigh tydt daar naa, de staat van myne saaken my verbonden hebbende, om naar Engeland te vertrekken, en d'eere gehad hebbende van kort daar aan by Mylord *Anglesey* bekent te wesen, wekte de selve myn slapenden yver op, om het leven van ELIZABETH en dat van *Cromwel* te beschryven; en beloofde my, al 't geen hy deswegen het best in sijne gedenk-schriften hadt, te sullen mede deelen: my heugt self, dat hy sigh van de volgende woorden bediende, *non bisogna perder corragio, perche trovera molti Inglesinell' andar intracciando memorie che disprezzerano quel che di vero come bugia, é vi figureranno le bugie per verita;* dat is te seggen, *dat ik niet aarselen*

ſelen moeſt, vermits ik in 't opſoeken van de actens en gedenk-ſchriften onder d'Engelſen, luiden mogt vinden, die heel ſtrydigh van gevoelens waren. Dat eenige d'alderſekerſte waarheden voor fabelen ſouden aanmerken, en dat andere my d'aldergrootſte fabelen voor waarheden ſouden opgeven. 't Is ook ſeker, dat men noyt ſo verſcheydentlyk heeft geſchreven, noch ſo veel goets en ſoo veel quaats van eenige Koninginnen, als van de deſe, geſegt; noch de gebreken en de deugden van yemandt met ſo veel uytſporigheit en drift, als in deſe gelegentheit verheft heeft.

De Roomſch-Katholyken hebben in der waarheit eenigh goet van die Koninginne gezecht; maar dat weynige is ſodanig vergiftight, en met ſo veel venyn en quaat-ſprekentheit bedekt; dat men het nauwelyks door ſo veele quade hoedanigheden, die men haar toeſchrijft, kan heen zien.

De Proteſtanten hebben ſomwylen willen toonen, dat ſe zonder belang van haar ſpraken; maar ſy hebben die ſoort van vryheit met zo veel loftuitingen en vleieryen bewonden, dat de waarheit daar niet uit te trekken is. 't Is op die wyze dat ſommige Hiſtoryſchryvers oprecht willen ſchynen, wanneer zy drie of vier woorden geuit hebben, die niet tot voordeel van hunne Souvereynen ſtrekken; maar ſy bedelven daar naa die drie of vier woorden, onder het gewichte van een over-groot getal van loftuitingen, die buyten de maat gaan: en de geene die ſteek-ſchriften maken, hebben desgelyks de omzichtigheyt van 'er eenige waarheden onder te mengen, om de ſelve de gedaante van eene waarachtige Hiſtorie te geven. 't Is waar dat 'er ſomtyds redenen en omſtandigheden zyn, die de Schryvers verbinden, om ſig naar den tyd en de zaaken te

voe-

voegen, en om, gelyk men zegt, *van de noot een deucht te maken*; en Paus *Urbanus de* VIII. was gewoon tegen sijnen Neve te zeggen, *dat een goet Vorst al zo veel reden heeft, om sigh over valsche lof die men hem geeft, als over steekschriften die men op hem maakt, te verstooren; en dat het te gelyk van de pligt van een Christen en van een edelman is, moedig de verongelykingen die men hem aan doet, te vergeeven, en om de valsche of uytspoorige lof die men aan hem geeft, in te toomen.*

Ik had zo ras de algemeene Monarchie van *Lodewyk* de XIV. niet laten uytgaan, of het scheen dat al de werelt my wilde steenigen. En om wat reden? Het was om dat dit Boek een oprechte spiegel was, waar in elk natuurlyker wyze en zonder vleyerye vertoont wierd, 't geen met de valsche smaak van deze eeuwe niet over-een quam; welke niet

dat fabelen, romans, en valſche en uytſpoorige Lof-dichten wil zien. Ik voor my zonder acht te nemen op 't geen men 'er van zeggen zal, heb voorgenomen, om van de levendige, wanneer het 'er op aan zal komen, om hunne gebreeken te leeren kennen, met zo veel vryheit te ſpreken, als men gewoon is van de verſtorvene te doen; en op de zelfde wyze te werk te gaan, wanneer het oorzaake zal wezen, om hunne deugden en goede hoedanigheden te pryzen, en om noyt de waarheyt voor myne Lezers te verbergen. Want de werelt is vermoeyt en overladen van een on-eyndigh getal van Boeken, die niet als Loftuitingen van hunne Helden behelſen, zonder oyt hunne gebreken te melden. De Predikers zelfs doen hedendaags niet anders als de Predik-ſtoelen te doen weergalmen, van den lof dan van dien Vorſt, en dan weder van dee-

zen, om daar van zo als het hun belieft, zo veele *Alexanders*, zo veele *Cæſars*, zo veele Helden, en zo veele wonderwerken van dapperheyt te maken: en ongelukkig zyn de geene, die met hunne gevoelens niet over een ſtemmen.

Zo 'er misverſtanden onder de ſchryvers zyn; men moet bekennen dat 'er noch meer zijn onder de Lezers. Want zo deſe genegenheyt voor eenen Vorſt hebben, en dat haar een Boek in handen komt, dat hem groote lof geeft, zo zynſe als verrukt van vreugde, en ſy verheffen dan den ſchryver tot den hemel toe; maar zo hem 't minſte ding ontvallen is, 't welk niet tot des ſelfs lof ſtrekt, of 't welk een dubbelde zin behelſt, zo word de Schryver aanſtonts veracht, en hy deugt dan nergens in. By aldien men naar hun welbehagen niet lofs genoeg geeft aan den Vorſt daar men van ſpreekt, zoo vattenſe deſwegen

eene groote gevoeligheit tegen den Schryver op, dat ſy hem, zo ſy konden, wel verſcheuren zouden; en ſy zyn zodanig met hunne voor-oordeelen, en door hunne drift ingenomen, dat ſy noit onderſcheyd tuſſchen het goede en het quade maken; en dat ſy wenſchen in de Boeken te vinden, niet 't geen daar in behoort te weſen, maar 't geen ſy in 't hooft hebben, wegens 't geen dat zy hebben willen dat den zamenſteller moeſt geſeyt hebben.

De Hiſtorie van Koninginne ELIZABETH is zekerlyk een van d'alderteêrſte en moeyelykſte die men zoude konnen ondernemen te beſchryven; ter oorzake van de ſtrydig heyt der gevoelens, die de werelt voor of tegen de ſelve verdeelen: en gelyk wy gezecht hebben, zommige merken haar aan als een wonder zo ten opſighte van haarperſonelyke hoedanigheden, als wegens de groote

zaa-

zaaken die onder haare regeering voorgevållen zyn; terwyle andere haar weder aanmerken voor een monſter van wreetheyt, van ydelheit, van geveynſtheyt, en van bedriegelykheit. Wat middel om de bedolve waarheyt uyt het midden van die uitſpoorige loftuitingen, en van die vergiftigde ſteek-ſchriften te konnen opgraven, en om yets te konnen zeggen, dat perſoonen welke met ſulke ſtrydige vooroordeelen ingenomen zyn, ſoude konnen voldoen? Al 't geen dat ik daar ontrent doen kan, is, om 't gemeen met al d'oprechtigheyt daar ik bequaam toe ben te verzekeren, dat ik in 't beſchryven van deſe Hiſtorie geen ander voornemen gehad hebbe, als om zo veel als ik gekonnen hebbe, uyt te kiezen, 't geen het waarachtigſte, en 't meeſt over-een-komende is, met de hoedanigheden en regeeringe dier groote Vorſtinne. Op dien voet beloof ik my,

dat

dat het gemeen my mynen goeden wille ten besten sal duyden, en dat myn werk aan oprechte personen, en die wenschen de waarheyt van de Historie te weten, niet onaangenaam sal zyn; en ik laat aan de zodanige, die gewoon zyn al 't geen sy lesen te beknibbelen, de zorge bevolen, om een Historie naar hun goetdunken te beschryven, en wensch hen leven en gezontheyt genoeg, om hun genegenheyt te voldoen.

G. Leti.

HET LEEVEN VAN ELIZABETH

Koninginne van Engeland.

EERSTE DEEL.

EERSTE BOEK.

Behelzende verscheide byzonderheden van het leeven, de daaden, huwelyken, en andere gevallen van Hendrik den VIII. *en van* Anna van Boulan, *d'Ouders van Koninginne* Elizabeth; *die tot het verstandt van de Historie dezer Koninginne noodig zyn.*

IK weet niet wat voor gedachten de menschen hebben, dat zy zoo een vreemde en quaade meininge van de Vrouwen opvatten, datze de zelve niet bequaam achten, om het bestier over groote zaaken te hebben, noch om bondige raadslagen te geeven, noch om met dapperheit groote voorneemens uit te voeren. Daar van komt, dat zy, wanneerze een perzoon van die kunne, een Rijk of Staat

De menschen bedriegen zich in de meininge die zy van de Vrouwen hebben.

Staat met voorzichtigheit en met beleit zie regeeren, niet mangelen om haar aanstont die glorie te benemen, om dezelve aan haar gunstelingen en Staatsdienaárs toe te schrij ven, om haar voor een wonder van de natuur of voor eene gaave des hemels te doen door gaan; gelijk of de Vrouwen uit de natuur on bequaam waaren, om eenige zaak van gewich te te verrichten. Ik beeld my in dat zulk komt, van, dat de Apostel Paulus verboode hebbende, dat de Vrouwen in de Gemeent zouden onderwijzen, men derhalven daar ui besllooten heeft, dat de zelve noch te minde bequaam waaren om een Rijk te regeerer Maar men bedriegt zich zeekerlijk; want is'e wel ooit een wijzer en voorzichtiger Man al den Patriarch *Abraham* geweest? 't Is echte waar, dat God hem uitdrukkelijk beveelt dat hy den raadt van zijne Vrouwe zoude aan neemen, *gehoorzaamt Sara in al 't geen dat z tot u zeggen zal.* Eene waarachtige getuige nisse van het goet beleidt waar toe de Vrou wen bequaam zijn. Ook ziet men dat alle d Natien die kunne in eere hebben gehouder De Spanjaarts noemen de zelve in haar spraa met een naam die eene zoort van meerderhei * betekent. De Romeinen hadden den Man nen bevoolen haar de rechterhand te geever De Grieken hebben van die kunne de name van hunne Zang-godinnen, en van *Minerv* de Godinne der weetenschappen en konste ontleent. De drie voornaamste deelen der we relt, *Europa*, *Azia*, *Lybia*, (zoo noemde d'Ou

* *Donna, quasi Domina.*

d'Ouden *Africa*) draagen Vrouwen naamen. De Keizer *Justinianus*, die een Vorst van een groote verdienste is geweest, beval, dat de Vrouwen deel aan de hoedanigheden van haare Mans zouden hebben, en datze Baronnessen, Gravinnen, Hartoginnen, Land-vooggessen enz. zouden genoemt worden; en om aan d'andere Mannen een voorbeeld te geeven van d'achting die zy voor hunne Vrouwen moesten hebben, zoo noemde hy de zijne met de naam van *Eerwaardigste*. De Koninginne van *Sceba* wenste zoo vieriglijk om zich bequaam in de regeering te maaken, dat zy van de wijsheit van *Salomon* hebbende hooren spreeken, uit een ver afgelegen land naar hem toereisde, om van zijne wijsheit eenig voordeel te trekken. Kort om, hebben de Vrouwen ooit wel iets ondernomen, dat zy niet uitgevoert hebben? Wie heeft 'er ooit meer voortgang in de *studie* van welspreekentheit gemaakt, als *Kornelia*? of in die van de H. Schriften, als *Marcella*? of in de kennisse der spraaken, als *Eustochia*? Maar 't is niet alleen in de letteren dat de Vrouwen uitgemunt hebben. Wat glorie hebben de zelve ook niet door de waapenen verkreegen gehadt? Men kan zulks uit de Griekse en Latijnse Historien afnemen, die getrouwe getuigen daar van zijn. Wie heeft men voortreffelijker gezien als *Kleopatra*, *Zenobia*, *Semiramis*, *Artemisia*, de Vrouwen van *Sparte*, en de *Amazonen*? Wat eer hebben de zelve niet aan het hooft van heirlegers, en in de regeeringe van Rijken verkreegen? Eene eere die noch veel verder zoude

hebben gegaan, zoo de Mannen zedert veele eeuwen de regeeringe der Rijken, en het bevel over de heirlegers van haar niet overweldigt hadden; hebbende haar voor hun aandeel niet meer als het spinrokken, en de kleine zorgen van de huishouding overgelaten, om de zelve in te grooter dienstbaarheit te houden; Vrankrijk heeft daar een groot voorbeeld van gegeven, door de gestrengheit van de *Salische* wet, welke de Vrouwen van den Throon, en van het Koninklijk gezach uitsluit.

De Vrouwen zijn bequaam om wel te regeeren.

Daar is dan niets anders als d'eenvoudigheit van de geenen, die zich door den schijn laaten overhaalen, of de quaadaardigheit van de zulke, die de Vrouwen niet beminnen, of de heerssucht van anderen, die alles voor hen zelven willen hebben; die tegenspreeken kan, dat de Vrouwen alle de natuurlijke en vereiste hoedanigheden niet konnen hebben, die nootzaakelijk zijn, om in alle zoorten van bedieningen, het zy in Staat- of Krijgskundige, of andere regeeringen te konnen slagen; en datze ook zoo volmaaktelijk als de Mannen, in al 't geene zy onderneemen, niet gelukken konnen. De Historien verschaffen ons daar duyzent voorbeelden van: en indien de Vrouwen van verscheide Vorsten en byzondere menschen, geen meer voorzichtigheit en wijsheit in het bestier der zaaken als haare Mannen hadden getoont, of dat zy dikmaals geen behulpmiddelen verschaft hadden aan zaaken, die het quaat bestier van haare Gemaalen tot op een duimbreet naa aan haar verderf had gebracht, verscheide Rijken en

Lan-

Landen zouden al voor langen tijd veel te lijden hebben gehadt. Niet te min schijnt het dat Duitsland, Vrankrijk, en Italien, den raadt der Barbaren en Turken gevolgt hebben, wanneerze eenige hoonende wetten aangaande de Vrouwen vastgestelt hebben. Want wie weet niet, dat die Barbaren, die men voor Monsters in de menschelijke zaamenleeving moet aanmerken, zich niet vergenoegt hebben, om de zelve uit alle openbaare zaaken uit te sluiten, maar datze haar ganschelijk tot Slaaven hebben gemaakt? In Duitsland is het ten naastenby even eens; gelijk ook in Italien, alwaar de Vrouwen nergens anders toe dienen, als om kinderen te baaren, en daar men haar zoo weinig acht, dat menze gelijk de Aapen aan een keten gebonden, of als Papegaijen in een kooije opgesloten houdt, om zich daar mede te vermaaken als men het goedvindt. De Fransen houden met de zelve eenigen schijn, maar in den grond zijnze dien aangaande veel wreeder als alle die Volkeren, door de hardigheit van de Salische wet, waar van wy vermelt hebben, welke het recht der natuure omstoot, door de Vrouwen onbequaam en onwaardig te verklaaren om den Throon te beklimmen. 't Is waar, dat zy om de zelve te beter te bedriegen, haar dat vergift uit een gulden Beeker doen inzwelgen, en om haar te beletten, dat zy het ongelijk dat men haar doet, niet bezeffen zouden, de zelve alle zoorten van vermaakelijkheden, speelen, danzerijen en andere tijdkortingen vergunnen; dat zy haar vry-

heit geeven, om met al de wereld omgang te mogen hebben, en dat zy de zelve door ootmoedigheden, eerbiedigheden, uitterlijke achtingen, en diergelijke dingen, verblinden en betooveren.

Koninginne *Elizabeth* moet ten deele gepreezen, en ten deele gelaakt worden.

Maar wanneer men niet meer als het eenig voorbeeld van de Koninginne ELIZABETH hadt, die groote Koninginne, die d'Engelzen voor een wonder van de natuur, of voor een wonderwerk van den hemel aanzien, in 't geen de bequaamheit van de regeeringe belangt, het zelve zoude genoeg zijn, om ons te toonen, dat de Vrouwen tot d'allergrootste zaaken bequaam zijn. Ik heb wijders met afgrijzen gezien zeeker vuil Boek, 't welk tot tijtel heeft, *dat de Vrouwen van een andere stoffe als de Mannen zijn;* waar in men het voorbeeld van die Koninginne durft bybrengen, om met de geenen die haar bequaamheit in het bewint der zaaken gepreezen hebben, te spotten, en zegt, dat haare gunstelingen, haar Raadt, en het Parlement, geduurende haare regeeringe alle zaaken deeden, zonder dat'er iets anders van haar als de bloote naam in was. Men kan niet tegenspreeken, dat die Koninginne niet heel veel verstandt heeft gehadt; maar men moet ook bekennen, datze zeer gelukkig is geweest, en dat den staat der zaaken van Europa ter dier tijd niet weinig toegebracht heeft, om 't een en 't andere te doen uitblinken. Wijders spreeken d'Engelse van haar, als van de grootste Heldinne die der ooit geweest is. Men moet echter bekennen, dat haare regeeringe een mengelmoes van goet en quaat is geweest,

dat

dat het bezwaarlijk is de zelve zoo te onderscheiden, dat men den Evenaar altijd gelijk zoude konnen houden, en dat men niet in 't een of 't andere zoude overslaan. Mijn voorneemen is echter om deze Historie zoo te behandelen dat men den geenen, wier grilligheit of quaataardigheit te zeer tegen die Vorstinne gekant is geweest, den mondt zoude konnen stoppen, zonder over te hellen naar den kant der zulke, die de zelve al te veel gevleidt hebben. Maar eer wy daar toe treeden, geloof ik dat het nootzaakelijk zal zijn, een korte beschrijvinge van het leeven van *Hendrik* den VIII. en van *Anna van Boulan*, haare Ouders, te geeven. Ik zal zulks met weinig woorden doen, vermits ik daar van in mijn *Theatrum Britannicum*, (werwaarts ik alle de geene wijze die daar van breeder onderrecht willen weezen) wijdloopig gesprooken hebbe. Alzoo het voorneemen dat ik hebbe om kort te weezen, my niet kan toelaaten, om my daar over verder uit te breiden, hoe grooten overvloet van zaaken dat men weegens het grillig gedrag van dien Vorst, ook zoude konnen bybrengen.

Hendrik zich reets bejaard vindende, wijders ook ongemeen vet geworden, met een booze zweer aan zyn been geplaagt, en met verscheide andere ongemakken, die hem eeniglijk de begeerte om quaat te doen overgelaaten hadden, beladen zijnde: Zelfs zijn einde ziende naderen, en echter meer op zaaken van d'aarde, als op die van den hemel denkende, geloofde, dat hy om alle onderwerp van ja- Jalouzie van Koning *Hendrik* tegen het Huys van *Howard*.

louzie in het Rijk wech te nemen, en de Kroon voor zijn Zoon te verzeekeren, zich van den Hertog van *Nortfolck*, en van den Graaf van *Surrey* moest ontslaan; zich inbeeldende, dat zyn Zoon *Eduward* de zelve nooit vreedzaam bezitten zoude, zoo lange als die twee Lords het overgroot gezach 't welk zy in het Koningrijk hadden, voor al in zijn minderjaarigheit, behielden. De zaaken waaren in zulken staat, dat hy het bestier van dien jongen Vorst aan die Heeren niet konde beveelen, zonder hem aan duyzent gevaaren over te geeven: noch hen van het Hof en de Rijkszaaken konde verwijderen, zonder een zoort van inlandschen Oorlog in het Koningrijk te verwekken. Hem was ook niet onbekent, dat het Huis van *Howard* naar de Kroon stond, en dat men in Engeland onder de minderjarigheit van eenen Vorst de Kroon dikmaals hadt zien overweldigen.

Reeden van dien. De Koning dacht nooit aan de groote hoedanigheden van dien Hertog, en van den Grave zijnen Zoon, die hy te meer vreesde, om dat hy de jongste was, zonder duyzent ongerustheden te hebben. Hy zag dat de zelve van alle de Orders van het Koningrijk geacht waren: hy wist dat men overal zeide, dat men t'zedert langen tijd in Engeland geen twee Mannen gezien hadt, die zoo bequaam in alle zaaken van vreede en oorlog waaren: Ook zeide men van den Hertog, dat *hy d'eedelste van alle Geleerden, en d'aldergeleerste van alle Eedelen was*, men zeide ook het zelve van den Zoon. En men achte de zelve alle beide zoo hoog, dat men

men hen voor de twee bequaamste Mannen van de Natie hieldt, om groote dingen t'ondernemen en uit te voeren; loftuitingen, die als zoo veele steeken in de borst van *Hendrik* waren, die niet besluiten kost om zijn Zoon in de handen van zulke Luiden te laaten.

Om zich uit die vertwijffeling te redden, nam hy een besluit, dat met de Staatkunde der Turken overeen quam, hoe strijdig het ook met alle Goddelijke en menschelijke wetten was: dat is te zeggen, dat hy in de deugt van die Heeren iets zocht, waar door hy hen aan de uitterste misdaadt konde schuldig maaken. Hoe hy zijn dood meer zach naaderen, hoe meer hy zich haaste, om zijn voorneemen uit te voeren, en hoe minder dat hy dacht dat hy ten minsten als een Christen behoorde te sterven: en vermits hy de behendigste Man des werelds was, om voorwendzels uit te vinden, om zich t'ontdoen van de geenen, die het geluk niet hadden van hem te behaagen, zoo feilde hy niet om die twee Heeren te doen sterven. Onder de Hooft-misdaaden die men hun te last leide, was deze de allergrootste, *dat zy de volle waapenen van het Koningrijk in hunne familie aangenomen hadden: een opgeblazentheit welke deed oordeelen*, zeide de Koning, *dat zy eisschen op de Kroon maakten.* Hy laat de zelve beschuldigen.

Men nam de zelve op dat voorwendzel den 12 December gevangen, en men bracht hen nevens verscheide andere in den Tour. Kort daar aan stelde de Koning Rechters aan, voor welke zy gedagvaardt wierden. Maar zy verdedigden zich met heel goede reedenen, voor- En gevangen zetten.

namentlijk de Hertog, die zich ten vollen rechtvaardigde van al 't geen waar meede hy beschuldigt wierd: Hy deedt blijken, dat hy de zelfde waapenen voerde, die zijn Huis van outs af gevoert hadt; en alhoewel hy recht hadt om de zelve ten vollen, geheellijk, en zonder verdeiling te voeren, dat hy zulks echter niet hadt willen doen, zonder daar over met de Herauten van waapenen raadt gepleegt te hebben, welke hem alle verzeekert hadden, dat hy ze op die wijze voeren mogte.

Laat den Graave ter dood doemen.

Maar alle die reedenen waaren te vergeefs voor Rechters, welker ooren reets door de Staatregels van den Koning voor-ingenomen waaren; de zelve weezen mitsdien het vonnis des doods tegen die twee Heeren, onder voorwendzels, die de Vorsten van *Hendriks* aart nooit ontbreeken, en zy lieten het zelve op den zestienden Januari uitspreeken. De Koning van zijne jalouzie een weinig bedaart, en zijne drift voldaan zijnde, wilde, voor dat hy stierf, eenig meedelijden en goedertierentheit betoonen, met het Vonnis des doods van den Hertog in eene eeuwige gevangenis te veranderen, uit welke hy naderhandt onder de regeeringe van *Maria* verlost wierdt. Hy deed aan den Graaf de zelve genaade niet, niet om dat hy schuldiger, maar om dat hy jong, en om dat men voor zijn jonkheit beducht was; ook zoude de Koning de Kroon op het hooft van zijnen Zoon niet veilig geacht hebben, zoo hy die twee Heeren in de gevangenis gelaaten hadt. De Graaf wierd dan op den neegentienden Januari gerecht; eenen dag op wel-

welken *Hendrik* te bed lag, van zijne quaalen meer als gemeen gepijnigt zijnde; waar uit de meedestanders van die twee Heeren niet naleten voordeelige gevolgen voor hen te trekken. Maar alhoewel zy een oneindig getal vrienden hadden, wierd 'er echter niet eenen gevonden die haar verdeedigen dorst: zoo gelukkig was die Vorst in de voorwendzels, waar van hy zich bedienen wilde, te doen gelden.

De Staatdienaars en de Geneesheeren zelfs geloofden, dat, vermits de ongerustheeden en quellingen van den Koning, zedert den tijd van zes maanden zijne smerten gestaadig vermeerdert hadden, (want hy hadt geen besluit genomen, om die twee Heeren te doen omkomen, als zedert dat zijne qualen een weinig verzacht waaren) of dezelve zouden door het vonnis, dat tegen hen gevelt was, een einde genomen hebben, of ten minsten verzagt zijn. Maar d'ondervindinge deed zien, dat zy zich bedroogen hadden, want in tegendeel de qualen van den Koning wierden dagelijks grooter, * zedert dat men den Hertog en den Graaf gevangen had gezet; in voegen dat op den dag van de *executie*, en op 't uur dat de Graaf op het Schavot was, de Koning willende opstaan om zijn bedde te doen vermaaken, zulks niet kost doen, noch ook vervolgens niet tot zijnen dood toe, die acht dagen daar naa voorviel, gekonnen heeft; vermits God hem riep om reekenschap van zijn doen te koomen geeven. Derhalven is het onmoogelijk zijne driften in dien opzich-

Aanmerkingen.

zichte te konnen voldoen, zonder in 't vervolg door de knagingen van zijn geweeten ontrust te worden.

Koning *Hendrik* maakt zijn Testament.

De Koning mitsdien ziende, dat het vermaak 't welk hy gehadt hadt in zich zelven te voldoen, hem niet hadt konnen vertroosten; maar dat in tegendeel zijne quaal alle dagen grooter wierdt, wilde nogmaal het Testament bekrachtigen dat hy gemaakt hadt, en 't welk drie maanden te vooren in de tegenwoordigheit van den Aarts-Bisschop van Kantelberg, en van verscheide andere Prelaten en groote Heeren van 't Hof verzeegelt, en gelijkformig was met het geen men kort te vooren in het Parlement vastgestelt hadt; hy maakte *Eduward* zijnen Zoon tot eenigen Erfgenaam en Nazaat van de Kroon; en beval, dat, zoo hy zonder kinderen, uit een wettig huwelijk gebooren, mocht komen te sterven, *Maria*, uit het huwelijk met *Katharina* van Spanjen geteelt, hem in het Rijk zoude opvolgen: en dat, zoo *Maria* zonder kinderen quam te sterven, de Kroon als dan aan *Elizabeth* zijne andere Dochter, geteelt by *Anna van Boulan*, zoude toebehooren: Alhoewel d'een' en d'andere by een openbare Wet des Parlements zedert het huwelijk van *Hendrik* met *Johanna Seymour*, voor Sterlingen waaren verklaart, naa dat men die Wet by Trompetten-geklank door het gansche Koningrijk afgekondigt hadt, met verbodt aan d'een' en d'ander', om ooit naar de Kroon te staan. Niet te min is d'een' en d'ander' op den Throon geklommen, en de rechte linie van dien grooten Koning, die zoo vee-

veele ongeregelde dingen hadt gepleegt, heeft in den perzoon van de tweede ontbrooken.

Hy beval in dat Teſtament, dat zijn lichaam in de Kerk van Windſor zoude begraven worden in het graf dat den Kardinaal *Wolſey* voor den Koning hadt doen maaken. Ik zeg voor den Koning, want daar zijn luiden die geloo-ven, dat die Kardinaal dat graf voor hem zelven hadt doen maaken, onder voorwendzel dat het op zijn bevel was dat men het maakte. Men zeide zelfs dat de Koning in die grafſtede hadt willen begraven worden, om te toonen hoe lief hy dien Kardinaal hadt. Maar 't opſchrift dat men op de zerk ſtelde, deed klaarlijk zien, datze voor den Koning en uit laſt van den Koning gemaakt was. Hy beval wijders by het voorſchreve Teſtament; dat men de Kapellen en de Graffteden van *Hendrik* de VI. en *Eduward* de IV. treffelijker zoude ophalen en verçieren; boven al droeg hy zorge, om zijn Zoon een groot getal goede Raadsmannen naa te laaten, van die den meeſten yver getoont hadden, om zijne meiningen op te volgen: beveelende dat de regeeringe, geduurende de minderjarigheit van zijnen Zoon ganſchelijk in handen van de volgende perzoonen zoude verblijven; namentlijk van *Thomas Kranmer*, Aarts-Biſſchop van Kantelberg, *Thomas Wriotheſley* Kancelier, *William Powlet* Baron van St. John, *Johan Rouſſel* Bewaarder van 't klein Zeegel, *Eduward Seymour* Grave van Herbert, *Johan Dudley* Burg-Graaf van Iſle, Groot-Admiraal van Engelandt, *Kumbert Tonſtal* Biſſchop van Durham,

Wil in de Kerk van Windſor begraven wezen.

Teſtamentaire Raaden.

Ed-

Edmund Montaigue Voorzitter in 't Hof van de gemeene pleidooijen, *Anthony Broven* Groot-Stalmeester, *William Paget* Ridder, *William Herbert* Ridder, *Thomas Bromley* Ridder, *Anthony Denny* Ridder, *Eduward Nort* Ridder, *Eduward Wothan* Ridder, *Nicolas Wotom* Doctor in de Godgeleertheit, en Deken van Kantelberg en Jork. Hy stelde noch een anderen Raadt van twaalf perzoonen aan, om met de zelve over ongemeene zaaken te gelijk raadt te pleegen, zijnde alle geslagen Vyanden van 's Pauzen gezag: namentlijk *Hendrik* Graaf van Arondell, *William* Graaf van Essex, *Thomas Cheyne* Thresorier van het Stadhuis, *Johan Gages* Contrarolleur, *Anthony Wingfield* Onder-Kamerling van den Koning, *William Peter* Secretaris van Staat, *Richard Rich*, *Johan Balther*, *Raphael Sadler*, *Thomas Seymour*, *Richard Soutwel*, en *Edmund Pekham*, alle Ridders, mitsgaders luiden van heel veel verstant en dapperheit.

Men berigt den Koning het gevaar daar hy in was.

's Nachts tusschen den zes-en-zeeven-en-twintigsten, de Geneesheeren ziende, dat de ziekte van den Koning gestaadig verslimmerde, raadtpleegden met malkander en beslooten dat de Koning maar weinig uuren meer leeven konde, (en hy leefde in der daadt ook niet langer als tot den morgenstont van den volgenden dag den acht-en-twintighsten) en dat het derhalven tijdt was, om hem berichten te doen door yemand van de geenen, die de meeste toegang tot hem hadden, dat hy tot heil aan de zaaligheit zijner ziel moest arbeiden, ten minsten in die laatste ogenblikken van zijn leeven.

ven. Men hadt moeite om iemand te vinden die zoodaanigen last op hem wilde neemen. *Dannay* bood zich daar toe alleen aan, en by het bedde van den Koning genaadert zijnde, vond hy hem in een luid gekerm, door de pijne die hem de wonde in zijn been, 't welk men verbond, veroorzaakte, zeide hy tegen hem, dat'er geen hoop meer was, dat hy van zijn ziekte geneezen zoude, en alle menschelijke hulpe daar toe te vergeefs zijnde, hy derhalven zijne toevlucht tot God moest neemen, en van des zelfs goedertierenheit de vergeeving van zijne zonden moest trachten te erlangen.

Die reeden verbaasde Koning *Hendrik* geweldig, die zich in der waarheit gevaarlijk krank gevoelde; maar niet geloofde dat hy zoo naa aan zijnen dood was, invoegen dat hy *Dannay* sterk aangezien hebbende, hem zeer ruw antwoordende, vroeg, *wie zijn toch de rechters die my ter dood veroordeelt hebben? en u last gegeeven hebben om mijn doodvonnis uit te spreeken? De Geneesheeren*, SIRE, antwoorde hem *Dannay*. *Zoo moet ik my dan tot de dood gaan bereiden*, zeide de Koning, en hy beval daar op, dat men den Aarts-Bisschop van Kantelberg by hem zoude laten komen. Ondertusschen de Geneesheeren in zijne kamer gekomen, en by den Koning genadert zijnde, zeide hy tegen hen, *wanneer de Rechters eenmaal het vonnis tegen een misdaadiger uitgeweezen hebben, dan hebbenze met hem niet meer te doen: derhalven hebt gylieden maar heenen te gaen, en plaats voor de Geneesheeren der ziele te maaken, vermits die van het lichaam my niet meer nut* Opmerkelijke woorden van den Koning.

kon-

konnen zijn. d'Aarts-Bisschop van Kantelberg kort daar aan gekomen zijnde, zeide de Koning tegen hem, *Mylord, wat is dit toch voor een wereld, waar in de geene die andere doen sterven, genootzaakt zyn zelfs ook te sterven?* Hy onderhield zich wijders eenigen tijd met hem over de uitspoorigheeden van zijn voorgaande leeven, en betuigde dat hy van God vergeevinge van alle zijne misdaaden verzocht. Den Aarts-Bisschop hield hem voor, *dat de goedertierenheit Gods, die groot voor alle menschen is, zulks voornamentlijk voor de Vorsten was, die als zijn Stadhouders op aarde zijn, en datze zulks bezonderlijk voor een Koning als hy was, die zoo veel voor de Kerk gearbeidt hadt, zoude zijn.* De Koning den Aarts-Bisschop sterk aanziende, misschien om acht te geeven of hy met ernst sprak, antwoorde hem, *Mylord, ik zoude zeer gelukkig zijn, zoo God van u gevoelen was: maar u is niet onbekent, dat wy voor God alle gelijk zijn, vermits wy al t'zaamen sterven moeten: met dit uitterlijk onderscheid evenwel, dat hoe grooter wy in de wereld geweest zijn, hoe grooter de reekenschap is die wy aan God zullen te geeven hebben.* Daar op keerde hy zich naar d'andere zijde van het bedde, en verzocht een weinig te moogen rusten; den Aarts-Bisschop ging daar op wech, en tegen den avond wedergekomen zijnde, vond hy den Koning zieltoogende, 't welk ettelijke uuren duurde. Die Prelaat deed zijn best, om hem geduurende dien tijd eenige vertroosting te geeven, en verzogt den Koning, dat hy hem zijn hand wilde drukken,

om hem te kennen te geeven dat hy hem verstont, en zijne vermaaningen en gebeeden goet keurde, 't welk de Koning deed. Hy stierf derhalven, de hand van dien Aarts-Bisschop vast houdende, op den zeeven-en-twintigsten Januari, in het neegen-en-vijftigste jaar zijnes ouderdoms, 't welk hy ten naastenby vervult hadt, naa dat hy zeeven-en-dertig jaaren, op een tyrannische wijze zijn Volk gedduuriglijk onderdrukkende, geregeert hadt. Zijn dood.

De tijding van Koning *Hendriks* doodt was zoo haast niet tot Romen gekoomen, of zy vervulde aldaar de Geestelijkheit met vreugde, en booven al de Monnikken, die geduurende veele daagen niet als schimp-en-heekelschriften teegen dien Vorst zaaiden. De Paus liet de Kerkenraadt vergaaderen, om den zelven de dood van Koning *Hendrik* bekent te maaken. 't Welk hy deed in een redenvoering die hy begon met het gedrag van dien Vorst te veroordeelen, en die hy eindigde met te zeggen, *dat de Pharao van de Christelijke Kerk, en de Ottoman van de geestelijke zaaken van Engeland doodt was.* Onder die reedeneering bespeurde de Paus, dat de Kardinaal *Polus* zoo veel vreugde over die tijding niet betoonde als zijn meede-Broeders. Hy deed hem derhalven naar het scheiden van den Kerkenraadt roepen, om een byzondere onderhandeling met hem in zijn kaamer over de zaaken van Engeland te hebben, waar van hy wist dat die Kardinaal heel wel onderrecht was. d'Eerste zaak die hy hem vroeg, was, of hy wist van wat ziekte dat dien Vorst gestorven Gevoelen van den Paus over zijn dood.

was? de Kardinaal antwoorde hem, dat zijn grootste ziekte een zweer aan zijn been was geweest, waar op de Paus uitriep, *Groote Godt wat zijt gy goet! dat gy u vergenoegt een Vorst, die zulke yſſelijke wonden aan de Kerk, zelfs tot in haar herte toegebracht heeft, en die daar door verdient hadt, om alle de deelen van zijn lichaam, meer als ooit dat van Job met zweeren bedekt te hebben, met éene enkele zweer aan zijn been te kastijden.*

Hy pleegt met den Kardinaal *Polus* daar over raadt.

Hy vroeg den Kardinaal wijders om raadt van wat middelen hy zich moest bedienen, om het gezach van den H. Stoel, en de Katholijke Godsdienst in Engeland te herstellen? De Kardinaal die gestaadig onderrecht was geweest van al 't geen dat'er in dat Koningrijk omging, en die Brieven weegens het Testament van Koning *Hendrik* bekoomen hadt, antwoorde hem: *Ik voor my, heilige Vader, kan niet zien, dat door de dood van dien Vorst de Kerk groot voordeel toekoomen kan; maar ik vreeze veel eer, dat die ontijdige dood dat arm Koningrijk in veel grooter rampen wikkelen zal. De Koning heeft zijn Zoon* Eduward, *die tegenwoordig regeert, onder de Ketters laaten opvoeden; hy heeft nooit willen dulden dat men hem andere Leermeesters zoude geeven, als Luiden, die de valsche leere van* Luther *en* Zwinglius *ingezoogen hebben. Hy heeft nog slimmer gedaan, want hy heeft eenen Raadt opgerecht, die ganschelijk uit Ketters, en bygevolg uit gezwoorene Vyanden van den Katholijken Godsdienst, bestaat, om de perzoon van zijn Zoon, en de zaaken van het Koningrijk te regeeren; en tot een ophooping*

ping van alle ongeluk, de Koninginne Moeder van Eduward,*mitsgaders haare Oomen en Broeders, zijn d'alderstijf hoofdigsten in de Ketterije; mitsdien H. Vader; zie ik niet, wat goet gevolg dat wy van dat al verhoopen konnen, zoo God de zaaken niet verandert.*

Alhoewel het genoegzaam de gewoonte der Schrijveren is, van het leeven en de daaden der Vorsten, meer door drift of uit belang, als door bestiering van de waare reeden te spreeken. Het schijnt echter, dat men zulks nooit beeter heeft konnen zien, als in die geene, die het Leeven van *Hendrik* den VIII. beschreeven hebben, vermits men in der daad in zijn leeven zoodaanige gevallen en omstandigheeden heeft gezien, dat men'er bezwaarlijk een recht en zeeker oordeel over zoude konnen vellen. d'Engelsche Schrijver die zijn leeven beschreeven heeft, spreekt'er op deze wijze van. *Zoodaanig heeft* Hendrik de VIII. *wiens regeering in den aanvang uitsteekende, gelukkig in 't vervolg, en gedenkwaardig door de verandering van de Godsdienst, die in zijn tijd voorviel, is geweest, zijn leeven geeindigt. Een Vorst die ongelukkig in zijne huwelijken, wreed in zijne driften, en een Tyran van zijn Volk was, beminnende de moorderijen en doodslagen. Een Kerkroover, door de geweldige bezitting van zoo veele Geestelijke goederen, gierig in den hoogsten graadt, zoo als door zoo veele onrechtvaardige lasten en pachten gebleeken is, daar hy zijn Volk, ongeacht alle de voorrechten van het Koningrijk, meede belaaden heeft gehadt.*

Verscheidentheit van opinien die men van hem gehadt heeft

Het meerendeel van de Spaanze en Italiaanze

Waarom

de Spaanze en Italiaanze Autheuren nog iets goets van hem zeggen.

ze Schrijvers laaten niet naa iets goedts van hem te zeggen, om te beeter gelooft te worden in het quaadt dat zy van hem gezeidt hadden. En zoo men d'eenen met d'anderen vergelijkt, zoo zal men bevinden, dat dit weinig goedts, door een oneindig getal van quaade hoedaanigheden die men hem toeschrijft, ganſch verduiſtert en onzichtbaar gemaakt is. Alhoewel 'er ook noch gevonden worden, die niet naalaaten zijn allervuilſte daaden te rechtvaardigen, en om hem voor een van de grootſte Vorſten van zijn eeuwe te doen doorgaan; maar ik weet niet of die Luiden al 't geen zy zeggen, zelfs wel gelooven.

Heeft weinig goeds buiten de *Reformatie* van de Kerk verricht.

Om de waarheit te zeggen, ik geloof, dat zoo wanneer die Koning op de Lijſt der Koningen van Engeland uitgeſchrabt was, het geen groot ongeluk zoude zijn: vermits hy nooit iets gedaan heeft gehadt, 't welk verdient aan de naakomelingſchap overgebracht te worden, als de hervorming van de Kerk alleen. De *Proteſtanten* bedriegen zich ook niet weinig met daar van d'eere alleen aan *Eduward*, en aan Koninginne Elizabeth, met uitſluiting van Koning *Hendrik*, toe te ſchrijven. Wat die Vorſtinne aanbelangt, 't is waar dat zy daar toe veel gedaan heeft, als weederom herſtelt hebbende al 't geen dat Koninginne *Maria* bedurven hadt; want indien Koginne *Maria* maar alleen twee jaaren langer geleeft hadt, als zy geleeft heeft, zoude zy het zoo ver gebracht hebben, dat'er nooit meer van de *Proteſtanten* in Engeland geſprooken zoude zijn geworden.

't Is

't Is zeeker, zeg ik, dat de *Protestanten* zich heel veel bedriegen, met Koning *Hendrik* van d'eere te willen berooven, dat hy de Bewerker van de hervorming in Engeland zoude weezen, om de zelve aan *Edwaad*, die 'er in der daadt niets toe gedaan heeft, als 't geen hy niet konde ontgaan daar ontrent te doen, toe te schrijven: want wanneer men de fondamenten van een huis omsmijt, moet het nootzaakelijk ten eerste om verre vallen. En wanneer men den voet van een beeld verbrijzelt, kan het niet over einde blijven staan; maar het moet nootwendig ter aarde neederstorten. Laat ons nu eens gaan bezien wat Koning *Hendrik* gedaan heeft; hy heeft de fondamenten van het groote gevaarte der Roomze Kerk geheelijk omgewroet: want ik bid u, wat zijn der zelver fondamenten anders, als de Paus en de Monnikken? Die zijn het, die de heele Roomze Kerk ondersteunen: en zoo gy die eens uitroeit, behoeft gy maar tegen de zelve te blaazen, om ze gants om verre te stooten.

Hy is den Autheur van de *Reformatie* in Engeland.

Men zal my daar op toevoeren, dat *Hendrik* de VIII. de Misse heeft behouden, die *Edward* daar naar vernietigt heeft. 't Is waar, maar wat konde *Hendrik* de VIII. tot de hervorming meer doen als 't geen hy gedaan heeft? Hy heeft die vaste Pylaaren, die de gansche Roomze Godsdienst ondersteunen, ter neder geworpen. Hy heeft de Kloosters, welke als kasteelen zijn die de zelve beschermen, verdelgt. Hy heeft de Monikken, die als de bezettingen van die Kasteelen zijn, wech gejaagt. Hy heeft de Geestelijken van alle der

Zijne verrichtingen daar ontrent.

zelver inkomsten berooft, en de ze
d'uitterste elende gebracht, zulks da
nootzaakt waaren uit het Koningrijk
trekken, of als wereldze menschen te
zoo zy daar in blijven wilden. Hy hee
gezag van den Paus en het Pausdom
Rijken vernietigt; de Misse, hoe ko
haar zelven staande houden, daar zy
die steunzels ontbloot was? Kan de l
Kerk wel zonder Paus bestaan? wa
om de Misse gansch uit het Koningrijk
drijven, moest men de geene die de ze
den allengskens verdelgen, waar naa
zelve moest vervallen; maar zulks
gedaan zijnde, de kasteelen der K
eenmaal omgesmeeten, en de Mil
Monnikken afgedankt zijnde, hoe ko
Roomze Kerk staande blijven?

Hadt geen andere gedachten als om de *Reformatie* te bevorderen.

Wijders hadt Koning *Hendrik* nooit
gedachten, als om de *Reformatie* te
gen: Ik zeg niet, dat het uit yver
Godsdienst was, 't heeft meer schijn,
vol trotsheit zijnde, dat geen 't welk l
Romen begonnen hadt, staande wil
den: en dat zoo veel te meer, vermi
groote inkomsten van de Geestelijke
ren, waar meede hy zijn Schatkaar
rijkt hadt, niet behouden konde, ze
Geestelijken zelfs te verdelgen; no
uitroeijen, zonder het gezag van d
te vernietigen; invoegen 'er naa da
Roomze Godsdienst meer overig wa
deed 'er echter Misse, zal men
een schoone reeden voorwaar! M

daanige deeden daar de Misse, Predikanten, of om de zelve by haar oude naam te noemen, Priesters, die een openbaare afzweeringe van den Paus, en van den Apostolischen Stoel, met alle dessels afhangelijkheden deeden, en die *Hendrik* de VIII. voor hooft van de Kerk erkenden, en aan hem den Eedt van getrouwigheit deeden. Het was aan zoodaanigen maar alleen dat men toeliet Misse te doen, en zoo andere zulks bestaan durfden, doemde men de zelve ten vuure; kan men dat wel een Roomse Kerk noemen?

Ik wilde wel eens weeten, zoo de Raadt van Geneve thans van gedachten wierdt, om de Predikanten van die Stadt (welke men reets alle gezag zoo ver ontnoomen heeft, datze bykans gansch geen merkteeken van Geestelijken meer hebben) ganschelijk den Predik-dienst te beneemen, laatende de zelve echter zoodaanige blijven als zy zijn, onder voorwaarde dat alle degeene, die de vryheit om te preediken zouden willen hebben, gehouden zouden zijn het Euangelium te verzaaken, en den Raadt van de Stadt voor het hooft der Kerk te erkennen: Ik wilde wel weeten, of men in zulk geval zoude konnen zeggen, dat den *Protestantzen* Godsdienst echter tot Geneve gebleeven was. Het zoude mijns bedunkens een godloosheit zijn zulks te denken; vermits den *Protestantzen* Godsdienst zoodaanig op het Euangelium gegrondt is, dat zoo gy het Euangelium verdelgt, gy te gelijk nootzaakelijk ook den Godsdienst uitroeit. Nu is het gemeen ge- Gelijkenisse voorgestelt.

voelen van alle de *Protestanten*, dat d Roomsche Godsdienst eeniglijk op het ge zag van den Paus gegrondt is, en dat me daar in niets leert, dat men daar in niets oef fent, dat men daar in geene wetten, *constitu tien*, noch reegelen duldt, dan de geene di het den Paus behaagt te bevestigen. Dit i zoo waarachtig, dat de *Protestanten* de gee ne die deeze Godsdienst belijden, niet ar ders als *Papisten* noemen, en datze met de lee vendige stemme, en by geschrifte beweeren dat de zelve niet anders konnen genoemt wo den; vermits zy den Paus zoodaanig onde worpen zijn, datze niet anders doen, als zi ne beveelen en zijn wille, in 't stuk van 't G loof en van den Godsdienst te volgen: Zo het dan waar is, dat *Hendrik* de VIII. het g zag van den Paus in Engelandt verdelgt heef zoo moet men nootzaakelijk besluiten, d hy de *Reformatie* dan ook bevestigt heeft.

Eduward heeft de voornee-mens van den Koning zijn Vader alleenelijk uitge-voert.

Wijders moet men aanmerken, dat *Ed ward* niet anders gedaan heeft, als de voo neemens en de meiningen van den Koning zi nen Vader uit te voeren, wiens laatste jaar gants beezig zijn geweest met de zorge, o met het uitroeijen van het Pausdom voort vaaren, en de Kerk te hervormen. Want te wijl hy daar werkelijk aan arbeide, en om d hy zich te beeter van het toekomende zou konnen verzeekeren; gaf hy zijn Zoon *Ed ward* onder d'opzicht van *Richard Coxe*, van *Johan Cheq*: beide bequaame luiden, ma gezwoore vyanden van de Roomze Kerk; l beval dat hy door niemandt als door hen o

de

derweezen zoude worden, en om daar in te becter te slaagen, verwijderde hy zijnen Zoon van het Hoff. Booven dien stelde hy tot Voogden van den Koning, en tot *Executeurs* van zijn Testament geen' andere als uitgezochte Luiden, die de partije der Gereformeerden ongemeen toegedaan waaren. Dit alles wel opgemerkt zijnde, dunkt my, dat men niet kan teegenspreeken, dat *Hendrik* de VIII. *direct* of *indirect*, of door 't geen hy in zijn tijdt gedaan, of door de voorzorgen die hy voor het toekomende genoomen heeft, de voornaamste en bykans d'eenigste bewerker van de *Reformatie* van Engeland geweest is: vermits *Eduward* het teegendeel niet kost doen van 't geen zijn Vader hem bevoolen hadt; en om dat hy aan d'andere zijde geen beswaarnis meer in de volkoome bevestiging van de *Reformatie* konde vinden, naa dat de Vader reedts alle hinderpaalen, die hem daar in zouden hebben konnen verhinderen, wech genomen hadt.

Wijders moet men aanmerken, dat Koning *Hendrik* niet meer als vier jaaren geleeft heeft, naa dat hy met ernst ondernoomen hadt het Pausdom te verdelgen, 't welk hy niet t'effens hadt konnen volvoeren; want dan zoude hy gevaar hebben geloopen, om zich zelven beneffens het Koningrijk te bederven: waar meede hy dan de zaaken van de Roomze Kerk in plaatze van de zelve uit te roeijen, bevordert zoude hebben. Hy wilde dan een aanvang maaken met de voet van dat Beeld te verdelgen, om het zelve te lichter te doen nee-

Koning *Hendrik* kon de Kerk van Engelant niet t'effens reformeeren.

dervallen: want hy hadt reedts de zaaken in zoo goeden ſtandt gebracht, dat, indien hy maar twee jaaren langer geleeft hadt, men geen overblijfzels van de Roomſe Kerk meer in Engeland gevonden zou hebben, ſchoon hy noch alle dagen in de Miſſe ging. *Luther* hadt meer als zes jaaren van nooden, eer hy luiden kon vinden die zijne gevoelens omhelzen wilden; en het is zeeker dat men gedult en tijdt moet hebben, eer men nieuwe dingen in den zin van het Volk kan doen overgaan. Daar is eindelijk niemant die niet toeſtemt, dat, indien *Hendrik* het Pauſdom en de Monnikken niet verdelgt, en die voorzorgen voor het toekoomende niet genoomen hadt, *Eduward*, noch niemant van zijn Nazaaten, ooit aan de *Reformatie* gedacht zoude hebben: vermits de tijden daar toe niet gunſtig zouden geweeſt zijn. Want tot onderneemingen van dat gewichte, moeten 'er Vorſten zijn, die moedt en ſtandvaſtigheidt hebben; en diergelijke groote veranderingen komen ganſch niet wel met de minderjaarigheit overeen. Dat men Koning *Hendrik* dan dat ongelijk niet doe van hem de glorie te beneemen, dat hy de *Reformatie* in Engeland bewerkt heeft. 't Is waar dat het ſchijnt, dat men de *Reformatie* meer eere aandoet, wanneer men d'oorſprong van dien zoekt in eenen Vorſt, die oprecht en van een onbeſprooken leeven geweeſt is, veel liever als in eenen Koning, die aan duizend miſdaaden ſchuldig was: maar men moet de waarheit niet te kort doen, en erkennen, dat de booſte aller menſchen zomtijds wel eenig goet kan doen.

In-

Indien de *Protestanten* Koning *Hendrik* de glorie willen ontneemen van den bewerker der *Reformatie* van Engeland te zijn, zou men hem ook ter eere van de *Reformatie* uit de lijst der andere Koningen gansch moeten uitwisschen; vermits die Vorst geduurende zoo een' lange regeeringe niets gedaan heeft, 't welk die plaatze verdient. Daar is niet een Christen Koningrijk op de wereld (zoo men Vrankrijk ten minsten uitzonderen wil) 't welk zich kan beroemen, dat het aan een goeden Vorst geen quaaden heeft zien opvolgen. Daar is'er echter nooit een zoo quaad geweest, die niet ééne goede zaak gedaan heeft: Engeland heeft wijders verscheide Koningen voortgebracht, die aan de naakomelingschap de geheugenisse van veele voortreffeljke daaden naagelaaten hebben, die tot een voorbeeld van volmaaktheit voor anderen konnen verstrekken.

Engeland heeft altijd goede Koningen gehadt.

Hendrik de VIII. hadt het leeven en opvoedinge van den grootsten Koning des werelds, en van den doorluchtigsten Vorst van zijn eeuwe ontvangen; dat is eene rechtvaardige lof die men aan de gedachtenisse van *Hendrik* de VII. zijnen Vader schuldig is. Maar hy heeft het ongeluk gehadt, om geene van die schoone hoedaanigheden geërft te hebben van zulken doorluchtigen Vader, die zoo veele schoone daaden verricht heeft, welke verdienen om eeuwiglijk in de geheugenisse der menschen te leeven: in plaats dat de Zoon niet ééne enkele verricht heeft, die niet verdient met desselfs assche in een eeuwige vergee-

Hendrik de VIII. was ontaardt.

geetelheit begraaven te worden, uitgenoomen dat hy het Pausdom uit grilligheit, de Monnikken uit gierigheit uitgeroeit, en de *Reformatie* by geval bevestigt heeft.

Hoewel hy in zijn jeugt vry wat anders scheen te belooven.

't Was een Vorst zoo wel gemaakt, dat men hem met recht den bynaam van *Schoon* geeven hadt; en hy hadt wijders alle andere natuurlijke hoedaanigheeden, die een Vader welk greetig naar glorie was, konde wenschen voor eenen Zoon, die hy met de grootste drift beminde. Hy hadt een wonderbaar verstandt, invoegen dat alles de goede meiningen van den Koning zijnen Vader scheen te begunstigen, die geen grooter zorge hadt, als om dien Prins wel te doen opvoeden; en met één woord gezeit, het scheen dat hy veel eer een Held als een gemeen Vorst zoude zijn. Ook gaf hy op zijn komste tot de Kroon reeden om te hoopen, dat hy alle zijne Voorzaaten in alle goede hoedaanigheden en deugden zoude te boven gaan. Maar hy deed die goede gevoelens die men van hem gehadt hadt wel haast verdwijnen, en maakte de ydele voorzeggingen der Sterrekijkers leugenachtig.

Heeft in zijn lange regeeringe niets gedenkwaardigs verricht.

Zoo men zijn leeven en al 't geen dat hy binnen of buiten zijn Koningrijk gedaan heeft, naarstelijk onderzoekt, zal men bevinden, dat hy niets gedaan heeft 't welk zijn geheugenisse eerwaardig maakt, en men zal verwondert zijn over de weinig behendigheit die hy heeft laaten blijken, (wat verstand dat hy anderzints ook hadt) om zich te bedienen van de geleegentheeden die hy gehadt heeft, om zijn Koningrijk het glori-rijkste dier eeuw

te

te maaken; in plaatze dat hy 't zelve naauwelijks heeft konnen behouden in den ftaat waar in de Koning zijn Vader het gelaaten hadt. Want het is zeeker dat een andere Vorft, zich wel van de gunftige geleegentheeden die zich toen opdeeden, (naamentlijk van de fchrikkelijke oorlogen, en van de verdeiltheeden die'er onder de Vorften van Europa in zwang gingen) bedient, en zich de machtigfte en roemruchtigfte Vorft van zijn eeuw gemaakt zoude hebben.

Zoo lange als de Cardinaal *Wolfey* leefde, liet die Vorft hem het beftier van alle zaaken over, om niet anders als op zijn vermaak te denken. Hy geliet zich als of hy de Scheidsman van Europa wilde zijn; maar nooit heeft een Vorft zich daar minder over bekommert als hy: Hy heeft 'er zich nooit meede gemoeit, dan wanneer hy 't niet ontgaan konde, en altijd zonder eenige vrucht. Hy verklaarde, dat hy den evenaar tusfchen de twee Kroonen van Spanjen en Vrankrijk wilde houden, en hy hadt de fchoonfte geleegentheeden van de wereld om het te doen: maar hy liet de zelve alle voorby flippen, om zijn vermaak en driften in te volgen. Hy maakte tweemaal een verbondt met *François* de I. teegen *Karel* den V. en tweemaal met *Karel* de V. teegen *François* den I. en altijd met groote voorneemens die op niet uitquamen. Hy behaalde niet anders als fchande met de twee oorlogen die hy begon, want naa dat hy Doornik in d'eene, en Bologne in d'andere genoomen hadt, wierd hy genootzaakt om de zelve alle

Verzuimde alle goede gelegentheden.

be-

beide by een Tractaat van Vreede schandelijk weeder over te geeven, naar dat hy daar ontrent zeer zwaare kosten gedaan hadt, die zijn Volk bedurven hadden.

Was niet bequaam om iets t'onderneemen.

Het is noch meer te verwonderen, dat Engeland nooit een Koning hadt, zoo weinig bequaam als hy, om iets t'onderneemen; d'Andere Koningen hadden doen zien, dat Engeland onverwinnelijk was: het zelve hadt te gelijk den Oorlog teegen Schotland, Yrland, het Land van Walles, Bourgognen, en Vrankrijk, altijd met voordeel gevoert. Men heeft het verscheide maalen Vrankrijk met een onverzaagden moedt zien aantasten, en dat zelfs in d'allergrootste overwinningen van die Natie, en wanneer het scheen dat de Fransche opvliegentheit de gansche aarde zoude overheeren; men heeft toen, zeg ik, d'Engelze dapperheit de zelve verscheide maal zien stuiten, en zelfs ganschelijk beteugelen.

Durfde Vrankrijk nooit alleen aantasten.

Echter heeft *Hendrik*, d'aldermachtigste Koning die Engeland ooit gezien heeft, in Rijkdommen en Onderdaanen, en in voortreffelijke Bevelhebbers, Vrankrijk nooit alleen durven aantasten, alhoewel anderzints alles vreedzaam in zijn Koningrijk was; dat hy in vreede met Schotland was, en dat Vrankrijk verzwakt en aan het zinken, hem de schoonste geleegentheit van de wereld daar toe gaf. En t'elkens als hy met Keizer *Karel* de V. in verbond zijnde, het zelve aangetast heeft gehadt, is hy genootzaakt geweest weeder de Vreede te verzoeken en te rug te trekken.

ken. Invoegen dat *Karel* de V. en *François* de I. elk alleen, of alle beide te zaamen, hem altijd de wet gestelt hebben: en dat hy nooit iets gedaan heeft, 't welk het zinnebeeldt, dat hy gekoozen hadt, en waar op hy zoodaanig stofte, *cui adhæreo præest*, (*d'overwinning volgt my naa*) beantwoordt heeft. Over het welk ik hem zelfs in een andere geleegentheit zoo veel lof, gegront zijnde op 't geen andere Schrijvers van hem hebben gezeit, gegeeven hebbe.

Kort om, hy heeft de schoonste gelegentheden die ooit Vorst heeft konnen vinden, om glorie onder zijn Natie te verkrijgen, en om de oude pretensien van dat Koningrijk, op dat van Vrankrijk te vernieuwen, laaten verby glippen. Duitsland was toen door d'inlandze oorlogen bedurven. De Turk was met de Christenen in oorlog. Italien lag in een afgrond van oorlogen en scheuringen geploft. Vrankrijk zat in de perzoon van desselfs Koning naa de volkoome neederlaag zijn'er Leegers, gevangen; dit alles toont, dat niets hem belette, om uit alle die gelegentheden voordeel te trekken, als een gebrek van dapperheit en moedt. Hoe dat het ook zy, 't is altoos waar, dat hy het niet gedaan heeft, en dat hy in zeeven-en-dertig jaaren regeeringe, onaangezien alle die voordeelen, niet een wel overleide onderneeming gedaan heeft, of zoo hy ze gedaan heeft, heeft hy 'er nooit geene weeten uit te voeren, op een wijze die voor hem glori-rijk geweest is. Wat schoone geleegentheden hy gehadt heeft om glorie te konnen verkrijgen.

Wat schande is het niet, dat een Koning als hy Zijn doen

misspreezen. hy was, de Princesse *Maria* van Schotland voor zijnen Zoon niet ten huwelijk heeft konnen verkrijgen? en dat hy, naa die Natie gebraveert, en de waapenen aangenoomen te hebben, om zich over dien hóón te wreeken, genootzaakt is geweest van dat huwelijk af te staan, en schandelijk weeder naar huis te trekken. Wat hóón was gevoeliger, dan dat hy de Fransen met een Scheepsmacht hem hadt zien koomen braveeren tot in zijn havens toe? Maar wat zeg ik van eenen Koning die in zoodaanige tijds geleegentheden, in een regeeringe die zoo lang als de zijne was, niet één voet lands heeft konnen winnen, noch niet één eenige veldslag heeft konnen leeveren, die hem eere toegebracht heeft? Zoude men zulken Koning wel onder het getal van zoo veele voortreffelijke Koningen van Engeland, die deeze Natie by alle uitheemze Volkeren geducht gemaakt hebben, konnen stellen?

Vrouwen hebben meer uitgewerkt als hy. Men zal misschien zeggen, dat hy de beroerte van zijne Rijken bevreedigt heeft: dat hy de glorie gehadt heeft van de Rebellen t'onder te brengen, en dat hy de Schotten en Fransen verscheide maal met voordeel te rug gedreeven heeft. Maar dat zijn Vrouwen overwinningen; en *Maria* zijn Dochter heeft wel zoo veel, en met beeter uitslag en eer als hy uitgewerkt. Want een Vorst die onder den rang der Helden gestelt wil zijn, moet zich niet genoegen met zich zelfs te verdeedigen, wanneer hy aangetast wordt. Hy moet verooveringen doen, en geen Vorst heeft daar ooit

nooit schoonder geleegentheeden toe gehadt als *Hendrik*; maar men heeft 'er ook nooit geenen gezien gehadt, die minder moedts liet blijken om iets t'onderneemen.

Wat kan men van dien Vorst denken, wanneer men op de uitspoorigheit van zijne huwelijken denkt? Nooit is een Christen, jaa zelfs een Barbaars Vorst tot zulke gebreeken, als de zijne in dien opzichte waaren vervallen, al 't geen men wreetst, uitspoorigst, en heiligschendigst bedenken kan, wordt dat niet alleen in de echtscheiding tusschen hem en Koninginne *Katharina* gevonden? wat groote raazerni van liefde en wreetheit te gelijk vind men niet in zijn huwelijk met *Anna van Boulen*? en voorts in die uitspoorigheit van jalouzije, die hem vervoerde om haar te doen sterven? Is 'er wel iets schandelijker of Barbaarzer, als zijn huwelijk met *Seymour*, die hy op den Throon verhief, alhoewel ze maar een Dochter van een slecht Ridder was, ten zelven daage wanneer hy zijn andere Vrouw onthoofden liet, welke ook geen beeter geluk hadt als die, dan alleen dat zy in de kraam quam te sterven. Ik zal niet spreeken van zijne echtscheiding met *Anna*, welke hy kort naa haar huwelijk, door een andere woede van jalouzije, het hooft deed afslaan. Om niet te vergeeten, 't geen men hier van zijn zesde huwelijk, met de Weduwe van een slecht Baron zoude konnen byvoegen; zoo hy zich door zoodaanige huwelijken berucht maakte, heeft hy zich niet minder door zijn gedrag ontrent *Maria* en *Eli-*

Zijne uitspoorige Huwelijken.

zabeth zijn twee Dochters vermaart gemaakt.

Hy berooft de Kerken. Wat glorie heeft hy toch verkreegen door zoo veele wreetheeden, die hy in 't werk ſtelde om zijne eigene Onderdaanen te belaaden? door zich tot een Vyand van den Paus gemaakt te hebben, om dat die Overprieſter zijne echtſcheiding niet toeſtaan wilde? met Kerken en Kapellen van der zelver geheiligde vaaten berooft te hebben, om die aan zijn gierigheit op te offeren? En in plaats van d'inkomſte der Kloosteren tot verlichting van zijn Volk te gebruiken, (vermits het zijne Volkeren waaren, die de zelve aan de Kerken geſchonken hadden) de zelve te beſteeden om Troepen en Krijgsvolk t'onderhouden, die maar dienden om het Volk te verdrukken, en om het met onderſtandgelden te belaſten. En ſteldt men zulken Vorſt onder den rang van de Koningen van Engeland, die de roem der volgende eeuwen geweeſt zijn, en die teegenwoordig noch tot een voorbeeldt aan alle goede Vorſten verſtrekken? Geen Koning van Engeland is 'er geſtorven zonder de geheugeniſſe naagelaaten te hebben van eenige daadt, die niet een gloririjk gedenkteeken verdient; maar ik weet niet waar men in 't leeven van Koning *Hendrik* iets zoude konnen vinden, 't geen de gedachtenis der naakoomelingſchap verdient.

Plengt onſchuldig bloed. Hy heeft zich naar allen ſchijn niet heel veel bekreunt om de zelve naa te laaten, vermits hy een voorneemen hadt om bedroefde gedenkteekenen van wreedtheit en van verdrukking, waar in hy uitgemunt heeft, naa te

laa-

laaten. Want is 'er wel een boosheit die hy niet begaan heeft? is 'er wel een barbaarze daadt die hy niet gepleegt heeft? of wel eene wreedtheit, een bedrog, eene plaag, waar van hy zich niet bedient heeft, om zijne toomeloze driften en zijne wreede neigingen, die hy met zich in 't graf gedraagen heeft, te verzaadigen; gelijk hy teegen het Huis van *Howard*, waar van wy reets gewag gemaakt hebben, heeft doen blijken? d'Andere Vorsten, en zelfs de grootste Tyrannen, hebben noch eenig meedelijden voor iemant getoont. Zoo zy Jooden hebben zoeken te verdelgen, hebben zy de Christenen gespaart; en zoo zy de Christenen vervolgt hebben, zijnze veel zachter ontrent de Heidenen geweest. Maar *Hendrik* maakte geen onderscheidt van perzoonen in het oeffenen van zijn wreetheeden; en men wist niet van wat Godsdienst men weezen moest, om zijn woede t'ontgaan, vermits hy zonder onderscheidt, Christenen en Jooden, Katholijken en Protestanten, Weederdoopers en Sectarissen, zonder zich iets te bekreunen, deed sterven: ongetwijfelt, om dat hy de luiden niet om de Godsdienst, noch om eenige misdaadt; maar alleenlijk om reeden van Staat deed sterven, om zijne grilligheit, en de geneegentheit die hy hadt om menschen bloed te vergieten, te voldoen.

Edward wierd juist in een tijd gebooren, op welken zijn Vader niet anders dacht, als om het leeven van zoo veele perzoonen, zonder onderscheidt van kunne, ouderdom, of hoedaanigheit, aan zijn woede op te offeren: men

Hoedaanig het naturel van Koning *Edward* was

men moet zich derhalven niet verwonderen, dat hy ook zijne oogen voor d'onnoozelheit sloot. Ik bekenne dat hy het niet was, aan wien men zoo veel bloeds, dat 'er toen uitgestort wierd, wijten moet; maar veel eer aan het ongeluk zijn 'er regeering, welk wilde, dat de Staat-dienaars de quaade neigingen van den Vader zouden volgen, om den Zoon gehaat te maaken. 't Is ook waar, dat die jonge Vorst in 't einde van zijn leeven vry wat streng wierd, of dat hy ten minsten aan de Rechters dingen toeliet, die verder gingen als de goedertierentheit eenen jongen Vorst konde ingeeven, wanneer het zaake is van menschen-bloed te vergieten. Hoe dat het ook zy, 't is altoos waar, dat onder zijne regeering heel veel bloed gestort is.

Wreedtheit van Koninginne *Maria*.

Koninginne *Maria* deed wel zien, dat zy niet ontaart, en waarlijk een Dochter van Koning *Hendrik* was, door haare onverzaadelijke greetigheit om menschen bloed te vergieten, waar van zy zich (naar het schijnt) nooit heeft konnen verzaadigen, alhoewel zy het in alle oopenbaare plaatzen van Londen met stroomen heeft doen vlieten. Alleenlijk van haaren Vader verschillende, in dat hy te gelijk naar het bloed der Katholijken en Protestanten dorste, zonder dat men meer greetigheit naar 't een als naar 't ander konde bespeuren: in plaatse dat *Maria* zoo veel vermaak in dat der Protestanten vondt, dat zy nooit ander smaaken wilde, en dat zy daar naar zoo greetig wierdt, dat haar veel eer Beuls als slachtoffers ontbraaken. Eindelijk om haar

zelve

zelve niet te verzaaken, huwelijkte zy die bloeddorstige geneegentheit noch aan die van eenen Vorst, welke d'alderwreedtste mensch op den aardbodem teegen deProtestanten was. Wie zoude ooit gelooft hebben, dat een Vrouw, aan wie de goedertierentheit natuurlijk schijnt, wanneer zy op den Throon gesteegen zoude zijn, nergens anders op zoude denken, als om over al kruissen en galgen te planten? d'Eerste om voor zeegteekens van de Katholijken te verstrekken, en d'andere om de hoon, versmaading, schrik en vrees van de Protestanten te weezen. De galgen, om uit het Koningrijk te roeijen de geenen, die onder de wetten van de *Reformatie* leefden, die by Koning *Hendrik* haaren Vader, en by *Eduward* haaren Broeder beveštigt was. En het kruis, om tot een Standaart voor de Katholijken te verstrekken, onder de Troepen die zy gestaadig in het Koningrijk wierf.

Maar wat zullen wy van ELIZABETH haare Suster, die haar opvolgde, zeggen? De Vijanden van die Koninginne laaten niet naa te zeggen, dat zy d'allerbooste, d'alleronmenschelijkste, en d'allerwreetste Vrouw teegen de Katholijken was, die 'er ooit geweest is: daar in teegendeel de Gereformeerden haar voor eene Koninginne der Heldinnen, en voor een *Amazoone* van haar eeuw, de glorie der drie Koningrijken, en d' onwankelbaare stut der Kerke van JEZUS CHRISTUS uitgalmen. En van Koninginne *Elizabeth*.

De Katholijken, zeg ik, spreeken in der daad van Koninginne ELIZABETH als van Wat dat in d'een

en d'andere gepreezen en gelaakt wordt.

een Monster uit de helle, van een boosaardig Wijf, dat greetig naar menschen bloed, en van een toomeloose raasernije teegen de Katholijke Godsdienst bezeeten was. In teegendeel noemenze Koninginne *Maria*, *een spiegel van heiligheit en van goedertierentheit*, *het voorbeeldt van alle heldhaftige deugden*, *en het bolwerk van den Godsdienst van* JEZUS CHRISTUS. Maar de Protestanten beschuldigen haar in teegendeel, dat zy geweest is de geessel van Gods Kerk in Engeland, d'allerwreetste Vrouw van de werelt, en een bloedzuigster, die naar onschuldig bloed dorste, en dat haar leeven in een geduurige moordt van de Protestanten heeft bestaan. Maar zy spreeken van ELIZABETH als van d'allervoortreffelijkste Heldinne, die ooit onder de menschen heeft geregeert gehadt, als van een spiegel van volmaaktheit voor alle Vorsten, en van een voorbeeldt van d'allergrootste deugden. Ik geloof dat zy alle beide die lof verdient hebben gehadt. *Maria* heeft zeer goede hoedaanigheeden ten opsigte van de Katholijken, en ELIZABETH ten opzigte van de Protestanten gehadt.

Staatkundige en zeedelijke aanmerking.

Ik voor my, ik kan my niet onthouden te zeggen, dat ik de rampen van het Christendom dikmaals beklaage, en dat ik een schrik hebbe van de gruwelen die 'er in gepleegt worden: Ik weet niet meer wat ik zeggen zal, wanneer ik denke aan zoo veel bloed, 't welk in Engeland van de Katholijken en Protestanten uitgestort is. Mijn bloed word yskoudt in mijne aaders, wanneer ik aan zoo veele Ketters

die

die d' *Inquisitie* in Italien doet verbranden, en aan zoo veele elendige Jooden die men in Spanjen ten vuure veroordeelt, hoore spreecken. Goede Godt! is dat het zagtmoedige Christendom? is het niet veel eer een verzaameling van Barbaaren en Tyrannen? waar is dan die liefde daar het Christendom zoo op roemt? waar in doen de Christenen de zelve bestaan? in een brokje brood aan een arm mensch te geeven? in Kloosters voor Luijaarts en Lediggangers te bouwen? in met eenig gulden vat een Autaar te verrijken? en daar naa Ketters en Jooden te verbranden, ofze niet anders dan stroo waaren? Ondertusschen zijn-'er Godgeleerden welke gelooven, dat, indien 'er niet meer als één eenig mensch op de aarde was geweest, Godt niet nagelaaten zoude hebben van den heemel needer te daalen, om den zelven door zijn dierbaar bloed zaalig te maaken.

Niets heeft zelfs aan de grootste Tyrannen van het Heidendom wreeder en onmenschelijker toegescheenen, als dat men de menschen om hunne Godsdienst deed sterven: ondertusschen leidt d'*Inquisitie* in Italien maar toe om het onschuldig bloed der Protestanten uit te storten: en de wreedtheit die men in Spanjen teegen de Jooden oeffent, overtreft zelfs die der Karaiben, welke zig met menschen-vleisch voeden. Want daar gaat naauwelijks één week voorby, of men verbrand'er ten minsten een half dozijn Jooden; eene wreedtheit die alle andere Natien, uitgezondert de Spanjaars, die van lange tijdt zulke onmensche- Andere.

lijkheeden gewoon zijn, een schrik baart. Wat vreemde boosaardigheit! en waarom zich niet vergenoegt met die luiden in eene gevangenis te houden, om aldaar, door een beginzel van Christelijke liefde t'arbeiden, om de zelve te bekeeren? Moogelijk is het om een stuk broodts te spaaren; maar hoe, onnoozele menschen door het vuur om zulk een gering belang te doen omkoomen! Wanneer men eene Stadt in éénen Veldtogt niet kan neemen, treedt men in een tweeden weeder aan 't werk: en zomwijlen tast men de zelve meer als zesmaal in vijftien jaaren aan. Men verricht in twee maanden dikmaals, 't geen men in ééne niet doen kan, en men besteedt drie jaaren aan 't geen men in één jaar niet kan uitvoeren; maar Luiden te verbranden, den, in plaats van tè arbeiden om de zelve te bekeeren, is eene wreetheit van eenen Tyran, en geene rechtvaardigheit van eene Christelijke Vierschaar.

Noch andere. Wanneer JEZUS CHRISTUS uit den hemel is needergedaalt, om den Christelijken Godsdienst te bevestigen, is hy toen met heirleegers, met *Inquisitien*, met Schaaren van Hellebardiers, met galgen en met raden gekoomen, om alle Jooden en Heidenen, die weigeren zouden zijn Godsdienst t'omhelzen, te doen sterven? In teegendeel is hy arm gebooren, hy heeft in armoede geleeft, en gedüurende zijn gansche leeven heeft hy niet anders gedaan, als genaade uit te storten, wonderwerken, en werken van godvruchtigheit en van zachtmoedigheit te doen. Maar heeden,

dendaags is het zoo niet meer: want de Vierſchaar van de *Inquiſitie* heeft zoo ras de lucht niet gekreegen, dat iemandt een Proteſtant of een Jood is, (en zy handelt den eenen als den anderen) of zy zend ſtraks een Troep Hellebaardiers uit, om den zelven gebonden en gekneeveltin de gevangenis, of om beeter te zeggen in een zoort van een helle te werpen, (want die plaatzen gelijken veel beeter naar eene helle als naar eene gevangenis) en den zelven op die wijze bekeert hebbende, moet naar 't vuur, of naar de galg, zoo zy hem genaade doen willen. Is dat een Chriſten Godsdienſt? Ik zal niet zeggen 't geen ik daar van denke; die met aanmerkinge 't geen ik alhier gezeit hebbe leezen zal, zal genoegzaam afneemen konnen, wat ik daar van gevoele.

Men heeft in Engeland eene zeer opmerkelijke zaake, en die miſſchien niemant tot noch toe recht aangemerkt heeft. Dat is, dat'er in Europa geen Landt is, waar in men geen Tyrannen gezien heeft, die geen ſtroomen van bloed geſtort hebben, of om d'invoeringen van den Chriſtelijken Godsdienſt te beletten, of om de zelve in haare Rijken, door de verdelging van het Joodendom en van het Heidendom, te beveſtigen; daar is 'er geen als Engeland alleen, waar in het Chriſtelijk geloof zich zonder geweldt, zonder bloedſtorting, zonder doodtſtraffe, en alleen door weegen van liefde en zagtmoedigheit, beveſtigt heeft: op die wijze alleen heeft men het Heidendom en het Joodendom in dat Land verdelgt.

Engeland heeft alleen in Europa het Chriſtendom zonder geweld in zich beveſtigt.

Hoedaanig een Koning behoort te zijn.

Maar wanneer de Christelijke Godsdienst, toen de zelve in haar grootsten luister was, en dat zy een voorbeeld van volmaaktheit voor de gansche wereld was geworden, zich ten eenemaal bevestigt hadt; toen is hy in een poel van bloed, waar van 't herdenken alleen een schrik baart, gedompelt geworden: want wie zoude aan zoo veel Christen bloedt by *Hendrik* de VIII. by *Edward* de VI. en by Koninginne *Maria* uitgestort, konnen denken, zonder zijn bloed in zijne aaders te voelen stollen? wat verandering kan 'er wondelijker zijn, als dat van Engeland, 't welk den Christelijken Godsdienst zonder bloedt, zonder wreedtheit, en zonder geweldt bevestigt heeft? 't Welk de Jooden, zoo als ik vermelde, alleen door zagtmoedige middelen uitgedreeven heeft; heedendaags zoo wreedt en barbaarisch is geworden, dat het schijnt, dat het niet anders als bloed en slachtinge aademt? Maar in der waarheit, wanneer een Koning wijs en voorzichtig, en dat hy noch wreed noch barbarisch is, is 'er weinig aan geleegen, of hy Katholijk of Protestants is, mits dat d'eene en d'andere partije gerustelijk onder zijne regeering leeven kan.

Verbastering van de Christelijke Godsdienst.

My dunkt dat de Christelijke Godsdienst zeedert de regeering van *Hendrik* de VIII. dat is te zeggen, naa de Reformatie, en naa d'*Inquisitie*, ganschelijk in verval is geraakt. Want zeedert dien tijdt heeft men niet anders als van moorden, van geweldenarijen, van gevangenissen, van bloed-stortinge, en van vuur gesprooken. Godt weet uit wat bronnen

die

ie gruwelen zijn voortgekoomen, en wy
onnen daar van niet onkundig zijn, indien
y onze gedachten een weinig over deeze din-
en laaten gaan. De Katholijken zeggen, dat
Proteſtanten de Kerke van JESUS CHRI-
TUS in Engeland door duizent nieuwighee-
en, wreedtheeden, en Kerk-ſchenderijen
ervolgt hebben. De Proteſtanten zeggen
in de Katholijken, dat het booswichten zijn,
e de gemoedertn door vuur, gevangeniſſen,
deren, en galgen dwingen: Ik voor my ge-
ove, dat d'eenen en d'anderen van het eerſte
ginzel des Chriſtelijken Godsdienſt, 't welk
liefde, zachtmoedigheit, gezelligheit, be-
eftheit, en broederlijke gedienſtigheit be-
aat, verbaſtert zijn.

Wat is de oorzaak, dat men bykans niet éé-
en Turk ziet Chriſten worden? 't welk heel
eldzaam is, maar men ziet veele Chriſtenen
Turken worden. Waar van daan komt het,
at het Mahomethaanendom alle daagen aan-
eemt, terwijl het Chriſtendom vermindert en
fneemt, of alle daagen verergert? Ik voor
ny geloove, dat zulks voortkomt uit dien
overvloedt van Godtgeleerden, die onder de
Chriſtenen zijn opgereezen. De Turken hou-
en zich aan hunnen *Alkoran*, zonder hun
ooft met andere beſpiegelingen te breeken.
Maar de Chriſtenen hebben reeds veertien
duizent boeken oover de Schriftuur doen
rukken, die ieder Godgeleerde naar zijnen
in en meininge verklaart, en dat is het,
t welk zoo veel quaadt aan de Kerk in 't alge-
neen, en aan Engeland in 't byzonder ver-
oorzaakt heeft. JE-

d'Over-vloed der Theolo-ganten verderft het Chri-ſtendom.

Door wiens ingeeving Koning *Hendrik* zoo veel bloed heeft uitgestort gehadt.

Jezus Christus maakte Discipelen, om hem behulpelijk te zijn in 't bekeeren der Heidenen; maar wat voor Luiden waaren dat? qualijk gekleede Visschers, en Luiden zonder letteren; en zoo lange als de Christelijke Godsdienst by de eenvoudigheit gebleeven is; heeft men onder de Christenen niet anders als vreede, eendracht, en liefde zien regeeren: maar men heeft zoo ras dat groot getal van Schoolen niet ingevoert gehadt, of de ketterijen, de scheuringen, de verdeiltheeden, en 't geen het bedroefste van allen is, de geweldaadigheeden, de Kerk-schenderijen, en de bloed-storting, zijn met de zelve ten Christendom ingebrooken; en 't is zeeker, dat zonder de ingeeving van verscheide Godgeleerden, *Hendrik* de VIII. nooit zoo veel bloed zoude gestort hebben, als hy gedaan heeft.

De Moeder van Koninginne *Elizabeth*.

De Moeder van Elizabeth was *Anna van Boulan* genaamt, zijnde de Dochter van *Thomas van Boulan* Ridder, en Schatbewaarder van het Kabinet: en van *Johanna Klinston*, Dochter van eenen Baron van dien naam. Deeze was eene Vrouw van eene groote schoonheit, en die veel verstandts hadt; haare Dochter was ten naastenby de zelfde, behalven dat zy meer schoon als bevallig was. Zy ging in den ouderdom van vijftien jaaren naar Vrankrijk, in hoedaanigheit van Staatjuffer van Princesse *Maria*, de Suster van Koning *Hendrik* de VIII. die met *Lodewijk* de XII. trouwde, toen hy drie-en-vijftig jaaren, en zy nauwelijks zestien jaaren oudt was.

1515.

Maar

Maar die Vorst de natuur verkrachten willende, bezweek daar in en stierf, eer dat hy drie geheele maanden getrouwt was geweest. Naa de dood van den Koning trouwde *Maria* door lichtvaardigheit, en eene begeerte om getrouwt te zijn (die de Vrouwen zeer gemeen is) te Parijs in 't heimelijk met een slegten Edelman, die geene andere hoedaanigheeden als een gevallige Jeucht en braave maanieren hadt, door welke hy de gunst van *Hendrik* de VIII. gewon, die hem met de hoedaanigheit van Baron, en van Graaf vereert hadt, om zijn Zuster naa Vrankrijk te geleiden: hy maakte hem naar het zelve huwelijk zelfs ook Hertog van *Suffolk*.

Anna van Boulan vorderde in acht of neegen maanden tijdts, dat zy met het gevolg van de Koninginne in Vrankrijk was, zoo veel in dat Hof, 't welk als de moeder en de bronne van de beschaaftheit is, dat zy de Franse zwier by d'Engelse manieren gevoegt hebbende, een van de beminnelijkste des werelds wierd'. Met die schoone hoedaanigheeden was zy zoo ras tot Londen niet aangekoomen, of zy trok d'oogen, 't gemoedt, en het herte van Koning *Hendrik* tot haar. Die Vorst haar voor d'eerstemaal by geval in het Hof van haaren Vader, vier jaaren naa haare weederkomste van Parijs, gezien hebbende, scheen zy hem veel bevalliger te weezen, als zy aan het Hof van de Koninginne zijn Suster geweest was; en wierd op haar, naa een uur praatens over den bevalligen en lief koozenden humeur van de Franse Vrouwen, zoo ongemeen verlieft,

Begin der liefde van den Koning tot *Anna van Boulan*.

1519.

dat

dat hy naauwelijks tot Withall was gekoomen, of hy kon zich niet onthouden van teegen zijnen Gunsteling den Kardinaal *Wolzey* te zeggen: *Ik heb een onderhoudt van een half uur gehadt met een Juffrouw, die een verstandt als een Engel heeft, en die een Kroon waardig is.* *Het is genoeg dat zy uwe liefde waardig zy*, SIRE, antwoorde hem de Kardinaal. *Maar ik vreez'*, voegde de Koning daar by, *dat die Engelin zich niet tot de menschen zal willen verneederen. De groote Vorsten gelijk uwe Majesteit*, antwoorde de Kardinaal, *hebben eenen zeilsteen in 't herte en in de handt, die bequaam is om zelfs het yzer naar zich te trekken.* Wolzey, die den Koning van 't bewindt der zaaken wilde verwijderen, op dat hy hem het bestier van alle zaaken mocht overlaaten, riedt dien Vorst, dat hy den Vader van *Anna van Boulan* tot eenen Lord zoude maaken, en aan die Dochter de hoedaanigheit van Staat-juffrouw der Koninginne te geeven. De Koning volgde dien raadt, en gaf de Brieven daar van wel haast in handen van die Juffrouw, en schreef zelve haar den volgenden Brief met eyge handt.

Brief die hy aan haar schreef.

IK *heb u zoo schoon en zoo bekoorlijk gevonden, dat de fortuin my geen grooter gunste zoude konnen bewijzen*; (ik bid den Leezer dat hy die uitdrukking in den mond van een Koning wil opmerken) *als die welke ik laatst ontfing, wanneerze my eenige oogenblikken ommegangs met u in u Tuin verschafte; vermits zy my daar door het middel gaf, om te bespeuren, dat gy zeer veele verdiensten hebbende, waardig*

zijt,

zijt, om een veel aanzienelijker rang in de wereld te hebben, en dat uw Huis tot het grootste geluk verheeven worde. Ik bid u dat gy voor deze reis de twee Brieven die ik u hier nevens ingesloten, als een belooninge van U E. verdienste toezende, gelieft voor aangenaam te houden; en zijt verzeekert, dat gy my zoo zeer behaagt, dat het maar van u alleen zal afhangen, om daar van zoodaanige proeven te neemen als het u gelieven zal; verzuimt doch niet om aan te neemen, het geen u meer met het herte als by monde aanbiedt.

DE KONING DIE U BEMINT.

Ondertusschen had een Pagie die Bloedverwant van *Anna van Boulan* was, haar bericht gedaan van het gesprek, 't welk de Koning haarenthalven met den Kardinaal had gehadt; in voegen dat zy met ongedult die Brieven verwagt hadt; en zich bereide, om zich naar de geneegentheden van den Koning te voegen. Het is niet buiten vermoeden dat zy zulks aan haaren Vader, die meer op Eer-ampten als op de eer zelve gestelt was, vertelt hebbende; hy haar daar op aldus antwoorde: *Mijn Dochter, 't is geen klein geluk voor u en voor my, dat gy van eenen zoo grooten Koning gelieft word, zoo het waar is, dat hy u oprecht lief heeft, zoo als uwe bekoorlijkheeden, en de getempertheit van den Koning die tot liefde neigt, my doen gelooven.* Hoe dat het ook was, *Anna van Boulan* naa dat zy den Brief van den Koning, en de twee ingeslootene ontfangen, en met haaren Vader alles overwoogen hadt, schreef den Koning het volgende antwoordt:

SIRE,

SIRE,

Antwoordt van *Anna* van Boulan.

HEt past maar alleen aan een grooten Koning als gy zijt, aan wien de natuur een herte vol van eedelmoedigheit voor de Vrouwelijke kunne heeft gegeeven, om met zulke ongemeene giften, een zoo gering en kort onderhoudt met eene Dochter te beloonen. Hoe onuitputtelijk dat de Schatkamer der weldaaden van uwe Majesteit ook is, zoo bid ik u echter te willen aanmerken, datze niet genoeg voor u eedelmoedigheit zoude konnen zijn; want indien zy eene zoo kleine ommegang met een zoo aanmerkelijk geschenk beloont; wat zoude dan niet Uwe Majesteit doen aan den geenen, die eene volslaage gehoorzaamheit aan des zelfs geveelen zweeren willen? Hoe groot dat de weldaaden ook zijn die ik ontfangen hebbe, de vreugde die ik hebbe, van my geliefst te zien van eenen Koning dien ik aanbidde, en aan wien ik met vermaak myn herte zoude opofferen, indien 't geluk het zelve waardig maakte, om aan hem opgeoffert te moogen worden, zal gestaadig oneindigmaal grooter zijn. Het Ampt van Staat-Juffrouw van de Koninginne, waar meede gy my vereert, doet my oordeelen, dat uwe Majesteit eenige geneegentheit voor my heeft; vermits het my geleegentheit zal geeven, om u meermaalen te zien, en om u mondeling te verzeekeren, 't welk ik by d' eerste gelegentheit doen zal, dat ik altijdt zal verblijven, uwer Majesteits zeer verplichte en gehoorzaamste, zonder eenige uitzondering.

ANNA VAN BOULAN.

Op die wijze namen de minnerijen van Koning

ning *Hendrik* met *Anna van Boulan* een begin. Ik wil my niet inlaaten om derzelver gevolgen te beſchrijven; alzoo mijn voorneemen niet is, om het leeven van *Anna van Boulan*, maar dat van ELIZABETH haare Dochter te beſchrijven. 't Zal genoeg zijn te zeggen, dat die Dochter in hoedaanigheit van Staat-juffrouw van Koninginne *Katharina* ten Hoove gekoomen zijnde, die Vorſtinne in haar herte (ik weet niet wat) een voorſpelling voelde, welke haar teegen d'andere Staat-juffrouwen deed zeggen: *De komſte van* Anna van Boulan *aan 't Hof, is een voorzegging die haar met eenig groot ongeluk dreigt. Ik zal al doen wat ik kan, om den Koning af te raaden haar lang in die bediening te laaten.* Evenwel om dat zy den grilligen aart van haaren Man kende, onderwierp zy zich met haare gewoone goedtheit aan deſ zelfs wille. De Graave van *Alisbury* verzeekerde my op een tijdt, dat hy in eenige manuſcripten geleezen hadt, dat alhoewel de Koning *Anna van Boulan* zeedert het einde van 't jaar 1519. gelieft hadt, hy haar echter nooit, dan naa zijn huwelijk bekent hadt. 't Welk ik niet zoude konnen gelooven, om dat het onmoogelijk ſchijnt, dat een zoo onverduldig en wellußtig Koning, als *Hendrik* de VIII, twaalf jaaren zoude doorgebracht hebben, om het by woordelijke betuigingen van liefde te laaten aan eene Vrouw zoo welgemaakt als zy. 't Is waar dat men zegt, dat zulks eene flinksheit van die Vrouw was, welke vreezende dat de Koning, die van natuure onſtandtvaſtig was, een walging van haar krijgen, en zich aan

een ander oovergeeven mogt, zoo zy hem alles inwilligde, en zich derhalven vergenoegde met hem geſtaadig te vleijen en hoop te geeven, tot dat zy geleegentheit vondt om teegen hem te zeggen, *dat zoo hy haar oprecht beminde, het hem licht zoude vallen de Koninginne te verſtooten, om haar te trouwen, en dat de geſtoolen vermaaklykheeden niet heel zoet konden zyn.* 't Geen zulks kan doen vermoeden, is, dat *Anna van Boulan* (zoo men zeidt) niet eer zwaar wierd, als twee maanden naa haar huwelijk: Maar die van dat gevoelen zijn, taſten echter deerlijk mis, dewijl het zeeker is, dat de Koning voor dat hy de zelve oopentlijk trouwde en Koninginne maakte, al heimelijk met haar was getrouwt geweeſt. Daar zijn zelfs luiden die gelooven, dat zy voor de geboorte van ELIZABETH al twee kinderen gebaart hadt; eerſtelijk eene Dochter, die doodt ter wereld quam, en daar naar eenen Zoon, die maar weinig daagen leefde; maar deeze omſtandigheden hebben veele menſchen doen gelooven dat zulks valſch is.

Het begin van der zelver faveur.

Hoe dat het ook zy, 't is zeeker dat *Anna van Boulan* zeedert het jaar 1520. tot 1527. voor de Gunſteling van den Koning geſpeelt heeft. Dat 'er groote gemeenzaamheeden tuſſchen hen waaren. Dat alle de gunſten van het Hof door haar handen gingen, en dat de Koning een vermaak hadt, om al 't geen dat door haar verzocht wierd toe te ſtaan, en 't geen van een anderen kant quam, te weigeren, om al de wereld te nootzaaken zijne toevlucht tot die Dochter te neemen, waar van hy zijn Af-

godin gemaakt hadt. Hy maakte haar Vader Burg-Graaf van *Rochefort*, en gaf hem d'alder-eerlijkste bedieningen, d'aldergrootste ampten van Staat, en d'aldertreffelijkste Gezantschappen buiten het Koningrijk. Ook zoo wenste *Anna van Boulan* niets zoo zeer als te doen zien, dat zy de gunst van den Koning hadt; en de Koning hadt geen grooter vermaak, als om haar van al de wereld te doen achten: Het zy dan dat die Dochter d'uitterste gunsten aan den Koning niet heeft willen toestaan, als mits dat hy haar trouwen zoude; of dat de Koning door de Liefkoozingen van die Dochter betoovert was; altijdt hy hadt voor haar eene zoo blinde drift, dat hy resolveerde haar de Kroon op het hooft te zetten. Hy oopenbaarde dat voorneemen aan den Kardinaal *Wolzey*, op dat hy de noodige dingen zoude bereiden om zijne echtscheiding met Koninginne *Katharina* aan het Hof van Romen te verzoeken. Andere zeggen, dat dien Gunsteling het voorneemen van den Koning niet als heel laat wist, en wanneer de gansche Raadt daar al kennis van hadt; 't welk gansch geen schijn heeft. Behalven dat uit de twee volgende Brieven, met d'eige handt van *Anna van Boulan* aan den Kardinaal *Wolzey* geschreeven, blijkt, dat al het bestel van die echtscheiding door de handen van hun drie, den Koning, *Anna van Boulan*, en den Kardinaal *Wolzey* ging. By welke twee Brieven van het laatste van May 1528. de Koning met zijn eigen handen aan 't einde van eene der zelve een Apostille voegde.

1528. MYLORD;

Brief van *Anna van Boulan* aan den Kardinaal *Wolzey*.

IK bid u zeer ootmoedelijk my de vryheit die ik neeme, om u in uwe bezigheeden door een slechte en quaalijk opgestelde Brief te stooren, te willen vergeeven. Gy moet zulks toeschrijven aan de vreugde die ik hebbe in te verstaan, dat gy in volkoome gezondtheit zijt. Ik voor my zal nooit ophouden, om in alle mijne gebeeden van Godt te verzoeken, dat hy u in dien gelukkige staat bewaaren wil, op dat ik eenigzints aan zoodaanige verplichtingen als ik aan u hebbe, voldoen mooge. Ik ben heel wel verzeekert van de goede meeningen die gy voor my hebt, en dat gy u mijne belangen zoo ter herten laat gaan, datze u nacht noch dag rust laaten. Ondertusschen, Mylord, *kan ik al de goedtheeden die gy voor my neemt niet anders beantwoorden, als met een zeer byzondere vriendtschap die ik altijdt voor u hebbe; voor u, dien ik altijdt meer als iemandt ter weereld naa den Koning lieven zal. En alzoo ik noch niets gedaan hebbe 't welk deeze betuiginge zoude konnen omstooten, zoo verzeekere ik my ook, dat ik in het toekoomende nooit iets doen zal, 't welk de zelve niet zal beantwoorden. Ik geloof dat gy daar van verzeekert zijt. Ik ben wijders,* Mylord, *ongeduldig om eenige tijding van d'aankomst van den* Legaat *te verstaan, my verzeekerende dat de zelve niet als voordeelig zal konnen zijn, vermits gy het zijt die hem doet koomen. Ik weet dat gy dienshalven in zoo groot een ongedult zijt als ik, en dat het zelve gestaadig grooter zal zijn, tot dat de zaaken een goeden uitslag zullen genoomen hebben. Maar men moet gedult en geduurig goede*

hoop

hoop hebben. Ondertusschen blijf ik met veele drift, Mylord, *u ootmoedigste Dienaresse. Ende was onderteikent,*

ANNA VAN BOULAN.

De geene die u de boovenstaande Brief heeft geschreeven, wil my niet met rust laten, ten zy dat ik 'er deeze weinige regelen met mijn eige hand byvoege. Maar alhoewel gy alhier niet als weinig woorden vindt, bid ik u dat gy ze echter in een goeden zin, opneemt, en voor zeeker houdt, dat zy en ik met drift wenschen u te moogen zien, om u mondeling te getuigen de vreugde die wy hebben, dat wy zoo gelukkig de woede van de Pest ontkoomen zijn. Ik heb hoop dat de quaadtaardigheit van dat quaat zal opgehouden hebben; ten minsten ten opzigte van perzoonen, die een zoo gereegelt leeven leiden als gy. Wy zijn heel geemelijk, dat wy geen tijding van de aankomste des Legaats *booren. Maar wy hoopen dat wy door middel van u haast uit die zaaken zullen geraaken, en dat uwe zorgen met de zeegeningen van den heemel vergezelschapt zullen gaan. Dat is al 'tgeen ik u teegenwoordig te zeggen hebbe: d'eenigste zaak die ik daar by te voegen hebbe, is, dat ik u al het geluk dat men voor u begeeren zoude konnen, toewensche. De geene die deeze reegelen geschreeven heeft, is uwe Koning en Vriend,*

HENRIK.

Men moet weeten dat de Pest ter dier tijdt in de Stadt Londen schrikkelijk woedde, 't welk den Koning genootzaakt hadt, om zich met heel weinig gevolg op een Laudhuis te be- Een ongodvrugtige en te gelijk een Staatkundige daad.

begeeven; doch altijdt van de ſchoone *Anna*, die hem niet verliet, gevolgt zijnde (een ſchoon middel voorwaar om op ſterven te denken.) Hy hadt de regeering der zaaken ganſchelijk in handen van den Kardinaal zijnen Gunſteling gelaaten; en in die tijdts geleegentheit handelde hy op een wreede en barbaarſche wijze met Koninginne *Katharina* zijne Gemalinne, welke hy genootzaakt hadt om onder een groote meenichte van menſchen tot Londen te verblijven, op dat zy van de Peſt aangetaſt wordende, mocht koomen te ſterven; en door haaren doodt de hinderpaalen die zich teegen zijn huwelijk met *Anna van Boulan* opdeeden, wechgenoomen mochten worden. Niet te min hadt hy van Paus *Klemens* de VII. zijn echtſcheiding met de Koninginne laaten verzoeken, als een zaake, die tot het welweezen van zijn Koningrijk nootzaakelijk was, den zelve inſtantelijk verzoekende, om een Legaat *à latere* naar Engeland te willen zenden, om aldaar ter plaatze alle noodig onderzoek te doen, zoo hy die echtſcheiding niet anders toeſtaan wilde. Die arme Paus, zijnde gekaſtijdt door Keizer *Karel* den V. (welke Romen geplondert, en hem den tijdt van neegen maanden lang op het Kaſteel van *St. Angelo* gevangen gehouden hadt) aan d'eene zijde aanmerkende, dat hy den vreede en zijnen vryheit van dien Keizer ontfing, welke niet nalaaten zoude Koninginne *Katharina*, die zijne Moeije was, te beſchermen: en willende aan den anderen kant ook geen krakeel met *Hendrik* maaken,
leide

leide maar toe om tijdt te winnen, en om een gunstiger geleegentheit af te wachten. Derhalven maakte hy tot zijnen *Legaat* in die zaak den Kardinaal *Kampegga*, die behalven dat hy aan de Jicht vast was, een uitdrukkelijk bevel van den Paus hadt, om zoo langzaam als hy konde daar in voort te gaan: en hy voerde zijn last zoo wel uit, dat hy meer als neegen maanden doorbracht, om van Romen naar Parijs te koomen; 't welk een groot ongedult aan *Anna van Boulan* veroorzaakte. Ziet hier den anderen Brief die zy aan den Kardinaal *Wolzey* schreef.

MYLORD,

GY hebt my zoo zeer verplicht als iemant ter werelt zoude konnen doen, door de goedtheit waar meede gy my van uwe goede tijdingen verwittigt hebt, en door het rijke en kostelijke geschenk 't welk gy my gedaan hebt. Hoe groot dat de verplichtingen die ik aan u hebbe, ook zijn moogen, de zelve zullen echter altijdt minder als mijn yver t' uwaarts zijn; te meer, om dat ik zonder uwe hulpe geen voordeel zoude konnen trekken van alle de moeiten, die gy voor my neemt. Ik ben aan u goedt bestier, en aan de geneegentheit die gy voor my hebt, al het genoegen, en alle de voordeelen, die ik tot noch toe genooten hebbe, verschuldigt: 't welk maaken zal, dat ik al mijn leeven geleegentheit zal zoeken, om u diensten te doen, die met uwe weldaaden overeen koomen. Ik danke Godt wijders, dat het hem gelieft heeft in 't midden van zoo veele gevaaren den Koning en u te bewaaren, voor welke ik geduurige Andere Brief van *Anna van Boulan* aan *Wolzey.*

gebeeden gedaan hebbe. Ik ben ook verzeekert dat Godt u alle beide tot eenig groot voorneemen, 't welk zijne voorzienigheit alleen bekent is, bewaart heeft. Ik verlange naar de komst van den Legaat *tot Londen, om dat, indien 't Godt belieft dat het groote voorneemen gelukke, ik hem bidde, dat het ten aldereersten geschieden mooge. Ik hoope,* Mylord, *dat ik als dan in staat zal konnen zijn, om de ongemeene zorgen die gy voor my genoomen hebt, te konnen erkennen. Ondertusschen bid ik u, dat gy de goede wille voor de daadt wilt neemen; biddende God om uwen voorspoedt, en dat hy u altijdt op dien hoogen trap, waar toe gy verheeven zijt, bewaaren wil. Ik ben met alle moogelijke erkentenisse*, Mylord, *uwe ootmoedigste en gehoorzaamste Dienaresse*,

Anna van Boulan.

1529. De Kardinaal is by de Koninginne in ongenaade.

De Kardinaal door zoodaanige Brieven betoovert, dacht nergens anders op, als op een schriklijk besluit der echtscheiding, om haast op den Throon te zien eene Vrouw, die hem zoo veele erkentenis en geneegentheit betuigde; te meer, om dat hy bemerkte, dat hy van de Koninginne niet bemind was. In der daadt wanneer zy bemerkte, dat die Kardinaal het Overspel van haaren Gemaal bevorderde, en dat hy het was, die op d'echtscheiding by het Hof van Romen aan drong, kon zy hem met geen goet oog aanzien, noch van hem anders als van eenen Ketter zonder gewisse spreeken: doch dit vermeerderde den haat van den Koning teegen die ongelukkige Koninginne, welke van *Anna van Boulan*, en van de Pluim-

strij-

ftrijkers van 't Hof quaalijk gehandelt, maar van alle de geene die met geen voordeel ingenoomen waaren, beklaagt wierd.

Het zoude tot deeze Historie niet behooren, dat ik my heel verre inliet in d'omstandigheeden van al 't geen dat tot Romen en Londen over die echtscheiding voorgevallen is; noch in zoo veele handelingen, Bullen, en onderzoekingen die ontrent deeze zaak voorgevallen zijn, hoe gewichtig de selve ook moogen weezen. 't Zal genoeg zijn dat ik zegge dat het dien Kardinaal zijne *Beneficien* koste. Want Koning *Hendrik*, door die Vrouw betoovert, hadt zig in 't hooft gebracht, dat die Staats-dienaar, naa dat hy die echtscheiding onderfteunt en aangeraaden hadt, daar van berouw hadt gekreegen, en heimelijk by den *Legaat* arbeide om de zelve te beletten; welke zoo ras niet van Londen was vertrokken, zonder de zaak afgedaan te hebben, of de Koning storte al zijn gramschap op hem, hem beschuldigende, dat hy gehandelt hadt op een wijze, die gants strijdig teegen de belangen van zijne Kroon was, en zonder eenige rechtvaardiging te willen hooren, beroofde hy hem van alle zijne bedieningen, en van alle zijne goederen, en bande hem tot *Ashery*, hebbende hem niet anders als de enkele inkomste van zijn Aarts-Bisdom gelaaten, 't welk ontrent 6000. Guinées 's jaars konde bedragen; zijnde niets in vergelijking van het overige zijner inkomsten, die wel 65000. Guinées beliepen, zonder te reekenen dat men voor een millioen pondensterlings, van zijne huizen, huis-zieraaden, ge-

Die van zijne *beneficien* berooft wordt.

fteenten, of gereet geldt verbeurd verklaarde. Echter was die Staat-dienaar noch gelukkig, dat de Koning inzicht voor zijne voorleedene dienften hadt, zonder welke hy hem buiten twijfel zoude hebben doen fterven. Men geloofde dat het wraakzuchtig gemoed van *Anna van Boulan*, den Koning teegen *Wolzeyzoo* hadt gaande gemaakt, het welk fchijnt te blijken uit den volgenden Brief, die zy aan den Kardinaal tot *Ashery* fchreef.

Andere Brief van *Anna van Boulan* aan den Kardinaal.

MYLORD;

WAt verftandig Man gy ook zijt, wordt gy echter van al de werelt gelaakt, om dat gy u zelven den haat van een Koning, die u tot den hoogften trap verheeven hadt, die de aldergrootfte heerfſucht van een Man van Fortuin zoude konnen wenfchen, op den hals hebt gehaalt. Ik kan niet begrijpen, en den Kouing noch veel minder, hoe dat gy, naar dat gy ons door zoo veele beloften van echtfcheiding opgezet hadt, van u voorneemen berouw hebt gekreegen, en dat gy al wat in uw vermoogen geweeft is, gedaan hebt gehadt, om het befluit van dien te beletten, hoedaanig is dan u manier van handelen! Gy hebt de Koninginne laaten vaaren om mijne zaaken te begunftigen, ter tijd wanneer ik maar begon in de goede gunften van den Koning te geraaken; en naa dat gy my d'aldergrootfte teekenen van uwe geneegentheit hadt gegeeven, laat gy mijne belangen vaaren, om die van de Koninginne weeder aan te neemen. Ik bekenne dat ik al te groot vertrouwen in uwe betuigingen, en in uwe beloften had genoomen, waar door ik my

nu

nu bedroogen vinde. Maar in het toekoomende zal ik niet meer als op de bescherminge van den hemel, en op de liefde van mijn waarden Koning vertrouwen, die alleen de middelen die gy verydelt hebt, zullen konnen vernieuwen, welke my in dien gelukkigen staat zullen konnen brengen, waar naa de Koning zoo zeer wenscht, en die gansch tot voordeel van het Koningrijk zijn zal. Het ongelijk dat gy my gedaan hebt, heeft my heel veel moeijelijkheit gebaart; maar ik oneindigmaal meer gebelgt, dat ik my verraaden zie van eenen Man, die slechts geveinst hadt in mijne belangen te treeden, om de geheimen van mijn herte t'ondekken; ik beken, om dat ik geloofde dat gy oprecht waart, te gereeder geweest te hebben om die aan u t'oopenbaaren; en dat is 't welk my te meer gematigheit zal doen gebruiken, om my te wreeken, als niet konnende vergeeten, dat ik geweest ben, u Dienaresse,

ANNA VAN BOULAN.

Koning *Hendrik* zijn echtscheiding beslooten hebbende, op dat hy eene Vrouw op den Throon zoude konnen verheffen, die hy met zoo veel drift beminde, zond Gezant op Gezant aan Paus *Klemens*; de Gezanten vonden hem te Bologne, alwaar hy, naa de Plechtigheeden der krooning van Keizer *Karel* den V, op den vier-en-twintigsten Februari 1530. verricht te hebben, hen verklaarde, dat hy nooit d'echtscheiding van Koning *Hendrik* de VIII. met Koninginne *Katharina*, de Moeije van den Keizer, die zy verzochten, toestaan zoude. In der daadt de Gezanten te Bologne

1530. Koning *Hendrik* dringt op zijn echtscheiding.

ge-

gekoomen zijnde, en gehoor hy den Paus gehadt hebbende, nam hy uitstel om hen, noopende d'echtscheiding, antwoordt te geeven, zoo lang tot hy weeder tot Roomen zoude gekoomen zijn; maar wanneer hy daar gekoomen was; kondenze dien-aangaande nooit iets met hem sluiten. Ondertusschen de Koning bericht gekreegen hebbende, van de belofte die de Paus aan den Keizer gedaan hadt, besloot om zich in zijn eigen Koningrijk, door een Vergaadering van Geestelijken, recht te laaten doen; en liet aan alle zijne Onderdaanen op groote straffe verbieden, om van Romen eenige zoorten van Bullen, hoedaanige die ook weezen mochten, te verzoeken; geloovende dat het zelve verbodt jaarlijks meer als vier duizent Kroonen aan de *Dataria* van Romen zoude doen verliezen, en dat de Paus zich aan zijn beurs geraakt voelende, liever d'echtscheiding zoude willen toestaan, als dat inkoomen te verliezen. Hoe het ook waare, men maakte verscheide *proceduuren* teegen Koning *Hendrik*: men dreigde hem in den Ban te zullen doen, men verboodt hem om die zaak in Engeland te laaten af handelen. Hy liet echter niet naa een Synode te doen vergaaderen, in 't welk men die zaake op het Tapijt bracht. De Advokaten van den Koning brachten hunne reedenen aan de Rechters voor; en die van de Koninginne ook de haare, welke beslooten hadde haar recht wel te verdeedigen.

1531. In 't begin van dit jaar liet de Koning zijn Parlement vergaaderen, om het zelve van alle d'onrechtvaardige *proceduuren* van het Hof

van

van Romen, die teegen d'oude voorrechten van zijn Koningrijk ſtreeden, t'onderrechten. Ondertuſſchen de Vergaadering van de Geeſtelijkheit, die tot Londen gehouden wierdt, eene *extrâordinaire resolutie* aan de *Gedeputeerden* van het Biſdom van Kantelberg voorgeſlaagen hebbende, den Koning de nieuwe hoedaanigheit van Hooft, en opper Beſchermer der Kerke, en der Geeſtelijken van Engeland te geeven; om dezelve by die van *Beſchermer des Geloofs*, welke hem van Paus *Leo* de X. gegeeven was, te voegen. Dus maakte het grootſte gedeelte der geenen die haare *beneficien* van den Koning gekreegen hadden, ganſch geen zwaarigheit om hem in die hoedaanigheit t'erkennen; maar d'alderyverigſten ſtelden zich daar teegen, en boven al die van het Biſdom van Jork, welke aan den Koning een Geſchrift overgaven, om hem de reedenen te kennen te geeven, welke hun niet toelaaten konde hem in die hoedaanigheit t'erkennen, hem betuigende, dat zulks hun geweeten quetſte. De Koning over die weigering moeijelijk zijnde, deed daar over zijne klachten aan het Parlement, 't welk teegen de Geeſtelijken van dat Biſdom begon te *procederen;* maar om zijne gramſchap te ſtillen, deedenze hem een geſchenk van veertig duizent Guinées. Al de Geeſtelijkheit dan toegeſtaan hebbende, dat de Koning de nieuwe hoedaanigheit zoude aanneemen, verleende hy eene algemeene Vergiffenis weegens al't geen tot verkortinge van het Koninklijk gezag geſchiedt was. Maar zommige Leeden des Par-

Nieuwe tytels aan den Koning verleent.

lements van het getal der geener, welke tee-gen de hoedaanigheit die de Koning aange-noomen hadt, gesprooken hadden, ziende dat de Geestelijke alleen in de Vergiffenis be-greepen waaren, en vreezende dat de Koning zich aan hun, of aan hunne goederen, of aan hun leeven wreeken mocht, deeden hem door den Spreeker voorhouden, wat kommer hen die uitzondering baarde. De Koning antwoor-de heel fier, dat hy meester van zijne gunsten zijnde, de zelve konde verleenen zoo als 't hem geliefde, en aan wien hy goedt vondt. Niet te min alzoo hy beslooten hadt het Parle-ment te doen scheiden, en niet willende dat het met die vreeze, of onvoldaan van hem zijnde, scheiden zoude; liet ook Vergif-fenis voor het Parlement afkondigen, en deed daar in te gelijk een gelukkige mengelinge, van gezag, van goedertierentheit, en van Majesteit blijken.

Koninginne *Katharina* lichte *appel* tot Romen.

Reeds hadt Koninginne *Katharina* zich voor het Hof van Romen van een Vonnis, dat de Geestelijkheit van Engeland teegen haar ge-weezen hadt, beroepen. Maar de Koning en *Anna van Boulan* hadden alles gedaan wat zy gekonnen hadden, dat zy haar *appel* zoude laaten vaaren, 't welk zy nooit doen wilde. Sy aarzelden echter niet, en het Parlement was zoo ras niet gescheiden, of zy quaamen weeder daar toe, om haar te verbinden van toe te staan, dat die zaak tot Londen zoude uitgeweezen worden, laatende haar de vry-heit, om zich daar van voor eene algemeene Kerk-vergaadering te moogen beroepen. De

Koninginne door dien handel vergramt, antwoorde aan de geenen die haar daar van ſpraken: *Dat zy wenſte dat Godt den Koning haare Gemaal wilde bevreedigen; maar dat zy deſſelfs wettige Vrouw zijnde, niemandt als de Paus was, die door eene* definitive Sententie *beletten konde, dat zy het niet voor altijdt was.* De Koning geemelijk zijnde door die geſtaadige weigeringe, en aan d'andere zijde door die Dochter die hem betoovert hadt aangedrongen, beſloot de Koninginne niet meer te zien, en deed haar zeggen, *dat hy van dat oogenblik af ganſch geen ommegang meer met haar wilde houden; maar dat hy haar de vryheit liet, zoodaanige plaats van zijne Staaten als zy wilde, om aldaar haar verblijf te houden, te verkiezen, haar beloovende dat zy aldaar naar haaren ſtaat en rang zoude onthaalt worden.* De Koninginne antwoorde aan den Lord die haar die boodſchap bracht, *dat het haar niet verſcheelde in wat plaats dat zy was, mits datze overal Koninginne en Gemalinne van den Koning bleef.* De ſcheidinge geſchiede op die wijze op het Kaſteel van Windzor den veertienden July, en zeedert dien dach bezogt de Koning de Koninginne niet meer; noch ook geen andere vrouw als *Anna van Boulan*. De Koninginne ging haar verblijf houden tot *More*, alwaar zy zich meer als een jaar onthieldt, en van daar ging zy naar *Eſthanſted*, daar zy meer als achtien maanden haar verblijf hieldt; en eindelijk ging zy naa *Amphitil*, alwaar zy tot aan haaren dood bleef. Ondertuſſchen beklaagde ganſch Europa de weederwaardigheeden van die onnoozele Ko-

ninginne, en men sprak van Koning *Hendrik* den VIII. niet anders als van een Man, zonder trouwe, zonder Godsdienst, zonder eere, en zonder geweeten; en men maakte tot Romen, in Spanjen, en in alle Landen van het Huis van Oostenrijk, duizent schimpschriften teegen hem.

Men voer voort met d'echtscheiding te verzoeken.

Terwijle dat alle die dingen voorvielen, trok *Soliman* de Turkze Keizer, op d'aanzoeking (zoo als zommige willen) van *François* den I. aan het hooft van een machtig Leeger in Hongarijen teegen Keizer *Karel* den V., 't welk hem nootzaakte om hulpe van Koning *Hendrik* te verzoeken, die hem geduurig met goede hoope en beloften ophieldt, om hem het voornemen te doen verliezen van zich teegen zijne echtscheiding te kanten. Maar *François* de I. in teegendeel, om te beletten dat Koning *Hendrik* geen hulpe aan den Keizer zoude zenden, gaf hem in, dat hy d'echtscheiding in weerwil van den Keizer moest verkrijgen, en dat hy het onfeilbaar te booven zoude koomen; derhalven hadt Koning *Hendrik* twee Duivels die hem tot d'echtscheiding aanporden, die van het vleesch, 't welk *Anna van Boulan* was, en die van den geest, zijnde *François* de I. Het voorneemen van deezen was, om door dat middel het vuur van tweedracht tusschen die twee Vorsten te onderhouden; en om het te beeter te doen gelukken, liet hy niet af teegen Koning *Hendrik* te laaten zeggen, dat het te gelijk zijn belang en eere gold, om die echtscheiding te voltrekken, en die zaak niet te laaten steeken, naa dat hy 't

zoo

zoo verre in getreeden was; en teegen den Keizer, dat hy niet konde naalaaten de zaake van de Koninginne zijn Moeije te verdeedigen, en dat zulks voor hem een schoone geleegentheit was, om te doen zien wat macht hy in het Hof van Romen hadt.

In het begin van dit jaar, terwijle de Gezant van Koninginne *Katharina* by het Hof van Romen aandrong, dat het den Koning nootzaaken zoude die zaak voor het zelve te brengen, om aldaar afgedaan te worden: deed de Paus den Koning, om op het *appel* van de Koninginne t'antwoorden, by *pœne* van ongenaade, en de tuchtingen van den H: Stoel op hem te zullen laaden. Maar die Vorst den yver niet willende verzaaken, dien hy voor de Godtsdienst betuigt hadt, in teegen *Luther* te schrijven, noch ongehoorzaam aan de beveelen van den Paus te zijn, zond den Ridder *Karnes* na Romen, aan wien hy de eenvoudige en nieuwe hoedaanigheit van *Verschooner* * gaf, alleenlijk om dat *appel* te doen intrekken; of door de wetten, of ter oorzaake van de verheeventheit des perzoons, die van geene zoo geringe hoedaanigheit was, om tot Romen te konnen gedagvaart worden, voor nietig te doen verklaaren. *Karnes* en Doctor *Bonnet*, die men hem tot een *Adjunct* in die zaak toevoegt hadt, waaren zoo ras tot Romen niet gekoomen, of de Paus zond de zaak aan den Kerkenraadt, die'er zig vry belemmert in vondt, vermits de Kardinaalen verdeilt waaren. Die van de *factie* van den Keizer drongen op het vonnis teegen Koning *Hendrik*,

1532. Koning *Hendrik* wordt tot Romen geciteert.

* *Excusator*.

drik, terwijle d'andere vertoonden wat onheilen de H: Stoel zouden konnen overkoomen, indien men eenen Koning, zoodaanig als *Hendrik* was, baloorig maakte; waar in zy waarlijk Proféten waaren. De Kerkenraadt niet weetende wat hy besluiten zoude, nam voor tijdt te winnen, omweegen en draaijingen te zoeken, om beide de partijen genoegen te geeven: men sprak zeedert eenigen tijdt niet anders als van de *Annaten*, (zijnde de jaarlijkze inkomsten van een leedig ampt in de Kerk) die in Engeland uit last van den Koning vernietigt waaren. d'Afgezanten beloofden van zijnent weegen, dat men de zelve herstellen zoude, zoo men d'echtscheiding toestondt, 't welk heel verre van 's Pauzen meining was. Het Parlement van Engeland geduurende die onderhandelingen vergaadert zijnde, reezender in den aanvang eenige verschillen tusschen den Koning en het Laagerhuis, 't welk vergramt was, om dat men al te veel macht aan de Geestelijkheit gaf, en klaagde dat de zelve onderstonden by *pæne* van *excommunicatie* zelfs Leeden van het Parlement voor de Geestelijke Vierschaar te dagvaarden, voor welke men de zelve dwong te antwoorden; maar dit wierd behendiglijk bygeleit.

Voorstelling in het Parlement die strijdig teegen d'echtscheiding was.

Anna van Boulan aan wie geen verstandt ontbrak om te overtuigen, noch bekoorlijkheeden om te behaagen, noch bequaamheit om haare voorneemens t'ondersteunen, ziende, dat zy niet anders als van de Geestelijkheit van Engeland alleen d'echtscheiding te verwachten hadt; bestont nu den eenen, dan den ande-

anderen van de *Prelaten*, of van de Leeden van het Parlement, die het meeste gezag hadden, te noodigen, en zy onderhieldt de zelve niet anders als met de bondigheit der reedenen van den Koning, om d'echtscheiding te vorderen. De Ridder *Temse*, een van de Leeden van het Laagerhuis, hadt niet te min de stoutheit om in het volle Parlement te zeggen, dat men een sterke weederstreeving teegen 's Konings wille noopende d'echtscheiding moest doen; vermits men wel zag dat hy daar toe niet als door de toomeloze Liefde, die hy voor *Anna van Boulan* hadt, welke hy op den Throon wilde verheffen, aangezet wierdt. De Koning van die reeden bericht gekreegen hebbende, ging in het Parlement, in 't welk hy op zijn gemoedt betuigde, dat een ouderdom van 42. jaaren, die hy bereikt hadt, (alhoewel hy zoo krachtig was of maar 30. jaaren had gehadt) hem niet toeliet, het Koningrijk door de wellusten van de jeugt t'ontroeren, en in die zaak geen ander oogmerk als het welweezen des Rijks te hebben. Hy klaagde ook dat het Parlement geen deel genoeg nam in het welweezen der Naatie, dewijl het naar de reedenen van *Temse* te zeer geluistert hadt. Maar men ging daar in niet verder, vermits de Pest, die zich toen oopenbaarde, het Parlement nootzaakte te scheiden.

Koning *Hendrik* wilde, voor dat hy met het Hof van Romen t'eenemaal overhoop raakte, noch een uitterste pooging van zijn gedult doen; die in der daad veel grooter als de voorzichtigheit van den Paus was. Maar de

Uitterste pooging van den Koning aan 't Hof

van Romen. Paus wilde niet luisteren, noch naar reede nen, noch naar vertooningen; die hy hem noopende de nootzaakelijkheit van d'echt scheiding liet doen, en antwoorde eindelij naa zoo lang aanhoudens, *dat vermits he Hof van Engeland niet hebben wilde, dat d gebruiklijkheeden van de echtscheiding, en a vorderingen van den Eisscher, tot Romen zoude beslist worden; zijn Heiligheit toestont, dat h een onzijdige Stadt zoude noemen, alwaar h beloofde een* Apostolischen Legaat, *met twe* Auditeurs *van de* Rota *te zullen zenden, o het noodig onderzoek te doen, waar op zij Heiligheit een* definitive Sententie *wijzen zo de. En dat, zoo de Christen Vorsten eene Wa penschorsing van drie of vier jaaren wilden te kenen, hy dan een algemeen Concilium zou vergaaderen, zoo als men in Engeland wenste*

Die over het doen van den Paus zeer gebelgt is. Koning *Hendrik*, die aan den Paus een ze beleefden Brief hadt geschreeven, was zeer g belgt, dat hy een zoo maager antwoort als d was, by een slechten brief zag, 't welk ma van een gemeenen *Auditeur* van de *Rota* gete kent was, en waar in men niet eens hadt wa dig geacht den Koning te noemen, noch die brief aan hem te *addresseren*, maar 't welk me den Engelsen *Prelaat* alleen hadt ter handt g stelt. Alle die trotze en fiere wijzen van doe mishaagden den Koning heel zeer; echter d Vorst gestaadig zijne gemaatigtheit en gedu behoudende, en meinende dat hy het Hof v Romen eindelijk tot reeden zoude brenge besloot den Paus met beleeftheit te overla den, en hem met wijzen van doen, die v

van achting en eerbiedt voor hem waaren, te gewinnen. Hy zondt ten dien einde den Ridder *Eliot* naar Romen, om aan den Paus het volgende antwoordt, met zijn eigen handt geschreeven, te brengen.

Wat de stilstant van waapenen aanging, die de Paus van hem vorderde, dat hy daar op ganssch geen besluit konde geeven, zoo Vrankrijk daar in niet stemde. En wat het algemeene Concilium aanbelangde, dat, alhoewel hy het beroepen van 't zelve nuttig en noodig oordeelde, echter geloofde dat het (aangemerkt den staat der zaaken) toen geen tijdt daar toe was. Dat het waar was, dat Engeland een algemeen Concilium gewenst hadt; maar dat de zaaken van Europa toen ter tijdt in een anderen staat stonden; alzoo de belangen van den Keizer heedendaags al te verwert met die van de Lutheranen in Duitsland waaren. Wat wijders de dagvaarding op het gemelde appel aanging, dat een slecht Man wel iemandt naar Romen konde zenden, om aldaar door eenen Procureur gevonnist te worden; maar dat een Vorst als hy was, andere maatreegels moest neemen, alzoo hy verplicht engehouden was de rechten zijner Kroone, en de voorrechten van zijne Onderdaanen ongeschonden te bewaaren. Dat d'een en d'ander van de zelve, in gevolge van d'oude Canons, *en het gebruik van de gansche Kerk vorderden, dat de huwelijks-zaaken door de Geestelijken van het Koningrijk gevonnist zouden worden. Dat de Eedt dien hy op zijn komste tot de Kroon hadt gedaan; hem niet toeliet om zich aan eene vreemde Vierschaar, zonder toestemmige van*

Antwoorde van den Koning.

zijne Rijken t'onderwerpen; en dat hy hoopte dat de Paus niet zoude willen lijden, dat men de rechten van zijn Koningrijk, die zeedert zoo lange tijd ingestelt waaren, schenden zoude.

Die *Eliot* voorbracht.

By dit overgegeeven geschrift, hadt *Eliot* last om zich by monde daar over wijders te verklaaren, en de verbintenis daar de Koning in was, om op het artijkel van zijne rechten teegen het Hof van Romen aan te dringen, te doen zien. Dat de *dispensatie* van Paus *Julius* quaalijk was verleent, en niet als om rechtvaardige en wettige reeden hadt konnen verleent worden, die men echter niet voorgebracht hadt. Dat men weegens zijn huwelijk gansch geen vreedebreuk tusschen Engeland en Spanjen te vreezen hadt, en dat de Koning om zulks te doen zien, aan zijne Heiligheit een *autentijk* Afschrift van het Tractaat, 't welk tusschen de twee Kroonen gemaakt was, toezondt; waar by bleek, dat de voltrekking van d'echtscheiding van zijn eerste huwelijk met Koninginne *Katharina*, toen voor een zeekere zaak aangezien was. Besluitende eindelijk, dat gansch Engeland belang hebbende in het beslissen van die zaak, de gerechtigheit vorderde, dat zy in het Koningrijk, en door des zelfs eigene Geestelijken zoude uitgesprooken worden, en het vonnis 't welk zy daar over vellen zouden, door den Paus, zoo als het lag, zoude konnen bevestigt worden, zoo het hem aangenaam was.

Beveelen voor de zoodaani-

Koning *Hendrik* onverduldig zijnde om zijne voorneemens te boven te koomen, en om een einde van die echtscheiding te maaken, hadt

hadt *Eliot* met goede wisselbrieven voorzien; wel weetende dat niets beeter als het geldt, het geen hy zocht, van de Bedienaars der *Dataria* zoude konnen verkrijgen. Boven dien gaf hem *Anna van Boulan* vier Diamanten, elk van duizent Rijksdaalders, om de geenen die in deeze zaak vermoogen hadden, daar meede te beschenken, ingeval men verzeekert was 't geen men verzocht te zullen verkrijgen; waar uit men afneemen kan, hoe dat zy wenste de zaaken tot een goeden uitslag te moogen zien. Koning *Hendrik* gaf hem ten naasten by de zelfde beveelen, om niets te spaaren, op dat men 't geen men verzocht verkrijgen mocht; mits zijne geschenken niet onnuttelijk besteedende. Zoo die zaak onder een Neefschap, gelijk die welke men naaderhandt te Romen gezien heeft, voorgevallen was geweest, 't is zeeker, dat men niet alleen eens, maar tienmaal verkreegen zoude hebben, 't geen men voor Koning *Hendrik* verzocht; 't welk in de grondt niet anders was als een verlof van den Paus, en een vryheit aan de Geestelijken van Engeland, om die zaak in 't Koningrijk uit te wijzen. Want wat belette hem zulks te doen? Niet anders als het groot credijt 't welk *Karel* de V. in 't Hof van Romen hadt, en eenige gebrekkelijkheeden van gebruikelijkheên. Maar zy verlooren 't een en 't ander; en 't geen noch slimmer was, zy ontschaakelden van den Apostolischen Stoel een een zeer bloeijendt Koningrijk: 't geen *Sixtus* de V., die doen noch Monnik was, deedt zeggen: *dat 'er de Kerke Godts weinig aan geleegen*

ge die de partije van den Koning begunstigden.

was, *of* Hendrik de VIII. Katharina *of* Anna van Boulan *tot een Vrouw hadt*. Koning *Hendrik* konde aan d'andere zijde niet beeter met het Hof van Romen handelen, om zijne voorneemens wel te doen uitvallen, vermits hy uitdrukkelijke beveelen aan *Eliot* gaf, dat hy van de vordering, dat de zaak in Engeland zoude werden afgedaan, afstappen zoude, mits dat men hem verzeekerde, datze tot Romen in zijn voordeel beslist zoude worden; in voegen dat de Paus Koning *Hendrik* heel wel genoegen hadt konnen geeven, zonder een inbreuk in zijn gezag te maaken, in plaats van te waagen om alles te verliezen. 't Meerendeel van de Kardinalen waaren van dat gevoelen; maar de *factie* van den Keizer haalde het te boven. De Paus verleende metter daadt een lang gehoor aan *Eliot*, en wilde niet alleen de minste omstandigheit van die zaak weeten; maar hy vroeg hem zelfs, wat hy in die zaak doen zoude zoo hy Paus was; zulks dat de Paus, naa dat hy hem gehoort hadt, zich bykans door zijne reedenen hadt laaten overhaalen; ook zoo schreef *Eliot* met d'eerste Post aan den Koning, dat de zaak op een goeden voet stondt; maar des anderen daags voerde de Kardinaal *Neve*, die van de Kardinalen van de *factie* des Keizers gewonnen was, een heel andere taal teegen hem. Invoegen dat hy alle zijne hoope verlooren ziende, weeder naar Engeland keerde, alwaar hy den Koning gereedt vondt om zijn huwelijk met *Anna van Boulan* te sluiten, willende zelfs het rapport van 't geen hy tot Romen verhandelt hadt niet eens hooren.

De

De hooge en diere eeden die de Koning aan *Anna van Boulan*, dat hy haar trouwen zou, gedaan hadt, gevoegt by zijn grillig humeur, om al 't geen dat hem in 't hooft quam hertnekkiglijk te begeeren, maakten, dat hy zich de dreigementen van het Hof van Romen, noch de praatjes die men desweegen in het Koningrijk deed loopen, niet eens bekreunde. Hebbende dan met *Anna van Boulan* het laatste besluit genoomen, om haar voor het einde van het jaar te trouwen, en om de geruchten die-'er liepen, dat hy een slechte Juffrouw op den Throon wilde verheffen, te doen ophouden, maakte hy haar op den neegenden September van dat jaar tot *Markgravinne van Penbroek*, eene hoedaanigheit, die haar den rang voor Gravinnen gaf. Hy gaf haar ter zelver tijdt ook een Hof, 't welk zoo treffelijk gemeubeleert was, als waare 't voor eene der aldergrootste Princessen geweest. Zy hadt noch een Hof, dat schooner was als ooit een Princesse van den bloede had gehadt; een gevolg van drie *Dames*, en vier Staatjuffrouwen, zijnde alle Dochters van Baronnen of van Ridders, drie Eedelluiden, en zes Beämpten, alle Ridders of Baronnen, en meer als dertig Huisgenooten. Booven dien gaf hy haar ter zelver tijdt dat hy haar de qualiteit van Markgravinne gaf, een geschenk van twintig duizent guinées, 't welk een groote zomme in dien tijdt was, en dat alleen voor haare kleine vermaakelijkheeden; want hy had haar goede inkomsten voor haar gemeene kosten toegeleit. 't Viel niet swaar voor Koning *Hendrik*, om

Anna van Boulan wordt Marquisinne gemaakt.

Luiden van fatzoen te vinden, die in dienst van zijne Meestresse wilden weezen, toen zy den tijtel van Markgravinne voerde, zoo uit toegeeventheit voor hem, als om dat elk een blijde was om zijn Hof te maaken by een Vrouwe, die onfeilbaar op den Troon zoude klimmen: invoegen dat elk een zich benaarstigde, om by haar geplaatst te moogen zijn. Ook twijfelde men van dat oogenblik af aan niet meer, of de Koning zoude op d'echtscheiding van Koninginne *Katharina* aandringen, toen hy het voorneemen om met *Anna van Boulan* te trouwen vastgestelt hadt.

Byeenkomste van de twee Koningen tot Bologne.

Alzoo Koning *Hendrik* ter zelver tijdt besflooten hadt met Koning *François* den I. mondeling te spreeken, ging hy den zestienden October onder het geleide van twintig Scheepen, met alle Grooten van zijn Koningrijk vergezelschapt zijnde, naar Kalis te scheep. De byeenkomste geschiede dichte by Bologne in een Klooster, alwaar *François* de I. hem met alle moogelijke eere ontfing, en hem zeer treffelijk geduurende de vier dagen van hunne onderhandeling onthaalde. Hy gaf ook de Order van St. Michiel aan twee Engelze Heeren, *Thomas Howard* Hertog van Nordfolk, en *Karel Brandon* Hertog van Suffolk. Daar naa bracht *Hendrik François* den I. naar Kalis, alwaar hy hem ook heel treffelijk op zijn beurt onthaalende, drie Ridders van de Kousseband maakte, den Koning van *Navarre*, den Hertog van *Montmorency*, en den Hertog van *Chabot*. Maar die byeenkomste had geen anderen uitslag, als dat zy hun verbondt vernieuw-

nieuwden. 't Is waar dat men het gerucht deed loopen, dat zy besllooten hadden elk een machtig Leeger voor den aanstaanden Veldtocht teegen den Keizer op de been te brengen; maar d'uitkomst deed zien dat het een valsch gerucht was. Andere zeiden in teegendeel, dat die twee Vorsten twee Leegers zouden werven, om den Keizer teegen den Turk te hulp te trekken: maar de geene die de naauwe verbintenis van *François* de I. met *Soliman* wisten, geloofden daar niets van.

Het waare voorneemen van *François* den I. was, *Hendrik* aan te zoeken, om zijn echtscheiding met Koninginne *Katharina* te voltrekken, en dat om twee reedenen. I. Om den haat, die tusschen Keizer *Karel* de V. en Koning *Hendrik* was, onverzoenelijk te maaken: alzoo het niet moogelijk was, dat de eerste den anderen zulk een hoon, van zijn Moeije verstooten te hebben, zoude vergeeven, noch ontgaan konnen, om zulks met de waapenen te wreeken, 't welk Vrankrijk zeer voordeelig zoude geweest zijn. d'Andere reeden van *François* de I. was, dat hy door die echtscheiding *Hendrik* de VIII. die groote eerbiedigheit, die hy altijdt voor den Paus en voor den Apostolische Stoel getoont hadt, zoude doen verliezen; in voegen dat hy hem misnoegt teegen den Paus, en teegen den Keizer gemaakt hebbende, het niet zwaar zoude vallen, om hem tot een verbondt te brengen, om de macht van Keizer *Karel* den V. gezaamentlijk te verneederen. *François* de I. deed geduurende den tijdt van drie jaaren ook niet anders, als *Hendrik* onder

François de I. dringt d'echtscheiding aan, en waarom.

de handt door zijne Gezanten tot d'echtſcheiding aan te zetten. Hy deed op hunlieder byeenkomſte ook alles daar toe wat hy konde, hem voorhoudende, dat'er zijn eere aan hing, om de zelve naa zoo veele onderhandelingen te voltrekken; beloovende hem daar in ten dienſte te zijn, en zijne reedenen by het Hof van Romen te zullen onderſteunen, zoo hy het beſluit nam om *Anna van Boulan* te trouwen, doende deeze Vorſt door een Eedelman haar begroeten, met een neevensgaand geſchenk van een ring van 2000. Piſtoletten, 't welk een groote zomme in dien tijdt was.

Koning *Hendrik* trouwt met *Anna van Boulan.*

Koning *Hendrik* het ongedult van zoo veel uitſtels niet langer konnende verdraagen, en door de reedenen van *François* den I. gants ingenoomen, trouwde zijn Meeſtreſſe *Anna van Boulan*, voor eenen Kapellaan *George Day* genaamt, die men tot die daadt uitgezocht hadt, en die hy daar naa in 't heimelijk. Biſſchop van Chicheſter maakte. Andere Uitlanders zijn het weegens den dag van dat huwelijk niet eens, maar *Sanderus* en verſcheide andere Geſchichtſchrijvers koomen daar in over een, dat het op den veertienden November was. Men verkoos om die plechtigheit by te woonen, en tot getuigen daar van te verſtrekken, perzoonen, die den Koning en de nieuwe Bruidt het getrouwſte, en 't bequaamſte waaren, om het zelve geheim te houden, te weeten den Hertog van *Nortfolk*, de Graaf van *Ormond*, *Thomas Bullan* of *Boulan*, als doen Graaf van *Wiltshire*, de Vader van *Anna*, haar Moeder en haar Broeder, Doctor *Kranmer* en

Roeland Lee Bisschop van *Conventry* en van *Lichtfield*. De ceremonie geschiede in de Koninglijke Kapelle, alleen in de teegenwoordigheit van drie perzoonen. 't Heeft echter schijn, dat het den Bisschop was daar wy van melden, die den huwelijks-zeegen gaf, en die ten zelven dage de Misse deed, en dat is ook het gevoelen van Doctor *Burnet*. Men maakte den Koning wijs, dat zijn huwelijk met Koninginne *Katharina* genoegzaam vernietigt was, naa dat zoo veele Kanonikken, Godgeleerde, en Kerkvergaaderingen het zelve, voor nietig hadden verklaart, zonder dat het nootzaakelijk was, dat men een Vonnis van het Hof van Romen daar over afwachte.. Koning *Hendrik* liet echter niet naa gestaadig dat Hof te vieren, aan 't welk hy nieuwe voorstellingen, zelfs naa zijn geheim huwelijk, liet doen; maar de Paus wilde naa de zelve niet luisteren.

Ondertusschen hadt de Koning Doctor *Thomas Kranmer* in gezantschap naar Duitsland gezonden, (doch andere willen hem die hoedaanigheit niet geeven) om d'alderbequaamste Rechtsgeleerden over de zaaken van zijn echtscheiding raadt te vraagen, om meer schijn aan zijne reedenen te geeven. Veele hebben gelooft, dat die Leeraar last hadt om met *Luther* oover eenige poincten van den Godsdienst te spreeken; maar dat is niet anders als eene gissing; alhoewel het zeeker is, dat hy twee byeenkomsten met hem hadt, en dat hy aanboodt in Engelandt te koomen, om daar over met den Koning te spreeken, die

Kranmer wordt Aarts-Bisschop gemaakt.

zulks

zulks afsloeg. De Aarts-Bisschop van Kantelberg *William Vatham*, in dien tijdt koomende te sterven, gaf de Koning dat Aarts-Bisdom aan *Kranmer*, op voorwaarde, dat hy zijn huwelijk met *Katharina* zoude vernietigen. Men zondt hem de *Commissie* daar van in Duitsland, met bevel om ten eersten weeder in Engeland te koomen. Die Leeraar was verbaast, dat hy zich tot een zoo hooge waardigheit verheeven zag, naar welke hy niet zoude hebben durven trachten; hy geloofde echter dat het voorneemen 't welk hy hadt, om het huwelijk van Koning *Hendrik* te vernietigen, hem die eere waardig maakte.

Koninginne *Anna* wordt swanger.

Twee maanden naa dat geheime huwelijk wierdt *Anna* swanger, 't welk al de wereldt deed gelooven, dat de Koning zijn lust met haar niet, dan naa zijnen echt, geboet hadt; een verwonderlijke inbinding, zoo 't waar is, en die men onder de wonderen van dien tijdt kan reekenen, zoo men aan d'eene zijde de bekoorlijkheeden van *Anna van Boulan*, en aan d'andere zijde de getempertheidt van den Koning, welke hem in alle zoorten van wellustigheit dompelde, aanmerken wil. Ik voor my zoude niet konnen gelooven, dat een Vorst als *Hendrik*, een Meestresse als *Anna* was, zeeven jaaren gehadt heeft, zonder ooit de paalen van kuisheidt te buiten te gaan. Het staat in de macht van de menschen niet, en in *Hendrik* was het noch minder als eenig ander, om zig in een hertstocht, die zoo geweldig als de liefde is, te bedwingen. Maar *Anna van Boulan* wilde het niet toestaan, zal men zeggen,

op

vas, zoo ras als zy bemerkte dat de Koning beminde, zich ingebeeldt zoude heb- van t'eeniger tijdt Koninginne te wor- wie weet zelfs of zy zich niet liever wilde eekeren, de Meestresse van een zoo groo- Koning te weezen, als gevaar te loopen ets minder te zullen bekoomen, en of zy liever het zeekere had als het toevallige. zeekerlijk geen plicht van een Geschicht- jver zoodaanige geheimen te doorgron- 't Is genoeg dat men zegge, dat van wat ur de liefde, die de Koning zeeven jaaren haar hadt, ook geweest is, men het daar ns is, dat zy niet dan voor eenige weeken haar trouwdag swanger wierdt, en dat niet zeekerlijk de waarheit wist, als twee nden naa dat de Koning haar getrout hadt.

aar wanneer de Koning zag dat zijn we Gemalinne swanger, en zijn echt- iding met d'ander noch weinig gevordert besloot hy de zelve, het koste wat het

Men voltrekt d'echtscheiding.

ring, zijne Majesteits meininge te zijn, dat alle de Geestelijken van zijn Koningrijk aan hem den Eed van getrouwigheit en gehoorzaamheit, die zy aan den Paus gedaan hadden, doen zouden; waar in hy gansch geen teegenstandt vondt, vermits de gansche Vergaadering dien Eed deed. Het Parlement drie dagen daar naa vergaadert zijnde, deed de Koning in d'eerste zitting van't zelve de bekrachting van den Eed van getrouwigheit, die de Geestelijkheit gedaan hadt, verzoeken, betuigende echter, dat hy d'uitwijzing van het proces van zijn echtscheiding met *Katharina* aan het Synode, en aan het Parlement overliet. In de tweede zitting begaf zich het Synode in het Parlement, waar in met eenpaarigheit van stemmen uitgeweezen wierdt, *dat de Koning zich wettelijk van Koninginne* Katharina *afscheiden konde, vermits 'er zeekere bewijzen waaren, dat zijn huwelijk met haar nietig was, alzoo het teegen de vereiste gebruikelijkheeden aangegaan was.* Ten zelven dage ging de Aarts-Bisschop *Kranmer*, met drie andere *Prelaten* vergezelschapt, in de Stadt Dunestable in het Graafschap van Bethfort, alwaar Koninginne *Katharina* was, haar dagvaarden, om in de teegenwoordigheit van den Koning het vonnis van zijn echtscheiding met haar te hooren voorleezen. Maar zy wilde die *Prelaten* noch zien noch hooren: en genoegde zich met aan haar door een Geheimschrijver het volgende antwoordt, dat met haar eige handt onderteekent was, toe te voegen, *dat zy appel van 't Hof van Romen van de gewaande echtschei-*

ſcheiding, die de Koning haar Gemaal verzocht, gelicht hebbende, geen ander Rechtbank in die zaak als die van Romen erkennen konde. Maar *Kranmer* was zoo ras niet weeder tot Londen gekoomen, of hy gaf, zonder opzicht op haare betuigingen te hebben, in hoedaanigheit van Aarts-Biſſchop en *Primaat* van de Naatie, en niet in hoedaanigheit van *Legaat* van den Paus, gelijk als zommige zeggen willen, het Vonnis: *Dat* Hendrik *van* Katharina *van lichamen en goederen geſcheiden zoude blijven. Dat hun huwelijk nietig wierd verklaart, en dat zy beide in haar eerſte vryheit geſtelt wierden.*

Gevoelens over die echtſcheiding.

Op die wijze eindigde het beruchte *proces* van echtſcheiding van Koning *Hendrik* den VIII. daar de wereldt zoo veel van geſprooken, en 't welk de grootſte Godtgeleerden van Europa verdeelt hadt. Die van de Natie beweerden, dat de Koning niets gedaan hadt, als 't geen in die zaak rechtvaardig en wettig was, en dat hy volgens de Geeſtelijke en Burgerlijke rechten van zijn Kroon had gehandelt: maar d'andere beſchuldigden de gunſteſtelingen, en boven al *Kranmer*, dat zy den Koning bedorven hadden, om dat zy hem al te veel gevleidt hadden. Maar Koning *Hendrik* zich weinig bekreunende wat zijn Volk daar zan zeggen zoude, maakte geen anderen toeleg, als om zijn gedrag voor d'uitlandze Vorſten te rechtvaardigen, aan welke hy aanſtonts *extraordinare* Gezantſchappen afzond, naa dat hy den Lord *Monyoy* aan Koninginne *Katharina* had gezonden, om haar

van al 't geen dat 'er omgegaan was, bericht te geeven, en om aan haar te verklaaren, dat zy den tijtel van Koninginne niet langer, maar alleen die van Princesse *Dotariere* voeren konde. Maar die bedroefde Koninginne betuigde geduurig, dat zy daar in gansch niet toestemde. De tijding van d'echtscheiding des Konings, en van zijn huwelijk met *Anna van Boulen* deed duizent verscheide aanmerkingen maaken. De zelve wierd booven al heel quaalijk opgenoomen van de Beämpten der Kaamer van de *Dataria*, die groote voordeelen van de Brevetten en Bullen, die zy voor Engeland opmaakten, genooten, en die niet feilden de schuldt daar van aan het quaadt beleidt van den Paus te geeven; door beweegreedenen van belang en gierigheit daar toe vervoert zijnde.

Raadtbesluit tot Romen genoomen.

De Kardinalen en andere *Prelaten* van de factie des Keizers, preezen in teegendeel de standtvastigheit van den Paus, en lasterden de godtloosheit van Koning *Hendrik*, en van zijn Staatdienaars, booven al van de Geestelijken, die zijne quaade voorneemens ondersteunt hadden. Zy verzochten den Paus ook, om een *definitif* Vonnis ten voordeele van Koninginne *Katharina*, en een tweeden Ban uit te blixemen teegen Koning *Hendrik*, zijne begunstigers, aanhangers, en teegen alle de geene die deeze Kerkschendige echtscheiding, en dat ergerlijk huwelijk zoude willen beweeren. Wijders sloeg de Gezant van den Keizer een verbondt tusschen de Christen Vorsten voor, om de oproerigheit van dien Vorst tee-

gen

gen de Kerk en den Paus te kaſtijden. Maar de gematigſte zeiden, dat Engeland geen Koningrijk om te verſmaaden was, en dat men zoo ſchielijk niet behoorde te werk te gaan uit vreeze, dat men van één quaadt wel twee zoude konnen maaken. Men nam derhalven een billijker beſluit, namentlijk, dat men zonder de perzoon van den Koning aan te taſten, den Aarts-Biſſchop van Kantelberg, als den bewerker van al het quaadt, zoude in den Ban doen: 't welk uitgevoert wierdt; en hy als Kardinaal afgezet, in den ban gedaan, en alle zijne *proceduren* door een *Bulle* van den Paus vernietigt. Maar dit was een ſlecht en ontijdig hulpmiddel; want waar tóe waaren doch alle die dreigementen goet, daar d'echtſcheiding reets geſchiet, *Katharina* van de qualiteit van Koninginne berooft, en de nieuwe Gemalinne van Koning *Hendrik* reets ſwanger was?

Anna wordt voor Koninginne erkent.

Dit alles gebeurde op den tienden May, en den dertiende, op welke 't Paaſch-avond was, liet men met Trompetten-geklank door de gantſche Stadt het huwelijk met *Anna van Boulen* afkondigen, en men gaf bevel om van gelijken in het gantſche Koningrijk te doen. Ter zelver tijdt ging de Koning met d'aldergrootſte Heeren van het Koningrijk vergezelſchapt, zijn nieuwe Gemalinne in haar Hof afhaalen; geleide haar met pragt in het Paleis van Withall, en plaatſte haar in het gemeene Vertrek van de Koninginne. Men mangelde niet om in haar door alle haare bekoorlijkheeden heen, die groote fierheit te beſpeuren, die zy altijdt in haar herte had gehadt; die des te groo-

grooter was, om dat zy zag, dat men haar n
eere aan deed, als men ooit eene andere
ninginne van Engeland aangedaan hadt.
Gezanten van de Vorsten, al den Adel var
Koningrijk, en al het Volk, liepen in mee
te toe, om uit toegeeventheit voor den Koı
hunne eerbiedigheit aan die nieuwe Ko
ginne te gaan betoonen, als wel weetend
men dien Vorst geen grooter vermaak kı
aandoen.

't Geen de Koning door Gezanten aan alle Vorsten laat bekent maaken.

Koning *Hendrik* niet konnende twijfele
een zoo wonderlijke verandering van ı
moest al de wereldt een ergenis geeven
gansch Christenrijk, dat reets door zoo v
proceduuren, die in Engeland en tot Ro
over die echtscheiding gehouden waa
doen morren; wilde eenigermaaten da
voorzien, en zijn doen verrechtvaardi
Hy zond derhalven Gezanten naar alle H
ven, om aan alle Vorsten kennisse van
echtscheiding en van zijn nieuw huweli
geeven, en hun de reedenen die hy had
daar toe te koomen, te verklaaren. Hy
den Lord *Monyoy* voor de tweedemaal
Koninginne *Catharina*, om haar nochn
te zeggen; dat zy in het toekoomende
andere hoedaanigheit als die van Prin
vermogt aan te neemen; waar op zy antw
de, *dat niemandt haar de hoedaanigheit van
ninginne ontneemen konde, als Godt met ha
doen sterven, of de Paus door een Vonnis
echtscheiding.* Ook verleende zy nier
gehoor, die haar de hoedaanigheit van
ninginne niet gaf. De Koning liet haar

ders dreigementen doen, *dat*, *zoo zy de hoedaanigheit van Koninginne niet afleide, hy dan haare Dochter* Maria *onterven zoude.*

Terwijle de nieuwe Koninginne beezig was om de *Complimenten* van gelukwensching, en de rijke geschenken, die alle de Steeden van het Koningrijk aan haar deeden, t' ontfangen; liet de Koning twee overgroote plechtigheeden aanrechten, om de komste van *Anna* tot de Kroon te trotzer te maaken. d'Eerste was een deftige *Cavalcade*, die op den zeven-en-twintigsten May geschiede, op welken dag de Koninginne onbekent op Withall ter maaltijdt was; naa het middagmaal kleedde zy zich met de Koninklijke kleederen, ging op een oopen waagen zitten, en wierdt van de trotste *Cavalcade*, die men ooit gezien heeft, gevolgt. Alle Orderen van Magistraaten wierden daar in gevonden, de Bedienten van het Hof, de Aadel, de Lijfwachten van den Koning, en de gansche Borgerije stondt over malkander in eene rechte lijn geschaart. De toeloop en toejuichingen van het Volk, 't welk blindeling naar de pracht loopt, ontbraaken in die geleegenheit niet. De Koning wachte haar aan de Poort van Withall, vergezelschapt zijnde van den Aarts-Bisschop, met verscheide *Prelaten*, en van een groot getal Luiden te paardt. Hy reikte haar de handt toe, om haar te helpen van den triumphwaagen af te klimmen, zette haar aan zijn rechterhandt, en geleide haar met de handt tot in de Zaal, onder het lossen van het geschut van de Tour, de zalvoos

Haar Krooning en met wat Ceremonien.

van de Zoldaaten, en het geluy der klokken. Des avondts waaren by den Koning verscheide taafels treffelijk opgedist, en een muzijk en ballet. Maar de grootste deftigheidt wierdt tot op den eersten Juni, 't welk den dag van haar Kroening was, bewaart. Bykans alle *Prelaten*, en Grooten van het Koningrijk, de Overheeden der Gilden, en de Gezanten, woonden de zelve by. Zy wierdt op die wijze met pracht naar de Kerk van Westmunster geleidt, en met de handen des Aarts-Bisschops van Jork *Eduward Lay*, gekroont. De ceremonie geëindigt zijnde, keerde zy met de zelfde pracht weeder naar Withall, en at des avondts in 't openbaar in een groot gezelschap, hebbende gestaadig de Kroon op haar hooft; en de Koning gaf haar dien dag de rechterhandt aan taafel. In d'een en d'ander van die twee plichtigheeden rechte men zeegeboogen op, en onder de *Cavalcade* wierp men verscheide goude en zilvere gedenkpenningen onder het Volk, op welke deze woorden stonden: REGINA ANNA PARIS REGIS DE SANGUINE NATAM, ET PARIES POPULIS AUREA SECULA TUIS.

'tHof gaat naar Hamtoncourt.

De Koning des anderen daags de Koningin het vermaak van de Landlucht willende doen neemen, bracht de zelve naar Hamtoncourt, 't welk op het deftigste en kostelijkste gemeubeleert, en toen ter tijdt het alderaangenaamste huis van Europa was. Het was dat huis, 't welk de Kardinaal *Wolzey* hadt laaten bouwen, en 't welk de Koning verbeurt hadt verklaart. De Koninginne gevoelde haar

zel-

zelven doen zy daar in tradt, verrukt van vreugde, en zy kon zich niet onthouden van aldaar tegen den Koning deeze woorden t'uitten. *De Kardinaal mijn Vyand, die dit ſchoon huis heeft doen bouwen, geloofde niet dat ik daar t'eeniger tijdt als Koninginne in zoude treeden; maar in ſpijt van hem, heeft u liefde, mijn lieve Gemaal, my daar ingebracht.* Aldaar wierd zy van alle Gezanten, Gedeputeerden van de Steeden, Magiſtraaten, groote Heeren, en van alle Geeſtelijke Orders van het Koningrijk, over haar krooning geluk gewenſt: en om haar te beeter te vermaaken, hieldt men alle daagen balletten, komedien, en andere vermaakelijkheeden, welke d'andere Mevrouwen, die niet onkundig waaren van wat geboorte deeze Vrouwe was, ongetwijfelt met hertenleedt aanzaagen.

Lof aan de Koninginne gegeeven.

Ondertuſſchen het gerucht datter van het zwanger zijn der Koninginne verſpreidt was, alleen zeedert dat Koning *Hendrik* haar getrouwt hadt, verwierf haar veel achting onder het Volk, en deed alle quaade geruchten die van haar liepen, ophouden. Al de wereldt verwonderde zich over de voorzichtigheit en wijsheit, waar meede zy het herte van den Koning zoo wel hadt weeten te verkrijgen, at zy zonder hem iets zondigs toe te ſtaan, ochtans het geheim uitgevonden hadt, om ch van hem te doen beminnen; en om hem n dag tot dag noch verliefder op haar te aken: maar met zoo veel behendigheit, de Koning, hoe kieſch hy ook in die zaak ı, deſweegen niet anders als achting en

 ver-

verwondering voor haare deugdt verkreeg; zijnde aan d'andere zijde als verrukt te zien, dat zy hem op zulk een aangenaame wijze afwees, dat hy zich daar over niet konde beklaagen, en de kracht die zy deed blijken, in zich teegen alle d'aanvallen van een Koning te verdeedigen, die niets vergat om haar te gewinnen. Ook moet men bekennen, zoo zulks waar is, dat het een groot wonder is, dat men droog hout zoo lang in de vlam zag leggen, zonder te branden. 't Is altoos zeeker, dat verscheiden Luiden de zwangernis van die Koninginne voor een zeeker teeken van haare deugdt aanmerkten, Ik zal alhier tot een slot van dit eerste Boek daar by voegen, d'aanspraak *die* Hendrik *de* VIII, *aan het Volk deedt* om zijne echtscheiding te rechtvaardigen.

Aanspraak van Koning *Hendrik* tot zijn Volk.

„'t Is nu haast twintig jaaren dat ik, door „een wettige opvolging tot de Throon van „mijne Voorvaders, uw Koning geweest ben, „en mijn reegeeringe is altijdt zoo vol rechtmaatigheit geweest, dat ik billijke reedenen heb, om daar op te roemen, zonder dat „iemand zulks qualijk neemen kan; en dat ik „daar door ook reedenen kan vinden, die bequaam zijn, om zelfs d'allerschroomachtigste gemoederen, en d'alderachterdochtigste mijner Onderdaanen genoegen te geeven, Ik heb het Koningrijk by geleegentheeden zoo wel beschermt, dat mijne Vijanden my nooit hebben durven aantasten, „of zy hebben reeden gehadt, om zich te berouwen over hunne lichtvaardigheit; en „zonder dat zy daar over gestraft, en onze

„waa-

„waapenen over al, waar wy de zelve gewendt
„hebben, overwinnende zyn geweest. In-
„dien men de gelukkige staat van vreede en
„ruste, die gy bezit, aanmerkt, en de ach-
„ting die onze waapenen de Naatie heeft doen
„verkrijgen, geloof ik daar uit eenige lof te
„trekken, en my met eenige verdienste te
„vleijen. En zonder de glorie van andere
„Vorsten te verminderen, geloof ik my te
„konnen beroemen, dat ik meer voordeelen
„van't geluk, als d'aldergelukkigsten mij-
„ner Vyanden genooten hebbe.

„Maar ik kan aan mijne sterffelijkheit en
„aan dat onvermijdelijk nootlot dat ons gesta-
„dig dreigt, niet denken, zonder van eene ge-
„duurige vreeze aangedaan te zijn, dat eenige
„weederwaardigheden ons alle oogenblik de
„glorie, die wy tegenwoordig genieten, mog-
„ten ontneemen: en ik geloove dat gy tegen-
„woordig ten mijnen opzichte zoudt doen,
„'t geen de Romeinen voormaals noopende
„den dood van *Augustus* deeden, dat gy wen-
„schen zoudt, of dat ik nooit gebooren, of
„dat ik nooit gestorven was. Ik zie in deeze
„Vergadering oude Luiden genoeg, dien het
„noch heugt wat verwoestingen en inlandze
„oorlogen, dit bloeijend Koningrijk tachtig
„jaaren lang bedroeft hebben, ter oorzaake
„van de vorderingen op de Kroon, die ver-
„scheide perzoonen meenden te hebben; en
„hoe die oneenigheden niet als door het hu-
„welijk van den Koning mijnen Vader geëin-
„digt zijn, en ten eenemaal wech genoomen.
„Zulks dat zeedert dien tijdt alle reedenen

„ van twist opgehouden hebbende, voor ons, „ door Godts genaade, geen andere zorge „ overgebleeven is, als tot onze glorie, aan „ het geluk van de Natie t'arbeiden.

„ Maar overdenkt eens, bid ik u, in wat „ staat uwe zaaken zijn zouden, zoo Godt my „ nu quam te haalen: en of gy geen ree- „ den zoudt hebben, om zoodaanige rampen „ te duchten, als die welke voormaals de ver- „ deiltheeden tusschen de Huizen van *Lan-* „ *caster* en *Jork* veroorzaakten. 't Is waar, „ dat God my ééne eenige Dochter heeft ge- „ geeven, die ik zeer lief hebbe. Maar het „ smert my dat ik genootzaakt ben u te zeg- „ gen, 't geen gy echter weeten moet, dat „ *François* de I. en ik over een gekoomen „ zijnde, om de zelve aan den Hertog van „ Orleans zijnen Broeder uit te huwelijken; „ men toen in des zelfs raadt in overweeging „ bracht, of ik de huisvrouw van mijn Broe- „ der getrouwt hebbende, de kinderen die uit „ dat huwelijk gebooren zijn, wettig waaren, „ of niet, vermits de Kerkelijke rechten zoo- „ daanige huwelijken verbooden; in voegen „ dat het zelve huweljk bloedschendig zijnde, „ de kinderen die daar uit geteelt zijn, niet „ wettig zouden konnen weezen.

„ Godt weet in wat bedeestheit die bezwaar- „ nissen my gebracht hebben: en ik kan aan „ mijne Vrouw of aan mijne Dochter niet „ meer gedenken, of ik gevoel knaagingen in „ mijn gemoedt, die my alle oogenblikken „ d'eeuwige straffen doen zien, als gereet zijn- „ de om my te verderven. 't Geen my noot-

„ zaakt

„ zaakt middel te zoeken, om my daar van te
„ verlossen, op dat mijn verzuim niet doode-
„ lijk voor mijne ziele mocht worden.

„ Ik zal teegenwoordig niet spreeken van al
„ 't geen dat ik aan de Natie verschuldigt ben,
„ om u alleen aan het gevaar waar in gy ver-
„ vallen zoud, te doen denken. Ik geloof
„ dat het zoo baarblijkelijk en zeeker is, dat'er
„ niemant is, die het gewichte en de gevolgen
„ daar van niet zien kan. Dat is 't, geen my
„ genootzaakt heeft d'allervermaarste Docto-
„ ren der beiden Rechten daar over raadt te
„ te vraagen. Maar alle der zelver besluiten
„ hebben alleen gestrekt, om my in grooter
„ twijfelingen te werpen, en om mijn gemoedt
„ noch meer te bezwaren. Dat niet gelukken-
„ de, heb ik mijn toevlucht tot den H. Stoel
„ genoomen, als tot een vast anker, 't welk
„ my van schipbreuk zoude bevrijden, en om
„ alle de beswaarnissen die my quelden, wech
„ te neemen door de hulpmiddelen die zijne
„ Heiligheit my zoud believen te verleenen:
„ en ik betuige voor Godt en d'Engelen, dat
„ ik geene andere beweegreeden gehadt heb-
„ be in al 't geen dat ik gedaan hebbe, en dat
„ zulks d'eenigste reeden is, waarom ik den
„ Paus zoo lange om de komste van eenen *Le-*
„ *gaat* in Engeland aangezocht hebbe.

„ Ik voel my zelven ook genootzaakt, om
„ alhier oopentlijk te bekennen, dat ik de
„ voortreffelijke geboorte van mijne waarde
„ Gemalinne veel minder acht, (alhoewel an-
„ dere quaataardige en quaatspreekende vrou-
„ wen onderstaan hebben dit geheim naar haar

„ gril-

„ grilligheit te ontdekken) als zoo veele Ko-
„ ninglijke deugden die zy bezit, en die zeer
„ veel eere aan haare geboorte toebrengen;
„ en ik wensche dat gy verzeekert moogt zijn,
„ dat schoon 'er geen trap van maagschappije
„ tusschen ons waare, ik echter haaren echt
„ voor alle andere zoude stellen; zoo groot is
„ d'achting en d'eerbiedigheit die ik voor haar
„ voorzichtigheit, zeedigheit, d'oprech-
„ tigheit van haar geweeten, en de zuiver-
„ heit van haar goedt gedrag hebbe.

„ Maar alzoo wy eeniglijk voor ons zelven
„ niet in de wereldt zijn, heb ik geoordeelt, dat
„ ik de beslissing van eene zoo moeijelijke zaak
„ als die was, liever aan den Paus moest laaten,
„ als gevaar te loopen van te blijven in eenen
„ staat, die my voor Godt onverschoonelijk,
„ en aan een schandelijke ondankbaarheit tee-
„ gen mijn Koningrijk schuldig maakte, wiens
„ belang en behoudenisse my waardiger als
„ iets anders moet zijn. Ik hoope dat de ree-
„ denen, die ik u heeden met mijn eigen mondt
„ heb willen geeven, u zullen aanzetten, om
„ zoo veele lasteringen die quaataardige men-
„ schen uitstrooijen, te doen verdwijnen; om
„ het uitspoorig geschreeuw van eene doldrif-
„ tige meenigte in te toomen, en om de waar-
„ heit en de gerechtigheit van mijne zaak tee-
„ gen alle opruijinge en konstgrepen van mij-
„ ne Vyanden te beschermen: en ik ben ver-
„ zekert, dat gy de gerechtigheit en de reeden,
„ welke beide tegenwoordig al mijn troost, en
„ de stut van de geregtigheit mijner zaak zijn,
„ te liefhebt, om andere gevoelens te hebben.

Einde van het eerste Boek.

HET LEEVEN VAN ELIZABETH

Koninginne van Engeland.

EERSTE DEEL.

TWEEDE BOEK.

Behelzende de geboorte van ELIZABETH, *haare opvoeding, haaren Godtsdienst, zommige van haare Brieven, en andere byzonderheeden van haar leeven, tot den dood van* Eduward *den* VI.

ELIZABEETH quam op den achtienden September 1533. ter wereldt, in het Hof van Hamtoncourt, en in de Kaamer die de Kardinaal *Wolzey*, welke dat huis hadt doen bouwen, de *Maagt* noemde, vermits niemandt daar in vernacht hadt, en om dat zy met een meenigte kostelijke schilderijen van H: Maagden verçiert was. De Koninginne haar Moeder, die met drift wenste om een Prins te moogen baaren, zoo om de Koning des

1533. Geboorte van Koninginne *Elizabeth*.

des te meer genoegen te geeven; als om haar geluk te meer te bevestigen, in gevalle de Koning haar Gemaal mocht koomen te sterven, hoorende dat zy een Dochter gebaart hadt, zeide teegen de Mevrouwen die by haar waaren, *dat men doen die Kamer met reeden de Maagt konde noemen, vermits in de zelve eene Maagt was gebooren, op den zelven dag dat de Roomze Kerk de geboorte van de H: Maaget viert.* Koninginne *Katharina* sprak op een andere wijze van de geboorte van ELIZABETH, waar van zy zeide, *dat zy de vrucht van een grouwelijk overspel zijnde, en niet als in 's Hemels vloek in de wereldt gekoomen was, zoo kon zy niet anders als een schrikkelijk gedrocht teegen Godts Kerk zijn.* Die ongelukkige Vorstinne troofte zich echter eeniger maate, wanneer zy verstondt dat het niet anders als een Dochter was, denkende dat zy, een jonger Suster van Princesse *Maria* haar Dochter zynde, haar in de opvolging tot de Kroon niet beletten zoude. Ik heb deeze byzonderheeden tot Londen verstaan van mijn Heer den Graaf van *Alisburi*, die my zeide de zelve in een oudt geschreeven Boek, 't welk men in zijne familie bewaarde, gevonden te hebben. Andere zeggen echter, dat ELIZABETH op het Kasteel van *Greenwich* gebooren, en aldaar op den zestienden der zelver maandt in de Kapelle door den Aarts-Bisschop van Jork gedoopt is: men zeidt dat het de Koninginne zoo begeert hadt, ten einde, zoo als zy zeide, *dat de zelfde bandt die de Moeder ingewijdt hadt, ook de Dochter door het*

Waa-

Gezant al iets van laaten zeggen: maar
Vorst op het punt zijnde om het huwelijk
zijnen Zoon met de Nicht van den Paus
uiten, vondt zich niet in staat om 't zelve
te neemen, 't welk maakte dat men de
cesse aan den Hertog en Hartoginne van
ffolk ten doop gaf te houden. De Ko-
inne om zich te meer bemindt te maaken,
laarde dat zy haar kindt wilde zoogen,
ewel zulks de gewoonte van de Vrouwen
igeland niet, en noch veel minder van de
nginnen is. Maar Koning *Hendrik* die niet
p zijn vermaak dacht, wilde dat beslag in
Kaamer niet dulden. Zy wierdt ELIZA-
I genaamt, ter gedachtenisse van haar
otmoeder van 's Moeders zijde, die zoo
amt was geweest. Andere Schrijvers
en, dat zy geen andere Peeters als haar
er en Moeder hadt. Men gaf haar tot
nemoeder de Vrouw van een Eedelman
rt genaamt, dien de Koning tot Baron

hadt gegeeven. Een ieder kan wel denken wat zorge deeze Vrouwe voor d'opvoedinge van de jonge Princesse, haare Nicht, droeg.

Hendrik volherdt in zijn onderwerping aan 't Hof van Romen.

De twee Partijen van de *Reformatie*, die van *Luther* en die van *Calvin*, de Koning met het Hof van Romen in twist ziende, mangelden niet, om alles wat in haar vermoogen was aan te wenden, elk om hem aan haar zijde te trekken; en alzoo de Vrouwen 't lichtste te winnen zijn, spandenze haare grootste krachten ontrent de Koninginne in. *Luther* hadt reets zommige van de verstandigste van zijnen Godtsdienst, onder voorwendzel van een reize naar Londen, doen vertrekken, om te trachten aldaar iets tot zijn voordeel uit te werken, en om de verdeiltheit die tusschen den Koning en het Hof van Romen was, te vermeerderen. Maar niets konde de standtvastigheit en den yver van dien Vorst voor den H: Stoel (een yver die zich tot kleinhertigheit en ootmoedigheit toe uitstrekte) doen wankelen. Zoo ras als hy zijn echtscheiding in voegen als wy vermelt hebben, gemeen gemaakt, en zijn huwelijk met *Anna* gesllooten hadt, schreef hy een heel ootmoedige Brief aan den Keizer, welke hem daar op geen ander antwoordt gaf als dit; *dat hy acht moest geeven op het geen hem te doen stondt*: gelijk of hy hem te kennen hadt willen geeven, dat hy voorneemens was hem den Oorlog te verklaaren, zoo ras als hy van Tunis weedergekeert zoude zijn, werwaarts hy zich bereide eenen tocht te gaan doen, om aldaar *Mulleassen* zijn Vazal, weeder op den Throon, daar hem *Soliman* af gedreeven hadt,

te

:e herstellen. Hy drong ook sterk by *François*
len I. aan, ter geleegentheit van het huwe-
ijk, 't welk die Vorst voor zijnen Zoon met
le Nichte van Paus *Clemens* geslooten hadt,
lat hy hem met het Hof van Romen, en met
len Paus zoude bevreedigen, die, het Vonnis
ran echtscheiding tot Londen geweezen,
loor eene Bulle onrechtvaardig verklaart,
:n het huwelijk van den Koning met Konin-
ginne *Katharina* bekrachtigt, en dat van *An-
na van 'Boulan* vernietigt hadt. *François* de
[. zondt om Koning *Hendrik* vermaak aan te
loen, *du Bellay* Bisschop van Parijs, naar
Romen, om eenig middel van verdrach te zoe-
ken. Maar de Paus bleef halsterrig, en wil-
le naar geen voorstelling luisteren, als on-
ler beding, dat de Koning zich zonder uit-
'lucht het Vonnis dat de Kerkenraadt over
'ie zaak zoude wijzen, onderwerpen zoude.
)e Koning onderwiep zich ook aan die voor-
aarde, uitgezondert alleen, dat hy de Kar-
naalen die van de *factie* des Keizers waaren,
ude konnen uitsluiten.

Du Bellay deed daar over een reis naar Lon-
ı, en keerde daar naar weeder tot Romen,
'aar hy die zaak met zeer veel voorzichtig-
:en bequaamheit af handelde: maar wan-
r men op het punt was om dien twist door
ıaame middelen te bevreedigen, quam
'aus op den vijf-en-twintigsten Septem-
:e sterven. Men stelde den dertienden
ber daar aan volgende *Alexander Farne-
*ie den naam van *Paulus* de III. aan nam,
ıe plaats. Die nieuwe Paus, die zich al-

Koning *Hendrik* wordt in den Ban gedaan.

tijdt een groot Beſchermer van de Kerkelijke vrijdommen getoont hadt, toonde zich zeer gevoelig over het gedrach van Koning *Hendrik*; en van de Keizerze Kardinalen, die hem tot Paus gemaakt hadden, aangezet zijnde, wilde hy van geen ander verdrach hooren ſpreeken als van dit: *Dat Koning* Hendrik Anna van Boulan *zoude verdrijven, dat hy* Katharina *zijne wettige Gemalinne zoude weeder neemen, en dat hy een Gezant naar Romen zoude zenden, om vergiffeniſſe van de misdaaden die hy gepleegt hadt.* Doch vermits hy wel zag, dat die Vorſt zich nooit op zulke voorwaarden onderwerpen zoude, gaf hy aan den Secretariſſen van de Kaamer laſt, om de Bulle van *excommunicatie* op te ſtellen. Wanneer men hem voorhouden wilde, dat zoodaanige geſtrengheit d'Apoſtoliſche Stoel in gevaar zoude konnen ſtellen, van zoo een yverig Vorſt als *Hendrik*, en van een zoo Katholijk Koningrijk als Engeland was, te verliezen; antwoorde hy met verſmaading: *De Kerk zal meer glorie hebben in twee Koningrijken te verliezen, als in een ſchurft ſchaap in haare kudde te dulden.* Eindelijk alzoo hy geduurig hertnekkig bleef, zoo verklaarde hy by een Bulle, *dat Koning* Hendrik *de ſtraffe van den grooten Ban had verdient, van welke hy geen* abſolutie *als van den Paus, naa gedaane boete, vergoedinge van alle ſchaade, en een oopenbaare bekentenis, verkrijgen konde. Wijders verklaarde hy* Hendrik *vervallen van zijn Kroon, en zijn reets geboorene en noch te verkrijgene kinderen uit het onwettig huwelijk met*

Anna

Anna van Boulan *onbequaam om op den Throon te konnen klimmen. Beval op straffe van excommunicatie, dat niemant hem voor Koning zoude hebben t'erkennen; en op gelijke straffe tegen den Adel; om teegen hem op te staan, en de waapenen aan te neemen, als zijnde een Weederspanneling teegen* JEZUS CHRISTUS, *en een Vervolger van de Kerk. Hy belaste wijders aan de Bisschoppen, Parochianen, en Aarts-Bisschoppen van het Koningrijk, om hem alle Feestdaagen naa de Misse in den Ban te doen: en maande eindelijk den Keizer, als Beschermer der Kerke, aan, om door de waapenen de uitvoering van dat Vonnis te bevorderen; en den Koning van Vrankrijk als den Alderchristelijksten Vorst, om geene gemeenschap met zoodaanig een Vijandt der Kerke te houden.*

1534. Onvoorzichtigheit van de Pauzen, en de gramschap van *Hendrik.*

Men ziet dikmaals, dat een onbezuisde yver de zaaken der Vorsten bederft. Men heeft booven al een groot getal Pauzen gezien, die, om dat zy met al te veel koppigheit de Geestelijke Gerechtigheden en Vrijdommen, die van weinig belang waaren, hebben willen beschermen, d'oorzaak geweest zijn van droevige oorlogen, van ergerlijke scheuringen, en van groote twisten, die doodelijk voor de Kerk, aan Italien, en aan gants Europa waaren. 't Zal niet noodig zijn heel verre te gaan, om voorbeelden daar van te vinden. Het zal genoeg zijn te zeggen, dat deeze drie laatste Pauzen, *Leo* de X. *Clemens* de VII. en *Paulus* de III. verscheide Provintien en Koningrijken van den Apostolischen Stoel af-

gescheiden hebben: De eerste om dat hy aan *Luther* geen Bulle wilde verleenen, die hy met recht aan zijn Order niet weigeren konde; en d'andere twee door hertnekkigheit, van aan *Hendrik* d'echtscheiding die hy verzocht, niet te hebben willen toestaan. Om het gemoedt van dien Vorst te meer te vergrammen, beval men aan alle Parochianen rondt-om Kalis, om den Ban af te kondigen; 't welk den Koning in d'uitterste vervoeringen van gramschap bracht, en hem het besluit deed neemen, om het jok van den Paus gansch af te werpen; met zoodaanig een geweldt en de vreemde omstandigheeden, die by Doctor *Burnet* in zijne Historie der *Reformatie*, by *Sanderus* en andere in 't breede verhaalt worden; en die ik met stilzwijgen zal voorby gaan, om dat zy tot deeze Historie niet behooren, uitgezondert eenige naauwkeurige zaaken, die tot mijn voorneemen zouden konnen dienen. De Koning ziende dat de Geestelijkheit een heel rijk lichaam in zijn Koningrijk was, maakte een aanvang met de zelve het bloed uit d'aaderen te tappen, door de verbeurt verklaaring van de Geestelijke goederen: Eerst van de Kloosters, en daar naa van die der wereldze Geestelijkheit; en de geene die zich daar teegen wilde stellen, hadden geen andere bezoldinge als de dood.

1535. Het Parlement vergaadert zijnde, maakte op het verzoek van den Koning eene *Acte*, waar by het den Paus al het gezach, 't welk hy tot noch toe in Engeland had gehadt, ontnam, en bekleede *Hendrik* daar meede (dat

Morus en *Visher* onthooft.

was

was d'eerste *acte* die teegen Romen gemaakt wierdt.) Maar *Hendrik*, die niet twijfelde of de Keizer en de Paus zouden hem den Oorlog verklaaren, bereide zich om zich wel te verdeedigen; alzoo hy wel wist dat het geldt dezenuwe van den Oorlog is, verklaarde hy (om penningen te verzamelen) alle de Geestelijke goederen, zoo roerende als onroerende, gewyde en ongewyde, voor verbeurt, en kreeg daar door overgroote zommen by malkander. Men liet al de geene ophangen, die den Koning voor hooft van de Kerk weigerden t'erkennen. Verscheide Geestelijken vielen in dat ongeluk, onder welke de voornaamste waaren, *Thomas Morus* Rijks-Kancelier, en *Johan Visher* Bisschop van Rochester, die in den Tour wierden gezet, om dat zy geweigert hadden d'*Acte* van het Parlement te teikenen. De Paus liet niet naa dien Bisschop Kardinaal te maaken; maar de Koning die verheffing verstaan hebbende, zeide, *dat hy den Paus de kosten van dien hoedt bespaaren wilde;* zinspeelende op het besluit dat hy genoomen hadt, om hem het hooft te laaten afhouwen. Men veroordeelde den een en den anderen ter doodt, als Verraders van het Vaderland, om dat zy het belang van de Paus, die voor een Vijand van het Koningrijk verklaart was, voorgestaan hadden; zy wierden ook gerecht, en men liet hunne hoofden op de Brug van Londen zetten.

THOMAS MORUS die een zeer geleert Man was, stierf al kortswijlende gelijk hy geleeft hadt, 't welk strijdig was met de deftigheit

Morus stierf al kortswijlende.

heit en de welvoeglijkheit, die zijn ouderdom en karacter hem hadde behooren in te boezemen; want wanneer hy aan de voet van het Schavot gekomen was, gaf hy iemandt een wenk om by hem te koomen, tegen welken hy zeide, *mijn lieve Vriend, ik roep u om my in 't opklimmen te helpen, op dat gy u zoudt konnen beroemen, dat gy my de laatste dienst gedaan hebt.* Wanneer hy zijn hooft op het blok had geleit, en vernam dat zijn baardt die heel lang was, zoodanig uitgespreidt lag, dat de Beul hem den zelven afgehakt zoude hebben; verzogt hy hem, die zoodaanig te schikken, datze heel en ongeschonden mogt blijven. *Waar van daan komt het,* antwoorde hem de Beul, *dat gy u over u baardt bekommert, wiens hooft men zal afslaan? Daar leit my niet, maar u aangeleegen,* antwoorde hem *Morus* weeder; *op dat men u niet beschuldige, dat gy u ambacht niet verstaat; vermits men u belast heeft my het hooft, en niet den baardt af te houwen.*

Koninginne *Katharina* wordt quaalijk gehandelt.

Koning *Hendrik* verstaan hebbende, dat de Keizer dreigde het affront 't welk hy zijn Moeije aangedaan hadt, te zullen wreeken, en willende doen zien, hoe weinig hy zich over de dreigementen van dien Vorst bekommerde, wende zijn gevoeligheit teegen *Katharina;* men nam haar bykans alle perzoonen af die zy in haar dienst hadt, en men geboodt aan d'andere die men haar behouden liet, om haar niet anders als Princesse van Walles te noemen. De geene die by eede beloofden, om haar geen andere als die qualiteit te geeven, wierden van de Koninginne verstooten, en aan de zoodaanige

ge die dat niet zweeren wilden, wierd niet egelaaten de zelve te dienen; in voegen dat e arme Vorstinne zoo streng wierd gehan-:lt, dat zy verscheide daagen doorbracht zon-:r iemandt te hebben die haar diende; en zy ›ude noch lange tijdt zoo geweest hebben, ›o zy van hertzeer, of anderzints niet ziek as geworden: maar de Koning haar ziekte :rstaan hebbende, beval aan den Graaf van ıffolk, die haar bewaarde als of zy een ge-ıngene waare geweest, om haar 't geen zy ›odig mogt hebben, en Luiden om haar te enen, te doen geeven.

De dwaaze en driftige liefde die de Koning ›or zijne nieuwe Gemalinne hadt, verzagte nigzints zijnen wreeden aart, en zijne wij-n van doen, die vol van onrechtvaardigheit aaren. Hy hadt als een ander *Herodes* zulke 'oote toegeeventheit voor zijne *Herodias*, dat / haar niets weigerde van 't geen zy hem ver-›cht. *Anna* deed het gerucht loopen, dat'er :nige voorzeggingen en zeekere spellingen aaren, die aan Princesse *Maria* beloofden, dat ' naa den doodt van *Hendrik* op den Throon ›ude klimmen, met uitsluiting van ELIZA-:TH haare Dochter, en wanneer dat gerucht :n weinig verspreidt was, vertoonde zy zich :er bekreeten voor den Koning, en zeide hem ıet vleijende en streelende woorden, wat roote reeden zy hadt om zich te bedroeven, at zy haare Dochter van de Kroon uitgesloo-:n zach, daar d' andere die hy uit een huwe-jk, 't welk op zulk een plechtige wijze onwet-g verklaart was, geteelt hadt, op den Throon

Maria wordt onterft, en *Elizabeth* voor Erfgenaam verklaart.

zoude klimmen. De Koning door die reeden geraakt, of liever door die Vrouw betoover zijnde, omhelsde haar met alle moogelijke teederheit; en beloofde haar, om haare traanen te droogen, en haar alle reeden van jalouzije te beneemen, niet alleen dat hy *Maria* onterven, maar ook ombrengen zoude. Hy bereide zich ook om zijne belofte uit te voeren, en om die jonge Princesse te doen vergeeven; maar wanneer hy gereet stondt om dat snoode voorneemen uit te voeren, veranderde hy uit zig zelven van gevoelen, ten minsten ten opzichte van doodt; maar hy volherde geduurig ten opzichte van de opvolging, willende dat Elizabeth hem in plaats van *Maria* zoude opvolgen, ten minsten zoo Godt hem geenen Zoon verleende. Hy liet derhalven by een *Acte* (die hy met trompetten-geklank door het gansche Koningrijk liet afkondigen) *Maria* onbequaam verklaaren, om op den Throon te klimmen. Hy liet wijders Elizabeth met zeer veel pracht voor wettige Erfgenaam van de Kroon verklaaren; en hy wilde dat alle de Orders van Magistraten de zelve in die hoedaanigheit zouden erkennen, alhoewelze noch in de wieg lag; 't welk de nieuwe Koninginne zeer veel vreugde aanbracht, en de dagen van de ongelukkige *Katharina* verkorte.

1536. Dood van Koninginne *Katharina*. Maar men zag dat jaar te Londen zaaken die noch treuriger waaren. Koninginne *Katharina* op den derden Januari van een geweldig kolijk ('t geen uit haar ongeneuchten voortquam) aangetast zijnde, stief 'er aan. d'Ondank-

dankbaarheit van Koning *Hendrik* ging zoo verre, dat hy haar in de Hooft-kerk van Peterboroug zonder eenige pracht liet begraaven, als of zy maar een slechte Juffrouwe was geweest, alhoewel zy hem twee dagen voor haar doodt den volgenden Brief, vol van teederheit geschreeven hadt.

SIRE;

MYn zeer waarde Koning, Heere, en Gemaal, ik ben op het punt om mijne ziel in de handen vau Gods barmhertigheit over te geeven; en mits dien zal de zelve uit dit lichaam, 't welk gy zoo veel moeiten en droefheit veroorzaakt hebt, verlost worden; maar hoe groot dat de zelve ook geweest zijn, zoo zijnze echter nooit bequaam geweest, ik zal niet zeggen om uit te blusschen, maar zelfs niet om te verkoelen de liefde; die ik altijdt voor u gehadt hebbe, en die tot het graf zal duuren. Dit verplicht my, om u tegenwoordig dezen Brief te schrijven, om u als Gemalinne aan te maanen, en als een Christen te waarschouwen, om op uw eeuwige zaligheit te denken, die u dierbaarder moet zijn als de Kroone die gy draagt, en alle de grootheden van de wereldt. Ik heb, mijn waarde Gemaal en Koning, niet naagelaaten den Vader der lichten voor u te bidden, op dat hy u goede gevoelens tot zaligheit van u ziele instorten wilde; u aftrekkende van die vleeschelijke wellusten, die my zoo veele traanen en hertzeer gekost, en die u zelfs in eenen poel van ongereegeltheden en ongerustheit gedompelt hebben. Wijders vergeef ik u van herte al 't geen gy teegen my gedaan

Brief van de zelve aan den Koning.

hebt, en ik bidde Godt dat hy door zijne oneindige barmhertigheit het u vergeeven wil. Eer ik de laatste snik geeve, bid ik u, dat gy my niet weigert eene genaade, die alle Goddelijke en Menschelijke wetten u verbinden my te vergunnen, dat is, dat gy zorge voor Princesse Maria, *uwe en mijne Dochter, wilt draagen. Zoo gy u als geen goedt Man ten mijnen opzichte hebt willen draagen, toont u ten minsten een goedt Vader voor haar te weezen. Ik bid u ook zorge te willen draagen voor mijne drie Staatjuffrouwen, en voor mijne Huisgenooten, die my getrouwelijk gedient hebben, en de edelmoedigheit te hebben, van haar alle de achterstallen van haar loon die zy te goede hebben, te doen betaalen, en om daar noch een jaar huur by te voegen, om haar eenige belooninge te geeven voor haare trouwhertigheit. Ik eindige met u te verzeekeren, dat ik u vanganscher herte beminne, en dat het eenigste 't welk ik wenschen zoude om naa zoo veele moeijelijkheeden met eenige voldoeninge uit de wereldt te scheiden, zoude zijn, u te moogen zien, en in uwe armen te sterven.*

Vreugde van Koninginne *Anna.*

Ondertusschen was de nieuwe Koninginne zeer ongerust, vreezende dat de Keizer en de Paus den Koning door vermaaningen, of door macht van waapenen nootzaaken mochten, om haar te verstooten, en Koninginne *Katharina* weeder op den Throon te herstellen. Maar de doodt van die ongelukkige Vorstinne gaf haar weeder moedt, en zy twijfelde niet meer, of de Kroon die zy zoo onwaardig droeg, was toen voor altijdt op haar hooft

hooft bevestigt. Zy konde zich ook niet bedwingen van veel vreugde over die doodt te toonen, zy gaf daar zelf een teeken van, waar in eenige onmenschelijkheit en barbaarsheit uitblonk. Want wanneer de Ridder *Sothon* haar de tijding bracht, dat Koninginne *Katharina* op sterven lag, was zy beezig met haare handen te wasschen in een Lampet van groote waarde, 't welk een zeer kostelijke kanne was; zy vereerde het een met het ander aan dien Ridder, hem zeggende: *Ontfang dit kleine geschenk tot een belooning van de tijding die gy my brengt, welke al te goedt is, om u te laaten wech gaan zonder u een teeken van mijne erkentenisse te geeven.* Ook zach men aanstonts van haar verdwijnen een zeekere quellinge, die haar gestaadig droefgeestig maakte, en die men aan haare tweede swangernis toe schreef, welke moeijelijker was als de eerste. De doodt van Koninginne *Katharina* verheugde haar niet alleen; maar maakte haar ook zoo trots en hoovaardig, dat zy niemant meer achte, zoo vastelijk geloofde zy, dat de Scepter voortaan in haare handen zoude bevestigt blijven. In der daadt, haare Ouders haar des avondts ten zelven daage, dat zy de tijding van de doodt van Koninginne *Katharina* bekoomen hadt, zijnde koomen bezoeken, zeide zy tot hen: *Verheugt u mijn waarde Vader en Moeder, vermits de Kroon heeden op mijn hooft is bevestigt geworden.*

Van dien tijdt af meende zy, datze niet meer te vreezen hadt, en naar allen schijn

moet

Oorzaak der verkoudinge van de liefde van Koning *Hendrik* teegen *Anna*.

moet men aan dat valsche vertrouwen, alle haare rampen toeschrijven. Ook zoo is het zeeker, dat de al te groote vreugde, en de al te groote zorgeloosheit, gemeenelijk de Luiden die van niet opgekoomen zijn verblindt, en hen belet hun naakend verderf te konnen voorzien. Dit heeft men aan die Princesse gezien, welke de liefde van den Koning haaren Gemaal verloor, juist, wanneer zy volslaage Meestresse van zijn herte meende te zijn. Men zeit dat twee dingen zeer veel deeden, om de liefde die de Koning voor zijne nieuwe Gemalinne hadt, te doen verkoelen. Eerstelijk de teedere Brief, die Koninginne *Katharina* aan hem schreef, eer zy stierf, welke hem traanen deed storten, wanneer hy overdacht hoe wreedt hy haar om *Anna van Boulans* wille gehandelt hadt: en dit was bequaam om hem niet alleen een afkeer, maar ook een schrik voor die Vrouw te doen krijgen. d'Andere oorzaak van die verflaauwing was, een knaaging van zijn geweeten, veroorzaakt door de onrechtvaardigheit die hy gepleegt hadt, in een van zijne Dochters om de wille van de andere t'onterven. Hy begon dan te bezeffen dat hy zeer quaalijk gedaan hadt, dat hy zich door de traanen van zijne nieuwe Gemalinne hadt laaten gewinnen: te meer, om dat zy al twee maanden swanger was geweest, wanneer de Koning dat besluit nam, 't welk zy hem liet uitvoeren zonder den Koning kennis van haar swangernis te geeven: hebbende derhalven de liefde van dien Vorst misbruikt, die nooit tot

lat besluit zoude zijn gekoomen, zonder dat ıy ten minsten de tijdt afgewacht hadt, of hem ıiet een Zoon mocht gebooren worden. Dit vaaren, zoo men gelooft, de twee oorzaaken 'an de verflaauwing der liefde van *Hendrik*, ›ntrent de nieuwe Koninginne: waar by ıoch eene derde, die veel aanmerkelijker vas, by quam.

Op den vijf-en-twintigsten Januari verloste le Koninginne naa swaare smerten, en met ge-'aar van haar leeven, van een dooden Prins; 'elukkig was zy geweest, zoo zy zelfs in die 'eleegenheit, de voornaamste oorzaak van ıaare ongenaade, gestorven waare geweest. Vant *Hendrik* ziende dat zy van twee doode inderen achter een verlost was, had oopent-jk gezeit, dat de hemel zijn huwelijk niet goet eurde; een gelijke reeden was het voorwend-·l van zijne echtscheidinge met Koninginne *tharina* geweest: want die Vorstinne van ee-ȝe doode kinderen verlost zijnde, hadt hy ır uit geleegentheit genoomen om te zeg-ı, dat zulks een uitwerkinge van de vloek łts over zijn huwelijk, en een zeeker tee-was, dat Godt het zelve niet goedt keurde. r hy wist niet meer wat hy zeggen zoude, ıeer het zelve aan de nieuwe Koninginne urde. De Meedestanders van het Hof van ən mangelden niet te zeggen, dat het een 'an den hemel was, welke den Koning ȝrooter rampen dreigde. Zy verlost van een doode Prins.

zelfde Meedestanders van de Roomze die in groot getal waaren, en zeer rmoogen op het gemoedt van de Ko- Andere reedenen van de

ning

koelheit des Konings voor haar.

ning hadden, bedienden zich nuttelijk van die reedenen om de nieuwe Koninginne by den Koning gehaat te maaken. Want zy zagen, dat de Koninginne hem onophoudelijk aandrong, om voort te vaaren met het Pausdom in Engeland te verderven, alzoo zy van de Lutheranen daar toe aangezocht wierd, welke haar ingaven, dat zy haar zelven nooit op den Throon zoude konnen handthaaven, zoo lange die onverzoenelijke Vijandt van d'echtscheiding van Koning *Hendrik* in het Koningrijk bestaan zoude. De Protestantze Schrijvers willen, dat de aankleeving, welke die Koninginne aan de *Reformatie* hadt, haar bracht, om den Koning aan te zoeken, om het Pausdom uit te roeijen; en ik stel my daar niet teegen. Maar dat belet niet, dat de Meedestanders van het Hof van Romen zich van die geleegentheit bedient hebben, om de Koninginne by den Koning verdacht te maaken. Aan d'andere zijde, die Vorst, welke zoo onstantvastig in zijne liefkoozingen was, reets van die van *Anna* een walging hebbende, wierp zijn oog op eene van de Staatjufsrouwen der Koninginne, *Johanna Seymour*, een Dochter van een zeltzaame schoonheit, wiens humeur een rechte middelweg tusschen de groote stuursheit van *Katharina*, en de al te groote vroolijkheit van *Anna* hieldt. Deeze dan de nieuwe Liefde van den Koning, en het weinig werk dat hy van haar begon te maaken, door de groote verknochtheit die hy (zoo als zy geloofde) voor *Seymour* hadt, bemerkt hebbende, begon middelen te

zoe-

zoeken, om zich ſpoediglijk t'ontſlaan, of van den Koning zelven, om Koninginne Moeder te blijven, (onderſtellende dat ELIZABETH haar Dochter den Koning opvolgen zoude) of van *Seymour*, om te vermijden dat de Koning uit liefde van die nieuwe Meeſtreſſe niet zoude doen, 't geen hy uit liefde van haar teegen Koninginne *Katharina* gedaan hadt. Behalven dat zy weelderig door haare grootheit geworden zijnde, en met een onmaatige drift wenſchende kinderen te moogen hebben, zich niet konde trooſten, dat de Koning niet als heel zelden tot haar naaderde.

Men zeidt dat zy, om tot het oogmerk van haare voorneemens te geraaken, beſloot om zich van haar eigen Broeder, (die zy tot Graaf van Rochefort hadt laaten maaken) van den Baron Noris, eerſte Edelman van des Konings Kamer, van den Ridder *Weſton*, en van eenen Muzikant *Smetton* genaamt, te bedienen. Het zy dat zy maar toeleide om haar luſt dan met den eenen, en dan met den anderen te boeten; of om dat de Koning haar bykans niet meer bezocht, zy mitſdien door andere middelen zocht bezwangert te worden: of dat zy, om zich van *Seymour* te wreeken, die Luiden door alle zoorten van gunſte tot zich wilde trekken, op dat zy Vrienden mocht maaken, die haar middelen aan de handt zouden geeven, om haar Medevrijſter te doen omkoomen; 't is altoos waar, dat zy alle reeden aan den Koning en aan 't Hof gaf, om te gelooven, dat zy al te veel gemeenzaamheit

Teekenen van haar overſpel.

met

met die Luiden hadt, om weegens geen wellustigheit met dezelve, en byzonderlijk met haaren Broeder den Graave van Rochefort, verdacht te zijn. Want men hadt aan den Koning overgebracht, dat de Dames hem op een tijdt zijn handt in den boezem der Koninginne, terwijl men haar kleedde, hadden zien steeken: en dat hy op een anderen tijdt met de Koninginne op 't bedde leggende, al te veel vryheit hadt genoomen, 't welk den Koning niet behaagde. Wijders hadt men de Vrouw van den Lord *Rochefort* hooren zeggen, *dat de groote gemeenzaamheit van haaren Man met de Koninginne, haar niet aanstont;* zy was 'er zelf zoo jalours van geworden, dat zy niet meer ten Hove ging: en wanneer men haar de reeden daar van vroeg; antwoorde zy, *het is, om niet mijne oogen niet te zien, dat mijn Man de Koninginne meer Liefkoost als my:* woorden die de Koninginne niet weinig quaat in het Proces deeden, 't welk men haar wel haast op de volgende wijze maakte.

Zy wordt met verscheide perzoonen in arrest gezet.

Op den eersten Maij wanneer het gansche Hof het vermaak van eenige speelen tot Greenwich nam, de Koning van de Koninginne (of door een uitspoorigheit van liefde, of om dat hy daar reeden toe hadt) jalours geworden zijnde, bespeurde dat zy haaren Broeder wat te vriendelijk aanzag, zoo wel als den Baron *Noris Weston*, en den Muzikant, die zy neffens haar wilde hebben, en waar meede zy, zonder op Koning *Hendrik* meer acht te slaan, dan of hy haar Man niet geweest

reest was, zat en lachte. Maar 't geen hem t meest trof, was, dat hy de Koninginne aan len Baron van *Noris*, die een weinig geloo- ›en hadt, zoo dat hy tot sweetens toe verhit vas, haar neusdoek zag toewerpen, om zich f te droogen. Koning *Hendrik* over die ge- neenzaamheit verstoort zijnde, verliet de peelen en ging naar Londen, zonder aan zijn Vrouw vaarwel te zeggen. Dat schielijk ver- rek van den Koning ontzette de Koninginne eel zeer, welke reets bemerkt hadt, dat de Koning heel bedroeft en peinzende geduuren- le de vermaakelijkheeden was geweest; in roegen dat zy met ongedult de weederkomst van den Koning tot Greenwich afwachte, op lat zy hem die geemelijkheit door haare stree- ingen en lief koozingen verdrijven mocht. Maar zy hadt die tijdt niet, want op den zel- ven dag des avonts quam 'er een bevel, om aar in een van haar kaamers gevangen te ouden. Men arresteerde ook ter zelver tijdt *Rocbefort*, *Noris*, *Weston*, *Brereton*, en den Muzikant *Smetton*, die naar den Tour van Londen wierden gebracht. Wanneer *Anna* verstaan hadt, dat men alle die Luiden gevan- gen hadt gezet, zeide zy teegen haare Moe- ler, en teegen *Metlei* een van haar Staat- juffrouwen, *dat zy verlooren was, en dat men baar baast gelijk d'andere naar den Tour zoude zenden.* Zy bedroog zich ook daar in niet, vermits men haar des anderen daags heel vroeg in een karos zette, zonder haar eenig Domestijk tot haar geleide meede te geeven, en men lietze door een Compagnie Lijfwach-

tierentheit en de goedtheit van den Konin
zeer, zeggende dat des zelfs Onderdaanen zic
gelukkig moeften achten, dat zy onder zul
ken Vorft leefden. Wijders befpeurt heb
bende, dat zommige Mevrouwen quaataai
diglijk lachten, zeide zy teegen de zelve, *i*
fterf een Koninginne in fpijt van u. Zijnde vei
volgens op haar kniën gaan leggen, bad zy ee
nige tijdt, en wanneer zy in 't Latijn zeide, *i*
manus tuas, *&c.* floeg men haar het hooft af
welk men over het Schavot zag rollen, en d
lippen en oogen eenige oogenblikken bewee
gen (zoo men gelooven kan 't geen *Spelma*
daar van gezeit heeft.) Op 't zelfde oogenbli
leide men het Lijk in een kift, en men deed he
in een Kapel van den Tour begraaven. 't Gee
verwonderlijk is, was, dat zy nooit een woord
zeide 't welk haar Dochter Elizabeth aan
ging, welke Koning *Hendrik* bevoolen had
by haar te brengen, zoo zy verzocht haar t
moogen zien; maar zy noemde haaren naan
zelf niet, niet meer als of zy haar Dochter nie
eens geweeft was; fpreekende van geen an
der ding als van het berouw dat zy hadt, da
zy Princeffe *Maria* verongelijkt hadt.

Verfcheide gevoelens over haar doodt.

Men fprak verfcheidentlijk van de droevi
ge doodt van die Koninginne. De Katholij
ken verzeekerden, dat het een werk van d
rechtvaardigheit Godts teegen een zoo boo
ze Vrouw was, tot ftraffe van dat zy Konin
Hendrik gebracht hadt, om het jok van d
Paus af te werpen, om haar zelve in hoedaa
nigheit van Koninginne te handhaaven. D
Meedeftanders van den Koning, om de we

reld

Anna van Boulan onthalst.

reldt te doen gelooven, dat hy tot die uitterlijkheit van haar te doen ſterven niet gekoomen was, dan om dat hy door de wetten van eere, en van rechtvaardigheit, daar toe genootzaakt was geweeſt, verzeekerden, dat zy ſchuldig aan overſpel was, niet alleen met *Noris*, den Muzikant, en verſcheide andere, maar ook met haar eigen Broeder. De *Creaturen* van *Anna*, die ampten en bedieningen van haar bekoomen hadden, verdeedigden haar onſchuldt in alle geleegentheeden. De geene die wiſten dat zy een leevendige en vrolijke geeſt hadt, dat zy de tijdtkortingen en vermaakelijkheeden, tot uitſpoorigheit toe beminde, geloofden, dat het meeſtendeel waar meede men haar beſchuldigde, waarachtig was. Maar onpartijdige Luiden oordeelden, dat het onmoogelijk was, dat een Koninginne in 't midden van zoo veele Lijfwachten, Staatjuffers, en Luiden die in haaren dienſt waaren in zoo korten tijdt haare booze luſten met zes of zeeven verſcheide perzoonen zoude hebben konnen pleegen. Het algemeen gevoelen was dan, dat 'er meer onvoorzichtigheit als miſdaadt in haar gedrag ſtak; dat zy met 'er daadt niet altijdt de deftigheit van een Koninginne hadt behouden, en dat zy dikmaals al te veel vryheit met *Noris*, den Muzikant, en haaren Broeder nam. Een ſlecht gedrag voorwaar voor de Vrouw van een Koning, die haar door een uitſpoorige liefde op den Throon hadt verheeven.

Ondertuſſchen het meeſtendeel van de geene

Koning *Hendrik* trouwt met *Johanna Seymour.*

ne die haar beschuldigden, veranderden van gevoelen, wanneer zy de wijze van handelen van de Koning zaagen, die bequaam was om een *Sardanapalus*, of een *Nero* rood van schaamte te maaken; vermits hy des anderen daags naa dat hy die Koninginne op een Schavot hadt doen sterven, *Johanna Seymour*, de Dochter van een slechten Edelman van zijn Koningrijk, oopenbaarlijk trouwde. En alzoo hy begon Koninginne *Anna* niet meer lief te hebben, van het oogenblijk af dat hy *Seymour* kende; deed die spoedigheit in het trouwen van deeze gelooven, dat de beschuldiging van het overspel, die hy teegen haar in 't werk gesteldt hadt, maar een voorwendzel was geweest, om zich van haar t'ontslaan, op dat hy d'andere zoude konnen trouwen; en dat die ongelukkige Koninginne onschuldig gestorven was. Ik voor my beschuldige noch en rechtvaardige haar niet. Hoe dat het ook was, *Johanna Seymour* wierdt Koninginne 's daags naa de doodt van d'andere Koninginne, en op den neegen-en-twintigste van de zelve maandt wierdt zy met zeer veel deftigheit gekroont. De Koning om te toonen hoedaanig dat hy haar beminde, vergaaderde het Parlement, en deed daar in de volgende *acte passeeren, Dat de Princessen* Maria *en* Elizabeth *voor altoos zoude uitgeslooten zijn om tot de Kroon te succederen, en dat de kinderen die van de teegenwoordige Koninginne* Johanna *zouden gebooren worden, alleen elk naar zijnen rang daar toe aangenoomen zouden worden.*

Maar voor dat wy verder gaan, zal het

goedt zijn de zaak wat hooger op te haalen, om te beeter te doen zien, tot wat uitspoorigheit van onmenschelijkheit en Barbaarsheit, de ongereegelde en grillige hertstochten van Koning *Hendrik* hem teegen zijn eigen bloed vervoert hebben. De Princesse *Maria* die toen niet meer als zestien jaaren oudt was, verstaan hebbende dat Koninginne *Anna* doodt was, naa dat zy de Koning haar Vader vergiffenis hadt laaten verzoeken, betuigde hem alle onderdaanigheeden ter wereldt, om zijn goede gunst weeder te gewinnen, hem by 't geen hem 't liefste en 't aangenaamste was, doende smeeken, om haar te vergunnen van zich voor zijne voeten te moogen neederwerpen, om hem haare diepe onderdaanigheit te betuigen, welke genaade zy ook met heel teedere Brieven zelfs van hem verzocht hadt. De Aarts-Bisschop *Kranmer* arbeide zeer veel tot die bevreediging, maar hy konde nooit daar in slaagen, alzoo de Koning halsterrig bleef, om haar niet als op de naavolgende conditien te willen zien. Dat zy by een geschrift van haar handt zoude verklaaren: *Dat zy zich de wetten van 't Rijk weegens de successie van de Kroon onderwerpen zoude. Dat zy bekennen zoude, dat het huwelijk van de Koning met* Katharina *haare Moeder onwettig en bloedschendig was geweest. Dat zy het gezag van den Paus verzaaken, en den Koning voor souverein Hooft van de Kerk van Engeland erkennen zoude.* Men hadt die arme Princesse dikmaals vervolgt, om haar een diergelijke verklaaringe

Desselfs wreetheit teegen *Maria*.

te laaten doen, zonder dat men die van haar hadt konnen verkrijgen. Maar ziende dat die halsterrigheit haar nergens toe dienstig was, en dat de Koning haar een slimmer onthaal deedt dreigen, besloot zy hem te gehoorzaamen; de Koning zondt haar de volgende verklaringe toe, die hy met zijn eigen handt geschreeven hadt, met bevel aan die Princesse, om de zelve met de haare na te schrijven, en te onderteikenen:

Ik Vrouwe MARIA heb de volgende verklaaring gedaan, weegens zeekere punčten en artikelen; als volgt.

Verklaaringe van Princesse *Maria*.

I*K belijde en verklaare voor als nu en in het toekoomende, met alle oprechtigheit van mijn herte, dat de volgende artikelen mijne waarachtige gevoelens behelzen, in gevolge van de gehoorzaamheit die ik aan de wetten van dit Rijk schuldig ben; en ik beloove dat ik altijdt in de zelfde gevoelens zal blijven, zonder daar ooit eenige veranderinge in te maaken. Ten dien einde verzoek ik den Koning mijn Vader, die ik 't ongeluk gehadt hebbe van door een lange hartnekkigheit met deeze verklaaringe te weigeren, te vertoornen, gansch ootmoedelijk, de goedtheit te willen hebben, van my zulks te vergeeven; en my weeder in zijne goede gunsten aan te neemen. Eerstelijk verklaare ik, dat ik den Koning voor mijn zouvereinen Heer, en wettigen Bezitter van het Koningrijk van Engeland erkenne, aan wien ik my onderwerpe zoo wel als aan de wetten, handtvesten, en inzettingen van dit Koning*-

ningrijk, zoo als een goedt en getrouw Onderdaan schuldig is te doen. Ik beloove, dat ik die wetten met al mijn macht, zoo als mijn plicht vereischt, achtervolgen, bewaaren, en onderhouden zal. Wijders houde en erkenne ik den Koning voor zouverein Hooft van d'Engelze Kerk op der aarde onder Jezus Christus *onzen Heere, en ik veroordeele, laake, en verwerpe, zonder eenige uitzondering, het gezach, de macht, en het rechtsgebiedt, 't welk de Roomze Bisschoppen voor deezen op dit Koningrijk overweldigt hebben, en 't welk zy daar in als noch meenen te hebben; in gevolge van de wetten en handtvesten, die daar van gemaakt, en by alle de Onderdaanen van den Koning aangenoomen en omhelst zijn. Ik verzaake ook alle macht, hulpe, en voordeelen, die ik, op wat wijze het ook zoude moogen weezen, voor als nu en in het toekoomende zoude konnen vorderen van eenige* constitutie, *rechtsgebiedt, vonnis, inzettingen, en handtvesten van de Roomze Bisschoppen, en van alle uitleggingen die men van de zelve ten mijnen voordeel zoude konnen geeven, onder wat naam, reeden, voorwendzel, of schijn ik het ook zoude konnen doen, voor als nu of in het toekoomende. Om eindelijk te voldoen aan 't geen ik aan God, den Koning, en aan de wetten van het Koningrijk schuldig ben, erkenne en belijde ik oprechtelijk, vrywilliglijk, en zonder dat eenige andere inzicht my daar toe verplicht, dat het huwelijk voor deezen tusschen den Koning, en de Princesse* Katharina *mijn Moeder zalr. aangegaan, onwettig en bloedschendig, mitsgaders strijdig met alle Goddelijke en menschelijke wetten ge-*

weest is. Dat is het geen 't welk ik met mijn eygen handt geschreeven en onderteikent hebbe.

MARIA.

Die tot des Konings handtkus wordt toegelaaten.

De Koning die verklaaring ontfangen hebbende, vergunde de Princesse om hem te moogen koomen bezoeken, en naa dat hy haar zijn handt om op haar knijen leggende te kussen toegereikt hadt; beurde hy haar weeder op, omhelsdese teederlijk, en beval dat men haar een byzonder Hof zoude geven. *Kranmer* met drift het belang van Princesse *Maria* ondersteunende, hieldt den Koning voor, dat hy haar op Withall behoorde te huisvesten; maar de Koning wilde niet. Hy vergunde haar zelfs niet om zich tot Londen te moogen ophouden; willende dat zy op het Land zoude gaan woonen, beneffens het Gevolg dat men haar gegeeven hadt, bestaande in een Staat-Juffrouw, twee Kameniers, twee Meiden, twee Edelluiden, twee Pages, vier Lakeijen, een Kok, een Hofmeester, en andere noodige Beampten. Maar gaf haar boven dien twee hondert kroonen alle vierendeel jaars tot haar geringe vermaakelijkheeden; en alhoewel die zomme in dien tijdt veel grooter was als teegenwoordig, liet *Maria* echter niet naa daar over te klaagen, en van den Koning dikmaals door den Aarts-Bisschop *Kranmer* verzoeken; om haar een grooter zomme te verleenen. Wanneer de Koning die verklaaring in handen hadt, liet hy het Parlement vergaaderen, en deed in het zelve op den dertigsten Juni een *Acte* passeeren, de welke het Vonnis van zijne

:chtſcheiding met *Katharina van Arragon* , veroordeelen van *Anna van Boulan*, zijn velijk met *Johanna Seymour*, en de uitſlui- ; van *Maria* en ELIZABETH van de opvol- g tot de Kroon bekrachtigde: in voegen wy hier vooren vermelt hebben.

Elizabeth krijgt een nieuwe Gouvernante.

'er zelver tijdt ontnam men het beſtier o- de Princeſſe ELIZABETH aan de Moeder ı *Anna*, en de Koning ſtelde haar onder die (*Katharina van Boulan*, de Moeije van d'an- e, welke altijdt een grooten afkeer van re Nicht gehadt hadt. Dat was de reeden ırom de Koning Koninginne *Anna* niet toe- :en wilde, geduurende haar gevangenis ıant te ſpreeken, als alleen die Moeije, ke volgens haare beveelen en neiging, niet iet haar in alles waar in zy konde moeijelijk naaken, en teegen haar onophoudelijk te gen, dat zy haar ſchuldt aan den Koning eſt bekennen, indien zy 'er vergiffenis van krijgen wilde. Hy wilde hebben, dat ELI- BETH in zijn Hof als een van zijne kinde- , onder de regeering van die Mevrouwe ı *Boulan*, (die een geſwooren Vijandinne ı den Paus was) zoude opgevoedt worden, dat zy de jonge Princeſſe, die de Koning maals met vermaak quam bezoeken, om ır bewijzen van zijn vriendſchap te geeven, n fellen haat mocht inboezemen. De nieu- Koninginne, het zy uit geneegentheit, of believentheit voor den Koning, of dat de nieren van die jonge Princeſſe haar behaag- ı, hadt haar zoo lief als of het haar eygen chter geweeſt was; voor al zeedert zy den

vol-

volgenden Brief van dat kindt, 't welk noch geen vier jaaren oudt zijnde, bekomen hadt.

MEVROUWE:

Brief van de zelve aan de nieuwe Koningiune,

ALhoewel de Brief die uwe Majesteit my d'eere gedaan heeft te schrijven, zeer veel verstrekt heeft om my over uw afweezen te troosten; weetende echter wat moeite het u is om in een zoo hoogswangeren staat als die van uwe Majesteit is, te schrijven, zoude ik my gelukkig genoeg geacht hebben, in de Brieven van den Koning mijnen Vader tijding van u te moogen hooren. Ik gevoel een ongemeene vreugde in te verstaan, dat uwe Majesteit zich wel bevindt, en dat zy veel vermaak op het Land heeft. Ik bedanke de zelve ook gansch ootmoedelijk voor d'eer die zy my doet, van my by haar te wenschen. Ik zoude my zoo gelukkig achten aldaar te weezen, dat zoo ik my daar van niet eer van uwe Majesteit verwijderde, dan wanneer ik geen vermaak meer by haar zoude hebben, zoo is het zeeker, dat ik de zelve met een gestaadige moeijelijkvallinge overlaaden zoude, vermits het waar is, dat d'eer van u gezelschap, d'alderdroevigste verblijfplaats zan de wereld my zeer vroolijk en aangenaam zoude maaken. Ik heb zeer veel verplichting aan den Koning mijnen Vader, dat hy my dikmaals tijding van uwe gezontheit geeft: maar zoo hy zulks in deeze geleegentheit vergeeten hadt te doen, zoude ik het niet qualijk konnen neemen, vermits hy my van tijdt tot tijdt bericht den staat van het kindt, 't welk hem eerlang zal gebooren worden. Zoo ik my aldaar bevondt wanneer het ter wereldt zal koomen, weet

ik

'k niet of ik my wel zoude konnen weerhouden van het zelve te slaan, om my te wreeken van de smerten die het u zal hebben doen lijden. Mijn Heer en Mevrouwe Denny *bedanken uwe Majesteit gansch ootmoedelijk voor het goedt gebeugen 't welk gy hun bewijst, en bidden Godt om uwe gelukkige verlossing. Mijn* Gouvernante *bedankt u ook, en doet de zelve wensch voor uwe Majesteit. Met haast geschreeven den laatsten Juli* 1537. *Uwe gansch onderdaanige Dienaresse en Dochter,*

Elizabeth.

François de I, die eene naauwe alliantie met Koning *Hendrik* wenschte te maaken, op dat hy zoo veel te lichter tot zijn oogmerk teegen den Keizer mocht raaken, zondt hem eenen Gezant, om zijn Dochter voor den Dauphin ten huwelijk te verzoeken; waar op hy antwoorde, *dat hy geen andere kinderen als twee Bastaard-Dochters hadt, dat hy de zelve zoo hoog niet wilde uithuwelijken; en ten anderen, dat een van de twee slechts een kindt was.* Deeze Gezant hem bericht hebbende, dat men arbeide om Koning *Jacobus* den V. van Schotland, met *Magdalena* de Dochter van *François* den I. te doen trouwen, deed hy al wat hy in de wereldt konde doen, om zulks te beletten. Op die tijdt stierf de Hertog van *Richemont*, en van *Sommerset*, de natuurlijke Zoon van *Hendrik*, die hy meer beminde dan of het zijn wettige Zoon geweest waare. Hy was daar over zoo zeer bedroeft, dat men hem dikmaals traanen zag storten, en hoorde zeggen:

Verscheide uitkomsten.

't is door deeze slag dat ik niet kan twijfelen, of Godt wil my kastijden. Ook mangelden de Roomze Geestelijken en der zelver aanhangers niet, om hem in die geleegentheit voor te houden, *dat die kastijdingen als zoo veele stemmen van den hemel waaren, die hem noch grooter rampen dreigden, zoo hy zich niet bekeerde van de vervolging die hy de Katholijke Kerk aandeed, en zoo hy zich met de zelve niet weeder verzoende*, naa dat hy zoo veele heilige Plaatzen ontwijdt hadt.

Strafheit van Koning *Hendrik.*

Maar *Hendrik* lachte met alle die vermaaningen, en te vreeden zijnde dat hy zijn gierigheit konde voldoen, leide hy maar toe om de laatste hand aan de vernieting van de Kloosters, Abdijen, Bisdommen, Kerken, en alle andere waardigheden, die inkomsten hadden, te leggen; hy nam de zelve in beslag, en eigendze zich zelven toe, of hy verdeildze onder de Heeren die hem dienst gedaan hadden. Hy deed het zelfde met het goudt en zilverwerk van de Kerken, die hy ganschelijk beroofde, zonder haar iets anders over te laaten als een slecht Autaar om de Misse op te doen; en dat waaren d'eenigste teekenen van de Roomze Kerk, die hy in zijn Koningrijk liet over blijven. 't Welk veele oproeren en moorderijen in Engeland en Yrland veroorzaakte; maar hy was behendig en machtig genoeg, om die wanorderen te stuiten: en om nieuwe voor te koomen, gebruikte hy vuur en zwaardt, en d'aldergrootste straffen teegen de geenen, die hertnekkig bleeven om de belangen van de Roomze Kerk voor te staan, of die hem voor

het

het Hooft van d'Engelze Kerk weigerden t'erkennen. Men doet het getal van de geene die hy door Beuls handen deed ſterven, tot twee duizent acht hondert perzoonen bedraagen. Onder welke verſcheide Abten en andere deftige Geeſtelijken, mitſgaders verſcheide Barons en Ridders waaren. Hy ſpaarde zelfs het bloed van den eerſten Heer van het Koningrijk, *Thomas Howard*, de Zoon van den Hertog van Nortfolk, niet, dien hy deed ſterven, onder voorwendzel, dat hy met de Princeſſe van *Margarita*, de Nichte van den Koning, zonder zijn toeſtemming belofte hadt gedaan; ten minſten is waar, dat hy in de gevangenis wierdt doodt gevonden, naa dat hy vijftien maanden in de zelve gezeeten hadt, en dat'er krachtige vermoedens waaren, dat hy vergeeven was. Die Dochter wierdt daar naar aan den Grave van *Lenox* uitgetrouwt, uit welk huwelijk *Hendrik*, de Vader van *Jacobus* den I. gebooren is; en het was door middel van dit huwelijk, dat het Huis van *Stuart* aan de opvolging in het Koningrijk van Engeland geraakte. d'Engelzen hebben mits dien reeden om te zeggen, dat de dood van *Thomas Howard* het heil van Engeland was.

Ondertuſſchen het bericht 't welk Koning *Hendrik* gekreegen hadt, dat de vermaarde RENAUD POLUS (die van den Hertog van *Suffolk*, en van *Elizabeth*, de Suſter van *Edward* den VIII. afkomſtig was, een van d'alleraanzienlijkſte en verſtandigſte Mannen van het Koningrijk) Kardinaal was gemaakt, baarde hem heel veel ongeruſtheit. Ook is het waar, *Renaud Polus* wordt Kardinaal gemaakt.

dat

dat die Prelaat met zeer veel moedt en standtvastigheit de belangen van Koninginne *Katharina*, teegen de gewaande echtscheiding van Koning *Hendrik* verdeedigde, 't welk dien Vorst zoo gramstoorig maakte, dat hy op een tijdt een ponjardt hadt genoomen, om hem te doorsteeken; maar hy bedwong zich zelven, en vergenoegde zich om hem met veel scheldwoorden uit zijn teegenwoordigheit te verdrijven; hy deed hem ook met een aanzeggen, dat hy wel zoude doen dat hy uit het Koningrijk vertrok, 't geen hy ook deed. Hy begaf zich naar Vrankrijk, (alwaar hy zich reedts twee jaaren opgehouden hadt) maar hy deed niet anders als daar door te reizen, om tot Padua zijn geleertheit by de wijze Professooren van die Stadt te gaan onderhouden. Kort daar aan ontboodt Paus *Paulus* de III. hem te Romen, om met hem over de zaaken van Engeland raadt te pleegen, en hem een Kardinaals hoedt waardig gekent hebbende, gaf hy hem die in d'eerste *promotie;* en zondt hem eenige tijdt daar naar in hoedaanigheit van *Legaat à latere* naa Vrankrijk en de Nederlanden, om door zijn gezag den Katholijken Godsdienst in Engeland te handthaaven. Het Hof van Romen bracht daar door met'er daadt Koning *Hendrik* een groote vreeze aan, die niet wel in zijn schik was, dat hy een Engelsman bekleedt zag met eene zoo groote macht van buiten, en die binnen in zijn Rijk zoo wel vermaagschapt en bemint was. Hy mangelde ook niet, den Koning van Vrankrijk te verzoeken, en om hem

zelfs

zelfs te dreigen, dat hy hem den Oorlog zoude verklaaren, zoo hy hem dien Kardinaal niet gevangen naar Londen zondt; en zijne gramschap op geen andere wijze konnende voldoen, zette hy zijn hooft op prijs, beloovende aan de geenen die hem den zelve zoude in handen leeveren, een zomme van vijftig duizent kroonen.

Op den zestienden October des morgens kreeg de Koninginne een heel bedroeft toeval, waar over de Koning zeer gevoelig was: 't welk was, dat zy veertien uuren lang in baarens noodt geweest zijnde, de Geneesheeren en Heelmeesters die by haar waaren, den staat waar in de Koninginne was, onderzocht hadden, eenstemmig zeiden, dat de Moeder of het kindt nootzaakelijk in die kraam zoude moeten sterven. Wanneer nu de Geneesheeren den Koning afvroegen, wie dat men behouden zoude, de Moeder of het Kindt? antwoorde hy, *dat hy grootelijks gewenst zoude hebben, de Moeder met het Kindt te moogen behouden; maar om dat zulks niet moogelijk was, wilde hy liever hebben dat men het Kindt als de Moeder zoude behouden, vermits hy andere Vrouwen genoeg zoude vinden.* Doen begonden de Heelmeesters fluks het geene men de *Keizerlijke sneede* noemt, in 't werk te stellen, en oopenden de zijde van de Moeder, om het Kindt uit haar lichaam te haalen, waar van zy des anderen daags stierf. De Katholijke partije mankeerden nochmaals niet, om in die gelegentheeden te zeggen, dat zulk een nieuwe kastijdinge van den hemel aan Koning *Hen-*

Verlossinge en doodt van de Koninginne.

drik tot ſtraf was, vermits hy voortvoer
Roomze Kerk t'onderdrukken en uit te rc
jen; daar waaren zelfs zommige die zeid
dat die Koninginne den Koning genoopt h
bende, om *Anna van Boulan* te doen ſterv
zy door die daadt een doodt zoo vol ſmert
als zy hadt geleeden, verdient hadt. Hoe
het ook zy, (want wy weeten 'er niets z
kers van) men begroef die Vorſtinne met
le eere en pracht, waar meede men de Kor
ginnen van Engeland gewoon is te begraav
men leide haar in de Kapelle van Windſ
met dit opſchrift op haar Grafſteede, PH
NIX JANA JACET NATO PHOENIC
DOLENDUM SÆCULA PHOENIC
NULLA TULISSE DUO'S. Dat is: *Hier*
Johanna, *die een Phenix is geweeſt, en die*
ander Phenix ter wereldt heeft gebracht, 't i
beklaagen, dat men nooit twee Phenixen te
lijk heeft gezien. Men doopte het Kindt
den zelven dag dat het gebooren wierdt,
noemde het *Eduward;* die Koning *Hen*
zijnen Vader opgevolgt heeft.

Vervaarlijke *excommunicatie* teegen Koning *Hendrik.*

Het Hof van Romen ziende, dat 'er g
middel was om het herte van Koning *Hen*
te vermurwen, noch om zijn oude yver v
de Roomſe Kerk, door de weedergaave
de Geeſtelijke goederen, in hem te zien l
leeven, blixemde den aldervaarlijkſten B
die men ooit teegen eenig Vorſt gevelt he
teegen hem uit. Want naa dat men hem
eerloozen, een Tyran, een Zoon van e
Schelm, en van eene Moeder hem waar
een Kerkſchender, en een Dief van de ge

lijke goederen, genoemt hadt, verklaarde men hem vervallen te zijn van zijne Kroon, die men overgaf aan den eersten die zich door macht van waapenen daar van zoude konnen meester maaken, met verbodt aan alle Onderdaanen om hem te gehoorzaamen. Koning *Hendrik* mangelde aan zijnen kant ook niet, om zijn gevoeligheit te laaten blijken teegen de geenen die de belangen van den Paus durfden staande houden; en verstaan hebbende dat de Kardinaal *Polus* de bevorderaar van dien Ban was geweest, en dat hy arbeide om Engeland teegen hem te doen opstaan, begon hy alle bloedmaagen van den Kardinaal geweldig te vervolgen, onder welke de Marquis van *Excester*, de Baron van *Montague*, de Broeder van den Kardinaal, de Ridder *Eduward Nevet*, *Johan Lambert*, en andere begreepen waaren: die beschuldigt wierden, dat zy Vijanden van het Rijk waaren, en verstandt met het Hof van Romen hielden, 't welk nergens anders op toeleide, als om alle Vorsten teegen Engeland te doen opstaan. Kortom, daar wierd ter dier tijdt niet als van bloedstorting gesprooken, en het minste vermoeden hield plaats voor eene misdaad.

Maar de Koning verneemende, dat men hem beschuldigde, dat hy alles op zijn eigen gezag deed, liet het Parlement in de maandt Maart des zelven jaars vergaaderen, om voort te gaan met het reegelen van 't geen het rechtsgebied van de Kloosters, en de *Reformatie* van de Kerk aanging. Ondertusschen in plaats van daar meede te beginnen, hield men zich met treuri-

Die een Parlement deed vergaaderen.

ger zaaken bezich, want men maakte in het zelve *Nicolas Karrey* Ridder van d'Ordere van de Kousseband, en Groot Stalmeester van het Koningrijk, zijn Proces, die beschuldigt wierdt, dat hy deel in de t' zaamenzweering had gehadt, die de Kardinaal *Polus* door middel van *Montague*, *Nevet*, en andere, in het Koningrijk hadt willen maaken; en op dat voorwendzel liet men hem het hooft afslaan. Verscheide andere hadden het zelfde lot, naamentlijk de Gravinne van *Salisbury*, Moeder van den Cardinaal *Polus*, een Vrouwe van groote verdiensten, en die alle de aanschouwers deedt schreijen, door de standtvastheit die zy in haaren doodt toonde. *Geertruyd*, Weduwe van den Marquis van *Excester*, hadt het zelfde lot; men liet ook het meestendeel van de Huisgenooten van alle die perzoonen ophangen, als beschuldigt zijnde, dat zy deel in de t'zaamensweering hadden gehadt. 't Is zeeker dat'er een geweest was, en dat de Kardinaal die uitgewrogt hadt, om den Roomzen Godtsdienst in Engeland te herstellen. Derhalven arbeide het Parlement, wiens handen noch roodt van bloed waaren, om de zaaken van de Kerk te reegelen, hebbende al 't geen de Kloosters en de Monnikken (welke in zommige plaatzen van het Koningrijk noch overig waaren) betrefte, tot zes artijkelen gebracht: 't welk maakte dat zeer veel Geestelijken de kap op den tuin hongen, om de vryheit te hebben van te moogen blijven.

Ondertusschen hadt Thomas Cromwel, Gunsteling van Koning *Hendrik*, het huwelijk van

van dien Vorst met de Princesse *Anna*, Suster van den Hertog van Kleef, geslooten. Zy wierd van de Hertogen van Saxen en van Beijeren, en van meer andere Vorsten, die haar Broeder, Oomen, of Bloedmaagen waaren, tot in Engeland geleidt. De zelve quamen naa een hardt tempeest op den acht-en-twintigste December des zelven jaars in Engeland. Koning *Hendrik* liet, om haar te meer eere aan te doen, al wat groot in zijn Hof was haar te gemoet gaan. Hy verkleede zich zelven ook als een gemeen Edelman, en was tot Rochester, alwaar hy haar zag eeten, zonder gekent te zijn; maar hy was heel verbaast dat hy in haar noch de schoonheit, noch de bevalligheeden niet vond, daar men hem van gezeit hadt, 't welk hem verplichte, om teegen de geene die by hem waaren te zeggen, *dat hy verwondert was, dat zoo veele Vorsten over zee waaren gekoomen, om hem die Duitze Merrie te brengen*. Hy had 'er ook zoo een walging van, dat hy als gereet stondt om haar weederom te zenden, zonder haar te trouwen; maar om zoo veele groote Heeren die de zelve vergezelschapt hadden, niet te hoonen, trouwde hy haar te Greenwich op den zesden Januari met heel veel pracht, en weinig vermaak. De Lord *Kromwel* des anderen daags 's morgens hem zijnde koomen vraagen, hoe hy de nacht doorgebracht hadt, antwoorde hy hem, *heel wel, als een Man die de gansche nacht heeft geslaapen, zonder dat hem iets gehindert heeft*.

Hy trouw met Princes *Anna* van Kleef.

De Princesse Elizabeth door haar Gouvernante den Koning verlof hebbende laaten

verzoeken, om de nieuwe Koninginne te mo gen koomen begroeten, wierd haar geai woort, dat zy een Moeder zeer verschillen van die Koninginne had gehadt, dat zy n moest verlangen om de zelve te zien. Men l haar echter toe om aan die Vorstin te moog schrijven, 't geen zy met den volgenden Br deed.

MEVROUWE:

Brief van *Elizabeth* aan de Koninginne.

IK worde van twee geweldige begeerten b streeden, d'eene is het ongedult om uwe M jesteit te zien, en d'ander de gehoorzaamheit d ik aan de beveelen van de Koning mijn Vad schuldig ben, zonder welke ik besloote heb zelfs niet uit mijn huis te gaan, alhoewel de K ning my daar van de volle vryheit laat. Maar hoope dat ik haast d'een en d'ander van die tw begeerten zal konnen voldoen. Ondertusschen b ik uw Majesteit my te vergunnen, haar door a Briefje te betuigen den yver waar meede ik a haar, als aan mijn Koninginne mijne eerbiedi heit, en een volkoome gehoorzaamheit, als a mijne Moeder opoffere. Ik ben al te jong en t'onmachtig om iets anders te konnen doen, a uwe Majesteit uit al mijn herte geluk in deeze aanvang van haar huwelijk te wenschen. Ik ho pe dat uwe Majesteit zoo veel goedtheit voor m zal hebben, als ik yver tot haar dienst hebbe.

's Konings voorneemen om

De Koning die een afkeer van zijne nieuw Gemalinne had gekreegen van 't eerste ooger blik af dat hy haar gezien hadt, en die uit d natuur heel onstandtvastig in zijne minnerie

was

was, mangelde niet, om die walge kort naa zijn trouwen te laaten blijken. Daar was toen aan zijn Hof een Dochter van het eerste fatzoen, *Katharina Howard* genaamt, de Dochter van *Edmund Howard*, Broeder van den Hertog van Nortfolk, zes-en-twintig jaaren oudt, zeer schoon, en zeer geacht van al de wereldt, waar op Koning *Hendrik* zoo verlieft wierdt, dat hy besloot de zelve te trouwen; niet alleen om zijn hertstocht te voldoen, maar om door dat huwelijk een zoort van voldoening te geeven aan het Huis van *Howard*, 't welk het eerste van het Koningrijk was, en dat hy beleedigt hadt met *Thomas*, de Zoon van den Hertog van Suffolk onrechtvaardig te hebben doen sterven. Hy wilde dan die familie als van het Schavot op den Throon doen klimmen. Hy oopenbaarde aan *Kromwel* zijnen Gunsteling, het voorneemen dat hy hadt, om zijn nieuwe Gemalinne *Anna van Kleef* weder te verstooten; maar *Kromwel*, die d'ongeneugte niet wilde hebben, van een huwelijk dat hy gemaakt hadt weeder te zien verbreeken, bracht duizent hinderpaalen by, met den Koning voor te houden, de gevoeligheit die het gansche Keizerrijk daar van zoude hebben, en alle andere verdrietige gevolgen die deeze zaak hebben konde. Maar de bekoorlijkheeden van *Katharina* overwonnen het, en den Hertog van Nortfolk, die zijn Nicht op den Throon wilde verheffen, en de Bisschop van Winchester, die *Kromwel* niet beminde, zochten zoo veel voorwendzels om hem te doen omkoomen, dat zy eindelijk tot

zijn nieu huwelijk weeder te verbreeken.

haar oogmerk geraakten. Men beschuldigde hem dat hy een Ketter was, en onder dat voorwendzel deedt men hem zijn hooft op een Schavot verliezen; alhoewel hy nergens anders aan schuldig was, (ten minsten was het zijne grootste misdaadt) dat hy zich geweldig teegen d'echtscheiding die de Koning met Koninginne *Anna* voor hadt, gekant hadt.

De Koninginne consenteert in d'echtscheiding.

Die *Prelaat* doodt zijnde, maakte de Koning aan het Parlement d'echtscheiding die hy voorneemens was te doen, en de middelen die men gebruiken moest om de laatste handt aan de *Reformatie* van de Kerk te slaan, bekent. Om te lichter tot het einde van het eerste te geraaken, liet hy aan Koninginne *Anna* voorhouden, of zy daar in goedtwillig toestemmen wilde. Die Koninginne, het zy ter oorzaake van haare koele getempertheit, welke gansch niet heersschtig was, en niet anders als ruste zocht, of dat zy den geweldigen aart des Konings duchte, weetende op wat wijze hy met *Katharina van Arragon* zijn eerste Vrouw te werk gegaan hadt, om dat zy nooit in d'echtscheiding hadt willen toestemmen, geloofde dat het voordeeliger voor haar zoude zijn de handt daar aan te leenen. Zy bevondt 'er zich in der daadt ook heel wel by, vermits de Koning over haare toegeeventheit vernoegt zijnde, haar een van zijne Landhuizen tot haar verblijf, met tien duizent kroonen rente boven haar ordinare verteeringen, gaf. Men liet haar ook alle de noodige Beampten behouden, om haar op een eerlijke wijze te dienen. In alle dingen hadt zy een dubbeld deel van 't geen

geen men aan Koninginne *Katharina* hadt gelaaten. De Koning begeerde wijders, dat zy van al de wereldt geëert en gerespecteert zoude worden. Ook vondt zy zich zoo wel in Engeland, dat zy nooit gedachten nam om weeder naar Duitsland te keeren. Zy verzocht alleen van de Koning de vryheit te moogen hebben, om Princesse ELIZABETH, die zy zeer beminde, (alhoewel zy de zelve niet meer als tweemaal gezien hadt) dikmaals te moogen bezoeken. De Koning vergunde haar om haar vermaak aan te doen, niet alleen om Princesse ELIZABETH zomwijlen te moogen zien; maar hy wilde wijders, dat die jonge Princesse by de Koninginne, die toen haar eerste hoedaanigheit van Princesse van Kleef weeder aan nam, zoude gaan woonen. Zy vondt ELIZABETH zoo schoon en zoo vol verstandt, dat men haar heeft hooren zeggen, *dat zy het vermaak van die jonge Princesse als haar eige Dochter te beminnen, booven dat van Koninginne te zijn, verhefte.*

Twee dingen deeden die echtscheiding by het Parlement licht doorgaan, de toestant van de Koninginne aan d'eene, en aan d'andere zijde het geruchte 't welk zich overal verspreidt hadt, dat hy van d'eerstemaal af dat hy haar zag, eenen afkeer van haar gehadt hebbende, zijn huwelijk met haar niet hadt willen voltrekken. Men had dat gerucht verspreidt, om dat de Grootkaamerheer des anderen daags naa zijn Bruiloft hem gevraagt hebbende, *teegen wat dag hy wilde, dat men de bereidzels tot de Krooning van de Koninginne* zoude

Men laakt de Sententie van d'uitsluiting van *Elizabeth.*

zoude maaken? hy hem daar op geantwoordt hadt, *wy zullen daar van spreeken, wanneer ik haar Koninginne zal gemaakt hebben.* Hy wilde in der daadt ook niet dat zy gekroont zoude worden. Men bemerkte, dat terwijl men de zaak van d'echtscheiding in het Parlement verhandelde, en dat men sprak van d'*Acte* die men teegen ELIZABETH gemaakt hadt, om haar van d'opvolging tot de Kroon uit te sluiten, die veele zeiden onrechtvaardig te zijn, dat de Koning niet hebben wilde, dat zijn Advokaat *generaal* één enkelt woordt zoude zeggen, om die *Acte* staande te houden; 't welk deed oordeelen, dat de meininge van den Koning, en van het Parlement was, die Princesse allengskens in haare rechten te herstellen. Men hadt de zelve goede gevoelens voor *Maria* niet: vermits zy zoo hertnekkig was om de Roomze Kerk voor te staan, dat zy voor onrechtvaardig dorst houden al het geen de Koning haar Vader teegen haar gedaan hadt; in plaatze dat ELIZABETH, zoo een kindt als zy ook was, niet naaliet het goedt bestier van den Koning teegen de misbruiken van dien Godtsdienst te prijzen.

De Koning hertrouwt weeder.

d'Echtscheiding daar op by den Aarts-Bisschop van Kantelberg, de Geestelijkheit, en by een *Acte* van het Parlement bevestigt zijnde, trouwde Koning *Hendrik* met heel veel vreugde en macht *Katharina Howard*, op den achtsten Augustus, en weinig daagen daar naa deed hy haar kroonen met de gewoone plechtigheit, die van ongemeene vermaakelijkheeden en vreugde-teekenen gevolgt wierden. De nieuwe

we Koninginne die een naa Nichte van *Anna van Boulan* was, toonde zeer veel teederhertigheit aan ELIZABETH haar Dochter, tot zoo verre, dat zyze op den dag van haar Bruiloft teegen haar over aan taafel wilde hebben, en op den dag van haar Krooning liet zy haar een deftige plaats in die plechtigheit geeven, 't welk het Volk deed gelooven, dat de Koning berouw hadt van d' *Acte*, die hy teegen ELIZABETH hadt doen verleenen, en dat hy haar allengskens weeder in den rang van Princesse van den bloede wilde doen herstellen, en dit was in der daad ook de meining van den Koning, maar alzoo die *Acte* te gelijk op *Maria* en ELIZABETH zag, zoo wilde hy die gratie aan d'eene tot naadeel van d'andere niet doen. Ondertusschen, alhoewel de Koninginne de Nichte van ELIZABETH was, en de zelve wenste by haar te moogen hebben, hadt zy echter dat vermaak niet: want de jonge Princesse ging den Koning haaren Vader verzoeken, om haar by de Princesse van Kleef te laaten, 'twelk hy haar toestont. 't Was Mevrouwe van *Boulan* haar Grootmoeder, die haar dien raadt hadt gegeeven: vermits de zelve den onbeschaamden aardt van *Katharina* kennende, vreesde, dat een zoo quaadt voorbeeldt ELIZABETH schaadelijk zijn mocht.

Ondertusschen scheide het Parlement op 's Konings bevel, naa dat het de laatste hand aan de *Reformatie* van de Kerk, door een nieuwe *Liturgie*, en een nieuwe Geloofs-belijdenis, geleit, dat is te zeggen, naa dat het 't Pausdom ganschelijk uitgeroeit hadt; maar men liet den Wreede doodtstraffen.

ordi-

ordinare Rechteren de macht, om de Ketters te vervolgen, en om alle zoorten van Vonnissen teegen de zelve te wijzen, hebbende wijders verklaart, dat men voor Ketters hieldt alle de geene, die weigeren zouden den Koning voor het Hooft van d' Engelze Kerk t'erkennen; of die zich niet zouden willen onderwerpen, aan al't geene het Parlement weegens de *Reformatie* bevoolen hadt. De vrucht van zulken bevel was, dat men van toen af een oneindig getal van Luiden in de gevangenis, en ter doodtstraffe zach sleepen, booven al van die zich voor Lutheranen of Weederdoopers verklaart hadden. Men zag *Thomas Gerard*, *Willem Jeronimus*, en *Robbert Barn* leevendig verbranden, om dat zy eenige verachtinge getoont, en eenige bespotting van de Geloofs belijdenis, die door last van het Parlement uitgegeeven was, getoont hadden. Men liet *Eduward Powes*, *Thomas Abbat*, *Richard Forgeston*, en verscheide andere ophangen, om dat zy wanneer men haar voor den Koning hadt laaten koomen, op datze hem voor het Hooft van de Kerk zoude erkennen, geantwoort hadden *dat zy geen andere hooft van de Kerk als* JEZUS CHRISTUS *en de Paus kenden*. Kortom, terwijle dat de Koning in zijne vermaakelijkheeden van zijn nieuw huwelijk was, sprak men in 't gansche Koningrijk niet anders als van moorderijen, wreedtheeden, en Barbaarze doodtstraffen. Een Frans Edelman die toen te Londen was, zoo veel bloed ziende storten, konde zich niet onthouden van te zeggen, *goede Godt! wat Naatie is deeze, welke de*

ıpiſten hangt, en die het niet zijn verbrandt?
Ondertuſſchen dacht Koning *Hendrik* ner-
:ns anders op, als om de vermaakelijkhee-
:n van 't huwelijk met zijn nieuwe Vrouw,
e jong, ſchoon, en waar van hy betoovert
as, te genieten. De Koninginne die het
elluſtig humeur en temperament van de Ko-
ng kende, ſtelde alles in 't werk, zelfs tot
:t alderonkuiſte geſtreel toe, om zijn liefde
meer t'ontvonken, en om hem te vermaa-
:n in den laſt der zaaken die hy op zijnen hals
ıdt: Ook zoo was hy zoo vernoegt met
ıar, dat hyze van Stadt tot Stadt leide,
n haar over al treffelijke intreeden te doen
:bben: Het waaren niet als *Cavalcaden*, Ba-
tten, Feeſten, Speelen en vermaaklijkhee-
:n, die de Koning haar over al daar zy was
:ed hebben, hebbende geen andere hertzeer
s dat hy geen nieuwe vermaaklijkheeden
onde uitvinden, om haar daar meede te ont-
ıalen. Wanneer hy op den agt-en-twintig-
en October tot Oxford weeder gekoomen
as, en aldaar de *Communie* op den eerſten
'ovember daar aan volgende ontfangen had,
oo begon hy, terwijl hy noch op zijn kniën
oor den Autaar lag, d'oogen naa den hemel
: heffen, en overluit uit te roepen. *Ik danke*
Heere! *dat het u belieft heeft naa zoo veele*
reemde gevallen, die my in mijne huwelijken
ıergekoomen zijn, my eene Vrouw zoo naar
ijnen aart te geeven, als die ik nu hebbe.

Koning *Hendrik* is met zijn nieuwe Gemalinne vernoegt, en waarom.

Maar die vreugde duurde niet heel lang, en
et Tooneel veranderde haaſt op een vreem-
: wijze. Den daar aan volgenden dag, zijnde

Die eer lang by hem in

den

ongenaa-de word gebracht, en hoe-daanig.

den tweede November, ging een zeeker Edelman *Lassels* genaamt, den Aarts-Bisschop van Kantelberg *Kranmer*, en eenige andre Heeren vinden, zoo als de zelve uit de Raadkaamer quamen, om haar een geheim t'openbaaren. Dat geheim bestondt hier in, dat hy van zijne Suster (welke langen tijdt een Bediende van de Hertoginne van Nortfolk was geweest, by welke Koninginne *Katharina* opgevoedt was) verstaan hadt, dat die Koninginne altijdt hadt doen blijken, dat zy oneerlijk was, en een oneerlijken ommegang met zeekeren Schilder *François Dietham*, en met een Geneesheer *Manock* genaamt, hadt gehouden. Hy bekleedde dit voorgeeven met omstandigheeden, die men niet zoude durven zeggen. Dit bericht wierdt waardig geoordeelt om den Koning bekent gemaakt te worden, en men wierdt het eens, dat *Kranmer* het doen zoude. Hy deed die boodschap noch dien zelven dag; maar hy hadt'er naauwelijks teegen Koning *Hendrik* van begonnen te spreeken, of hy wierdt schrikkelijk toornig, en geloofde dat het in dèr daadt niet anders als een laster was, 't welk *Kranmer* hadt moeten doen omkoomen; maar de Koning aanmerking gemaakt hebbende op eenige gebaarden van de Koninginne, die hem niet al te wel behaagden, gaf den Bewaarder van het kleine Zeegel last, om met alle vlijdt, heimelijkheit, en moogelijke voorhoeden, onderzoek daar naar te doen. En alzoo dees' een behendig Man was, mangelde hy niet t'ontdekken, dat de Koninginne voor haar huwelijk niet alleen

leen van den gezeiden Schilder en Geneesheer misbruikt was, maar dat zy wijders met een slechten Edelman *Culpeper* genaamt, door bemiddeling van een haarer Staat-Juffrouwen *Rochefort* genaamt, in overspel geleeft hadt. De Koning van het quaat gedrag van de Koninginne verzeekert zijnde, beval dat men haar met alle haare meedeplichtigen gevangen zoude neemen, en hy liet ondertusschen de Brieven tot de beroeping van het Parlement uitgeeven.

Op d'eerste zitting, welke was op den vier-en-twintigsten Januari, liet de Koning *d'informatien* teegen de Koninginne in de Vergaadering brengen. Men vondt dezelve zoo zwaar, dat men met eenpaarigheit van stemmen besloot, haar proces te maaken. Zoodaanig dat op den twee-en-twintigsten Februari daar aan volgende, de Koninginne en *Rochefort* haare Koppelaarster, op de Plaats van den Tour onthooft wierden. *Kulpeper* en *Dietham*, wierden naa dat zy haare ontuchtigheeden met de Koninginne bekent hadden, gehangen. Men veroordeelde in een eeuwige gevangenis de geenen, die vrywillig bekenden dat zy oneerlijke verkeering met die Vrouw gehadt hadden, en ook de zoodaanige die kennisse van haar ontucht gehadt hadden, zonder den Koning daar van gewaarschouwt te hebben. Wanneer de Koninginne op het Schavot was, bekende zy, *dat de beschuldingen waar meede men haar belaadde, waarachtig waaren, en dat zy voor haar huwelijk niet wel geleeft hadt; maar dat zy zeedert zy met den Koning getrouwt was,*

1542.

Men veroordeelt dezelve ter dood.

niets

niets gedaan hadt, 't welk de minste vlekke aan d'eer van haar huwelijk konde toebrengen, waar van zy Godt en de Engelen tot getuigen nam. Men geloofde echter, dat zy de hoope verliezende van kinderen by den Koning, die reets oudt was, te zullen krijgen, zich op d'aanraading van *Rochefort* van *Kulpeper* bedient hadt, om te trachten de zelve te bekoomen, of om haare wellustigheit te voldoen. Wat deeze aanging, zy protesteerde op het Schavot, *dat de schandelijke doodt die Godt haar deedt lijden, een straffe was, om dat zy tot de doodt van haar Man hadt geholpen; en dat zy voor een valsche getuige teegen Koninginne* Anna van Boulan *hadt verstrekt; maar dat zy nergens anders aan schuldig was.*

1543. Ander huwelijk van de Koning.

In 't begin van den jaare 1543. beriep de Koning een nieuw Parlement, aan 'twelke hy vertoonde de nootzaakelijkheit van voort te gaan met den Oorlog in Schotland te voeren, en onder dat voorwendzel trok hy 'er groote zommen van. Maar vermits hy zonder Vrouw niet konde leeven, wierp hy zijn oog op *Katharina Parre*, de Weduwe van den Baron van *Latimer*, en de Suster van *William Parre* Graaf van Essex. En alhoewel het een groot fortuin voor de Weduwe van een slecht Baron was, een Koning te trouwen, niet te min naa dat zy het treurig einde van verscheide Vrouwen van Koning *Hendrik* gezien hadt, en vreezende in de zelfde rampen te zullen vervallen, zeide zy teegen de Koning, *dat zy liever zijn Byzit als zijn Vrouw zoude willen weezen.* Dat belette echter niet dat hy haar trouwde, en

dat

dat hyze zelfs in de maandt Juli daar aan volgende niet liet Kroonen, tot groot leetweezen van de gansche Natie, die niet begrijpen konde, dat een zoo groot Koning zulke groote misslaagen konde begaan.

De nieuwe Koninginne hadt eene groote afkeer van het Pausdom, waar van zy zelfs de naam haatte. Mitsdien was het een algemeene vreugde haar op den Throon te zien klimmen, voor alle de geene welke die Partije niet beminden. Men beschuldigde haar zelfs dat zy tot de doodt van verscheide perzoonen van dien Godtsdienst geholpen hadt. Men verzeekerde wijders ook, dat de haat die zy teegen het Pausdom hadt, een van de reedenen was, die *Hendrik* bewoogen om haar te trouwen. Eer dat zy Koninginne was, hadt zy Princesse ELIZABETH dikmaals bezocht, en zich over haar verstandt en manieren verwondert. En wanneer zy op de Throon was geklommen, verzocht zy den Koning om haar op 't Hof te willen laaten koomen, en om haar een vertrek op Withall by het haare, of in eenige andere bequaame plaats te geeven: 't welk de Koning haar toestondt, doch met groot leedtweezen van de Princesse van Kleef, geweeze Koninginne, die aan den Koning deed verzoeken, om haar dien troost niet te willen ontneemen, den grootsten die zy in de wereldt konde hebben. De Koning liet haar antwoorden, dat zy te vreeden zoude zijn, en dat hy beveelen zoude, dat ELIZABETH zich twee dagen in de week by haar zoude ophouden. Men huisveste haar ondertusschen

Men laat *Elizabeth* by de Koninginne koomen.

op Withall, zoo als de Koninginne begeerde, 't welk de Luiden te vaster deedt gelooven, dat men haar in haare rechten van de opvolging tot den Kroon herstellen wilde. ELIZABETH hadt zoo ras niet verstaan, dat de nieuwe Koninginne verzocht hadt, dat men haar by dezelve wilde laaten koomen, of zy schreef haar den volgenden Brief.

MEVROUWE:

Brief van *Elizabeth* aan de Koninginne.

DE geneegentheit die gy my getoont hebt om my ten Hoove by u te willen dulden, en om dat van den Koning mijnen Vader met zoo veel aandringing te verzoeken, is een zuivere uitwerking van u goedtheit. Zoo groot een teeken van teederheit voor my, heeft mijn verplicht, om my zelve een weinig t'onderzoeken, om te zien of ik iets in my zoude konnen vinden, 't welk zulks verdient; doch ik heb niets anders in mijn hert gevonden, als eene groote drift en een diepe onderwerping voor uwe Majesteit. Maar alzoo die drift by gebrek van geleegentheeden en van macht, noch niet heeft konnen blijken; zie ik wel, dat het niet anders als de grootheit van het gemoedt uwer Majesteit is, die haar verplicht heeft, my die eere aan te doen, en dat verdubbelt mijnen yver voor uwe Majesteit. Ik kan haar ook verzeekeren, dat mijn gedrag zoodaanig zal zijn, dat zy geene reeden zal hebben om zich te beklaagen, dat zy my d'eere gedaan heeft, van my by haar t'ontbieden, ten minsten zoo de geduurige poogingen die ik voorneemens ben te doen, om haar mijne eerbiedigheit meer en meer te betuigen, haar niet verveelen zullen. Ik verwacht

wacht ondertusschen met heel veel ongedult de beveelen van den Koning mijn Vader, tot de vervulling van dat geluk waar naa ik verlange, en ik verblijve met zeer veel onderdaanigheit uwer Majesteits zeer, &c.

ELIZABETH.

Ondertusschen wierdt de jonge Princesse gestaadig grooter, hebbende van de natuur alle fraaije hoedaanigheeden des lichaams en des verstandts ontfangen, die een Dochter konde hebben. Ten opzichte van het lichaam was zy welgemaakt, van eene schoone gestalte, en van een deftig en groots weezen, zonder gemaaktheit, van een schoon aangezicht, en alle de trekken zoo wel geformt, dat men het een aangezicht van een Engel konde noemen. Dit alles was vergezelschapt met groote inwendige hoedaanigheeden, van een zoo volmaakt verstant als een Vrouw konde hebben, 't welk den geenen die haar kenden deed zeggen, *dat de hemel, welke haar zoo veele zeltzaame hoedaanigheeden hadt gegeeven, haar buiten twijfel tot eenig bewindt in de wereldt geschikt hadt.* Nooit hadt ook Engeland iets diergelijks in eenige Vrouw van zoo weinig jaaren gezien; noch geen Princes die zoo veel geneegentheit hadt om alles te weeten. Zy werkte met de naalde wonderlijk wel, en zy zag niets aardigs van andere Vrouwen maaken, of zy wilde zulks leeren. Maar zy bevorderde zich booven al in d'alleraanmerkelijkste weetenschappen, tot zoo verre, dat zy in den ouderdom van twaalf jaaren, de Land-beschrijving, de

Qualiteiten van *Elizabeth*.

Steede-beschrijving, de Wiskunst, de Bouwkunst, de Schilderkunst, de Cijfferkunst, de Historie, en de Tuigwerk-kunde wonderlijk wel verstont, tot groote verbaastheit van haare Meesters, die zich niet genoeg konden verwonderen, hoe dat een Dochter bequaam konde wezen, om alle die dingen te leeren. Zy had booven al een zeer byzondere lichtigheit om spraaken te leeren. Zy leerde het Latijn van *Bingast* haaren Leermeester, en zy leerde het zoo wel, dat zy het volkoomentlijk verstondt, alhoewel zy het niet sprak; en de Geleerden die haar quaamen bezoeken, deeden haar een groot vermaak met in dien taal teegen haar te spreeken. Maar zy leerde de Franze, Italiaanze, Spaanze, en Duitze taalen zoo wel, dat zy alle de zelve zoo licht en net spreeken en schrijven konde, dat men gezeit zoude hebben, dat elk van die taalen haar naatuurlijke spraak was. Zy beminde de Dicht-kunst heel zeer, en vermaakte zich met vaarzen te maaken; maar zy hieldt de zelve voor een onnutte tijdtspilling, kreeg daar een walg van, en keerde zich tot de Geschigt- en Staatkunde: zoo jong als zy was, liet zy niet naa heel veel Boeken te leezen, die van die weetenschap in alle taalen handelen, om daar drie uuren daags meede door te brengen. Eindelijk die Princesse was een wonder: en hoewel zy uit de natuur heersschtig was, zoo als zy getoont heeft wanneer zy Koninginne was, wist zy echter dat gebrek, 't welk aan perzoonen van haare kunne zoo gemeen is, zoo wel te verbergen, dat zy 'er niet van liet blijken, terwijl zy een by-

zonder leeven leide; en zich nergens meede beezig hieldt, als met het leeren van weetenschappen, laatende wijders heel veel zeedigheit blijken in alle dingen.

Koning *Hendrik* den Oorlog teegen Schotland geëindigt hebbende, ving een anderen teegen Vrankrijk aan, met Keizer *Karel* den V. in verbondt getreeden zijnde. Hebbende voorgenoomen over zee te gaan, en de Franzen aan de zijde van Kalis in perzoon aan te tasten, liet hy het Parlement beroepen, om de regeering in zijn afweezen waar te neemen. In d'eerste zitting, die op den vier-en-twintigsten Januari gehouden wierdt, deed hy voor alle andere dingen, de volgende *Acte* doorgaan. *Dat ingeval Prins* Eduward *mocht koomen te sterven, zonder kinderen uit een wettig huwelijk naa te laaten, en dat by Koning* Hendrik *zelf geen andere hadt, dat Princesse* Maria *dan tot de opvolging van de Kroon zoude geroepen worden. En dat zoo die Princesse zonder kinderen quam te sterven, of dat zy door het schenden van de wetten des Koningrijks, en van het Testament van den Koning haaren Vader, noopende het Rijk en den Godtsdienst, zich onwaardig tot de Kroon quam te maaken, datze dan aan* Elizabeth, *en aan der zelver Erfgenaam naa haar, zoude toebehooren: en dat zoo* Elizabeth *meede zonder kinderen quam te sterven, of dat zy door het overtreeden van de zelfde wetten van het Rijk, of van het Testament van den Koning haaren Vader, zich die opvolging insgelijks onwaardig maakte, datze dan zoude toebehooren aan den geenen die den Koning in zijn*

1544.

De Princessen *Maria* en *Elizabeth* worden tot de successie van de Kroon *gerehabiliteert.*

Testament noemen zoude. Op die wijze wierden die twee Princessen weeder bequaam verklaart tot d'opvolging; 't welk haar d'eerbiedt en achting van al de wereldt verwierf. Men gaf ook de noodige beveelen, om haar een grooter getal Bedienden en Huisbedienden te geeven. De Katholijken welke wisten dat Princes *Maria* standtvastig, en vol van yver voor haaren Godtsdienst was, begonden hun Hof by haar te maaken, om haar te meer in haare gevoelens te sterken; en de Gereformeerden die zeer veel haat teegen het Pausdom in ELIZABETH bespeurden, koozen haare zijde, om haar alle geneegentheit en eerbiedigheit te toonen, en om haar in die goede gevoelens t'onderhouden.

Koning *Hendrik* voert oorlog in Vrankrijk.

Ondertusschen hadden de waapenen van Koning *Hendrik* eenige voordeelen in Vrankrijk behaaldt, door d'inneeming van Boulogne. Maar *François* de I. willende toonen hoe groot de krachten van zijn Koningrijk waaren, hoewel hy met twee zeer machtige Vijanden te doen hadt, die de meesters van de helft van Europa waaren, en de weederhelft in haar partije hadden, nam voor eene pooging te doen, om Boulogne en Kalis te herneemen, en om alzoo d'Engelzen verre van zijne grenzen te drijven. Ten dien einde bracht hy eene Vloot van zestig Scheepen, vijf-en-twintig Galeijen, en zestig Transport-Scheepen in zee. (Doctor *Burnet* zeit, dat die Vloot uit hondert vijftig groote Scheepen, t'zestig middelbaare, en verscheide Galeijen bestondt.) Hoe dat het ook zy, met

met die Vloot deed hy drie landingen te gelijk op verſcheide plaatzen in Engeland. Maar de teegenſtribbelingen die hy 'er vondt, en de Vloot van Koning *Hendrik*, benaamen hem het middel, om daar andere eer meede in te leggen, als die, dat hy zijn voorneemen met de gewoone Franze opvliegentheit hadt zoeken uit te voeren. Maar vermits 'er een tweeſpalt tuſſchen de Keizer en Koning *Hendrik* ontſtaan was, mangelden de Franzen niet, om daar van voordeel te trekken, en de zelve te vermeerderen, waar toe zy (vermits den onſtandtvaſtigen aardt van Koning *Hendrik*) niet veel moeite hadden, welke ziende dat Vrankrijk maar al te wel in ſtaat was om zich te verdeedigen, de handt aan de Vreede leende; die geſlooten wierdt, onder voorwaarde, dat de Koning van Vrankrijk aan Koning *Hendrik* acht jaaren lang hondert duizent kroonen jaarlijks zoude betaalen: waar naa *Hendrik* Boulogne aan Vrankrijk zoude weedergeeven, 't welk volbracht wierdt, zonder dat Koning *Hendrik* eenige andere vrucht van dien Oorlog trok, als d'ongeneugte, dat hy 'er zes millioenen kroonen onnuttelijk in verſpilt hadt. Men zondt den Admiraal *Annebaut* naar Londen, om de Vreede te bekrachtigen, en men gaf hem met eenen bevel, om zich weegens den ſtaat der zaaken van den Godsdienſt in dat Rijk t'onderrichten. Wanneer hy weeder gekoomen was, zoo deed hy het volgende verſlag aan den Koning. SIRE: *Ik weet niet wat ik aan uwe Majeſteit zeggen zal, noopende het be-*

wel dat hy my gegeeven heeft, om my van den ſtaat der zaaken van den Godtsdienſt in Engeland te onderrichten; als alleen dat Koning Hendrik *zich voor het Hooft van d'Engelze Kerk heeft verklaart; en zy zijn ongelukkig die weigeren hem in die hoedaanigheit t'erkennen. Hy heeft wijders alle de Geeſtelijke goederen naar zich genoomen, en alle Kloosters uitgeroeit; ondertusſchen laat hy niet naa alle daagen in de Miſſe te gaan, en de Nuntius van den Paus toe te laaten tot Londen zijn verblijf te houden; maar 't geen noch verwonderlijker is, beſtaat hier in, dat men daar zoo wel de Katholijken als de Lutheraanen en andere Ketters, verbrandt; heeft men wel ooit diergelijks gezien?*

Gevaarlijke Cabale tegen de Koninginne.

Alhoewel de Koning de Koninginne driftig beminde, zoo liet hy echter niet naa het oor te leenen aan een Komplot, welke arbeide om haar te bederven, onder voorwendzel dat zy de Partije begunſtigde van de geenen die een Godsdienſt beleeden, die met de meininge, en de wetten die Koning *Hendrik* beveſtigt hadt, ſtrijdig was. De Aarts-Biſſchop *Kranmer* was het Hooft van die Partije, welke reets de zaak zoo wel beſtiert hadt, dat de Koning beſlooten hadt de Koninginne te doen vaſt zetten. Maar die Vorſtinne gewaarſchouwt zijnde van de ſtrikken die men voor haar, en voor de meeſte Daames van haar Hofſpande, ging in allerijl den Koning ſpreeken, om hem voor te koomen. De Koning ontfing haar zeer wel, en om het geheim te beeter te ontdekken, bracht zy den Koning op

ıken van den Godtsdienst, en het voornee-
n bemerkt hebbende, wende zy het zelve
hendiglijk af door de volgende reeden die
tot den Koning sprak: *Dat de Vrouw ge-
akt was om de Man onderworpen te weezen.
t de Man naar het beeldt Godts geschaapen
nde, en de Vrouw naar dat van hem; het de
cht van den Man was zijne Vrouw t'onderwij-
ı, en die van de Vrouw om d'onderwijzingen
ı haaren Man aan te neemen; en dat zy van
de Vrouwen van de wereldt daar toe 't meest
plicht was, vermits Godt haar tot Gemaal
lt gegeeven eenen Koning, die van een onge-
ene voorzichtigheit, verstandt, en wijsheit
s.* Waar op de Koning antwoorde: *by on-
L: Vrouw, 't geen gy zegt is niet waar, want
zijt zelfs zoo wijs geworden, dat gy u zel-
ı bequaam oordeelt te weezen om andere t'on-
wijzen, verre van dat gy van nooden zoudt
ben, om iets van iemant te leeren.* Maar zy
t het gemoedt van den Koning zoo wel om
zetten, dat zy hem van besluit deed veran-
en. Hy omhelsde haar, hy kusteze, en
k haar uit den weg in den Tuin. Naauwe-
s haddenze 'er eenige treeden in gedaan,
de Kancelier verscheen, vergezelschapt
ıde van veertig Lijfwachten, met voornee-
n om haar vast te houden, volgens het be-
dat hy van den Koning ontfangen hadt.
Koning hem ziende aankomen, tradt naar
n toe, trok hem aan eene zijde, en naa dat
hem beschuldigt hadt van hem verraaden
ıebben, maakte hy hem voor een onbezon-
ı, en een zot uit. De Koninginne niet wee-

 tende

tende dat hy een der voornaamste Bewerkers van dien handel, en daar gekoomen was om haar te doen vatten, ziende den Koning zoo toornig teegen hem, deed al wat haar moogelijk was om hem te bevreedigen; tot zoo verre, dat de Koning om haar te beletten van voor hem te spreeken, genootzaakt was haar te zeggen: *Mevrouwe, gy behoeft zoo yverig niet te pleiten voor een Man die u heeft willen doen omkoomen.*

1547. Doodt van Koning *Hendrik*.

Wy hebben in 't eerste Boek kortelijk vermelt, 't geen nootzaakelijk is te weeten van het leeven van Koning *Hendrik* den VIII. de Vader van Koninginne ELIZABETH. Wy hebben eenige ander byzonderheeden van het zelve in dit Boek te zeggen, en nu zijn wy tot den tijdt van zijn doodt gekoomen, welke op den zeven-en-twintigsten Januari voorviel. Men hieldt dien eenige daagen verborgen, tot den dertigsten van de zelve maandt, wanneer men zijn overlijden openbaar maakte. Men tradt vervolgens tot het openen van zijn Testament; de Koninginne was zeer verbaast te zien, dat 'er van haar niet in gesprooken wierdt, en dat de regeering van het Koningrijk, en de Voogdyschap van Prins *Edward*, die Erfgenaam van de Kroon was, ganschelijk in handen van *Edward Seymour* Graaf van *Herford*, de Broeder van Koning *Hendrik*, en d'Oom van de jonge Koning was gestelt. Zy beklaagde zich daar over aan de Raaden, Voogden, en aan de *Executeurs* van het Testament van den Koning; maar haare vertooningen wierden niet gehoort. En alzoo zy het vreemdt humeur van

Seymour vreesde, haastede zy zich om hem te doen uitroepen voor Voogt en *Protector* van het Koningrijk, en van den nieuwen Koning, die toen maar tien jaaren oudt, en ter dier tijdt op het Kasteel van *Enfold* was, in het welke hy was opgevoedt. Des anderen daags vergezelschapte men den jongen Prins, volgens het gewoone gebruik, tot in den Tour; en ten zelven dage riep men hem voor Koning uit door de gansche Stadt, en vervolgens in d'andere Plaatzen van het Koningrijk. Op den zesden February nam *Seymour* bezit van zijn Regentschap, tot groot misnoegen van de Katholijken, die hem voor een groot Vijand van haaren Godtsdienst aanzaagen; ten zelven daage maakte de Koning hem Ridder van de Kousseband. Op den vijftienden hieldt men de lijkstaatie van Koning *Hendrik* op het Kasteel van Windsor, en op den zeeventienden wierd *Seymour* Hertog van Sommerseth, en zijn Broeder groot Admiraal van Engelang gemaakt. Op den neegentienden quam de Koning uit den Tour in Cavalcade, rijdende in het midden van zijne twee Oomen: en reedt door het midden van de Borgerije, die haagsgewijze in alle straaten stondt, en begaf zich naar de Kerk van Westmunster, alwaar hy van *Kranmer* Aarts-Bisschop van Kantelberg gekroont wierdt. Ten zelven dage verkondigde men een algemeene verzoening, en men gaf vryheit aan alle gevangens, behalven aan den Hertog van Nordfolk, voor wiens verstandt en gezag de Protector duchtte.

De Hertog van Sommerseth deed twee zaa-

Begin der regeering van de nieuwe Protector

ken van gevolg, zoo draa hy in de regeering quam: hy ging voort met het Pausdom te bederven, en de Godtsdienst te hervormen, en hy liet den Oorlog aan de Schotten verklaaren, om de zelve te nootzaaken hun woordt, dat zy aan Koning *Hendrik* gegeeven hadden, te houden, om haare Koninginne aan Koning *Eduward* uit te trouwen, om alzoo beide de Koningrijken weeder te vereenigen. Maar de Schotten die door dat huwelijk vreesden onder het jok van Engeland te zullen vallen, waaren beezig om de Vorstinne elders uit te trouwen. De Hertog van *Sommerseth* daar van bericht bekoomen hebbende, trok aan het hooft van een machtig Leeger naar Schotland, deedt een veldslag, en behaalde een groote overwinninge op de Schotten, en de zelve genootzaakt hebbende om het eerste huwelijks Tractaat te houden, keerde zeegepraalende weeder naar Londen. Zy lieten echter niet naa te arbeiden, om haare Koninginne aan den Dauphin van Vrankrijk uit te huwelijken, alwaar men de zelve zoo jong maakte, dat zy naauwelijks zes jaaren oud was. Dat was die *Maria*, die onder de regeering van ELIZABETH onthooft wierdt. *De Protector* was zoo ras uit Schotland niet weedergekeert, of hy besloot voort te gaan om de Misse te vernietigen, om de Beelden die in de Kerk waaren gebleeven, wech te neemen, en om de *Reformatie* zoodaanig te bevestigen, dat 'er niet één voetstap van het Pausdom in Engeland meer zoude overblijven. Tot dien einde liet hy geleerde Luiden uit Duitsland koomen: naament-

Sommerset slaat de Schotten.

naar alle schijn gebeuren moest, liet hy
ter niet naa ELIZABETH voor haar te ki
Men zeit dat hy drie reedenen daar toe
I. De vreeze van een weigering van de
ces *Maria*, die veel hooger gedachten
II. d'Ongelijkheit van aardt, alzoo die
ces den Godtsdienst van den Admiraal d
lijk haatte; en den Admiraal een gesla
Vijand van die der Princesse was. III. E
delijk de geringe schoonheit van *Maria*
gansch geen bekoorlijkheit hadt, en die
der als hy was, 't welk niet heel wel sc
met zijne neiging tot vermaak en welli
heit. Hy geloofde derhalven, dat hy zij
kening beeter zoude vinden met ELIZAB
die heel schoon, en jong was, dat hy h
dezelve veel lichter te zullen konnen g
nen. Zy was maar dertien jaaren oud
was aan d'andere zijde van de zelfde G
dienst als hy; en hy geloofde eindelijk
van de opvolging tot de Kroon, ter
zaake van haaren Godtsdienst te zullen
nen uitsluiten, en door dat middel de zel
ELIZABETH te zullen konnen doen v
Met zulke gedachten bezwangert, w
zoo ras in 't bezit van zijn ampt niet ger
of hy stelde zich om zijn Hof by die Pri
te maaken, die hem met vermaak ontfin
zeer vergenoegt was, dat zy perzoonen, d
lijk den Admiraal kredijt aan 't Hof hadd
haar zijde kreeg. Maar hy was zoo ong
dig, dat hy haar, vier dagen naa dat hy
hadt beginnen te bezoeken, den vol
Brief schreef.

MEVROUWE:

IK wilde door eenige betoovering aan dit Briefje wel de kracht geeven, om in u herte zoo veel geneegentheit te doen groeijen, als het mijn vol van liefde voor u is. Ik bid u my de vryheit die ik neeme te willen vergeeven, dat ik u zoo ras mijne geneegentheit openbaar, en ik bid dat gy de stoutheit die ik neeme, wijtt' aan uwe schoonheit, aan zoo veele behoorlijkheeden, aan de uitsteekende hoedaanigheeden die gy bezit, en aan een zeekere betoovering, waar van ik geen meester ben. Elk een zoekt zich gelukkig te maaken, en de naatuur zelfs leidt ons daar toe. Maar niemant heeft zulks ooit zoo zeer gewenst als ik, vermits ik teegenwoordig zoo vermeetel worde, van te durven staan naar het grootste geluk 't welk ooit een mensch overkoomen kan, en naar het bezit van den grootsten schat die op aarden is. Ik heb zoo veel eerbied voor u mijn schoone Princesse, dat ik u niet mondeling heb durven zeggen wat gloedt van liefde my verteert: en het ongedult daar ik in ben om u mijn hertstogt te betuigen, wil my de tijdt niet verleenen om af te wachten, dat zich daar toe eenige geleegentheit mocht opdoen. Ik koome u derhalven mijn hert openbaaren, waar in het beeldt van u groote hoedaanigheeden zoo leevendig, met d'eigen handen van d'aldervierigste en wettigste liefde van de wereldt gegraveert is, dat het my derft doen hoopen, dat ik daar van t'eeniger tijdt het origineel zal konnen bezitten. Zoo mijn goedt geluk u gunstige gevoelens voor my kan inboezemen, en u tot een huwelijk kan doen stemmen, kondt gy u verzeekeren, dat gy eene Man gelukkig

Brief van den Admiraal aan *Elizabeth*.

kig zult hebben gemaakt, die u tot zijn graf toe zal aanbidden. Vergeef my nochmaal de vryheit die ik neeme, vermits het geen uit de grondt van een goede meininge voortkomt, altijdt te verschoonen is; twee reegelen die ik van uwent weegen verwacht, zullen my te kennen geeven, of ik geiukkig of ongelukkig zal zijn. In die verwachting blijve ik onophoudelijk, &c.

THOMAS, ADMIRAAL.

Den 26 Febr: 1547.

Die geen geneegenheit voor hem heeft

ELIZAAETH die noch geen veertien jaaren oudt was; maar die zulken bondigen oordeel hadt als d'alderbejaarfte Vrouwen, was niet weinig over dien Brief verwondert, doch niet onbewuft zijnde dat men dikmaals in Engeland flechte Edelluiden de Dochters en de Sufters van hunne Koningen hadt zien trouwen, vondt zy het zoo vreemdt niet, dat een Man als d'Admiraal was, die zoo veel kredrijt aan 't Hof, en in het gansche Koningrijk hadt, en die ten anderen zeer wel gemaakt van lichaam was, dacht met haar te moogen trouwen; maar zy konde niet begrijpen hoe dat hy zoo haaftig was om zulks te doen, zoo weinig tijdts naar den doodt van den Koning haaren Vader, die noch geen maandt geleeden voorgevallen was, en zonder haar meer als vijf of zesmaal bezocht te hebben. Maar eindelijk, 't zy dat zy hem al te oudt oordeelde, (want hy wel eens zoo oudt als zy was) of dat zy geen geneegentheit om te trouwen hadt, zoo als zy in het vervolg genoegzaam heeft doen blijken, of dat zy een beeter for-

rwachte, of eindelijk dat zy daar an-
edenen toe hadt, 't is altijdt zeeker,
ich van den Admiraal door het navol-
ntwoordt ontfloeg.

N HEER:

hebt my den allerbeleefsten, en te gelijk den allerwelspreekensten Brief van de geschreeven. Maar alzoo ik my niet bevinde, om alle de beleefdheeden die gy my eantwoorden, zal ik my genoegen met u waarachtige gevoelens met weinig woor- penbaaren. Ik beken dat u Brief, hoe ook zy, my grootelijks verbaast heeft; halven dat ik noch de jaaren, noch genee- hebbe om op trouwen te denken, zoud ik dere zijde nooit geloofd hebben, dat men n teegen my zoude gesprooken hebben op jdt, dat ik nergens anders op moet denken e doodt van den Koning mijnen Vader te jen; en ik ben hem zoo veel verplicht, en minsten wel twee jaaren zal noodig m daar over te rouwklaagen, eer dat ik e andere zaak zal konnen denken. Be- dat ik niet zoude konnen besluiten een te worden, voor dat ik tot de jaaren van lentheit was gekoomen, en eenige jaaren aat van Vryster geleeft hadt. Vergun my lijn Heer, *dat ik u rondt uit zegge, niemant is die meer achting voor u ver- heeft, als ik, noch die u met meer ver- iet, zoo lange als wy zullen blijven die ijn, weshalven ik de vryheit ook wil be- , om dat vermaak te hebben, zonder in deel.*

Antwoordt van Elizabeth.

 die

die naauwe verbintenis van het huwelijk te treeden, het welke dikmaals de grootste verdienste doet vergeeten, door een zeekere walging, die het bezit altijdt met zich brengt. Maar ik bid u verzeekert te willen zijn, dat zoo ik het geluk om uw Vrouw te zijn weigere, zoo zal ik echter niet naalaaten, om altijdt belang te neemen in 't geen dat u betreffen zal, en dat ik het als een groot vermaak zal reekenen, altijdt uw Dienaresse en goede Vriendinne te weezen.

ELIZABETH.

Den 27 Febr: 1547.

Den Admiraal trouwt de Koninginne Weduwe.

De Admiraal aan dien kant niet konnende te recht raaken, en de hoop om door dat middel tot den Throon te koomen voor hem verlooren zijnde, zoo wende hy zich naar een anderen kant, en geen Koning konnende worden, wilde hy ten minsten de glorie hebben van een gekroondt hooft te trouwen. En hy hadt zoo ras het antwoordt van ELIZABETH niet bekomen, of hy begaf zich om zijn Hof by de Koninginne *Douariere* te maaken, welke hy in zulke gunstige gevoelen voor hem vondt, dat hy haar zelfs zijn huwelijk met haar voorsloeg, naa dat hy ze naauwelijks vier of vijfmaal bezocht hadt. De Koninginne, waar aan de Koning goederen en inkomsten hadt naagelaaten, die bequaam waaren om haar als een Vrouw van haar hoedaanigheit te doen leeven, vergeetende 't geen zy aan haar zelven, en aan de geheugenisse van een zoo grooten Koning schuldig was, en alleen met haar ey-

gen

gen herte te raaden gaande, antwoorde op d'eerste voorhouding die d'Admiraal aan haar deedt, *dat zy haare jeugdt met een ouden en ziekelijken Man doorgebracht hebbende, niet t'onvreeden zoude zijn, het overige van haar leeven met een ander die jong en dapper was, door te brengen.* Zy was in der daadt drie jaaren ouder als den Admiraal. Het huwelijk wierdt derhalven geslooten met een geschrift van d'eene en d'ander onderteikent, en den trouwring gegeeven effen vier-en-dertig dagen naa de doodt van Koning *Hendrik*, ten zelven dage en ter zelver uure dat d'Admiraal het haar eerst voorgeslaagen hadt. Men hieldt echter geen Bruilöft als eenige maanden daar naa, om aan den Admiraal tijdt te geeven, zich te beeter in het gezag van zijn ampt te bevestigen.

Men hadt zoo ras niet vernoomen 't geen 'er tusschen hem en de Princes Elizabeth, en noopende zijn huwelijk met de Koninginne voorgevallen was, of men prees de kuisheit van geene, al zoo veel als men de wellustigheit van de deeze veroordeelde. Behalven de schande dat zy weeder trouwde eer dat zy den rouw van den Koning haaren Gemaal uitgehouden hadt, beschuldigde men den Admiraal ook, dat hy de Natie hadt te kort gedaan, vermits zijn huwelijk met de Koninginne vastgestelt was, zelfs eer men weeten konde of zy niet zwanger was: in voegen dat zoo de Koninginne zwanger was geworden, men niet zoude geweeten hebben, wiens kind dat het was daer zoude gebooren worden, 't welk bequaam zoude geweest zijn om duizent wan- Wat oordeel het gemeen daar van heeft.

 orde

orderen in het Rijk te veroorzaaken. Dat huwelijk gaf veel ongeneugte aan Elizabeth, die niet verdraagen konde, dat de Admiraal dat ongelijk aan de geheugenisse van den Koning haaren Vader deedt, dat hy met des zelfs Weduwe wilde trouwen, eer dat hy, zoo te zeggen, begraaven was. Maar zy was noch meer gestoort teegen de Koninginne zelve, welker gedrag zoo dwaas, of liever zoo oneerlijk was geweest, dat de Admiraal haar een bezoek van beklag, daags naar des Konings doodt zijnde gaan doen, zy hem, in plaats dat zy hem in de gewoone Kaamer der *visiten* zoude hebben ontfangen, in haer Kabinet hadt laaten koomen, waar in zy langen tijdt te zaamen waaren, en waar in zy niet anders sprak, als van de weinige reeden die zy hadt, om den Koning haaren Man te beweenen, welke haar, naa dat zy zeide, groot ongelijk hadt gedaan, van een zoo jonge Vrouw als zy was, welker *temparement* hy hadt behooren gekent te hebben, te trouwen, tot zelfs zich te bedienen van deeze woorden, (die het merkteeken van haar oneerlijk gemoedt genoeg uitweezen, wat zorge dat zy ook droeg om het zelve onder een schijn van zeedigheit te verbergen) *dat 'er niets slechter is, om eene Maagdt ongelukkig te maaken, als die aan een ouden en ziekelijken man op te offeren.* De andere reeden van de gevoeligheit van Elizabeth teegen de Koning bestont hier in, dat wanneer men van het huwelijk van den Admiraal met haar sprak, de Koninginne *Douariere* alles deedt wat zy konde, om hem daar van af te wenden, met hem

voor

te houden het weinig voordeel dat hy
zoo een huwelijk zoude trekken: maar zy
hem genoegzaam te kennen, dat zoo hy
trouwen wilde, hy dan slecht hadt te
eken.

ndelijk, 't geen ELIZABETH 't meest be-
fde, was de schandelijke spoedt, met
ten de Koninginne haar huwelijk met den
niraal stoot, van den eersten dag af dat
em zag, en dat hy haar daar van sprak,
ler eenige welvoeglijkheit t'onderhou-
, noch eenige eerbiedt te toonen weegens
geluk dat zy gehadt hadt, van de Vrouw
een der grootste Koningen van de we-
t geweest te zijn, noch eenige vreeze van
gedachtenis ongelijk aan te doen, noch
ge zorge om haar eige eer te bewaaren.
zag haar zelf geduurende den tijdt van
daagen, dat is te zeggen, zeedert d'eer-
aal dat de Admiraal haar van het huwe-
gesprooken hadt, tot den dag dat hy haar
wde, bykans geduurig in d'armen van
Admiraal, met zulke onbetaamelijke en
aftige gebaarden, datze alle de Dames
amroodt deeden worden; (alschoon de
igheit niet altijdt de deugdt is waar op de
uwen van 't Hof 't meest staan, behal-
zulke die kuisch blijven, om dat zy lee-
zijn. Ik wil echter niet zeggen, dat 'er
verstandige onder zijn, en die door haar
't gedrag d'achting van de wereldt ver-
en.) In der daadt die Koninginne gaf een
ten krak aan haar eer door dat huwelijk,
oor d'oneerlijke manieren die zy onder

Reeden van de misnoegen heit van *Elizabeth* over 't zelfde.

haare tijdtkortingen vermengde, welke het gansche Hof ergerden, en zoo men daar meede niet openbaarlijk spotte, was het om dat men het kredijt van den Admiraal duchtte.

Maria schrijft aan Elizabeth.

De Princesse *Maria* was noch moeijelijker over dat huwelijk als Elizabeth, niet alleen om dat zy veel ouder, en by gevolge veel bequamer tot overdenking was, als wel haar straffer en stuurzen aardt, die haar veel gevoeliger maakte, en vermits zy d'oudste, en gemeende Erfgenaam van de Kroon was, zich te meer verplicht meende te zijn om dat huwelijk, 't welk de gedachtenis van den Koning haar Vader onteerde, af te keuren: in plaatze dat Elizabeth, die behalven haare jonkheit, van een leevendigen aardt, en tot vermaak geneigt zijnde, veel lichter de zwakheit van haare Kunne zoude verschoont hebben. Maar in den grondt laakte *Maria* de Koninginne meer dan den Admiraal, die zijn geluk zocht te hevorderen, in plaats dat de Koninginne, die reets tot het grootste geluk geraakt was, waar toe eene Vrouw koomen konde, een schrikkelijken val door dat huwelijk deedt. *Maria* schreef derhalven een grooten Brief over die zaak aan haar Suster, door welken zy haar verzocht haar te koomen bezoeken, om zaamen raadt te pleegen, en maatreegels te neemen, om den hóón, welke men de geheugenis van haaren Vader aandeedt, te beletten, of om te zien van wat middelen men zich moest bedienen, om de wereldt niet te doen gelooven, dat zy eenige toestemminge aan een zoo schandelijk huwelijk gegeeven hadden.

Eli-

ZABETH wist niet wat voor partije zy ntrent kiezen zoude. Aan den eenen vas zy blijde, dat zy door dat huwelijk e lastigheeden, die haar de Admiraal perzoon, of door zijne Vrienden ondelijk aandeedt, verlost was, en dat r aan een ander verbonden zag, vree- dat men haar nootzaaken mogt om hem twen. Maar aan d'andere zijde konich niet te vreeden stellen over het on- , dat de Koninginne haar eigen zelve, geheugenisse van haaren Vader aan- Zy was by gevolg genootzaakt, zich net heel veel voorzichtigheit daar in te igen, om zich de gevoeligheit van een achtig huis als dat van de Admiraal was, p den hals te laaten. Zy konde zolc esluiten om de Koninginne, die haar eel geneegentheit getoont hadt, als of ir Moeder waare geweest, en die zelfs elang by den Koning haaren overlee- 'ader onderstennt hadt, te mishaagen. alven om niet ondankbaar te schijnen, zy tijdt om zich over het gedrag dat est houden, te beraaden, en naa dat t wel overleit hadt, gaf zy haar Suster olgende antwoordt.

Elizabeth staat verleegen.

IJNE WAARDE PRINCES, EN MIJNE ZEER LIEVE SUSTER.

Antwoordt van Elizabeth aan Maria.

' hebt wel gelijk te zeggen, in den Brief ie gy my d'eere gedaan hebt van my te ven, dat onze belangen gemeen zijnde, de

spijt die wy hebben van de assche, of liever het noch bykans leevende lichaam van den Koning onzen Vader, zoo schandelijk door de Koninginne onze Moeder onteert te zien, ons ook gemeen moet zijn; ik zoude u niet konnen uitdrukken, mijne waarde Princesse, wat droefheit ik op d'eerste tijding, die ik van dat huwelijk ontfing, gehadt hebbe, en ik heb daar in geen andere troost konnen vinden, als die, om ons aan 's Hemels besluit t'onderwerpen; vermits gy, noch ik in staat zijn, daar eenige verhinderinge aan toe te brengen, zonder gevaar te loopen van onzen staat noch slimmer te maaken als de zelve is: ten minsten ik geloof het zoo. Wy hebben met eene te machtige partije te doen, die al het gezag in handen heeft, en wy hebben gants geen kredijt aan 't Hof. Ik meen dan dat het ontveinzen de beste partije is die wy neemen konnen, en de straffe de schuldigen te laaten vervolgen. Want men moet denken dat de gedachtenis van den Koning onzen Vader, gloririjk genoeg is, om haar zelven te verweeren, en dat de smetten die men de zelve aanwrijven wil, op die zullen koomen, die de zelve poogen t'onteeren. Het beste zal dan zijn te verdraagen 't geen wy niet beletten konnen. Zoo onze stilzwijgenheit ons tot geen eere verstrekt, ten minsten zal ze ons geen nieuwe weederwaardigheeden op den hals haalen. Dat is mijn gevoelen, 't welk my dunkt dat de reeden my ingeeft, om u tot antwoordt op uwen aangenaamen Brief te schrijven. Wat aangaat dat ik u zoude koomen bezoeken, ik weet wel dat gy als d'oudtste daar toe niet verplicht zijt, en de staat daar ik in ben nootzaakt my, andere maatreegels te neemen;

men; de Koninginne heeft my zoo veel vriendtschap getoont, en zoo veele weldaaden beweezen, dat ik my ontrent haar met heel veel omzichtigheit moet gedraagen, uit vreeze dat ik anders ondankbaar zoude schijnen. Ik zal my echter niet verhaasten om haar te gaan bezoeken, op dat men my niet beschuldige, dat ik voor goedt keure 't geen ik laaten moet. Ondertusschen zal ik d'onderrechtingen die gy my geeft altijdt met eerbiedt ontfangen; en ik zal my altijdt onderworpen aan 't geen gy my gelieven zult te beveelen, als weezende uwer Hoogheits, &c.

De *Protector* gaf zijne toestemming tot het huwelijk. Hy sprak'er zelfs de Koninginne over, niet zoo zeer om haar daar toe te beweegen, (want zy was het reeds genoeg) als om haar te doen blijken, dat hy het goedt keurde: en hy hadt twee reedenen om op die wijze te handelen. I. Wilde hy het gemoedt van zijnen Broeder, 't welk reets teegen hem, zoo hy meende, verbittert was, (en hy bedroog zich ook niet) om dat hy de Princesse ELIZABETH belet hadt hem te trouwen, weeder verzachten. II. Was hy wel in zijn schik dat hy zijn Broeder van die gedachte afwende, om met Princesse ELIZABETH te trouwen, en by gevolg van hem de hoope te beneemen, om door dat huwelijk t'eeniger tijdt op den Throon te klimmen. De Protector kon zelf ook niet verdraagen, dat zijn jonger Broeder zulke groote gedachten gekreegen hadt, die hem veel ongerustheit gaaven, vreezende gestaadig dat hy het middel uitvinden

Den Protector stemt het huwelijk toe.

mocht, om het gemoedt van de Princesse te gewinnen. Maar hem met de Koninginne Dou-ariere getrouwt ziende, verdween alle zijn vrees; dit was ook de voornaamste reeden die hem met vermaak zijn toestemming tot dat huwelijk deedt geeven.

Verschillen tusschen de beide Broeders.

Men bespeurde heel veel vriendschap en eendracht gedurende het houden der Bruiloft van den Admiraal, tusschen de twee Broeders; maar dit duurde niet heel lang, want zy wierden kort daar aan ongemeen tweedrachtig. Men zeide dat de Admiraal (die van natuuren wraakzuchtig was) zijnen Broeder het ongelijk dat hy hem gedaan hadt, in 't beletten van zijn huwelijk met de Princesse Elizabeth, niet konde vergeeven; en dat de Protector aan zijnen kant ook niet lijden konde, dat zijn Broeder, die jonger was als hy, hem met zoo veel trotsheit handelde als hy deedt. Andere zeggen, dat de tweespalt uit een twist van voorrang en voorzitting tusschen de twee Vrouwen voortquam, alzoo d'eene in hoedaanigheit van Weduwe van den Koning; en d'andere in die van Huisvrouwe van den Protector en van d'outste van de twee Broeders, pretendeerde voor te gaan; maar ik zoude niet konnen gelooven, dat zy om een verschil van de Vrouwen zulke groote Vijanden waaren geworden, zy, die d'eerste perzoonen van het Koningrijk zijnde, zich in goede eendracht moesten houden, alzoo hun geene benijders ontbraken; gelijk ook hunne in der daadt onvoorzichtige tweespalt, hen alle beide in 't vervolg heeft doen verlooren gaan.

Ter-

wijl die verdeiltheeden in zwang gin- :n de Koninginne maar dacht om de ver- -lijkheeden van haar huwelijk te genie- vierdze ziek, en stierf op den zeevenden nber, tot groot leetweezen van den Ad- l. Zy wilde zomwijle de Princesse Eli- ·h geduurende haare ziekte zien, en voe- dat zy sterven zoude, zeide zy teegen *mijne lieve Princesse, Godt heeft u onge- boedaanigheeden gegeeven, zet die gestaa- ort, en arbeidt om de zelve te vermeerde- vant ik geloof dat de hemel u geschikt heeft, ninginne van Engeland te weezen.* Zy e haar de helft van haare juweelen, en root goude ketting by uitterste wille. :drag van die Vorstinne wierdt te gelijk e Katholijken en van de *Protestanten* ge- :n, behalven haar tweede huwelijk. Men onder haare papieren een klein Trac- , 't welk zy gemaakt hadt, dat den tijtel e van, *klachten eener Zondaresse*; waar in eedt verscheide jaaren geleeft te hebben ı wijze die Godt onaangenaam was; 't zel- edrukt geweest. 't Is zeecker dat die Vor- ,die van een zachten en stillen aardt was, een merkelijker faute begaan heeft ge- als dat zy zoo spoedig weeder trouwde, ‹ deedt vermoeden dat zy wat geil was.

Doodt van de Koninginne Weduwe.

Admiraal zich met het eerste ampt van ijk bekleedt vindende, en de glorie heb- dat hy een Koninginne getrouwt hadt, oo hovaardig geworden, dat hy nie- ıls met versmaading aanzag, en zich mits nbeeldende dat hy niets meer zoude vin-

d'Admiraal vernieuwt zijn huwelijks verzoek aan *Elizabeth*.

den, 't welk zich teegen zijne begeerten konde kanten, liet hy onvoorzichtiglijk, naar zijn gewoonte, drie daagen naar den doodt van zijn Vrouw, Princesse ELIZABETH door een van zijne vertrouwste Huisgenooten, weeder van trouwen aanspreeken. Een verhaasting die veele Luiden, en misschien met zeer veel reeden, deedt vermoeden, dat de Admiraal zijne Vrouw hadt laaten vergeeven, op dat hy Princesse ELIZABETH, waar op hy gestaadig verlieft was, zoude konnen trouwen. Hy was zelfs in perzoon by de Princesse, t'eenemaal van buiten in 't trouwgewaad, maar weinig daar van in 't herte hebbende, en hield met haar een gesprek, dat haar genoegzaam deed bemerken, dat hy voorneemens was met haar te trouwen. Des avonds van dienzelven dag, vergrootte een van haare Staatjuffrouwen, *Monyoye* genaamt, de voordeelen die zy uit dat huwelijk bekoomen zoude, heel zeer, en was zoo vierig om tot lof van den Admiraal te spreeken, dat de Princesse haar moest doen stilzwijgen, en teegen haar zeggen, *dat zy haar, zoo zy niet stilzweeg, uit haare Kaamer zoude doen zetten.*

Elizabeth resolveert weeder een Brief aan den Admiraal te schrijven.

ELIZABETH moede zijnde, dat zy zich door de deftigste perzoonen van het Koningrijk over die zaak het hooft zag breeken, welke haar wel dorsten zeggen, dat zy den Admiraal afsloeg, om dat zy anderen beminde, besloot eenige dagen daar naa, om hem het volgende Briefje te schrijven.

MIJN

JN HEER:

eb d'eer die gy mijn tot noch toe gedaan Inhoudt
t aangezien, als een uitwerking van de van den
heit die u natuurlijk aangebooren is, en Brief.
n tekken van den yver, die gy voor de ge-
nis van den Koning mijnen Vader hadt.
ik heb echter uit de geduurige bezoeken die
gedaan hebt bespeurt, dat gy andere ge-
n hadt, en indien ik dit al niet bemerkt
, hebben zeer veele Luiden my wonen twee-
ar van gesprooken, dat zulks mijn niet on-
l kan zijn, tot zoo verre zelf, dat men my
eten heeft, dat ik u afwees om dat ik ge-
n op eenig ander perzoon hadt. Ik bid u
ven, Mijn Heer, dat gy deswegen u
erust wilt stellen, en van deeze verklaa-
ijk aan u doe verzeekert te willen zijn,
tot noch toe de minste gedachte om te trou-
iet gehadt hebbe, en zoo het gebeurt dat ik
e gedachten krijg, 't welk ik niet geloof,
d'eerste zult zijn, aan wien ik mijn be-
al doen weeten.

Protector verstaan hebbende, dat zijn Gestren-
ler een voorneemen hadt om met de ge wet
esse Elizabeth te trouwen, en dat, van het
y tot de Kroon quam, hy zijn perzoon Parle-
n ampt bederven zoude, deed het Par- ment.
t vergaaderen, in het welk hy deeze ge-
ge wet deed passeeren, *dat degeenen die*
n zouden eene van de Susters van den Ko-
e trouwen, zonder een uitdrukkelijk ver-
s hem en van den Raadt, aan hoog-ver-

raadt.

raadt schuldig geacht, en alle des zelfs goederen verbeurt verklaart zouden worden.

Snood deſſein van den Admiraal. De Admiraal alle zijn hoop toen verlooren ziende, en dat zijn Broeder d'oorzaak daar van was, nam het onbezonne besluit om den Koning wech te voeren, en op eenig Landhuis te brengen, gelijk het Kasteel van Holt was, waar door hy geloofden twee ongemeene zaaken te zullen doen. d'Eerste, om den Koning te nootzaaken hem toe te laaten, dat hy ELIZABETH in zijne teegenwoordigheit trouwde. En de tweede, om zijn Broeder van het ampt van *Protector* te berooven, en zich op die wijze alleen meester van het besluit te maaken.

Hoe hy dat deſſein meende uit te voeren. Om dat herſſenloos voorneemen uit te voeren, alzoo hem noch geldt, noch vrienden ontbraaken, bracht hy met 'er spoedt een Leeger van tien duizent Mannen op de been, begaf zich aan 't hooft van dat Leeger, en liet eer dat hy iets ondernam een Manifest uitgaan, in 't welke hy zich beklaagde over de rampen daar zijn Broeder de *Protector* het Koningrijk in geploft, en over de slaavernije daar hy het zelve in gebracht hadt: hem beschuldigende, dat hy zoo veele vreemde Troepen onderhieldt, om zich den Tyran van Engeland te maaken; en dat deeze reedenen hem Admiraal genootzaakt hadden de waapenen op te neemen, om de vryheit van den Koning en van de Natie te beschermen.

En verscheide Heeren Dat voorwendtzel was genoeg om verscheide groote Heeren in zijn partije te trekken; behalven dat 'er veele Luiden waaren, die

die de overgroote rijkdommen, en het ongemeen gezag van den Hertog niet verdraagen konden, zonder te spreeken van een derde partije van Staatkundigen, die de beste meeningen hadden voor het welweezen van de Natie, welke zich van die geleegentheeden wilden bedienen, om te gelijk den Admiraal en den Protector te doen omkoomen, welke zy voor de twee Tyrannen van de Natie aanzaagen; ook zoo konden zy geen beeter geleegentheit vinden, als deeze tweespalt die hen verdeeldt hadt. d'Admiraal was aan zijne zijde slechts bedacht om te bedriegen, de geenen die hem zelfs bedriegen wilden, belovende aan zommige afzonderlijk, dat hy hen in den Raadt zoude plaatzen, of dat hy hen andere ampten zoude geeven: en aan andere dat hy het zoodaanig aan zoude leggen, dat de Koning de Dochter van deeze, of de Nicht van geene zoude trouwen.

in zijn partije trachtte te trekken.

De *Protector* het voorneemen van zijnen Broeder ontdekt hebbende, deed al 't geen hy konde om hem daar van af te brengen, en met hem voor te houden, de rampen die hem daar door zouden overkoomen: maar hy was zoo fier, dat hy daar van noch afwijken, noch zelfs aan zijn Broeder 't geen hy bestont te doen niet bekennen wilde. De Protector die veel behendiger was als hy, gaf daar van kennisse aan den Raadt, die hem fluks deedt gevangen neemen, en naar den Tour brengen. Den Graave van *Southamton* die zich met den Hertog weeder bevreedigt hadt, scheen de grootste Vijand van den Admiraal te zijn,

Die gevangen gezet, en zijn proces gemaakt wordt.

wien men des anderen daags de Zeegels van zijn ampt ontnam, welke aan den Ridder *Smith*, die Geheimschrijver van Staat was, gegeeven wierden: en gelijk het spreekwoordt zeit, *dat al de wereldt naar de takken van een gevallen boom loopt*; was hy zoo ras niet gevangen gezet, of men zag van alle kanten een meenigte van beschuldigingen teegen hem zaamen loopen. Men beschuldigde hem booven al, dat hy een opstandt in het Koningrijk hadt willen maaken, dat hy den Koning hadt willen wechvoeren, om hem te doen doen al 't geen hy hebben wilde. De Protector deed al wat hy konde, om hem te verplichten zijn schuldt te bekennen, om zich goedtwillig van zijne ampten t'ontslaan, en het Hof te verlaaten, in welken gevalle men hem vijf duizent ponden sterlings jaarlijks ('twelk de helft van de inkomsten van zijn ampt was, behalven 't geen dat hy van zijn eigen hadt,) zoude laaten behouden. Maar ziende dat hy niets van dat alles doen wilde, en dat hy hem in teegendeel gestaadig voor zijnen Vijand aanzag, was hy genoodtzaakt den Raadt te verzoeken, om hem zijn proces te doen maaken. Men noemde tot Kommissarissen den Lord *Russel*, den Graaf van *Southamton*, en *Pette* Secretaris van Staat, al t'zaamen Luiden die den Protector getrouw waaren. Zijn meininge was wel niet om den Admiraal te doen omkoomen, hy wilde hem maar gedwee maaken, of hem nootzaaken om zijn ampten af te staan, of om hem in het toekoomende wijzer te maaken; zoodaanigen staat op zijn kredijt

maa-

maakende, dat hy geloofde, dat alzoo hy het was, die hem gevangen hadt laaten zetten, hy hem insgelijks ook wanneer hy wilde, weeder in vryheit konde doen stellen, niet overweegende, dat hy hem al te haastig in het gevaar hadt gebracht, om hem daar weeder uit te konnen trekken.

Op den twee-en-twintigste Februari deeden de Kommissarissen rapport aan den Raadt. Onder de beschuldigingen daar men den Admiraal meede belaste, waaren de voornaamste, dat hy zich in het ampt van Admiraal quaalijk gedraagen hadt: Dat hy de Zee-roovers de handt booven 't hooft hadt gehouden, in plaats van de zelve te vervolgen. Dat hy zelf den buit met hun gedeilt hadt; en dat de bescherming die hy aan die Roovers (niet teegenstaande de klagten van verscheide Vorsten) gegeeven hadt, het Koningrijk zoude hebben doen verlooren gaan; en zoo het geen dat veele daar van geschreeven hebben, waar is, waaren 'er zes-en-veertig artikelen van beschuldiging teegen hem, onder welke drie-en-dertig waaren, die door een genoegzaam getal van getuigen, of met de eige Brieven van den Admiraal beweezen wierden. De Kommissarissen konden echter gants geen antwoordt uit hem haalen, alzoo hy niet anders deed als de vraagpunten die men hem voorhieldt te verijdelen; gelijk of hy 'er meede hadt willen lachgen. De Raadt daar van verwittigt, wierdt te raade naar den Tour te gaan, om hem gezaamentlijk t'ondervraagen, behalven de Aarts-Bisschop van Kantelberg, wien de Koning vryheit gaf

Wordt geëxamineert, doch ontkent alles.

om niet meede te gaan, om dat het een hooftmisdaadt was; en den Ridder *Bakker*, die ook niet meê konde gaan, vermits hy Spreeker van het Lagerhuis zijnde, aldaar nootzaakelijk weezen moest.

Hy blijft hardnekkig in niet te willen antwoorden.

De Raadt zich naar den Tour begeven hebbende, deedt men den gevangen in de vertrekkaamer van den Koning koomen, alwaar de Kancelier hem alle artijkelen van beschulding het een naa het ander voorlas, hem verzoekende, om nettelijk en bestiptelijk daar op t'antwoorden, en te verschoonen 't geen hy konde, en voor de overige zich aan het vonnis t'onderwerpen; hem verklaarende dat hy niets slimmer konde doen, als hertnekkig te blijven en niet te willen antwoorden. De Admiraal antwoorde alleenlijk, dat hy verzocht naar de wetten van het Koningrijk geöordeelt te worden; welke meede bragten, dat men voor hem zijne Beschuldigers zoude doen koomen; de Raadt kon geen ander antwoordt van hem bekoomen. De Kancelier zijne hardnekkigheit ziende, badt hem om de getrouwigheit die hy aan den Koning schuldig was, dat hy wilde antwoorden op de vraagen die men hem voorstellen zoude: waar op hy antwoorde, dat, zoo men hem zijn *proces* wilde laaten zien, hy het zelve naazien zoude, en dat men van hem geen ander antwoordt als op die voorwaarde moest verwachten. Maar de Raadt vertrok, niet raadtzaam vindende hem zijn verzoek toe te staan. Des anderen daags ging de Raadt den Koning van 't geen 'er voorgevallen was, verslag doen. De Kancelier die het woord voerde,

ver-

verklaarde te gelijk, dat hy van gevoelen was, dat men de zaak aan het Parlement, 't welk vergaadert was, zoude zenden. Alle d' andere waaren van het zelve gevoelen. De *Protector* die de laatste om te spreeken wilde zijn, zeide: *dat hy ongemeen gevoelig was weegens de ramp daar zijn Broeder zich in gebracht hadt, en dat hy alle zijn krachten ingespannen hadt, om hem daar van af te brengen. Maar dat de perzoon van zijnen Vorst hem waardiger moest zijn als zijn eigen bloed, en dat hy altijdt de belangen van zijnen Koning zoude stellen voor die van zijnen Broeder, en zelfs van zijn eige Kinderen, dat hy mits dien meede van 't gevoelen van den Raadt was, om de zaak aan het Parlement te zenden. Dat hy hem het leeven onwaardig achte, zoo hy zoodaanige fauten begaan hadt teegen eenen Koning, aan wien hy zoo veel verplicht was; besluitende dat men in diergelijke voorvallen recht moest oeffenen, of dat 'er anderzints gansch geen veiligheit meer zoude zijn, noch voor de Natie, noch voor den Koning, noch voor de Beämpten.*

De aanspraak van den *Protector* wierd gepreezen. De Koning verwonderde zich over d'oprechtigheit die hy in die gelegentheit liet blijken, en den yver die hy voor zijnen Vorst ten naadeele van zijn eigen bloed hadt: en de zaak wierdt derhalven aan het Parlement gezonden, 't welk aanstondts zes Kommissarissen afzondt, om den Admiraal te verhooren; naamentlijk den *Kancelier*, den Graave van *Sundhamton* en van *Shrewsbury*, de Ridders *Bakker*, *Chenny* en *Denny*. Naa veele betwistingen,

d'Admiraal wordt van de Regters aan gequetste Majesteit schuldig verklaart.

 noot-

nootzaken zy eindelijk den Admiraal om t'antwoorden; maar wanneer hy op de drie eerste artijkelen geantwoordt hadt, verklaarde hy, dat hy op d'andere niet antwoorden zoude, 't welk haar nootzaakte om onverrichter zaake weeder heen te gaan. Daar op besloot men teegen den Admiraal naar de gebruikelijkheeden van de *Justitie* te *Procedéren*. Men liet alle Rechters van het Koningrijk zaamen koomen, voor welke den *Procureur* en *Advocaat generaal* verscheenen, welke verklaarden, dat volgens de artikelen van beschulding van den Admiraal, hy aan gequetste Majesteit schuldig was. Men bragt wijders de beschuldingen by, d'een naa d'ander, beneffens de getuigen en bewijzen, welke zoo krachtig bevonden wierden, dat al de Heeren hem met eenpaarigheit van stemmen ter doodt verweezen. Maar de *Protector* kleinmoedig zijnde in een zaak die hem zoo naa raakte, verzocht dat het hem vergunt mocht zijn, om wech te gaan, zonder zijn stem te geeven, 't welk hem toegestaan wierdt.

Wordt ter doodt verweezen, en onthooft.

Het Vonnis des doodts wierdt op den zeeven-en-twintigsten des morgens uitgesprooken. Maar de Koning noch de *Protector* wisten niet hoe dat men hetzelve uitvoeren zoude. Vijf daagen verloopen zijnde zonder iets te doen, porde het Hoogerhuis den Koning en den *Protector* tot de *executie* van den Admiraal. De Koning liet aan het zelve antwoorden, dat zy die zelfs maar zouden voltrekken, zonder hem daar van te spreeken. Daar op zond men den Bisschop van *Ely* naar den

Tour,

Sommerset gevangen.

Tour, om den Admiraal tot den doodt te bereiden. Alle de Pairs van het Koningrijk, zonder den Aarts-Bisschop van Kantelberg uit te zonderen, en den Protector zelve, hadden het Vonnis geteikent, in gevolge van het welke hy op de Plaats van den Tour onthooft wierdt. Zoodaanig was het einde van *Thomas Seymour*, Admiraal van Engeland, die groote voorneemens, een groot en verheeven verstant, een geweldigen aardt, en een onmaatige heerszucht hadt. Elizabeth zijne ramp verstaan hebbende, zeide: *dat'er dien dag een Man van een grooten geest, maar van weinig oordeel gestorven was.* Maar zy liet niet naa eenig meeddedoogen met zijne weederwaardigheit te toonen.

De *Protector* meende naa den doodt van eenen Broeder die hem zoo veel moeite aangedaan hadt, gerust te zijn. Maar hy bevondt zich heel wijdt van zijne reekening; want het Parlement vertoornt zijnde dat het de zaaken van Schotland en Vrankrijk zoo quaalijk zag gaan, en dat het Koningrijk vol van beroerten en opschuddingen was, schreef alle die rampen toe aan de geringe zorg, en geneegentheit van den Protector tot de Natie. En men nam een zoo grooten haat teegen hem op, dat het Parlement hem op eigen gezag door den Graaf van *Sussex* deedt in hechtenis neemen, die hem onder een goede en veilige wacht naar den Tour liet brengen. Men bracht drie maanden door met hem zijn *proces* te maaken. Op die wijze viel die ongelukkige Heer, van de hoogste trap van groot-

De Protector wordt gevangen gezet.

heit, van zijne Bloedmaagen, Vrienden, en zelfs van de geenen, waar aan hy het meeste goedt gedaan hadt, verlaaten zijnde. De Katholijken zeegepraalden over zijnen doodt, vermits zy hem voor hunnen grootsten Vijandt aanziende, door zijnen val het hooft weeder meenden te zullen opbeuren, waar in zy zich grootelijks bedroogen. De *Protector* schreef geduurende zijn weederwaardigheit, ootmoedige Brieven aan de Princesse Elizabeth, op dat zy ten minsten haar kredijt zoude gebruiken, om hem in het leeven te behouden. 't Is ook waar dat zy zeer aan hem verplicht was, vermits hy haar niet alleen had doen betaalen, 't geen haar Vader haar voor haar onderhoudt naagelaaten hadt; maar haare jaarlijkze wedde ook had doen vermeerderen, en dat hy oorzaak was geweest dat men haar aan 't Hof meer eere beweezen hadt. Zy had hem desweegen in die geleegentheit haar erkentenis ook wel willen betuigen, en zocht zelfs ook middelen daar toe; maar ziende dat zy niet in staat was, om hem uit een zoo slechten staat te redden, vergenoegde zy zich met hem door dit antwoordt te vertroosten.

MIJN HEER HERTOG:

Brief van *Elizabeth* aan den Hertog van *Sommerseth*.

Uwe Weederwaardigheit treft my gevoelig, God is mijn getuige; en ik geloof dat gy mijn het recht doet, van daar van verzeekert te zijn. Uwe gevangenis overlaadt my met droefheit; zy berooft my van eene zoo machtige bescherminge als d'uwe was, en waar van ik zoo dik-

dikmaals d'uitwerking heb gevoelt. Ik zoude my echter van dat verlies om mijn byzonder belang troosten, zoo ik het genoegen mochte hebben van u nuttig te zijn, en om u diensten, zoo groot als ikze wel wenste, te konnen doen. Maar u is niet onbekent van wat natuur de zaaken zijn, die het Parlement onderneemt, noch wat een eenvoudige Dochter in diergelijke voorvallen doen kan. Ik heb echter niet naagelaaten daar van met den Koning mijnen Broeder en Heer te spreeken, die ik bedroeft en voor u geneegen gevonden hebbe, zoo de zaaken aan hem stonden. Naar allen schijn zullen u rampen veel verder gaan als eene gevangenis, vermits gy zoo veele Vijanden en afgunstigen, en zoo weinig Vrienden hebt. Mits dien zoo zullen de krachten van u verstandt, en de standtvastigheit van u gemoedt bequaamer zijn als ik, om u in deeze geleegentheit te troosten. Ik voor my kan geen grooter vinden, als Godt te bidden, dat hy u Voorstander wil zijn, en u zijn Goddelijke beschermingе in zulk eene weederwaardigheit als d'uwe is, verleenen. Mevrouwe de Hertoginne heeft my tweemaal weezen bezoeken, en ik heb haar de gevoelens van mijn herte geopenbaart beeter als ik het door deezen Brief kan doen, waar meede ik niet anders doen kan, als u te verzeekeren, dat ik altijdt de zelfde zal zijn.

ELIZABETH.

Den 14 Januari 1550.

Men hadt de Koning Leermeesters en Raadtsluiden gegeeven, die zulke Vijanden

Princes *Maria* blijft halsterrig in haar Godtsdienst.

van de Roomze Kerk waaren, en die hem de zelve zoo vervaarlijk afschilderden, dat hy derzelver naam niet verdraagen konde, en dat hy de allergestrengste beveelen en Plakaaten gewillig teikende, die men opstelde tot verderf van die Leer, wier oeffening men reets niet als in de Huizen der Gezanten toeliet. Maar Princesse *Maria* liet niet naa tot haarent Misse te laaten doen, en om aldaar al de geene die daar in gaan wilden t'ontfangen. De Raadt vertoonde aan den Koning, de nootzaakelijkheit om zoodaanig misbruik, 't welk tot een verderffelijk voorbeeldt voor de herformde Godtsdienst zoude zijn, te verhelpen, en men nam schikkingen om het te stuiten. Maar voor dat men tot het uitterste quam, wierdt besllooten, dat men de Princesse door den Aarts-Bisschop van Kantelberg, de geleerde *Bucerus*, en andere bequaame Luiden, zoude laaten onderwijzen, welke ook niet mangelden haar dikmaals te gaan bezoeken; maar alle haare moeiten waaren te vergeefs, en zy konden haar hardnekkigheit niet overwinnen, of eenig ander antwoort van haar krijgen, als deeze: *dat, alzoo zy in den Katholijke Godsdienst door bevel van den Koning haaren Vader opgevoedt en groot gemaakt was, en haar geneegentheit geheelijk met haar opvoeding over een quam, niets bequaam zoude zijn, om haar te doen veranderen.* Zy gaf het zelfde antwoordt aan den Koning wanneer hy haar daar van sprak. De weg van zachtigheit niet hebbende konnen lukken, quam men tot die van gestrengheit, en men

men deed haar verbieden, om de Misse in haar huis te laaten doen. Zy, over dat verbodt vergramt, klaagde by geschrifte aan den Raadt over den hóón dien men haar perzoon en haar huis aandeed; zy sprak daar zelf den Koning haaren Broeder met gramstoorigheit over. De Gezant van Keizer *Karel* den V. ondersteunde de reedenen van die Princesse teegen den Koning en den Raadt; en de Vreede met Vrankrijk geslooten zijnde, mits dat Boulogne zoude weedergegeeven worden, liet zich d'Ambassadeur van den Alderchristelijken Koning meede in die zaak, om die vrijheit voor haar te behouden; hoe dat het ook was, zy voer gestaadig voort met de Misse tot haarent te laaten doen, en zelfs met een grooter toevloedt van menschen als te vooren.

Maar Princesse ELIZABETH, die behendiger, staatkundiger, en verstandiger als *Maria* was, om het toekoomende te voorzien, handelde daar ontrent listiger; want vermits zy zag dat de Koning haar Broeder altijdt ziekelijk was, en dat hy naar allen schijn niet lang leeven zoude, of dat hy, zoo hy al mocht trouwen, geen kinderen zoude krijgen: En dat Princesse *Maria* gestaadig halsterrig blijvende in haaren Godtsdienst, dien de Koning en het Volk haatte, het wel zoude konnen gebeuren dat het Parlement den Koning nootzaakte, om *Maria* het recht van opvolging tot de Kroon te beneemen, om de rampen daar de herformde Godtsdienst in vervallen zoude, voor te koomen, zoo een Katholijke

Waar ontrent *Elizabeth* listiger handelt.

orderen, welke die Luyden daar in zouden hebben konnen veroorzaaken, te verlossen.

Vreeze van Koning *Eduward.* Ondertusschen ELIZABETH ziende dat de Katholijken noch heel machtig in het Koningrijk waaren, vierde zy de zelve zeer veel; en alhoewel dat zy belijdenis deedt, en zelfs in de grondt van haar herte van den Gereformeerden Godtsdienst was, liet zy echter niet naa in een goedt verstandt met de zelve te leeven. Zy besloot zelf om een naauwer vriendtschap met Princesse *Maria* te maaken, om die van haaren Godtsdienst op haare zijde te krijgen, ingevalle het mocht gebeuren dat zy van de opvolging tot de Kroon berooft wierdt; daarom betuigde zy hun ook dikmaals, dat zy niet teegen hunnen Godtsdienst zoude zijn. Maar dat gedrag bracht een heel andere uitwerking voort. In het begin van dat jaar, de Koning reets meerderjaarig zijnde geworden, en zich onpasselijk gevoelende, deed het Parlement vergaaderen, om een goede ordre op de zaaken van het Koningrijk te stellen, en om de *Reformatie* wijders teegen het Pausdom te verzeekeren, het welke hy zoo sterk haatte, dat men hem dikmaals al schreijende hadt hooren zeggen: *Dat hy geloofde, dat zijne swakheeden en zijne quijningen niet voortquaamen als uit een ongeneugte die hy hadt, in te zien dat de Kroon in handen van een Paapze Koninginne zoude vervallen*; beteekenende daar door Princesse *Maria.* 't Welk hem ook verplichte, om aan zijnen Raadt en het Parlement te verzoeken, van daar in door genoegzaame behulpmiddelen te willen voorzien.

Jo-

OHAN DUDLEY Hertog van *Northumber-*', was ter dier tijdt de grootste Heer van Koningrijk, en de machtigste aan 't Hof. : hadt hy verwaantheit genoeg om voor te ven, dat hy de Kroon van Engeland in zijn lie zoude doen overgaan, zoo de Koning, zwak en ziekelijk was, quam te sterven. naakte aldus zijn reekening, dat hy zijnen n *Guilford* uit trouwende aan *Johanna* y, Dochter van den Hertog van *Suffolk*, ·usters Kind van *Hendrik* de VIII. en by olge gemeinde Erfgenaam van de Kroon, evalle de needergaande lijn van dien Vorst n t'ontbreeken, de Kroon niet konde man- n in zijne familie over te gaan, zoo men de icesse *Maria* en ELIZABETH van de opvol- ; uitsloot, als wel verzeekert zijnde, dat igelze niet lijden zouden, dat de Kroon in len der Schotten zoude overgaan, gelijk cheen dat zy de zelve zouden hebben kon- vorderen, vermits hunne Koninginne itste Dochter van *Margareta*, d'outste der :hters van *Maria* Koninginne van Vrank- , en Suster van *Hendrik* de VIII. was. Men kte derhalven het boovengemelte huwe- , en de Hertog polste (naa dat hy zich met htige Vrienden versterkt hadt) diens aan- ide het gemoedt van den Koning, in het ze hy de aldergunstigde neigingen die hy le hebben konnen wenschen, gevonden bende, zijn voorneemen met de naarvol- le reedenen onderstuende.

De Hertog van *Northumberland* tracht de Kroon in zijne familie te brengen.

Dat de *Reformatie* die zoo veel bloeds en o veel arbeidts gekost hadt, weeder stondt

Reedenen die hy

daar tot voorwende. „verlooren te gaan, zoo de Koning niet arbei„de om een Nazaat te noemen, die vol van „godtvrugtigheit, goede meiningen, en yver „voor den herformden Godtsdienst was. Dat „de Princes *Maria* zijn Suster den zelven „doodelijk haatte, en dat zy haar glorie deed „bestaan, in het Pausdom te beschermen. „Dat ELIZABETH onverschillig van d'een en „d'anderen Godtsdienst was, en dat zy zelf de „meeste neiging tot het Pausdom hadt, gelijk „het bleek uit de naauwe eendracht die zy met „Princesse *Maria* hieldt. Dat men niet anders „als rampen hadt te verwachten, zoo men „haar niet alle beide van haare vorderingen „tot de Kroon uitsloot. Dat het tot glorie, van „een Vorst die Godt vreesde, verstrekte, dat „hy aan des zelfs zuiveren dienst, en aan de „zaaligheit van zijne Onderdaanen de belan„gen van zijne eigen bloed opofferde. Dat die „anders deeden, onfeilbaarlijk van Godt zou„den gestraft worden in dit, of ten minsten in „'t ander leeven, waar in alle onze werken „naar hunne verdiensten gestraft of beloont „zullen worden. Dat de Hertog van *Suffolk* „drie Dochters hadt, die naa-bloedmaagen „van den Koning, voortreffelijk door haare „deugdt en geboorte waaren; die wijders ook „de *Reformatie* met de pap ingezoogen had„den, en die aan zeer verlichte perzoonen in „de kennisse van het Euangelium getrouwt „waaren; en dat men mits dien niet vreezen „moest, dat zy eenige verandering in den „Godtsdienst zouden maaken. Dat het wel„weezen van het Rijk, en dat van de Kerk, „waar

,, waar voor hy ſprak, wilde, dat zy voor Erf-
,, genaamen van de Kroon, elk volgens haaren
,, rang verklaart zouden worden, onder voor-
,, waarde, dat zy den Godtsdienſt in de ſtaat
,, daar de zelve in was, handthaaven zouden:
,, daar by voegende, dat alhoewel *Johanna* zijn
,, Schoon-Dochter d'oudtſte was, de zelve
,, niet naalaaten zoude gelijk d'andere te zwee-
,, ren, om al 't geen zijne Majeſteit beveelen
,, zoude, uit te voeren, en de belangen van den
,, Godtsdienſt voor die van haare familie te
,, ſtellen.

De arme Koning die het bedde hieldt, ziek van lichaam en geeſt zijnde, liet zich door zoodaanige reedenen vervoeren om een Teſtament te maaken, waar in hy zijne twee Suſters *Maria* en ELIZABETH t'eenemaal van alle vorderingen op de Kroon uitſloot, en verklaarde de Dochters van den Hertog van *Suffolk*, die alleen zijne Nichten waaren, elk op haaren rang tot zijne wettige Erfgenamen. De Hertog hadt de zaaken zoo wel beſchikt, dat 'er niemant in den Raadt was, die ſwaarigheit maakte om 's Konings voorneemen goedt te keuren, en om zijn Teſtament t'onderteikenen, behalven d'Aarts-Biſſchop *Kranmer*, die zich oopentlijk daar teegen ſtelde, en met heel veel yver de belangen van de twee uitgeſloote Princeſſen verweerde. *Maria* en ELIZABETH hadden zoo ras niet vernoomen, wat men tot haar naadeel gedaan hadt, of zy klaagden daar over by monde en geſchrift, *proteſtérende* zelfs ook van *nulliteit*. De Princeſſe ELIZABETH naa dat zy daar over teegen

Koning *Eduward* ſluit zijne Suſters van de ſucceſſie uit.

die van den Raadt geklaagt hadt, schreef dien aangaande aan den Hertog van Northumberbland de volgenden Brief.

MIJN HEER HERTOG:

Brief van *Elizabeth* aan den Hertog van *Northumberland.*

'T IS *eenige dagen geleeden, dat mijn Suster en ik bericht zijn geworden van de onbillijkheit die uwe heerschucht u heeft doen onderneemen, om ons d'een zoo wel als d'ander, van de opvolging tot de Kroon te doen uitsluiten. Wy hebben echter geen geloof willen geeven aan zoo veele berichten die ons daar van gedaan zijn; vermits wy niet hebben konnen begrijpen, dat een Man van uwe verdienste, waar van wy zulke goede gedachten hadden; en die als hy in de regeeringe tradt, zoo veel drift en yver voor de bescherming van de gerechtigheit heeft getoont, bequaam zoude geweest zijn, om de grootste van alle ongerechtigheeden te pleegen, bestaande in zich bedient te hebben van de jonkheit, van de eenvoudigheit, en van de swakheeden van een jongen Koning, om hem daar toe te brengen, of liever hem te nootzaaken, om by zijn Testament de wettige Erfgenaamen van het Koningrijk (die voor zoodaanige by het Testament van den Koning onzen Vader, en by een* Acte *van het Parlement verklaart zijn) van de opvolging tot de Kroon op enkele vermoedens en voorwendzels zonder grondt uit te sluiten. Maar waarom ons noch die onrechtvaardigheit gedaan, van vreemde, en Luiden van een ander bloed, en van een anderen naam als wy zijn, in onze plaats te stellen, onder voorwendzel dat zy uwe bloedmaagen zijn? een*

schoone

ne achting voorwaar die uwe onbillijkheit
'n Koning onzen Broeder en Heer zal over-
t, zoo Godt hem komt wech te haalen? Wat
:hoone eer zult gy in de wereldt verkrijgen,
y u van 't gezag dat gy hebt maar be-
, om de eige Dochters van Koning Hen-
mzen Vader, en de eige Susters van Ko-
Eduward *onzen Broeder, van de opvol-*
ot de Kroon te doen uitsluiten, om de Doch-
an den Hertog van Suffolk, *die nooit an-*
verdienste heeft gehadt, als dat hy d'eer ge-
heeft van een van mijn Moeyen te trouwen,
toe te verheffen? Wat schooner eer zult gy
vreemde Natien behaalen, wanneer men
zal, dat uwe heerszuchtigheit d'alderhei-
wetten van het Koningrijk geschonden,
lderwettigste rechten van de successie tot de
verbrooken heeft? Wy troosten ons echter
hoope die wy hebben, dat Godt (die een ge-
ge wreeker is van het ongelijk 't welk men
zelen aandoet) het leeven en de tijdt aan
oning onze Broeder zal geeven om t'erken-
ne men hem misleidt en wat quaade raadt
hem geeft; en aan u meede om berouw te
n van al 'tgeen dat gy teegen de glorie van
Koning, die de ruste van het Koningrijk,
tten van den Staat, de rechten van de Kroon,
ze byzondere belangen in 't werk gestelt
En zoo Godt het anders belieft te schikken,
wy, dat hy de Beschermer van de gerech-
t zijnde, ook onze bescherminge, die gy,
rlement, en d'andere Rechters met voeten
, zal zijn (gy die de Voorstanders van de
n en de rechten van de Kroon moest weezen)

en dat hy ons uit de verdrukking daar uwe hertstocht ons ingebracht heeft, redden zal. Ik ben in den ſtaat daar gy my ingebracht hebt.

ELIZABETH.

Doodt van Koning *Eduward.* De Hertog was zeer verbaaſt, dat de Princeſſe ELIZABETH hem zoo weinig eerbiedigheit, en zoo veel gevoeligheit toonde. Maar ziende dat de Koning haaſt ſterven zoude, en geloovende dat zijn gezag naa des zelfs doodt noch veel grooter zoude worden, wanneer zijn Schoondochter op den Throon zoude geklommen zijn, en dat hy mits dien gelegentheden genoeg zoude hebben om zich te wreeken, maakte hy niet veel werk van de dreigementen der Princeſſe. Eindelijk de Koning quam op den zeſtienden Juli des zelven jaars in zeer Chriſtelijke gevoelens, en vol van godtvruchtigheit te ſterven. Ondertuſſchen zoo was de Hertog geſtaadig zoo onrechtvaardig en ſtreng, dat hy niet wilde lijden, dat de twee Princeſſen den Koning naa dat hy zijn Teſtament gemaakt hadt, bezoeken zouden; zendende haar t'elkens wanneer zy hem quaamen bezoeken weeder wech, dan onder het eene, en dan onder het ander voorwendzel. *Kardanus*, die Koning *Eduward* byzonderlijk gekent heeft, heeft hem zeer groote lof gegeeven.

Einde van het tweede Boek.

HET

HET LEEVEN VAN ELIZABETH

Koninginne van Engeland.

EERSTE DEEL.

DERDE BOEK.

Behelzende zommige merkwaardige gevallen van het leeven van ELIZABETH, *haare gevangenis, haar vryheit, verscheide voorslaagen van een huwelijk, en andere dingen die ten haaren opzichte onder de regeeringe van Koninginne* Maria *voorgevallen zijn.*

LIZABETH was te Londen, wanneer Koning *Edward* haar Broeder stierf. En alzoo zy veel doordringentheit, en een verstandt boven haar jaaren hadt, wist zy met zeer veel behendigheit een zeekere verwaantheit, die zoo naatuurlijk aan haar Kunne was, en een zeekere mannelijke heersuchtigheit, die

Deffeinen van *Elizabeth* tot de Kroon.

die zy neffens haar natuurlijke verwaantheit bezat, te verbergen. Zy dan naa de doodt van den Koning bemerkende dat de Hertog van Northumberland het voorneemen hadt, om JOHANNA GRAY op den Throon te doen klimmen, en dat het aan de andere kant haare Suster *Maria* aan geenen grooten aanhang onder de Natie zoude ontbreeken, alhoewel zy by het Testament van Koning *Eduward* van de opvolging tot de Kroon uitgesloten was, meenende dat zy, gelijk men zeit, *in troebel waater zoude konnen visschen*, en van die verdeiltheeden voordeel trekken, zoo begon zy sekrete streeken in 't werk te stellen, om tot haar oogmerk te geraaken, die op de volgende reedenen gegrondt waaren. „Dat Princesse *Maria* aan de *Prote-* „*stantse* Partije, die reets zoo machtig was, „datze op het verzoek van den Hertog van „Northumberland veel moeite aan die van „*Maria* hadt konnen geeven, en misschien „haar ganschelijk beletten zoude om op den „Throon te klimmen, haatelijk was gewor- „den. Aan d'andere zijde merkte zy *Johan-* „*na Gray* voor een jonge loskop aan, die „onbequaam was den Scepter te draagen, „hebbende geen andere hoedaanigheit om „zich onder haar Partije geacht te maaken, „als een schrikkelijken afkeer van de Katho- „lijken, welke zelfs om die oorzaake, door „het Hof van Roomen daar toe aangezocht „zijnde, niet mangelen zouden zich teegen „haar verheffing te kanten. Behalven dat'er „noch een merkelijke partije onder de Pro-

ınten zoude gevonden worden, die zich minder als de Katholijken daar teegen len ſtellen, om niet te vervallen onder : regeering, waar van de Hertog van thumberland volſlaage meeſter zoude , terwijle dat *Johanna Gray* niet anders le enkele naam van Koninginne zoude ›en. Daar was in teegendeel kans, dat, ıits ELIZABETH geſtaadig zoo Katho- n als Proteſtanten geviert hadt, men le betwiſtingen van de beide partijen, .et weegens den perzoon niet eens zou- ›nnen worden, mitſdien om vreedens- en het oog op haar mocht laaten vallen, ıar op den Throon verheffen. Op die koos zy geen andere partije als die, om deiltheit heimelijk te voeden, met te le Meedeſtanders van *Maria*, en die van *ıa Gray* in te blaazen, dat elk in zijne 'ingen ſtandtvaſtig blijven moeſte.

Johanna Gray wordt Koninginne geproclameert.

Hertog van Northumberland ſliep ook ıy liet den Magiſtraat van Londen tot wich vergaaderen, en naa dat hy hen het ıent van Koning *Eduward*, die de twee ſſen onterfde, voorgeleezen hadt, ver- : hy hun de nootzaakelijkheit die 'er m *Johanna Gray* op den Throon te ver- Aanſtonts gaaven zommige uit genee- it en andere uit vreeze haar den tijtel *ıe Majeſteit*, en deeden haar den Eed van wigheit; en alhoewel de Hertog die heim wilde houden, tot dat men door enen de partije van *Maria* zoude verſla- ›ben, liet men echter niet naa die Dame

in zeegenpraal naar den Tour te voeren, alwaar de zelve op de gewoone wijze voor Koninginne uitgeroepen wierd; doch alles tegen haaren dank, want zy zeide altijdt, dat zy niet gebooren was om op den Throón te klimmen; waar in zy zich zelven niet bedroog. Men hadt ook bevoolen, dat al de wereldt haar daar voor zoude koomen erkennen. ELIZABETH welke vreesde een zaak te zullen doen, die haar in een zoo hachelijke tijdts geleegentheit naadeelig zoude konnen zijn, indien zy *Johanna Gray* erkende; en zoo zy dat weigerde, zich het ongenoegen van den Hertog, die alvermoogende in het Koningrijk was, op den hals te zullen laaden, vondt raadtzaam voor zieke te speelen, en onder die gemaakte ziekte, die haar Geneesheer voor heel groot verbreide, hieldt zy meer als veertien dagen het bedde of haare kaamer, en vermijdde door dat middel de gevolgen, die een jalouzije van Staat zouden konnen gehadt hebben. Ondertusschen vermits zy gezondt van lichaam en verstandt was, liet zy niet naa zich van den staat der zaaken te onderrichten, en de haare sekretelijk te bevorderen, door de middelen daar wy van spreeken, die niet konden lukken, vermits men de zelve met te veel omzichtigheit bestierde, en om dat het dikmaals gebeurt, dat als men al te staatkundig wil te werk gaan, en te veel omzichtigheeden wil gebruiken, men noch de macht noch noodige stoutheit heeft om een goede uitslag te bekoomen, en om dat de slaagen die men met bevreestheit toebrengt, de tonge en de handt die de zelve slaat, doen beeven.

dertusschen, *Maria* die niet onbewust
an 't geen de Hertog aan 't hooft van
en machtig Leeger doen konde, wierdt
den zich wat verder van Londen te be-
n. Zy verkoos derhalven voor haar
ijfplaats het Kasteel van Framlingham,
g mijlen van Londen, in de Provintie
uffolk, alwaar de naam van dien Hertog
t was. Aldaar nam zy de hoedaanigheit
Koninginne aan, en zondt Renbooden
Londen, om aan de Magistraaten en Be-
en van de Stadt te beveelen, om haar te
en erkennen. Ter zelver tijdt verstont
dat de Provintien van Nortfolk en Suf-
naar voor Koninginne uitgeroepen had-
In voegen dat de Hertog van Northum-
nd ziende, dat alle krachten die hy in-
le, om de partije van *Johanna Gray* met
aapenen staande te houden, gansch niet
den, de zelve verliet, en zich voor de voe-
an *Maria* ging neederwerpen, welke in
lge van dien plegtelijk te Londen, en in
ansche Koningrijk voor Koninginne uit-
epen wierdt. d'Eerste daadt van souve-
teit die zy pleegde, was, dat zy den Graa-
n *Arondal* beval, om zich van de perzoon
en Hertog van *Northumberland*, en van
kinderen te verzeekeren, 't geen aan-
ts uitgevoert wierdt. Men bragt hem in
Tour, en hy wierdt kort daar naa ont-
:. Ondertusschen trok *Maria*, naa dat zy
ook van *Johanna Gray* hadt verzeekert,
Londen, van de voornaamste Heeren van
Koningrijk vergezelschapt zijnde.

Princesse *Maria* begeeft zich wat verder van Londen.

Elizabeth gaat de zelve te gemoet.

Elizabeth om te toonen hoe ongeduldig zy was om de Koninginne haar Suster te zien, quam haar wel twintig mijlen van Londen, met veele Mevrouwen en Heeren, mitsgaaders een gevolg van vijf hondert paarden te gemoet. Zy omhelsde de Koninginne met alle moogelijke bewijzen van eene teedere liefde. De Koninginne haar omhelzende, zeide teegen haar: *mijn lieve Suster, ik wenste dat gy een goede Katholijke waart;* waar op Elizabeth antwoorde, *buiten zaaken van mijn geweeten ben ik t'eenemaal tot uwe Majesteits dienst, waar toe drie hoedaanigheeden die ik bezitte, die van Suster, van Dienstmaagt, en van Onderdaan van uwe Majesteit, my verbinden.* Het scheen dat dit antwoordt de Koninginne ontrent de Princesse haare Suster begon te doen verflauwen. Zy nam ook op dien dag afscheit van haar, en deedze met haar gevolg weeder naar Londen keeren, terwijle zy noch vier dagen op een Dorp verbleef, om haar Leeger af te danken. 't Was aldaar dat zy hulde van den Adel, en van de Magistraaten van 't Land ontfing, die in menigte derwaarts quaamen, en aan welke zy eindelijk bevel gaf tot de beroeping van het Parlement teegen den tienden October. Van daar quam zy in den Tour van Londen, alwaar men ten zelven dage alle de Katholijke gevangens, doch weinig Protestanten in vryheit liet stellen, door welk klein beginzel zy deed bemerken, de strengheit die zy in 't vervolg teegen de zelve zoude gebruiken. Wat de Hertog van Northumberland en zijne twee Zoonen aanbe-

belangde, verre van de zelve 'in vryheit te ſtellen, liet zy de zelve noch veel nauwer in den Tour opſluiten.

De Hertog was in die geleegenheit niet Staatkundig genoeg; want hy hadt aanſtonts naa de doodt van den Koning, of veel eer naa dat hy hem buiten hoop van geneezing zag, en eer dat hy het Teſtament, 't welk hy in handen hadt, oopende, zich van de twee Princeſſen hebben moeten verzeekeren, 't welk voor hem licht om te doen was, en de zelve naar eenige zekere plaats verzonden hebben, waar naa niemandt voor de zelve zoude hebben durven ſpreeken, en elk zoude zeekerlijk de ongelukkige *Johanna Gray* voor Koninginne erkent hebben; wiens Rijk toen niet meer als neegen dagen duurde, en die naa een gevangenis van twee jaaren haar hooft op een Schavot verloor, veel eer om dat zy al te goedt *Proteſtants* was, als om eenige andere miſdaadt die zy begaan hadt.

Den Hertog hadt zich vergreepen, en waarom.

Op den eerſten dag der maandt October quam Koninginne *Maria* uit den Tour, met een trotze Cavalcade vergezelſchapt, en begaf zich naar de Kerk van Weſtmunſter, alwaar zy op de wijze van de Katholijken door den Aarts-Biſſchop *Gardiner*, van tien Biſſchoppen vergezelſchapt zijnde, met de driedubbelde Kroon op het hooft, en de Herderlijke Staf in de handt, gekroont wierdt. Zy bemerkte onder de ceremonie, dat een groot getal Luiden onder de menigte te kennen gaaven, dat zy Goede Katholijken waaren, 't geen haar luide op deed zeggen, *Godt zy*

Krooning van Koninginne *Maria*.

gepreezen, dat hy zijn Volk naa zoo veele bezoekingen weeder vertrooſt. De Koninginne was moeijelijk, dat zy de hoedaanigheit van Hooft der Kerke in de Brieven, welke zy tot de beroepinge van het Parlement hadt laaten afgaan, aangenoomen hadt. Princeſſe ELIZABETH was noch meer t'onvreeden, vermits men haar in de plechtigheit van de Krooning de rang niet gegeeven, noch d'eere aangedaan hadt, die men aan de Suſter van de Koninginne ſchuldig is; maar zy was noch te miſtrooſtiger, wanneer zy vernam wat het Parlement tot haar oneere en naadeel gedaan hadt, 't welk wy hier in 't kort vermelden zullen.

Strenge reedenen van *Gardiner*.

Onder de gevangenen die Koning *Eduward* om den Godsdienſt in den Tour hadt laaten zetten, en die Koninginne *Maria* weeder los hadt gelaaten, was een Biſſchop van Winchester *Steven Gardiner* genaamt, dien de Koninginne zoo zeer achte, dat zy hem tot d'eerſte en meeſt betrouwde Staatdienaar van 't Hof en eyndelijk Kancelier maakte. Dees was de grootſte vervolger van ELIZABETH, en hy was 't die den raadt gaf dat men haar zoude doen ſterven, en die ook in 't vervolg oorzaak was dat men haar gevangen zette, Engeland hadt nooit een grooter Vijand van de Proteſtanten voortgebracht dan hem. Hy zeide dikmaals in teegenwoordigheit van de Koninginne in den Raadt, *dat de Kettes een zoo vuile ziel hebben, dat men de zelve niet als in hun eige bloed kan waſſchen.* Op den dag dat *Houper* d'Aarts-Biſſchop van Jork, om zijne kette-

rije verbrandt wierdt, liet zich *Gardi-* die de *executie* bywoonde, ontvallen, :eegen zommige Katholijke Raadtshee- e zeggen, *wy bakken beeden wel een tak* *naar wy laaten den stam blijven, die we* *andere voortbrengen zal;* willende daar ELIZABETH, beduiden, welke men eit en leeven liet behouden; ook hadt ,les gedaan wat hy kost, om den Raadt te :egen om haar te doen sterven.

:t Parlement op den tienden October aadert zijnde, was d'eerste zaak die men andelde, het huwelijk van Koning *Hen-* de VIII. met *Katharina van Artagon*, de :r en Moeder van Koninginne *Maria*, ig te verklaaren; en men verklaarde daar met eenen den Echt van dien Vorst met *t van Boulan* voor nietig. Veele Luiden en met ongeneugte den hóón dat men ten opzichte Princesse ELIZABETH aandeed, :e men daar door van de opvolging tot de on uitsloot, en te gelijk de hoedaanigheit Princesse van den bloede ontnam: niemant : zich echter kanten teegen de voorstel- die de Kancelier daar van deedt; vermits s zoude geweest zijn als of men hadt wil- eweeren, dat *Maria* onrechtvaardiglijk en Throon was geklommen. Derhalven de *Acte* met eenpaarigheit van stemmen ,en een ieder keurde de zelve voor goedt, e beeter zijnen yver aan de Koninginne te igen. Het huwelijk van Koning *Hendrik* *Anna van Boulan* voor onwettig verklaart le, was Princesse ELIZABETH eensklaps

Elizabeth wort van de Kroon uitgesloo- ten.

de

de Speelpop van de fortuin geworden, en verloor de hoop van immer op den Throon te klimmen, waar toe haare groote deugden haar zoo waardig maakten, en op welke zy daar naa met zoo veel glorie geregeert heeft. De Koninginne liet haar weeten, dat zy zich zelven moest aanmerken, als vervallen zijnde van alle voorrechten van de wettige kinderen der Koningen, en dat zy geen andere rang in het Koningrijk zoude hebben, als die van de Bastaardkinderen. Men nam haar ook het meestendeel van de jaarwedden af, die de Koning haar Vader haar naagelaaten, en die de Koning haar Broeder haar hadt laaten houden; men beval haar wijders, dat zy zich twintg mijlen van Londen zoude begeeven, zonder dat men haar toestont de Koninginne te moogen bezoeken. Zy vergenoegde zich met haar een gansch onderdaanigen Brief te schrijven, om slechts van haar te verzoeken, dat zy haar de genaade wilde bewijzen van haar haare jaargelden te laaten behouden, 'twelk haar geweigert wierdt; zoodaanig dat men haar naauwelijks zoo veel overliet, waar meede zy tien of twaalf perzoonen in haaren dienst konde houden.

Haat van *Maria* teegen *Elizabeth.*

'tIs zeeker, dat, hoewel ELIZABETH altijdt zeer veel geneegentheit voor de Koninginne haare Suster getoont hadt, en altijdt veel eerbied voor haaren ouderdom, en de hoedaanigheit van oudtste gehadt hadde, echter die Koninginne nooit eenige waarachtige vriendtschap aan ELIZABETH hadt beweezen. Het konde ook wel zijn, dat ELIZABETH *Maria* veel meer uit reeden van Staat als uit geneegent-

gentheit beminde, op dat wanneer deeze op den Throon zoude geklommen zijn, zy haar niet van de opvolging zoude uitsluiten: wel voorziende, dat zy haaren Broeder wettig genoeg opvolgen konde, zonder zich te bemoeijen om d'echtbreuk van Koning *Hendrik* haaren Vader, noch zijn huwelijk met *Anna van Boulan*, te doen veroordeelen.

Hoe dat het ook was, 't is altijdt zeeker, dat de Koninginne naa d'afkonding van d'*Acte* van het Parlement, waar van wy gewaagen, zeer veel afkeer aan Princesse ELIZABETH getoont heeft. Men verhaalt daar van drie reedenen. d'Eerste is, dat het niet moogelijk was, dat die Koninginne ooit met een goet oog de Dochter van *Anna van Boulan* aanzien konde, die geduurende den tijdt van zeeven jaaren de geessel van de onnoozele *Katharina* haare Moeder geweest zijnde, en der zelver ruste, eere, en achting, op zoo een vreemde wijze gestoort hebbende, het niet moogelijk was, dat zy de zelve konde beminnen: en hoe zoude zy hebben konnen beminnen de Dochter van een Byzit, (want daar voor hieldt zy haare Moeder) die door haare onbeschaamtheit, den Koning haaren Vader zulken afkeer van de Koninginne haare Moeder ingeboezemt hadt, dat hy haar van den Throon verstiet, om de Moeder van deeze in haare plaats daar op te zetten? Hoe konde zy ELIZABETH aanzien, zonder haar bloed in haar aders te voelen zieden, en haar herte vol spijt door het herdenken aan die heerszuchtige Vrouw, welke oozaak was geweest dat haar moeder bedroeft, veracht, en

I. Reeden van dien.

versmaadt was, en zoo ongelukkig moest sterven, niet zoo zeer door den wreeden aardt van Koning *Hendrik* haaren Gemaal, als door de betooveringen van die Vrouw, welke die Vorst niet hadt konnen weederstaan? Hoe zoude een Koningine als *Maria*, die van de grootste Monarchen der wereldt afkomstig was, hebben konnen dulden, dat zy Suster zoude genoemt worden van de Dochter van een Vrouw, die niet alleen alle moogelijk ongelijk aan haar Moeder hadt gedaan; maar die haar leeven door Beuls handen, om de misdaadt van overspel hadt verlooren? Wanneer men zijne gedagten hier over laat gaan, moet men nootzaakelijk bekennen, dat *Maria* Elizabeth niet beminnen konde: ten minsten zeedert dat zy Koninginne was, en dat het Parlement het huwelijk van Koning *Hendrik* den VIII. met haar Moeder wettig hadt verklaart. Het was zelfs eene groote ingetoogentheit van haar, dat zy zich op geen andere wijze wrook.

II. Reeden. De tweede reeden haar 'er afkeerigheit van Princesse Elizabeth, wierdt genoomen van den Godtsdienst. Het was de Koninginne niet onbekent, dat haare Suster niet alleen een schrik voor den Roomzen Godtsdienst hadt, hoe veel gematigtheit dat zy ook liet blijken; maar dat zy zelf geholpen hadt, om haar strikken tot haar verderf te spannen, behalven dat zy dat dubbeldt harte, en de geduurige veinzery, door welke zy in schijn wel met beide de partijen leefde, niet verdraagen konde. De Koninginne dan besloten hebbende de nieuwe *Reformatie* uit te roeijen, en het Pausdom

dom te herstellen, oordeelde verplicht te zijn, alle hinderpaalen wech te neemen, die teegen haar voorneemen gekant mochten zijn, en om dat 'er geen grooter konde weezen als die waaren, de welke van de zijde van die Princesse voortquaamen. 't Is waar dat ELIZABETH zoo veel verstandt, zoo veele schoone hoedaanigheeden, en zulke aangenaame manieren hadt, dat zy zich veel eer van al de wereldt deedt aanbidden, als beminnen; en dat de voornaamste van d'een en d'andere Kunne yverden om hun Hof by haar te maaken. Derhalven stondt het te duchten, dat een Princesse, zoo bemint, en in 't algemeen zoo geächt, bequaam mogt weezen om de Luiden aan den herformden Godtsdienst vast te houden, en den voortgang van den Katholijken Godtsdienst te beletten. Koninginne *Maria* geloofde derhalven dat zy haar moest onderdrukken, en haar zoo versmaadt maaken, dat niemant meer werk van haar maakte, en dat de Protestanten hunne hoop niet meer mogten stellen op een Dochter, die alleen geen kredijt noch gezag hadt; maar die geen andere hoedaanigheit meer hadt, als de Dochter van een eerlooze Moeder te weezen. 't Was op die wijze dat de Koninginne gestaadig van Princesse ELIZABETH sprak.

Maar de voornaamste reeden van haar afkeerigheit van haar Suster was, naar men zegt, eene Jalouzi, spruitende uit de liefde die de Koninginne langen tijdt gehadt hadt voor *Eduward de Kourtenay* Graave van Devon, die een Heer van hooge qualiteit, van goede III. Reden.

goede gedaante, en zoo wel gemaakt van perzoon was, als eenig Man weezen konde: Dat bleek te meer, om dat zy zoo ras niet op den Throon was geklommen, of zy verloste hem uit den Tour, waar in hem Koning *Edward*, en de Hertog van *Northumberland*, die hem niet beminden, hadden laaten zetten, verleende hem zijne vryheit, en herstelde hem in alle des zelfs eer, ampten, en waardigheeden, die de Graaf van *Sterny* zijn Vader bezeeten hadt, en waar van men hem te gelijk met zijn leeven berooft hadt. Wanneer men de Koninginne zoo driftig zag, om haar geneegentheit voor den Graaf te betuigen, twijfelde men niet meer, of zy hadt besllooten hem te trouwen, en dat zy hem zulks door eenige andere teekenen van vriendschap te verstaan hadt gegeeven. Maar hoe meer dat de Koninginne hem teekenen van haar geneegentheit gaf, hoe meer dat de Graaf haar zijn onverschilligheit liet blijken. Wanneer zy die versmaading bespeurde, was zy daar over zoo gebelgt, dat zy besloot hem daar van berouw te doen krijgen, 't geen zy kort daar naa deedt, gelijk wy verhaalen zullen. Men schreef die koelheit van den Graaf aan twee zaaken toe. Deels om dat hy geloofde, dat Koninginne *Maria* zich niet lang op den Throon zoude konnen staande houden; vermits zy by de gantsche partije van de *Reformatie* gehaat was, en alzoo die partije machtiger als d'andere was geworden, konde hy de Koninginne niet zien arbeiden om het Pausdom te herstellen, zonder dat 'er wanorderen oprijzen

zen zouden, die haar zouden doen verlooren gaan. Maar de voornaamste reeden van de onverschilligheit van den Graaf ontrent de Koninginne, was, d'overgroote liefde die hy voor Princesse ELIZABETH hadt. De Koninginne hadt in der daadt gansch geen bevalligheeden, en zy was al te oudt voor een Heer van dertig jaaren, gelijk die Graaf, wiens Moeder zy zoude konnen geweest hebben; in plaatze dat ELIZABETH veel jonger en zeer schoon was; en manieren hadt die bequaam waaren het herte van alle de geene die haar zagen te trekken: ook zoo was 'er de Graaf, wiens geneegentheit geheelijk tot de vermaakelijkheeden des huwelijks helden; zoo zeer op verlieft, dat hy haar voor alle de Kroonen van de wereldt gekoozen zoude hebben; en dat hy niet besluiten konde om een enkeldt opslag van een oog aan Koninginne *Maria* te geeven; noch een oogenblik uitvinden, om te bedenken, dat zulken gedrag tot zijn onvermijdelijk verderf strekte. Ondertusschen onderhielden de Graaf en de Princesse malkander dikmaal met Brieven. Men onderschepte verscheide van de zelve, die men in 't Engels liet drukken, waar onder de twee volgende waaren.

HEER GRAAF:

Brief van *Elizabeth* aan den Graaf van *Devonshire*.

IK twijfele niet of gy bemint my, maar ik vreeze dat die liefde u naadeelig zal zijn; en dat is ook 't geen my verbint om de geneegenheit, die ik voor u heb, en die my weinig hoop geeft, verborgen te houden; maar ik weet dat een edel-

moedig herte, gelijk het uwe is, tot vermoedens toe weet te beminnen, en dat de jalouzije nieuwe aanlokzels tot liefde geeft. Ik ben verzeekert, dat, wanneer gy bedenkt in wat gevaar gy u zelven stelt, van eene Kroon, of ten minsten een groot gezag in het Koningrijk te zullen verliezen, om dat gy de geneegenheit en de liefde die de Koninginne tot u heeft, niet beantwoorden wilt, en om te willen volgen 't geen een minnedrift u ingeeft voor iemandt, die wenschen zoude, dat haare macht en geluk zoo groot was als haar erkentenis tot u is, om u aldus gelukkig te konnen maaken. Ik ben, zeg ik, verzeekert, dat, wanneer gy uwe gedachten over uwe eige belangen zult laaten gaan, dat gy u zoo verre van my zult verwyderen, als ik wel wenste dicht te by u te zijn, en 't welk ik in der daadt ben, door de byzondere achting die ik voor uwe groote hoedaanigheeden hebbe. Aangezien waarde Graaf, dat de liefde dikmaals de reeden verblindt, en datze gemeenlijk de geenen die haar volgen in eene kuil van rampen stort, en daar naa wech vliedt, en hen laat woelen om daar zy best konnen weeder uit te geraaken. Neem een weinig opmerking op mijne waarschouwingen, die alleen voortkoomen uit een herte 't welk niet anders als u voordeel zoekt, vermits het zeeker is, dat ik mijn zelver liever van alles zoude berooven, als eenig naadeel aan uwe zaaken toe brengen. Doe my de gunst van te gelooven, dat ik u meer beminne als gy my bemindt, en dat ik u met ongedult verwachte, om u mondeling te zeggen 't geen de voorzichtigheit niet toelaat te schrijven.

ELIZABETH.

ANTWOORDT.

MEVROUWE:

IK *wenste twee harten te hebben, om 'er een aan uwen goede raadt over te geeven. Maar vermits ik 'er niet meer als een heb, 't welk geschikt is om mijn gelukkig te maaken door de geneegentheit die ik voor u hebbe, zoude het my de doodt aandoen, indien ik wilde het zelve voor iemandt anders doen leeven. Ik bid u, mijn waarde Princesse, verzeekert te willen zijn, dat 'er noch geluk, noch Kroon is, die de liefde welke ik tot u hebbe, eenigzints zoude konnen doen wankelen; noch dat 'er eenige dwang of geweldt ter wereldt is, 't welk machtig zoude konnen zijn, om uit mijn herte te wisschen het besluit 't welk ik genoomen hebbe om u het zelve op te offeren. Ik weet dat het in my een groote vermeetelheit is, dat ik zonder verdienste derf trachten naar het grootste geluk des wereldts, 't welk is, de schoonste en de waardigste Princesse van 't Geheelal te beminnen. Ik verheug my echter,* Mevrouwe, *door dien ik bespeur dat gy weet, dat de liefde blindt is, vermits zulks my doet hoopen, dat gy de vermeetelheit van een hert, 't geen niet kan beminnen als een voorwerp, 't welk Kroonen en Koningrijken verdiendt, zoo vreemt niet zult vinden. Ik vleije mijn geneegentheit zeer aangenaamlijk, met onophoudelijk aan uwe verdiensten te gedenken, en ik onderstutte mijne hoop, met mijn zelven hoe langer hoe meer t'overtuigen, dat ik onmachtig ben iemandt anders als u te beminnen, als*

Antwoordt van den Graaf aan *Elizabeth.*

besloten hebbende geen ander geluk in de wereldt te wenschen, als 't geen my van uwentweegen overkoomen zal. Vergeef my, zoo het u gelieft, de overgroote vryheit welke ik neem, ik die niet zoude konnen leeven zonder u te beminnen, noch niet konnen sterven dan uw getrouwe Dienaar.

KOURTENAY.

Verscheide voorslaagen van huwelijken aan Koninginne *Maria*.

Ondertusschen de reets hooge ouderdom van de Koninginne, van ontrent zes-en-dertig jaaren, en de rampen daar het Koningrijk meede gedreigt wierdt, zoo zy zonder kinderen quam te sterven, verplichten het Parlement, om *Maria* sterk tot huwelijken aan te dringen, en de Katholijken noch veel meer als iemandt, welke hebben wilden, dat zy met *Philippus* den II., eenigste Zoon van Keizer *Karel* den V. zoude trouwen. Maar de Koninginne dacht geen ander te trouwen als de Graaf van *Devon*, die haar Bloedmaag van Vaders en Moeders zijde was, en alle hoedaanigheeden hadt, niet alleen die een Man beminnelijk maakten, maar die hem een van de grootste Koningen der wereldt konde maaken. Maar ziende dat hy haar geneegentheit niet beantwoorde, wist zy niet wat zy op de aandringingen, die men aan haar om te trouwen deedt, antwoorden zoude. Men sloeg haar ook den *Kardinaal Polus* voor, en veele reedenen scheenen haar daar toe aan te zetten. De verdienste van dien *Prelaat*, zijne overgroote wijsheit, de gemaatigtheit van zijn gemoedt, bloedverwantschap die tusschen hen

was,

was, en een bynaa gemeene opvoeding onder d'opzicht van de Gravinne *Margareta*, welke de Koninginne *Maria* opgevoedt hadt. Maar hy was in der daadt voor haar een weinig te oudt, vermits hy al drie-en-vijftig jaaren bereikt hadt; doch dit was alleen het grootste beletzel niet. Eindelijk het scheen dat hy meer recht tot de Koninginne hadt als alle andere die naar haar huwelijk stonden. De Paus, die dat huwelijk wenste, maakte hem Kardinaal *à latere*, en zondt hem ten eersten naar Londen. Maar de Spanjaarts die haar Koning aan *Maria* uitrouwen wilden, vonden het middel uit, om hem in Vlaanderen onder verscheide voorwendzels op te houden, tot dat het huwelijk 't welk zy wensten gesloo-ten was.

In het begin van Januari des jaars 1554. quam de Graaf van *Egmont*, Gezant van Keizer *Karel* den V. met drie andere Heeren vergezelschapt zijnde, tot Londen, alwaar zy van de Koninginne ongemeene eerbewijzingen ontfingen. Het Volk hadt reets over dat huwelijk gemort, tot zelfs dreigementen te doen, zoo het zijn voortgang hadt. Maar het misnoegen wierdt noch veel grooter, wanneer men de Gezanten gekoomen zag om het *Contract* te sluiten; vermits de gansche Protestantze partije door dat huwelijk meende bedurven te weezen, 't welk eenigen oproer deed duchten. Niet te min alhoewel het getal der Protestanten vry grooter als dat van de Katholijken in het Koningrijk was, liet echter dat van de Katholijken, ('t welk het groot-

Die met *Philippus* de II. Koning van Spanjen trouwt.

fte in den Raadt was) niet naa de zaak over te haalen, en het volgende *Contract* te doen sluiten.

Huwelijks artijkelen. *Dat de regeering van het Rijk, en de vergeeving der ampten en* Beneficien, *geheelijk in handen van de Koninginne zouden verblijven. Dat alhoewel* Philippus *de hoedaanigheit van Koning van Engeland moest voeren, en dat zijn naam tegelijk met die van de Koninginne op de munten, op de zeegels, en in de publijke* actens *moest worden gestelt; dat echter de bloote teikening van de Koninginne, zonder die van haar Gemaal, zoo veel kracht als van haar beide te zaamen zoude hebben. Dat geen Spanjaart in den Raadt, noch in eenig ander ampt van het Koningrijk zoude worden geplaatst, Dat 'er niets, noch in de wetten en* cosstumen, *noch in de taal van de Vierschaaren der* Justitie *verandert zoude worden. Dat de Koninginne niet uit het Koningrijk als met haar eigen toestemming zoude vertrekken. Dat de kinderen die uit dat huwelijk zouden moogen gebooren worden, niet aangezet noch gedwongen zouden worden om uit Engeland te vertrekken, zonder uitdrukkelijk verlof van den Adel. Dat de Koning eerst koomende te overlijden, aan de Koninginne zestig duizent ponden sterlings huwelijks-goedt zoude werden gegeeven, welke genoomen zoude worden, veertig duizent ponden van het Koningrijk van Arragon, en het overige op Vlaanderen. Dat de kinderen die uit dat huwelijk zouden gebooren worden, elk naar haaren rang in alle de Staaten van de Koninginne, en booven dien in die*

van

van Bourgogne en van de Neederlanden, *zouden opvolgen*. *Dat de Aarts-Hertog* Karel, *d'eenigste Zoon van* Philippus, *koomende te overlijden*, *de kinderen van* Philippus *en van* Maria, *Erfgenaamen van den Vader en van de Moeder zouden weezen*. *Dat zoo 'er niet als Dochters uit dat huwelijk quaamen gebooren te worden*, *de zelve echter in de Koningrijken van Engeland en van Yrland*, *en de Landen die daar aan hooren*, *en zelfs ook in de Neederlanden zouden opvolgen*: *onder voorwaarde*, *dat zy met de goedkeuring en toestemming van den Aarts-Hertog* Karel, *Zoone van* Philippus, *zouden koomen te trouwen*, *of dat anders aan de zelve een huwelijks gaave naar haar hoedaanigheit zoude werden gegeeven*. *Dat Koning* Philippus *zoo lang als hy in Engeland zoude zijn*, *geen andere Bedienden als Engelzen*, *of Luiden die genaturalizeerde Engelsen waaren*, *zoude moogen hebben*. *Dat hy noch goudt*, *noch zilver*, *noch gesteentens*, *noch iets anders dat tot de Kroon behoort*, *zoude mogen vervreemden noch vervoeren*. *Eindelijk dat zoo de Koninginne zonder kinderen quam te sterven*, *Koning* Philippus *van dat oogenblik af geen zoorte van vordering op het Koningrijk van Engeland*, *noch op d'andere Landen van des zelfs aankleeve zoude konnen hebben*.

Wanneer de *Gereformeerden* dat *Contract*, en de toebereidzels die men tot dat huwelijk maakte, zaagen (wel bemerkende dat zy onder de Spaanse tyrannije, en onder het wreede Jok van de *Inquisitie* zouden vervallen) beraatslaagden ze om de waapenen op te nee- Zaamenzweering teegen de Koninginne.

men, en zich daar van te bevrijden. De Hoofden van die Partije waaren, de Hertog van *Suffolk*, de Ridders *Wiat* en *Karrew*. d'Eerste nam op zich om de Provintien die in het herte van het Koningrijk waaren, de waapenen te doen aanneemen. De tweede geloofde een considerabele partije in de Provintie van Kent te hebben. En de derde hadt belooft die van Kornwal te zullen doen opstaan. De zaak was heel wel aangeleit; maar zy wierdt quaalijk uitgevoert: of ten minsten de goede raadt, of liever het goedt geluk van de Koninginne wilde, dat die zaamenzweering, die het Koningrijk scheen te zullen verderven, niet anders als een vuur van stroo was; 't welk niet anders als een doodelijke uitwerking te weege bracht; ten opzichte van de geenen die de zelve gemaakt hadden, vermits zy aan meer als twee hondert perzoonen die schuldig of ongelukkig waaren, het leeven door Beuls handen deedt verliezen; onder welke verscheide Luiden van rang waaren, *Wiat* daar onder zelfs meede begreepen zijnde: Behalven dat men de gevangenissen vervulde met onschuldigen, die men op het minste vermoeden vast zette. Op zoodaanige wijze maakte de Koninginne zich geducht, zelfs al eer dat zy Koning *Philippus* getrouwt hadt.

Doodtstraffen. Daar zijn Schrijvers die geschreeven hebben, dat die opstandt zonder uitstorting van bloed bevreedigt wierdt. 't Is waar dat de Hoofden van den zelven de vlucht naamen, wanneer zy zich verlaaten zaagen, onder de

welke *Karrew* was; d'andere wierden gevangen genoomen, en vast gezet; en dat de Koninginne zich als doen te vreede hieldt, dat zes hondert perzoonen met den strop om den hals haar op hunne kniën in het Leeger daar zy was, om vergiffenisse quaamen bidden, 't welk gedaan wierdt op den zesden Februari, juist een maandt naa dat die opstandt begonnen was. Maar zoo ras als zy de Luiden ontwaapent, en elk weeder t'huis zag, beval zy dat men aan alle die gevangen zaaten hun proces zoude maaken, en dat men *informatie* zoude neemen teegen alle de geene die verdagt waaren van deel in den opstandt gehadt te hebben, in voegen dat men de gevangenissen te gelijk met onschuldigen en met schuldigen vervulde. Den twaalfden der zelver maandt liet men *Johanna Gray*, die weinig daagen te vooren gekroont was, en den Graave van *Guilford* haare Man onthoofden; de Koninginne wierdt in den Tour, en de Graaf op de oopenbaare Plaats gerecht. Op den zeeventienden onderging de Hertog van *Suffolk*, de Vader van de rampspoedige *Johanna*, zoo bemindt van het Volk als hy was, het zelfde lot: Hy wierdt weinig beklaagt, vermits men geloofde, dat hy d'oorzaak van de weederwaardigheit zijn 'er Dochter was. Kort om, in den tijdt van zes daagen liet men acht-en-tachtig perzoonen van de alderschuldigste of alderongelukkigste ophangen. *Wiat* wierdt tot Rochester gehangen, en andere op andere Plaatzen, ten minsten ten getalle van twee hondert toe.

Elizabeth en *Devonshire* worden verdagt gehouden.

De Princesse ELIZABETH, en de Graaf van *Devon*, wien andere Marquis van Exceter noemen, wierden in dat Treurspel bedraait. De Graaf wierdt in den Tour gezet, en de Princesse op een andere plaats twee dagen daar naar vast gehouden. De *Protestantze* Schrijvers die Princesse ELIZABETH voor een Perzoon zonder gebreeken, of voor een Engel die van den hemel needergedaalt was, willen doen doorgaan, zeggen, dat Koninginne *Maria* zulk een afkeer teegen haar opgenoomen hadt, zeedert dat zy de zelve voor Bastaard, en het huwelijk van haaren Vader met *Katharina van Arragon* voor wettig hadt doen verklaaren, dat zy niet als geleegentheeden zocht om haar te doen omkoomen. Haar afkeer wierdt noch grooter door de weigering welke die Princesse deedt, om zich tot de Roomze Kerk te begeeven. Maar de jalouzije die zich daar onder vermengde, was inder waarheit de grootste oorzaak van den afkeer van *Maria* teegen haare Suster; zy kon niet verdraagen, dat de Graaf de vriendtschap van een Koninginne versmaade, om zich aan ELIZABETH, die noch hoedaanigheit, noch rang meer in het Koningrijk hadt, over te geeven. Om haare drift te voldoen, wilde zy deezen Minnaar en Minnares van een scheiden. Zy beval mitsdien aan de Princesse, dat zy zich op het Kasteel van Ashriedge, drie dagreizen van Londen zoude begeeven, alwaar *Kourtenay* de zelve zoo dikmaals niet zoude konnen zien, alzoo zijne ampten hem verbonden om gestaadig aan 't Hof te zijn. Maar be-

bespeurt hebbende dat die voorhoede onnut was, dat zy daarom niet naalieten aan malkander te schrijven, en door middel van haare Huisgenooten elkander tijdingen te laaten toekoomen, en zelfs dat de Graaf haar somwijlen te post ging bezoeken, besloot zy zich op een andere wijze te wreeken. 't Viel haar niet swaar om 'er geleegentheit toe te vinden, in de geruchten die der zelver Vijanden uitstrooiden, dat zy deel in de t'zaamenswering daar wy van gewaagen, gehadt hadden.

Hoe dat het ook zy, de Protestantse Schrijvers zeggen al t'zaamen, dat het een uitwerkig van de jalouzije der Koninginne was, die hen zonder reeden verdagt wilde maaken. 't Is waar dat ik op een tijdt met den Graave van *Anglesey*, een van de vierigste yveraars voor Princesse Elizabeth, (die hy *d'onsterfselijke Heldinne* noemde) in gesprek zijnde, hy de volgende reedenen teegen my voerde. Men geloofde dat de zelve schuldig was.

Mijn Heer Leti, *ik zal teegen u in vryheit zeggen, 't geen ik niet gaarne zoude hebben dat gy in de Historie schrijven zoudt. 't Is waar dat 'er vriendtschap tusschen Princesse* Elizabeth *en* Kourtenay *was. 't Is wijders ook waar dat Koninginne* Maria *daar van zoo jalours was, dat zy d'een en d'ander zeer quaalijk handelde. En men moet het niet vreemdt vinden, dat de spijt dat zy zich zoo versmaadt zach, haar vervoert heeft, geleegentheit te zoeken om zich daar over te wreeken, die haar nooit schoon 'er dan ter dier tijdt voorquam. De Graaf wierdt van al de wereldt zoo bemint en geacht, dat men gemeenelijk zeide, dat hy d'eenigste*

nigste Man in het Koningrijk was die waardig was te regeeren. De Princesse gedroeg zich zoodaanig teegen alle zoort van Luiden, dat de Katholijken, zoo zy de zelve niet beminden, ten minsten haar niet haatten, en dat de Protestanten haar in zulke eere hielden, dat zy haar voor de geene aanzaagen, die t'eeniger tijdt de sterkste stut van de Reformatie *zoude zijn. Ik geloof niet dat die twee perzoonen eene Koningin hebben konnen beminnen, die een haat voor haar hadt, die zy niet verborg. Derhalvan zoud het wel konnen weezen, dat zy eenig deel in de t'zaamenzweering gehadt hebben, op hoope, dat zoo de Koninginne van den Throon gezet wierdt, de Kroon dan op de Princesse zoude koomen. Men zeit zelfs, dat zy malkander trouwbeloften gegeeven hadden, en dat de Graaf zich verbonden hadt om de Provintie van Kornwal te doen opstaan, op dat* Elizabeth *Koninginne mocht worden, en dat hy haar dan trouwen zoude. Maar zy gedroegen zich zoo behendig, en zy naamen hunne maatreegels zoo wel, dat men teegen hen niet als ongegronde gissingen en vermoedens konde vinden. Ik geloof ook dat het huwelijk van de Koninginne haare wraake een weinig gematigt hebbende, zy alle moogelijke onderzoek niet doen liet.*

Devonshire wordt gevangen gezet, en des selfs defensien.

Het zy zoo het wil, de Graaf wierdt op d'eerste ondervraaging van *Wiat*, die hem en de Princesse onder de meedeplichtigen noemde, gevangen gezet. Hy wierdt van den *Procureur Fiscaal* beschuldigt, *dat hy deel in de t'zaamenzweering hadt gehadt, en dat hy Koninginne* Maria *van den Throon hadt willen* jaa-

jaagen, om Princesse Elizabeth *daar op in haar plaats te zetten; waar aan hy trouwbelofte gegeeven hadt.* Hy ontkende alle die feiten, en deedt zijn onschuldigheit, en die van Elizabeth klaar blijken. Daar viel zelfs ter dier tijdt een zaak voor, die grootelijks strekte om hem te rechtvaardigen. Dat is, dat'er op het oogenblik als hy voor zijne Rechters was, brieven van *Wiat* quaamen, waar in hy met traanen weederriep de beschuldigingen die hy teegen de Princesse en den Graaf gedaan hadt, wanneer men hem ter doodtstraffe leide, roepende Godt tot getuige van hunne onnoozelheit. Maar de Kancelier *Gardiner*, welke vreesde dat als de Koninginne zonder kinderen quam te sterven, de Princesse, die hy voor een Vijandinne van de Roomse Godsdienst, en voor de zijne in 't byzonder aanzag, aan de Kroon zoude konnen geraaken, en weetende dat de Graaf ook zijn geslaage Vijandt was, wilde op de verklaaring van *Wiat* geen acht neemen, zeggende dat men geen geloof moest geeven aan 't geen onder de galg gezeit wierdt, in voegen dat men den Graaf onder een veilige wacht naar het Kasteel van Fodernguy bracht, met last om niemant by hem te laaten koomen, noch aan niemant wie het ook waare te laaten schrijven, als in teegenwoordigheit van zijne wachten.

Elizabeth wordt beschuldigt, en gevangen gezet.

Wat Elizabeth aanbelangde, de Koninginne hadt naauwelijks de belijdenis van *Wiat* verstaan, of zy zond den Baron *Hasting*, en de Ridders *Kornwall* en *Sotbuvell* af, om aan

aan de Princesse bevel te brengen, van aanstonts naar Londen te koomen; de zelve waaren gelast haar met twintig Gardens, die men haar meede gegeeven hadt, te vergezelschappen. Toen kon zy niet twijfelen, of daar waaren zwaare *informatien* tot haaren laste. De Princesse lag ziek te bedde, wanneer men haar dat bevel bracht; maar zonder dat men acht op haar ziekte nam, volvoerden zy hunnen last met zoo veel gestrengheit, dat zy haar gestaadig in 't oog hielden. Alle de zachtigheit die men voor haar gebruikte, was, dat menze met kleine dagreizen voortgeleide. Men bracht haar recht naar Withall. Zy verzocht sterk de Koninginne te moogen spreeken; maar men zeide teegen haar, *dat zy haar eerst moest zuiveren van de beschuldiging die men haar te laste leide, dat zy deel in de laatste t'zaamenzweering hadt gehadt*. Den vierden Maart gaf men haar een vertrek op Withall tot haar gevangenis, waar in zy zoo naauw bewaart wierdt, dat men haar niet toeliet iemant te moogen spreeken. Ondertusschen noemde men twintig Rechters, om haare zaak t'onderzoeken, waar van de Kancelier *Gardiner* de Voorzitter was. Op den twaalfden ging men de zelve in haar Kaamer ondervraagen. De Princesse ontkende alle de beschuldigingen, en beweerde standtvastelijk, dat zy valschelijk beschuldigt was, en dat zy nooit deel noch kennisse van het bestaan van *Wiat*, en van *Karew* gehadt hadt. Men voer op den zestienden voort in haar t'ondervraagen, men zeide om haar te verstrikken, dat de Marquis van

van *Kourtenay* zijn schuldt bekent, en dat hy zijn toevlucht tot de goedertierentheit van de Koninginne genoomen hadt. Maar de Princesse die den Graaf beeter kende, bleef by het ontkennen, en zeide, *dat zy niet geloofde, dat de Graaf machtig was om ooit iets teegen het Rijk of de Koninginne t'onderneemen, en noch minder, dat hy eene zaak bekent zoude hebben, waar aan hy niet schuldig konde zijn.*

Ten zelven dage bracht men haar op bevel van de Koninginne in den Tour, tot dat men de zaaken te beeter zoude konnen ontdekken. Men hadt de gestrengheit van haar door die Poort in te doen gaan, door welke men alleenlijk de schuldigen aan gequetste Majesteit in brengt. De Princesse daar over vertoornt zijnde, klaagde desweegen teegen haar wachten, zeggende, *dat zy niet gelooven konde, dat zulks uit last van de Koninginne geschiede, die van natuure al te goedertieren was, om te dulden, dat men die smaadt aan een perzoon als zy was, doen zoude, en dat buiten twijfel de quaadtaardigheit van eenige Staatsdienaars, die haar Vijanden waaren, die last gegeeven hadt. Dat zy onschuldig zijnde, en de Rechters gansch geen bewijs teegen haar hebbende, het een onrechtvaardigheit, en een oopenbaare dwinglandije was, dat men haar op die wijze daar in deedt gaan.* Men nam haar alle haare Huisgenooten af, en men verleende haar alleen drie Mans- en drie Vrouwsperzoonen om haar te dienen, Luiden die altemaal de Koninginne zeer toegedaan, en d'allerbitterste Papisten waaren, zonder dat men haar toeliet met iemandt

Wordt in den Tour gebragt.

mandt anders als met de zelve te spreeken. Den Ridder *Gage* Lieutenant van den Tour, handelde haar met alle moogelijke strengheit, haar niet toelaatende buiten de twee kaamers die men haar verleent hadt, te gaan, noch in de galderijen en andere plaatzen van den Tour te gaan wandelen, het welk men d'aldergrootste misdaadigers, zelfs wanneerze overtuigt, en Luiden van rang zijn, vergunde. Hy liet haar geen eeten brengen als van de onbeschofte Hellebardiers van den Tour. Maar alle de geene die de Princesse zoo quaalijk handelden, hadden haast reeden om 'er berouw van te hebben, en betaalden alle hunne schuldt met den doodt, toen het geluk en de gerechtigheit haar op den Throon verheeven hadde.

Men verleent haar eenige genaade.

ELIZABETH verdroeg dat quaade onthaal zeeventien dagen lang geduldiglijk: tot dat *Mylord Chandois*, die zeer veel vermoogen in de regeering, en noch meer op het gemoedt van de Koninginne hadt, met meedodoogen bewoogen zijnde, voor haar sprak: Hy verkreeg, dat men haar in het Vertrek, waar in de Koninginne als zy in den Tour komt haar verblijf houdt, zoude zetten, en de vergunning om in de galderijen, en op de bloote platten te gaan wandelen, behoudens dat zulks zoude geschieden in de teegenwoordigheit van den Konstaapel, van den Lieutenant van den Tour, en van de drie Vrouwen die men haar toegevoegt hadt om haar te dienen, en dat de vensters van de plaatzen daar zy verby gaan zoude, zoo wel

als

:s die van de kaamer, die toegang met d'an-
ere hadden, geslooten zouden weezen.
ort daar aan verkreeg zy door de voorspraa-
e van den zelven Lord, de vergunning om
ı den Tuin van den Tour te moogen wan-
elen, mits dat alle de vensters die buiten
en Tour zagen, geduurende dat zy daar
zoude weezen, geslooten waaren. Niet
min oeffende men gestaadig alle moo-
elijke gestrengheit teegen haar. Het min-
e ding gaf vermoeden aan haare wachten,
ot zoo verre toe, dat op een tijdt een kindt
ın vier jaaren tot haar genaadert zijnde,
n haar een ruikertje bloemen te geeven,
r het zelve niet alleen de Princesse uit de
ınden rukten; geloovende dat daar eenig
eschrift in verborgen was; maar zy mis-
ındelden ook het kindt, en joegen den Va-
er met duizent dreigementen en onbeschoft-
eeden wech.

Ondertusschen de meededoogentheit, en meedelijden 't welk de Ridder *Chandois* ouverneur van den Tour, aan de Princes- betoonde, behaagde de Koninginne, noch n Kancelier, noch den Katholijken in 't al- meen niet, en vreezende dat hy haar mocht ıten ontsnappen, of haar toelaaten om rstandt met den Graaf te houden, nam en een besluit om haar van daar te neemen, haar den Ridder *Benefield*, Gouverneur n Woodstok, in handen te stellen, wer- ıarts men de zelve onder het geleide van Lords *Williams* en van *Benefield*, met een ede bende Krijgsvolk heen zondt. Die

Men brengt haar naar de Vesting Wood-stok.

laatste handelde de Princesse zoo beestachtig, dat zy geloofde dat men hem last gegeeven hadt, om haar om hals te helpen. Maar de Lord *Williams* ging heel anders te werk: want hy onthaalde haar treffelijk op een Landhuis, 't welk hy onderweegen hadt leggen, tot groote ongeneugte van *Benefield*, die betuigde dat hy daar over aan de Koninginne zoude klaagen. Eindelijk men handelde haar zoo quaalijk, dat verscheide Schrijvers verzeekeren, dat men drie Moordenaars naar Woodstok hadt afgezonden, om haar te dooden: Maar in de kaamer gekoomen zijnde, waarenze van het gelaat en schoonheit van de Princesse zoo verbaast geworden, dat zy zulks niet durfden bestaan, zeggende; *dat zy een perzoon van dat fatzoen niet zoude konnen vermoorden, zonder een schriftelijk bevel van de Koninginne daar toe te hebben.*

Parlement beroepen.

Koninginne *Maria* ziende het Koningrijk vreedtzaam, d'oproeringen gehangen, de voornaamste Hoofden der ketters (zoo noemde zy de zulke die den Roomze Godtsdienst niet beleeden) of doodt, of verweezen, of gevangen, en de Katholijken zeegepraalende, liet het Parlement in de maandt Maij vergaaderen. Men stelde twee voornaame zaaken daar in voor, haar huwelijk met Koning *Philippus*, en de herstelling van de Katholijke Godtsdienst. Het eerste ging zonder eenige zwaarigheit, en met eenpaarigheit van stemmen door; maar noopende de tweede, besloot de meerderheit van stemmen, haare Majesteit te verzoeken, zich te willen genoegen,

dat

dat men de zaaken in die staat liet blijven, waar in Koning *Eduward* haar Broeder de zelve gestelt hadt, zonder daar in iets te veranderen.

De Koninginne die met een blinde drift tegen de *Reformatie* op den Troon getreeden was, hieldt zonder aanmerkinge op 't geen'er van zoude konnen koomen, gansch geen gebruikelijkheeden in de *processen* die men den beschuldigden maakte. Alle Katholijken wierden vrygesprooken, hoe misdaadig ook, en de Protestanten gestaadig verweezen, hoe onschuldig zy ook waaren. Onder de Bisschoppen die het voorwerp van de vervolging van Koninginne *Maria* waaren, was die van Londen, Nicolaas Ridley genaamt, een van de voornaamste. Hy was een Man van groote verdiensten, en van een groote weetenschap, en die met veel yver aan de herforming van de Kerk gearbeidt hadt. Men maakte een aanvang met hem van zijn Bisdom te berooven, wijders zette men hem in een gat in den Tour, als of hy een Schelm waare geweest. Van daar bracht men hem naar Oxford, om hem over den Godtsdienst met de Hoog-Leeraars van die Universiteit te doen disputeeren, zonder dat men hem toeliet Boeken, of eenig behulp te moogen hebben om zich te verdeedigen. *d'Universiteit* verklaarde hem voor een Sectaris, en voor een Ketter, en als zoodaanig, gaf zy hem, op bevel van de Koninginne aan de Wereldtlijke macht over, welke zonder eenige gebruiklijkheit van *Proces*, hem verwees om leevendig verbrandt te worden, zonder dat men de Koninginne

Ridley Bisschop van Londen, wordt ter doodt verweezen, en verbrandt.

konde beweegen, om een zoo onrechtv
Vonnis te herroepen, wat reedenen da
haar ook voortbracht. Al het antwoo
zy gaf aan de geene die de zelve genaa
haar verzogten, was deze, *dat zy mo*
was, dat zy hem zoo halsterrig in zijn ke
vondt, en dat zy toestondt, dat hy, ee
hem in 't vuur wierp, gewörgt zoude wo

Koning *Philippus* komt in Engeland.

Ondertusschen Koning *Philippus* onv
dig zijnde om zijn huwelijk te voltre
verstaan hebbende dat alles in Eng
vreedtzaam was, en dat de twintig E
Scheepen, die hem met twintig andere S
ze Scheepen overvoeren moesten, geree
ren, ging op den tienden Juli in de Co
te scheep. Weinig dagen daar naa quan
't gezicht van de Haven van Hampto
waar hy het Koninglijk Schip van
vondt, 't welk verçiert was met al 't gee
rijke en prachtige Natie kostelijkst h
konde. De Koninginne had hem dat
moet gezonden, om hem in te neeme
van haarentweegen een hals-ketting
Ordre, ter waarde van vier duizent R
kroonen, of vier duizent ponden sterlin
brengen. *Philippus* tradt in de Have
Hampton te land, alwaar hy twaalf
voornaamste Beämpten der Kroon vond
hondert Edelluiden verzelt, die een g
toerusting van paarden en rosbaaren
't gansche Hof by zich hadden, en een
daar de Koning op zoude zitten, met ee
felijk gareel, dat op twaalf duizent p
sterlings geschat wierdt. Hy zette zich

P

Koning Philippus komt in Engeland.

›aardt, en reedt recht naar de Hooftkerk toe, vaar in hy het *Te Deum* liet zingen. Des anleren daags 's morgens zondt de Koning zijn Groot-kaamerling, *Louis Gomes de Sylva*, af, net twee Grandes van Spanjen verzelt, om e Koninginne van zijnentweegen te gaan beroeten, en haar een geschenk van gesteenen te brengen, dat op zeeventig duizent istoletten geschat wierdt. De Koninginne et de zelve op een klein taafeltje leggen, m de nieuwsgierigheit van de menschen te oldoen, en om de prachtige mildaadigheit : doen zien die haar Bruidegom ten haaren pzichte oeffende. Ten zelven dage at de oning voor d'eerstemaal in 't oopenbaar, leen van Engelzen bedient wordende, tot oot hertzeer van de Spanjaarts, die zich et konden trooften dat zy hunnen Koning de handen van een andere Natie zagen. och ik zal van de deftigheit van die bruift, noch van de kavalkades, feesten, en dere Koninglijke prachtigheeden, die men die geleegentheit zag, niet spreeken. Verits wy reets van de Kardinaal *Polus* gewag maakt hebben, en dat wy van hem hier naa ch meer gewaagen moeten, zal ik my gegen met alhier by te brengen eenige Brien die hy geschreeven heeft, en die aan hem schreeven zijn, veele byzondere dingen belzende, die men blijde zal weezen te moon weeten. d'Eerste is van hem aan de Karaal *Delmonte* van den volgenden inhoudt.

MIJN HEERE:

Brief van den Kardinaal *Polus* aan de Kardinaal *Delmonte*.

IK heb in mijnen laatsten aan u Eminentie rigt, de gelukkige aankomste van den d luchtigsten Vorst in Engeland, en hoe hy d naa op St. Jacobs dag by de Koninginne Winchester was, alwaar hun huwelijk met z veel destigheit gezeegent wierdt. Uwe E nentie zal daar omtrent zoo hy 't begeert, m byzonderheeden uit den Brenger dezes kon verstaan, aan wien ik my houde weegens 't geen dat ik u dien aangaande zoude kon zeggen, kussende ootmoedelijk u Eminent handen. Ormanetto *komt zoo aanstonts all aan met de* depesches, *die zijne Heiligheit, gens den yver die hy voor den dienst Godts, voor het welweezen van de Kerk in deeze wichtige zaak heeft, aan hem heeft gelie ter handt te stellen. Ik bidde u Eminentie, z Heiligheit daar voor te bedanken, hem ootm delijk mijnentweegen de voeten te kussen, hem te verzeekeren, dat ik hem by geleegenl alle noodige berichten zal geeven. Wijders k de* Ormanetto *niet beeter van passe koomen, ik hoope dat de zaaken naar het welbehaagen zijne Heiligheit, en op een voordeelige wi voor de Kerk, en voor den Godtsdienst slaa zullen. De tijdt laat my niet toe om u m daar van te schrijven. Ik kusse ootmoede u Eminentie's handen.*

De Kardinaal RENAUD POLUS.

Den 29. Juli 1554.

Vo

Volgt alhier de Bulle van Paus *Julius* de III. aan den Kardinaal *Polus*.

JULIUS *de* III. *Paus*. *Onze welgeliefde Zoone; salnit, en de Apostolische zeegen. Godt ons in het voorleede Jaar hebbende doen hoopen, dat wy het bloeijende Koningrijk van groot Brittannien weederom met de Katholijken Godtsdienst, door d'yver en Godtvruchtigheit van onze zeer waarde Dochter de Koninginne* Maria, *vereenigt zouden zien. Zoo hebben wy op het eenpaarig* advijs *en toestemming van onze eerwaardige Broederen, de Kardinaalen van de Roomze Kerk, besloten, om u in qualiteit van* Legaat *aan Koninginne* Maria *te zenden, met een volle macht om haar in deeze geleegentheit den raadt en bystandt die zy van de H: Stoel verhoopen kan, te geeven. Wy zien reedts door Godts genaade merkelijke vruchten van die bezending, waar in gy u met zeer veel yver en bequaamheit gequeeten hebt. De Koninginne zeedert onzen welgeliefden Zoone in* Jezu Christo, Philippus, *Prince van Spanjen, en Koning van Engeland getrouwt hebbende, zoo hebben wy noodig geacht u ampt verder uit te strekken, en u insgelijks onzen en des H: Stoels* Legaat *te maaken, met de zelfde beveelen en voorrechten by den Koning, die wy u te vooren by de Koninginne gegeeven hebben, te maaken; willende dat gy deszelfs functien t'effens by d'een en d'ander zult waarneemen. Wy hoopen van den Godtsdienst en van den yver des Konings, zoo wel als van de rijkdommen*

Bulle van Paus *Julius* aan *Polus*

van den Keizer zijnen Vader, overeenstemmende met de goede meiningen van de Koninginne, dat men haast alle hinderpaalen, die zich stellen teegen het weederbrengen van dat Koningrijk tot de Katholijke eendracht, zal zien verdwijnen. Wy laaten niet af van u in JESU CHRISTO *aan te maanen, om daar toe met allen yver en alle vlijt, waar toe gy bequaam zijt, t'arbeiden. Gegeeven tot Romen in St. Marcus, onder des Visschers Ring, den tienden Juli* 1554. *van ons Pausschap het vijfde, geteikent*

PAUL SADOLET CARPENTA.

Brief van ORMANETTO aan PRIULI.

MIJN HEERE:

Brief van Ormanetto aan Priuli. I*K ben deeze morgen in 't Leeger aangekoomen, alwaar ik dacht gehoor te krijgen by den Heer Bisschop van* Arras, *die gereedt tot zijn vertrek stondt; ik heb het onder Godts genaade ook gehadt. Ik ben van hem wel ontfangen, en heb een gunstig antwoordt bekoomen, naa dat ik hem alles te verstaan had gegeeven, 't geen gy my bevoolen hadt hem te zeggen. Hy heeft my geantwoordt, dat de Keizer de teegenwoordige zaaken van den Godtsdienst zeer ter herten nam. Dat hy niet gemangelt zoude hebben, om aan een zoo heilige onderneeming de handt te leenen, gelijk hy in alle diergelijke geleegentheeden gedaan heeft gehadt, en zoo als hy altijdt met gevaar van zijn eigen leeven doen zal. Maar dat zoo zoo veel d'omstandigheit van den tijdt aanging, ('t welk het eerste artijkel van mijne redeneering*

was)

was) *dat hem dacht, dat de zaaken een genoegzaam goedt begin hadden gehadt, doch dat hy zeedert de komste van den Koning in Engeland niet anders vernoomen hadt, als het vieren van het huwelijk; maar dat hy eer men verder ging geloofde, dat men zien moest, wat loop de zaaken van het Koningrijk zouden neemen, en dat, vermits hy reekenschap aan den Koning moest geeven (om welke reeden ik aan hem gezonden was) het nootzaakelijk was, dat ik my wat verder over twee zaaken verklaarde. I. Over den inhoudt van de volmacht die in deeze zaak verleent was, (alzoo 'er een groot onderscheit was, het oordeel over de zelve aan den Kardinaal te stellen, of de doorluchtige Vorsten daar van Rechters te maaken) en wijders over de middelen waar van gy u tot het vergelijk bedienen wilt: daar by voegende, dat het nootzaakelijk was geweest een Afschrift van de volmacht te zien. Wat den tijdt aanging, daar op antwoorde ik hem, dat het altoos tijdt was om aan een zaak t'arbeiden, waar in van de zaaligheit der zielen gehandelt wordt, en waar in men niet een oogenblik moet laaten verlooren gaan. Dat het ten anderen een zaake was van die natuur, dat men de zelve moest aanvangen, met een ieder aan te maanen tot het ombelzen der zelve, vermits het een ieders belang was zulks te doen, 't geen niemant beeter als de Heer Legaat uitvoeren konde, en dat alle tijden tot zulke zaaken bequaam waaren. Ik voegde daar zelf by, dat zijne Keizerlijke Majesteit de geleegentheit niet moest laaten verby gaan, om de bekeering van dat Koningrijk te volvoeren, eer de Prins zijn Zoon in Engeland quam, zoo hy*

daar d'eere van wilde hebben. Wat de volmacht aanging, daar op antwoorde ik hem, dat my dacht dat ik my genoeg verklaart hadt, wanneer ik hem gezeit hadt, dat het vergelyk aan uwe Eminentie gestelt was. En voor zoo veel de wyze aanging, dat daar ontrent noch niets besloten was, vermits het een zaak is, waar in de teegenwoordigheit veel vermag, en waar in men dikmaals schielyke besluiten moet neemen, naa dat men van verscheide omstandigheeden, die den staat der zaaken heel dikmaals veranderen, onderricht is. En voor zoo veel de andere punten aangaat, zal ik uwe Eminentie op myne weederkomste breeder kennisse geeven. Ondertusschen verblyve ik, &c.

Valencyn den laatsten Juli 1554.

NIKOLAI ORMANETTO.

Brief van Koning PHILIPPUS aan den Kardinaal POLUS.

Van Koning *Philippus* aan de Kardinaal *Polus.*

PHILIPPUS *by der graatie Godts, Koning van Engeland, van Vrankryk, en van deezer zyds Sicilien, van Jeruzalem, en van Yrland, Beschermer des geloofs, Prince van Spanjen, Ertz-Hertog van Oostenryk, Hertog van Bourgogne, van Milaan, en van Brabandt, Graave van Habsburg, van Vlaanderen, en van Tyrol, enz. aan onzen eerwaardigen Vader in* Jezu Christo, *en welgeliefden Vriendt. Wy zenden aanstondts naar den onverwinnelyken Keizer onzen Vader en Heere af, den Graave van* Hoorn, *Kapitein van onze Lyfwachten te paardt, en wy hebben den zelven bevel gegee-*

ven, om uwe Eminentie, wiens verstandt, deugdt, en Godtvruchtigheit ons altijdt ten hoogsten dierbaar geweest zijn, en weezen zullen, van onzentweegen te bezoeken en te groeten. Wy bidden u geloove te willen geeven aan al't geen de voornoemde Graaf van onzentweegen aan u zeggen zal, en van onzentweegen te verwachten alle diensten die wy machtig zullen zijn u te doen, gelijk gy byzonderlijker van hem verstaan zult. Ondertusschen bidden wy Godt, dat hy u in zijn heilige bewaaring wil neemen.

Tot Winton den vierden Augusti 1554.

PHILIPPUS REX.

Antwoordt van de Kardinaal POLUS aan Koning PHILIPPUS.

SIRE:

IK *verheugde my grootelijks wanneer ik door de oopenbaare geruchten, en door de Brieven van mijne Vrienden, de gelukkige aankomste van uwe Majesteit in Engeland, en zijn huwelijk met onze doorluchtige Koninginne, 't welk tot vreugde van de gansche Natie voltrokken is, verstond. Maar ik was noch veel meer verheugt, wanneer ik de Brief ontfing die uwe Majesteit my d'eere gedaan heeft te schrijven, en die de Heer Graave van* Hoorn *my op gisteren heeft toegezonden door den Heer van* St. Martin, *een van uwe Majesteits Officiers, en die ik belast hebbe deezen aan uwe Majesteit over te leeveren. Ik heb den Brief van uwe Majesteit vervult ge-* Van Polus aan de Koning.

von-

vonden met teekenen van die goedtheit en van die beleefthheit, die al de wereldt in uw Majesteit prijst als eene waare Koninklijke deugdt, die in u onder oneindige andere groote hoedaanigheeden uitblinkt. Ik bedanke uw Majesteit weegens die betuiging van zijne goedtwilligheit, waar meede de zelve my heeft gelieven te vereeren. Ik wensch hem nochmaals geluk met zijn huwelijk, ('t welk de voorzienigheit Godts buiten twijfel bestemt heeft, om Engeland zijn ruste weeder te geeven) afwachtende dat ik het van weegens de Paus meede zal moogen doen, volgens de beveelen die ik daar van ontfangen hebbe, tot vertroosting van de Kerk, en tot heil van het Koningrijk. Daar is my niets meer overig als uwe Majesteit te verzeekeren, dat ik alles zal doen, wat hy van my als Legaat, *en als onderdaan verwachten kan, en dat ik met vermaak de geleegentheeden zal omhelzen, in welke ik iets tot des zelfs glorie zal konnen toebrengen. Ik bidde Godt, dat hy uwe Majesteit, en de Koninginne uwe Gemalinne, langen tijdt wil behouden.*

In het Klooster van Diligam by Brussel, den zevenden Augusti 1554.

De Kardinaal Renaud Polus.

Brief van de Kard: Polus aan Soto.

Eerwaardigste Vader in Jezu Christo.

Van Polus aan Soto. *Ik heb uit uwe Brieven afgenoomen, wat reeden gy hebt om met den Profeet te zeggen,* Mijn herte is verheugt, ô mijn Godt! mijn herte

herte is verheugt. *En alhoewel ik gestaadig die goede meeningen in u gevonden hebbe, zeedert dat ik u gekent heb, hebt gy die nooit beeter laaten blijken als in uwen laatsten, dien ik ontfangen hebbe, en uit dien gy den* Keizer, *en* Don Alonzo de Anquillara, *ten mijnen voordeele, en om hem de zaake van* Jezus Christus *aan te beveelen, geschreeven hebt. Het blijkt volkoomen, dat u herte bereit is om de grootste lasten te draagen, wanneer het op d'eere Godts, en het nut van de Kerk aankomt. Ik heb my toen ik uwen Brief las, niet konnen onthouden van Godt in mijn zelven te prijzen, dat hy u een zoo goedt deel van de uitneemenste aller deugden, 't welk de liefde is, meede gedeilt heeft. Ik wensche maar alleen, dat gy de geleegentheeden moogt vinden, om dien uitneemenden moedt, welken Godt u verleent heeft, te laaten blijken. Ik hoop dat zulks gebeuren zal, wanneer Godt geeft dat ik naar Engeland gaan zal, om aldaar de functien van het Legaatschap, 't welk men my gegeeven heeft, waar te neemen. Ik verstaa uit de Brieven die gy my schrijft, hoe zeer gy zulks wenst, en hoe yverig gy daar aan arbeidt. Ik zal de zelve echter niet over geeven, dan wanneer ik oordeelen zal dat zulks noodig is, en ik hoop dat de zaak zonder de zelve wel gelukken zal. Ik zal uit het antwoordt op de Brieven die ik aan de Koning en de Koninginne geschreeven hebbe, verneemen, of mijn hoop wel gegrondt is geweest. Ik verwacht het zelve alle dagen, en ik zal 'er u bericht van geeven zoo draa als ik het ontfangen zal hebben. Vaar ondertusschen voort met u in den gebeede beezig te*

houden, 't welk alleen ons althans de deure moet oopenen, die de voorzichtigheit der Staatkundigen zoo langen tijdt toegesflooten heeft gehouden; maar daar is geen voorzichtigheit noch Staatkunde die teegen Godt bestaan kan; hy zal uwe sterkte weezen, wanneer gy hem aanroept.

Uit het Klooster van Diligam, den tweeden September 1554.

De Kardinaal RENAUD POLUS.

De Kardinaal *Polus* vertrekt naar Engeland

Wanneer Koning *Philippus* zich getrouwt zag, en dat hy niet meer te vreezen hadt dat de Kardinaal *Polus* hem eenig belet in zijne desseinen zoude konnen toebrengen. Besloot hy den Keizer zijnen Vader te verzoeken, om hem niet langer in Vlaanderen te houden. De Koning en Koninginne zonden derhalven *François Talbot*, Graaf van Schreuwbury, die een Heer van groot aanzien, en zeer yverig voor de Katholijke Godtsdienst was, naar Brussel, niet alleen om hem van haarentweegen te bezoeken, maar om hem te noopen om in Engeland te koomen, te vergezelschappen, en op de reis vry te houden. Maar de Kardinaal die men den tijdt van neegen maanden belet hadt in Engeland te koomen, om aldaar de functien van Legaat waar te neemen, en die zijn gedult om dat men hem zoo doorgestreeken, bykans door zoo een lang wachten verlooren hadt, wilde d'andere op hunne beurt ook doen wachten; in voegen, dat hoe meer men hem aandrong om te vertrekken, hoe meer nieuwe hinderpaalen hy uitvondt

om

om tijdt te winnen, dan onder het voorwendzel van brieven die hy van Romen verwachte, dan weeder dat hy zijn zaaken niet gereet hadt, en dan weeder om dat hy niet wel te passe was. Derhalven quam hy niet eer als in 't midden van November tot Douvres, alwaar men hem uit last van den Koning en de Koninginne de zelve intreede, en de zelve eere gaf, die men de Koning zelven gegeeven hadt, wanneer hy in Engeland quam. De Bisschop van Winchester en den Raadt quaamen hem aan de Poort van Londen ontfangen. De Koning van alle groote Heeren van het Koningrijk verzelt zijnde, ontfing hem aan de Poort van Withall, en de Koninginne aan de deur van de Zaal; men huisveste hem wijders in het treffelijkste vertrek van het Hof.

Zeedert het einde van de maandt November, hadt men de beveelen tot de beroeping van het Parlement laaten afgaan, wiens eerste zitting op den 3 Januari 1555. gehouden wierdt. De Koning en Koninginne quaamen 'er in perzoon: De Kardinaal Legaat lichte den Ban die Paus *Paulus* de III. teegen Engeland uitgeblixemt hadt. *Philippus* en *Maria* verklaarden, dat zy afstonden van den tijtel van hooft der Kerke, die niemant als den Paus toequam. De Legaat, en de Bisschop van Winchester spraaken zeer veel van de uitneementheit van de Roomze Kerk, en van het ongelijk 't welk het Koningrijk zich gedaan hadt, van een zoo goede Moeder, onder voorwendzel van *Reformatie* verzaakt te hebben. Men sprak eindelijk geduurende den gan-

1555. Het Parlement vergaadert.

schen tijdt dat het Parlement gehouden wierdt, niet als van d'uitroeijing der ketterije, en om een Gezantschap van gehoorzaamheit aan den nieuwen Paus *Julius* de III. te zenden. Men verkoos tot die bedieninge den Burggraaf van *Montague*, den Bisschop van *Ely*, en den Ridder *Edwward Vane* van weegen het Parlement. De Koninginne voegde by hunne *Commissie*, dat zy uit den naam van het Koningrijk den Paus alle gehoorzaamheit zouden bewijzen, en een bevel, om zijne Heiligheit van haarent weegen te verzoeken, om alle gunsten die de *Legaat* van Engeland toegestaan hadt, te willen bekrachtigen.

Princesse *Elizabeth* word heel naauw bewaart.

Ondertusschen klaagde Princesse ELIZABETH gestaadig aan *Benefield*, vermits men haar als de slechtste Vrouw van de wereldt handelde, alhoewel zy onschuldig was, en men gansch geen bewijs teegen haar vondt. Zy kon niet begrijpen waar het van daan quam, dat men haar zoo naauw geslooten hieldt, dat het haar zelfs niet geoorloft was eenen van haare Domestijken te moogen zien; dat men ook niet wilde toelaaten om aan de Koninginne haare Suster te schrijven. Het was haar grootste hertzeer, en met zoo veel te meer reeden, om dat zulks een genaade is die men aan den alderschuldigsten niet weigert. *Benefield* eindelijk moede zijnde geworden, dat hy zich gestaadig d'onrechtvaardigheit van zijnen handel hoorde verwijten; misschien ook door eenige knaaging van zijn geweeten overtuigt zijnde, gaf haar vryheit om aan de Koninginne

te moogen schrijven, mits dat hy de Brief leezen zoude eer men den zelven af liet gaan. De Princesse had zeer veel moeite om eene voorwaarde aan te neemen, die haar onrechtvaardig en teegen d'eerbiedt scheen, welke een Onderdaan voor eene Koninginne behoort te hebben, om dat hy de Brieven, die men aan haar schreef, bestont te leezen. Maar alzoo zy niet anders konde, was zy genootzaakt die harde voorwaarde aan te neemen. Zy schreef dan den volgenden Brief aan de Koninginne.

MEVROUWE:

BY aldien de droevige staat daar ik my in bevinde, tot kennisse van Uwe Majesteit konde koomen, ik twyffel niet of zy zoude daar meede bewoogen zyn, en my eenige verlichting toebrengen: Zoo ik my zelve aan den minsten misslag teegen de glorie, het gezag, en den dienst van uwe Majesteit schuldig voelde, ik zoude my in mijne droeffenissen troosten, en de zelve voor een rechtvaardige straffe aanmerken; maar zoo onschuldig, en zoo yverig tot uwe Majesteits dienst zijnde, als ik ben, kan ik my over mijn ramp niet troosten. Oordeelt van de natuur van mijn gevangenis uit de verzeekering die ik uwe Majesteit met waarheit geeven kan, dat ik niet eer als voor drie dagen kennisse van der zelver gelukkig huwelijk met den Doorluchtigen Prins Philippus *heb gehadt, 't welk al voor verscheide maanden voltrokken is geweest; ook is dat een van de grootste verplichtingen die ik aan den Heer* Gouverneur Benefield *hebbe, dat hy my die*

Brief van Elizabeth aan de Koninginne.

die gelukkige tijding meede gedeilt heeft. Ik bidt de Godt dat hy uwe Majesteit lange tijdt wil bewaaren, dat hy u huwelijk wil zeegenen, en dat hy u eenige goedtheit voor my wil inboezemen; Ik twijffele niet, of verscheide perzoonen hebben gunst en genaade van u huwelijk bekoomen; en daar is niemant als de rampspoedige Dochter van Hendrik den VIII. *voor welke alle deuren van gerechtigheit en van goedertierentheit gesloten zijn. By aldien de na-bloedverwandtschap uwe Majesteit niet kan beweegen, bid ik haar, dat zy zich door haare Koninklijke edelmoedigheit, en door de grootheit van haare ziel wil laaten vermurwen.*

Waarom de zelve de vryheit aan *Elizabeth* weigerde.

Het oogmerk van dien Brief was, om van de Koninginne te verzoeken, dat het haar gelieven mochte eenige verzagting aan der zelver gevangenis te verleenen, zoo zy aan de zelve haar volkoome vryheit niet toestaan wilde. 't Is zeeker dat de Koninginne met eenig meedelijden over de Princesse bewoogen was, en dat zy verscheidemaalen bevel aan den Kancelier gaf, om voort te vaaren met de zaake der gevangenis van Elizabeth tot een einde te brengen, welke belet hadt, dat men op den dag van het huwelijk der Koninginne de gevangenissen volgens gewoonte niet oopenen zoude, vermits hy de vryheit aan de Princesse, noch aan den Graaf van Devonshire, niet willende toestaan, men de zelve ook aan d'andere gevangens niet verleenen konde, zonder dat men het voor een groote wreedtheit moest aanmerken, dat men aan de Suster van de Koningin-

ninginne een genaade geweigert hadt, die men aan andere Luiden verleent zoude hebben. Om derhalven te beletten dat men daar over niet morren zoude, verleende men geen vryheit aan iemandt van de geene, die over misdaaden van Staat, of om oorzaake van den Godtsdienst gevangen zaaten. De Kancelier die men als den *Procureur Fiskaal* van den Duivel teegen ELIZABETH konde aanmerken, hadt echter geene byzondere haat teegen haar: hy wilde maar alleen de glorie hebben, dat hy de Ketterije in Engeland verdelgt, en den Katholijken Godtsdienst aldaar herstelt hadt. Hy maakte dikmaals aanmerkingen, dat ELIZABETH in een Godtsdienst was opgevoed die gants teegen het Pausdom gekant was, en een Godtsdienst die zy in den grondt van haar herte beminde, wat vriendschap dat zy uit Staatkunde ook den Katholijken bewees: in voegen dat hy wel zag, dat zoo die Princesse naa *Maria* op den Throon klom, zy gehouden zoude zijn zich een Vijandinne van den Apostolischen stoel te verklaaren, zoo zy ten minsten voor geen Bastaard doorgaan wilde.

Die reedenen van *Gardiner* maakten zoo veel indruk op het gemoed van den Koning en van de Koninginne, dat zy neigden, om alle gestrengheit teegen ELIZABETH te pleegen. Men sloeg zelfs voor om haar te doen vergeeven. De Koninginne was zoo stijfhoofdig in den yver van haaren Godtsdienst, en in het voorneemen van het Pausdom in haar Koningrijk te herstellen, dat zy het oor aan eene zoo grouwelijke voorslag leende, zoo

Vuile handelingen van *Gardiner*, en groote goedertierentheit van Koning *Philippus*.

dikmaals als men haar in gedachten bracht, dat haar Godtsdienst in Engeland uit zoude hebben, indien het gebeurde, dat Princesse ELIZABETH haar quam op te volgen. En 't is zeeker dat indien de Koning zich teegen deezen verfoeilijken raadt van den Kancelier niet gekant hadt, dat onze Princesse haare dagen in de gevangenis geëindigt zoude hebben. Men zag in dat gedrag van den Vorst twee ongemeene zaaken; eerstelijk dat hy die van natuure wreedt, onmenschelijk, en Barbaars was, wanneer het 'er op aan quam, om het bloed van de geene, die hy *Ketters* noemde, te storten; dat hy, die zelf de schaduwe van de Vijanden des Roomsen Godtsdiensts niet verdraagen konde, echter zeer veel goedertierentheit voor ELIZABETH toonde (wy zullen de reedenen daar van hier naa vermelden) haar leeven behieldt, en haar zelf haar vryheit weeder deedt geeven, alhoewel men niet af liet om hem de gevaaren voor te stellen, die de Godtsdienst liep, zoo men haar het leeven liet behouden. d'Andere was, dat hem in die geleegentheit Staatkunde ontbrak; (die anders daar van zoo wel voorzien was) niet beseffende, dat als Koninginne *Maria* zonder Kinderen quam te sterven, en ELIZABETH haar op te volgen, hy daar door alle hoope verliezen zoude om de Kroon voor zich zelven te houden, en nootzaakelijk daar van moeten afstaan, zoo hy tot het einde van dat oogmerk zoude willen geraaken. Maar het geluk van die Princesse wilde, dat Koning *Philippus* teegen zij-

nen aardt zeer goedertieren, en weinig Staatkundig wierdt.

De Kancelier gebruikte een veel doorslee- pener doch veel boozer Staatkunde. Hy zich niets meer als de belangen van de Roomze Kerk laatende ter herten gaan, en aan d'andere zijde met gezag van de Koninginne onderfteunt zijnde, die hy met een blinden yver met het zelfde voorneemen bezwangert zag, zogt nacht en dag de middelen uit, om 't geen 't welk hy *Ketterije* noemde, allen fteun t'ontneemen, om de zelve zoo veel t'eerder te doen neederftorten; en om den Katholijken Godtsdienft alleen te doen heerfchen. Hy zag dat alle de Gereformeerden niet alleen hardtnekkig in hunnen gevoelens bleeven; maar dat zy ook meer en meer hoope fchepten, om ELIZABETH t'eeniger tijdt op den Throon te zien klimmen; en dat die hoope zijne ontwerpen, en die van den Kardinaal *Polus*, (welke beftonden, in het Koningrijk heel Katholijk te zullen maaken) bederven zoude; ook hadden zy reets laft van de Koninginne gekreegen, om daar aan te arbeiden; d'een naamentlijk de Kancelier, om een aanvag van *d'uitroeijing der Ketterije* te maaken; en de Kardinaal *Polus* van de herforming der Geeftelijkheit. Maar de vreeze dat zulks niet wel gelukken zoude, gaf hem zeer veel ongeruftheit.

Duchtingen van *Gardiner.*

Ziende dan dat de grootfte hinderpaal van hunne voorneemens beftont in de hoope, die de Proteftanten opgevat hadden, om ELIZABETH t'eeniger tijdt op den Throon te zien,

Zijne vreezen vermeerderen.

en dat het mitsdien onmoogelijk was te konnen slaagen, om den Katholijken Godtsdienst de heerschende te maaken, noch om de geene die weigeren zouden de zelve t'omhelzen, voor Ketters te doen verklaaren, zoo lange als die hoope bleef duuren: wijders d'een en d'andere partije met ongedult naar de gevolgen van het huwelijk van de Koninginne wagtende. De Protestanten zeiden, dat zoo zy Kinderen kreeg, dat dan alle hunne hoop verlooren was, vermits zy de zelve van Vader tot Zoon in het Pausdom zoude laaten opvoeden, het welke daar door te trotzer en te machtiger geworden zijnde, hun tot hun uitterste verderf vervolgen zouden; in voegen dat zy zich alle oogenblikken onderrichteden of het schijn hadt dat de Koninginne swanger zoude worden, en troosteden zich, wanneer men zulks niet bespeurde. *Gardiner* had aan zijne zijde de zelfde ongerustheit, als wel ziende dat de Roomze Godtsdienst in Engeland verlooren was, zoo de Koninginne zonder Kinderen quam te sterven. Hy hoopte echter dat een Koninginne die wel gemaakt was, die gezondtheit hadt, en die niet meer als ontrent 35 jaaren oudt was, getrouwt zijnde met eenen Koning, die niet meer als 31 jaaren hadt, niet mangelen zoude haast Kinderen te krijgen. Maar hy begon alle hoope te verliezen, wanneer hy drie of vier maanden zach verloopen, zonder dat de Koninginne eenig teeken van swangernis toonde; en 't geen hem 't meest moeide, was dat hy zag dat de Protestanten, die daar van wel on-

der-

derrecht waaren, alle dagen moediger wierden. Nooit wierdt een Vorstinne beeter gaade geslaagen als deeze, want op het minste schijn-teeken van swangernis zag men de Katholijken verheücht, en de Protestanten bedroeft; ook deeden zy strijdige gebeeden tot Godt, de Katholijken voor haare vruchtbaarheit, en de Protestanten, die best verhoort wierden, voor de onvruchtbaarheit van de Koninginne.

Gardiner die geduurig doortrapt, maar een quaade Staatkundige was, arbeidde maar alleen om tijdt te winnen, volgens het Italiaanze spreekwoordt, *chi a tempo a vita*, 't welk het geen was dat de Protestanten ook ten opzichte van ELIZABETH vertrooste. Maar ziende dat de Koninginne niet swanger wierdt, besloot hy met haar te veinzen dat zy het was, zoo om het Volk, als den Koning zelfs met de hoope te voeden, dat zy haast een Erfgenaam van de Kroon zouden zien: meenende dat zulks zeer veel tot de herstelling van den Katholijken Godtsdienst zoude toebrengen, en dat de Protestanten, door die hoope alleen, dat zy ELIZABETH haast op den Throon zouden zien klimmen, in hunnen Godtsdienst bleeven volherden, die hoop zouden verliezen, wanneer zy de Koninginne in staat zagen om kinderen te krijgen; dat zulks alle zoorten van hinderpaalen te gelijk zoude wech neemen; dat men daar door geleegentheit zoude hebben om de voornaamste van de partije het hooft te doen afslaan, welke geen voorgangers meer hebbende, dan ook geen

De Koninginne maakt de schijn van bevrugt te weezen, en waarom.

teegenstandt meer zouden konnen doen; dat derhalven de Katholijke Godtsdienst wel haast de heerschende zoude worden; en de Ketterije uitgedooft zijnde, ELIZABETH gansch geen vordering meer zoude hebben om Koninginne te worden: en dan misschien zelfs wel besluiten van Katholijk te worden, om eenige hoop te behouden van aan de Kroon te zullen konnen geraaken. De Koninginne welke blindeling de raadtslaagen van den Kancelier, ten minsten in zaaken van Godtsdienst volgde, gaf zich zonder veel moeite aan dat besluit over; te meer, vermits de Kancelier haar geraaden hadt den Raadt van haaren Biechtvader *Piplex* van de Ordre van St. *Franciscus* aan te neemen. De Koninginne hadt die zaak zoo ras aan dien goeden Vader, die door den Kancelier reedts van die zaak onderrecht was, niet geoopenbaardt, of hy verzeekerde haar, dat'er gansch geen zonde in stak, dat zy veinsde swanger te zijn; dat in teegendeel zoo een voorgeeven Gode zeer aangenaam zoude zijn, vermits het tot zijn glorie, tot herstelling van den Godtsdienst, en om de ketterije te lichter te konnen uitroeijen, zoude strekken. Daar op veinsde de Koninginne, dat zy walgingen, benauwtheeden van haar herte, braakingen, en diergelijke teekenen van swanger zijn hadt; zy stondt zelf dikmaals van taafel op voor dat de maaltijdt geëindigt was, en zy leide ook linne doeken op haar buik, om haare swangernis des te waarschijnlijker te maaken.

Die

Die veinzery deed de uitwerking die men zich daar van belooft hadt. Zy deed den Protestanten, welke geloofden dat de Koninginne waarlijk swanger was, den moedt ontzakken, 't geen de kracht waar meede zy hunnen Godtsdienst staande hielden, vry verzwakte. De Kancelier en de Raadt die zulks bemerkten, begosten toen de *Gereformeerden* geweldig te vervolgen. Men maakte een begin met eenen *Johan Rogers* Predikant, en een Vader van tien kinderen, deez' wierdt verweezen om op den vierden Februari leevendig verbrandt te worden, beschuldigt zijnde dat hy in eenige van zijne predikatien de Roomze Kerk gruwelijk afgeschildert hadt. Op den neegenden der zelver maandt liet men *Johan Hooper* Bisschop van Glocester, die te vooren Bisschop van Wigorne was geweest, hangen en verbranden. Op den neegenden Maart daar aan volgende, onderging *Robert Farrar* Bisschop van *St. David*, het zelfde lot, beschuldigt zijnde, dat hy teegen de afgoderije van de Roomze Kerk gepredikt, en gezeit hadt, dat het onmoogelijk was, dat men zijne zaaligheit in de zelve konde bewerken. Men hong en verbrande noch een groot getal andeeren. *Roeland Taylor* Predikant, wierdt tot Hadlas verbrandt. *Laurens Beadford* een wijs Godtgeleerde tot Koventry. *Nicolaas Ridley* Bisschop van Londen, en *Hugo Latimer* Bisschop van Wigorne, wierden insgelijks tot Oxford verbrandt. Men deed *Kranmer* Aarts-Bisschop van Kantelberg, die in de gevangenis van Oxford zat,

Vervolging der Gereformeerden.

booven op een Toorn klimmen, op dat hy die twee Bisschoppen die zijn gemeenzaamste Vrienden, en Medebroeders waaren, zoude zien verbranden. Met een woordt gezeidt, men sprak overal niet anders als van verbranden en doodtstraffen.

Uitwerkingen van de goedertierentheit van Koning *Philippus*.

De Koninginne was met Koning *Philippus* overeen gekoomen, dat terwijle zy aan haare zijde met alle gestrengheit teegen de Ketters zoude voortvaaren, hy aan zijne zijde goedertierentheit en meededoogentheit voor de zelve zoude toonen; 't welk hy ook deed, tot zoo verre, dat hy zomwijlen genaade voor hen verzogt; niet uit eenige geneegentheit die hy voor haar hadt, hy die zoo greetig naar het bloed van zulke menschen was, die hy *los Hereticos* noemde; maar om door die arglistigheit de vriendtschap van d'Engelzen te winnen, die hem op die wijze ziende handelen, met der daadt geloofden, dat hy zagt en goedertieren was. In voegen zy gezien hebbende, 't geen hy inzonderheit noopende de Princesse Elizabeth gedaan hadt, hem zoodaanig beminden, dat hy alles wat hy wilde in het Koningrijk deedt, Verbonden, Vreede, Oorlog, Tractaten van Koophandel maakte, Troepen wierf, geldt verspilde, en in alles het voordeel van zijn huis betrachte; leidende d'Engelzen als Lammeren ter slachting, die zich blindelings lieten leiden werwaarts hy wilde, zonder onderzoek daar naar te doen; door de schijn van zagtmoedigheit en van gemaatigheit, die hy liet blijken, bedroogen zijnde. Ondertusschen hadt hy een stuurs weezen en gedaante,

hy

hy ging bykans nooit uit zijn Hof; hy liet deszelfs deuren gesllooten houden, zoodaanig dat niemandt 'er in konde koomen, zonder van zijn Hofmeester verlof verzocht te hebben: 't welk den Adel zoo afkeerig van hem maakte, dat alle Lords zich naar het Land hadden begeeven, en het gebruik om ten Hoove te koomen naalieten.

Koning *Philippus* ziende, dat hy door die geveinsde goedertierentheit het gemoedt der Engelzen bynaar gewonnen hadt, meende dat hy een daadt van gerugt moest pleegen om het zelve geheel en al te winnen. Zoo ras als hy dan vernoomen hadt, dat de zwangernis der Koninginne maar veinzery was, en het oogmerk daar van verstaan hadt, stelde hy alle zijne zinnen op het toekoomende te werk. Want ziende dat'er reets veele maanden zeedert zijn trouwdag verloopen waaren, zonder dat zich eenig teeken van swangernis in de Koninginne opdeedt, en dat zy naar allen schijn onvruchtbaar zoude blijven: vermits het bejaarde Dochters dikmaals gebeurt, dat indienze in 't begin van haar huwelijk geen kinderen krijgen, zy'er dan nooit geen krijgen. Dit zoo zijnde, oordeelde hy dat de grootste Staatkundige slag, die hy zoude konnen doen, zoude bestaan, aan Princesse ELIZABETH haare vryheit te bevorderen. En zulks was hem tot twee einden dienstig. Eerstelijk, om d'Engelzen in de meening die zy van zijn goedertierentheit en van zijn zagtmoedigheit hadden, te versterken. Hy wist ook, dat d'Engelzen de Princesse om haare groote hoedaanigheeden driftig

Reedenen die hy hadt om de vryheit van *Elizabeth* te bevorderen.

be-

door haar zelve de moeite zoude spaaren, om nochmaals voor de Rechters te verschijnen; en op de bewijzen en de beschuldigingen van het Proces t'antwoorden. Zoodaanig was d'aanspraak van den Kancelier, die de zelve eindigde met haar dreigementen te doen; zoo zy in het ontkennen bleef volherden: waar op de Princesse aldus antwoorde: MYLORD, *ik kan niet begrijpen, dat een Man als gy, die het hooft van de Justitie van het Koningrijk zijt, die de schaale recht behoort te houden, en te beletten dat men d'onnoozele niet onderdrukke; te werk gaat op een wijze, die zoo strijdig is met het geene uw ampt van u eischt; in my niet alleen te willen aanmaanen, maar my bykans te verleiden, of my te nootzaaken, om een schuldt te bekennen, waar van ik my voor Godt en de menschen gansch onschuldig bevinde. Ik kan u op een goedt geweeten verklaaren*, Mylord, *dat ik een afschrik heb zelf van de minste gedachte om iemandt, wie dat het ook zy, te beleedigen, en noch zoo veel te meer; om iets teegen mijn Suster en mijn Koninginne t'onderneemen. Indien ik my zelven schuldig gevoelde van het minste voorneemen om iets teegen haaren dienst te hebben willen enderneemen, ik zoude geen doodt te schandelijk vinden, om my zelven daar meede te straffen: maar alzoo ik my zelven gansch onschuldig gevoele, heb ik besllooten liever het leeven te verliezen, als mijn achting met een onwaardige belijdenis voor zoo een perzoon als ik ben, en tot naadeel van mijn onnoozelheit, te bevlekken.*

Gardiner vertrok heel bedroeft en verslaagen

gen met dit antwoordt, het verderf van zijnen Godtsdienst en van zijne familie (zoo als naaderhandt gebeurde) voorziende, indien de Koninginne zonder kinderen quam te sterven, en de Princesse op den Throon klom. Men geloooft zelf, dat van het oogenblik af aan dat hy zag, dat men een besluit nam om ELIZABETH in vryheit te stellen, en om haar daar door den weg tot den Throon te oopenen, hy zoo gevoeliglijk bedroeft was, dat hy'er ziek van wierdt, en kort daar aan stierf. Wanneer men aan de Koninginne overgebracht hadt, dat de Princesse hartnekkig bleef om haare gewaande schuldt niet te willen bekennen, en dat middel niet hadt willen lukken, nam men zijn toevlucht tot een ander, te weeten om haar van den Legaat te laaten bezoeken, hoopende dat het gezag van zijn ampt, of zijne hoedaanigheit van bloedmaage, of zijn verstandt en welspreekentheit, haar zoude konnen overbrengen om een goedt Katholijk te worden. De Kardinaal *Polus* hield derhalven een lang gesprek met de Princesse, 't welk daar naa by wijze van zaamenspraak op de volgende wijze gedrukt wierdt.

Men neemt een ander middel by de handt.

„De KARDINAAL. *Mevrouwe*, ik kan niet „begrijpen, hoe dat een Princesse als gy zijt, „die zoo veele naatuurlijke en verkreegene „deugden bezit, en die zoo veel kennisse van „de menschelijke weetenschappen heeft, zoo „weinig achting heeft voor 't geen de zaaligheit van de ziel betreft, zijnde het gewichtigste stuk van alle weetenschappen. Maar „waarom wilt gy blindt teegens Godt zijn,

Zaamenspraak tusschen *Elizabeth* en de Kardinaal *Polus*, over de Godtsdienst.

„die u zoo veele schoone hoedaanigheeden
„gegeeven heeft? want waarlijk de leeven-
„digheit van verstandt, de schranderheit van
„den geest, d'uitgestrektheit van de geheu-
„genis, de kracht van het oordeel, de ken-
„nisse der letteren, en die der taalen, de be-
„knoptheit van wijsheit, en zoo veele andere
„hoedaanigheeden, die gy in der zelver
„hoogsten trap bezit, zijn zeer merkwaardig
„in de wereldt; maar dit alles is niet anders
„als duisternis, zoo het met het licht van den
„Godtsdienst niet vergezelschapt gaat, wel-
„welke ons alleen voor Gode aangenaam en
„heilig kan maaken. Dit wilde de H: *Paulus*
„zeggen, wanneer hy zeide, *dat de wijsheit*
„*der wereldt dwaasheit voor Godt is.* De wijs-
„heit van de wereldt is inder daadt het gras
„gelijk, 't welk in een oogenblik verdroogt;
„of gelijk de sneeuw die door d'eerste straa-
„len van de Zon smelt; maar die van Godt
„komt, die het licht van de Godtsdienst is,
„zal eeuwiglijk duuren.

„Elizabeth. Ik staa toe al wat gy zegt,
„*Mylord*, en ik wilde wel dat ik de hoedaanig-
„heeden hadt, die gy my toeschrijft, om my
„zelven meer en meer in mijne gevoelens te
„versterken. De menschelijke weetenschap-
„pen worden door nachtwaaken, door naar-
„stigheit, en door arbeidt verkreegen, en
„strekken om ons leeven te regelen, en om
„ons gedrag aan de geene met welke wy lee-
„ven, aangenaam te maaken; ik merke de
„zelve ook voor een kostelijk verçierzel van
„het gemoedt aan. Maar wat de Ziel en de
„Godts-

„ Godtsdienst aanbelangt, ik omhelze daar „ in met al mijn herte, 't geen ons de H: *Ja-* „ *cobus* daar in geleert heeft; *dat alle goede* „ *giften en volmaakte gaaven van booven koomen,* „ *neederdaalende van den Vader der lichten.* Het „ staat aan ons niet, om uit ons harte uit te „ wisschen 't geen Godt daar in gegraveert „ heeft; anderzints zoude de vryheit van on- „ ze wille, die ons ganschelijk verleent is „ voor zoo veel de zaaken van de wereldt aan- „ gaat, de verlichtingen en de genaaden, die „ ons van den hemel toekoomen, te booven „ gaan. De H: Apostel *Paulus* heeft zulks „ net gezegt, *dat het hart valt de verssenen* „ *teegen de prikkels te slaan.* Zoo wy alle raadt- „ slaagen volgen die de menschen ons raaden, „ en alle gevoelens die zy ons willen inplan- „ ten, aanneemen wilden, en de verplichtin- „ gen die Godt ons in onze herten gedrukt, „ en de geneegentheit die hy ons gegeeven „ heeft om de zelve te volgen, wilden ver- „ zaaken; het is zeeker dat wy de zelve dan „ gansch onnut zouden maaken, en dat men „ alle uuren van gevoelen zoude moeten ver- „ anderen, vermits de menschen zeer on- „ standtvastig in hunne gevoelens zijn, en „ dat Godt alleen onveranderlijk is.

„ POLUS. *Mevrouwe*, Godt heeft het be- „ stier van de Kerk aan menschen overgegee- „ ven, een aanvang gemaakt hebbende met „ de Apostelen, waar aan hy zoo wel als aan „ hunne naavolgers van eeuwe tot eeuwe, „ de macht gegeeven heeft om te leeren, te „ doopen, t'onderwijzen, te prediken, en

„den Christelijken Godtsdienst door de gan-
„sche wereldt te brengen, mitsgaders om
„alle scheuringen, Ketterijen, verdervin-
„gen, en wanordren van de Kerk te verwij-
„deren. Men moet derhalven Leidtsman-
„nen van de Kerk hebben, en die Leidtsman-
„nen konnen niet anders als menschen wee-
„zen, die de werktuigen zijn waar van Godt
„zich bedient, om het licht in onze gemoe-
„deren te brengen. Maar de Duivel ver-
„zoekt ons dikmaals, en doet ons voor wit
„aanzien 't geen swart is; en voor goedt,
„'t geen heel vuil is: Ten anderen, kan een
„herte 't welk alreede hardtnekkig in een
„meining is, zich bedriegen, en zelfs voor
„hemelsche lichten, d'ingeevingen en ver-
„zoekingen van dien boozen Geest aannee-
„men. In voegen dat de Leidtsmannen van
„de Kerk van Godt aangestelt, met gezag
„en vermoogen bekleedt zijn, om ons te lee-
„ren het licht des hemels van de verzoekin-
„gen des Duivels t'onderscheiden.

„ELIZABETH. Ik beken, *Mylord*, dat Godt
„het bestier van de Kerk den menschen, dat
„is te zeggen den Apostelen heeft aanbevoo-
„len; maar zulks was niet dan naa dat de zel-
„ve met de gaaven des H: Geestes vervult
„waaren, uit krachte van welke zy de bedie-
„ningen van hun ampt aanvingen, en, tot heil
„der menschen, predikten en wetten voor-
„schreeven. De naavolgers van de Apostelen
„insgelijks, en de geene die de feilen der Ker-
„ke herformt hebben, zijn noch heeden de
„Bestierders van de zelve. Maar zy hebben
„gansch

,, ganſch geen magt van zich zelven, en zy zijn
,, gehouden zich te gedraagen naar de Euan-
,, gelien en de H: Schriften, die de Apoſtelen
,, ons naa gelaaten hebben, om de reegel van
,, ons gedrag te weezen; en zoo onze Leidts-
,, mannen en onze *Reformateurs* van dien ree-
,, gel afwijken, moeten wy de zelve voor ver-
,, leiders aanmerken; de H: Apoſtel *Paulus*
,, die zijne Leeringen uit den boezem van JE-
,, ZUS CHRISTUS zelfs geput heeft, beveelt
,, ons zulks uitdrukkelijk aldus, *zoo iemandt u*
,, *een ander Euangelium predikt, als 't geen wy u*
,, *geleert hebben, die zy u Anathema.* Wy moe-
,, ten derhalven de leeringen van het geloof en
,, van de zaaligheit haalen uit die van de Apo-
,, ſtelen, die onfeilbaar is; in plaatze dat de
,, menſchen dwaalen konnen, zoo zy daar van
,, afwijken. De verzoekingen des Duivels
,, hebben ook veel kragt op ons, weshalven
,, den H: Apoſtel *Petrus* ons vermaant, om
,, vaſt in het geloove te ſtaan, met deeze woor-
,, den; *De Duivel u teegenpartijder gaat om u als*
,, *een brieſſchende Leeuw, zoekende wien hy zou-*
,, *de mogen verſlinden, weederſtaat den zelven,*
,, *en blijft ſtantvaſtig in het geloof.*

,, POLUS. *Mevrouwe* gy veroordeelt u zel-
,, ven. Want alzoo gy weet hoe de Satan u ge-
,, loof zoekt te verſlinden, hoe komt het dan,
,, dat gy niet ſtantvaſtig in u eerſte geloof zijt
,, gebleeven? waarom hebt gy u zelven door
,, nieuwe opinien, die geen andere oor-
,, ſpronk als de grilligheit en de vrygeeſtery
,, der menſchen hebben, laaten verleiden?
,, Gy hebt my dat gebodt van den H: *Paulus*

„ by gebragt, *zoo iemant u een ander Euangel*
„ *um predikt als 't geen wy u geleert hebben*, *di*
„ *zy een vervloekinge*, en gy hebt u echter laa
„ ten verleiden, tot zelf eenen Godtsdienst te
„ verlaaten, die het voordeel heeft, datze
„ zeedert den tijdt der Apostelen in Engeland
„ bevestigt, en door der zelver naavolgers
„ is voortgeplant geweest, op zoodaanige wij-
„ ze, die de gansche wereldt tot stichting
„ heeft gestrekt; en 't zoude genoeg zijn, dat
„ ik teegen u zeide, dat gy een Dochter zijt
„ van een Vorst roemruchtiger gedachtenis-
„ ze, die den tijtel van *Beschermer des Geloofs*
„ gevoert heeft, zoo lange als hy de Kerk ge-
„ trouw gebleeven is.

„ ELIZABETH. 't Is nooit mijn voornee-
„ men geweest, *Mylord*, om my van het ou-
„ de geloof van die Kerk te verwijderen, die
„ Godts Zoon op d'aarde heeft koomen be-
„ vestigen, en die d'Apostelen, welke door
„ Godts Geest gedreeven wierden, ons naa-
„ gelaaten hebben, met de noodige onder-
„ rechtingen om daar wel in te leeven. In tee-
„ gendeel, alzoo ik in de waare eerste Kerke,
„ die van het misbruik, de feilen en van het
„ Pausdom gezuivert is, opgevoedt ben, zoo
„ heb ik my zeedert eenige jaaren, naa dat ik
„ uit mijn zelven de herforming (die van den
„ Koning mijn Vader aangevangen, en door
„ Koning *Eduward* mijn Broeder vervolgt is)
„ heb leeren kennen, my daar in meer en
„ meer bekrachtigt, vermits ik de zelve be-
„ vonden hebbe overeen te stemmen met de
„ Schriften der Apostelen, in welke ik de ver-
„ zee-

,, zeekering van mijn zaaligheit, de ruste van
,, mijn gemoedt, en de vreede van mijn ge-
,, weeten vinde. Om de waarheit te zeggen,
,, *Mylord*, ik zie in de Roomze Kerk zeer vee-
,, le dingen, die zuivere plegtigheeden zijn,
,, en die gansch geen toepassinge op de zaalig-
,, heit hebben, en waar van men echter grond-
,, artijkelen van het geloof heeft gemaakt, en
,, die men ons noodtzaakt op pœne van *excom-*
,, *municatie* te onderhouden.

,, Polus, Ik bid u, *Mevrouwe*, dat gy
,, my gelieft toe te laaten, u in weinig woor-
,, den te vraagen, of gy gelooft, dat zoo vee-
,, le millioenen van menschen die in den
,, schoot der Roomze Kerk gestorven zijn,
,, eer dat *Luther* en *Kalvin* in de wereld zijn ge-
,, koomen, met een schijn om de Kerk te her-
,, formen, maar in den grondt met die heers-
,, zucht alleen, om zich tot hoofden van eene
,, partije te maaken: of gy gelooft, zeg ik,
,, dat alle die Luiden verdoemt zijn, om dat
,, zy in den schoot van de Roomze Kerk ge-
,, booren zijn, en dat alle de geene die hee-
,, den ten dage daar in noch leeven en in het
,, toekoomende sterven zullen, meede ver-
,, doemt zijn? of dat de Koninginne u Suster
,, iets zoude willen doen, 't welk naadeelig aan
,, haar zaaligheit is?

,, Elizabeth. Ik heb nooit zoodaanige
,, gedachten gehadt, *Mylord*, en ik hoop dat
,, ikze zoo het Godt belieft nooit krijgen zal.
,, Het zoude een groote vermeetelheit van my
,, zijn, dat ik my zelve Rechter over de be-
,, sluiten des Hemels zoude willen maaken.

„ Ik heb achting voor den Roomzen Godts-
„ dienst, en ik heb geneegentheit voor alle
„ de geene die daar van belijdenis doen, en
„ ik heb nooit iemandt willen afwenden om
„ zijne gevoelens te volgen, noch ik zal het
„ ook doen.

„ POLUS. Het staat derhalven thans aan u
„ *Mevrouwe*, om van de twee kleederen der
„ ziele, die gy alle beide goed oordeelt te wee-
„ zen, een uit te kiezen. 't Een is dat van de
„ Roomzen Godtsdienst, 't welk kostelijk,
„ met paerlen en diamanten, mitsgaders met
„ goude borduurzel, en duizent andere ge-
„ heiligde en goddelijke verçierzelen bezet is.
„ 't Ander is dat van de nieuwe herforming
„ van *Kalvin*, waar meede gy reets schijnt be-
„ kleedt te zijn; een kleedt dat slecht opge-
„ maakt is, arm, elendig, zonder eenig ver-
„ çierzel, op het punt om van een gescheurt
„ te worden, en zoo slecht, dat het schande
„ is het zelve te draagen. Hoe kan het der-
„ halven weezen, dat eene Juffrou, die zoo
„ veel verstant en kennis heeft, als gy hebt,
„ iets dat zoo rijk en kostelijk is, en 't welk de
„ gansche wereldt bykans draagt, verwerpt,
„ om een ellendig kleedt, en 't welk zoo slecht
„ gesteld is, te willen draagen.

„ ELIZABETH. Ik heb u reedts gezegt, *My-*
„ *lord*, dat ik gansch geen afkeer heb van het
„ kleedt van de Roomze Kerk, waar van gy
„ my spreekt, en dat ik my ook niet erger' te
„ zien, dat het by andere gedraagen wordt:
„ maar als mijn geneegentheit en de bewee-
„ gingen van mijn gemoedt my raaden, het
„ slecht-

„ slechtste te verkiezen, waarom maant gy
„ mijn aan om dat af te leggen? Ik bemin dat
„ slechte kleedt; ik vinde dat het zelve mijn
„ gemoedt wel voegt, en waarom zoud ik het
„ dan vaaren laaten? laat ons liever in goede
„ eendracht met malkander leeven, en laat
„ ons zelven niet ergeren, om dat andere ge-
„ moederen een moode volgen die van d'on-
„ ze verscheiden is.
„ Polus. Maar hoe zou men zoodaanige
„ eendracht in de Kerk in 't midden van zoo
„ veele verscheide gevoelens konnen vinden?
„ Zoude dat niet zijn Godt en de menschen
„ door zuivere geveinstheit te willen bedrie-
„ gen? Alzoo 'er niet meer als één eenig
„ Godt onder de Christenen is, zoo moet 'er
„ ook niet meer als één geloof zijn; en zoo 'er
„ niet meer als een geloof is, te weeten dat de
„ Apostelen ons in hunne schriften naa gelaa-
„ ten hebben, hoe konnen 'er dan twee Ker-
„ ken, en twee geheiligde diensten zijn? De
„ verscheidentheit van den Godtsdienst is niet
„ goedt, als om twijfelingen in het geweeten,
„ en ongerustheeden en onzeekerheeden in
„ het gemoedt te voeden, en om verdeilthee-
„ den en factien in den Staat voort te brengen.
„ Ook liet Jezus Christus eer dat hy d'aarde
„ verliet, om ten hemel op te klimmen, den
„ menschen den vreede over, *mijnen vreede*
„ *laat ik u, mijnen vreede geef ik u*; en hy heeft
„ niet willen koomen, dan toen een algemee-
„ ne vreede in de wereldt heerschte. Maar hoe
„ zoude de vreede in het midden van zoo veele
„ verscheide gevoelens van de Godtsdienst,

„ ik zeg zelfs in de borgerlijke zaamenleeving
„ konnen bestaan? in plaatze dat wanneer de
„ gevoelens eenpaarig zijn, de vreede overal
„ regeert.

„ ELIZABETH. Ik voor my twijfele niet,
„ of men kan de ruste van zijn geweeten in alle
„ Godtsdiensten vinden, vermits my dunkt,
„ dat de Godtsdienst het geweeten niet heiligt,
„ maar in teegendeel, dat het geweeten de
„ Godtsdienst heiligt. De Godtsdienst is hei-
„ lig voor alle den geenen die heilig en godt-
„ vruchtig leeven; maar hy wordt onnut en
„ verderffelijk voor een ieder, die den zelven
„ door een verdorve en ongereegelt leeven
„ besmet. Men kan te gelijk een goedt mensch,
„ en quaadt in alle Godtsdienst zijn. Men acht
„ de glorie van een Vorst veel grooter, wan-
„ neer hy over onderscheide Volkeren en Na-
„ tien regeert: en wat weeten wy of de glorie
„ van Godt ook door de verscheidentheit der
„ Godtsdiensten niet grooter wordt, en of het
„ dat niet is, 't welk die Text uit de Schriftuur
„ wil zeggen; *In mijns Vaders huis zijn ver-*
„ *scheide wooningen, &c.*

De Gods-dienst van *Elizabeth.* „ POLUS. *Mevrouwe*, men moet op die wij-
„ ze de geheimen van de voorzienigheit Godts
„ niet peilen, om onze gevoelens en ons ge-
„ drag daar naar te reegelen: en ik hoope dat
„ Godt, die u zoo veel kennisse weegens de
„ zaaken van de wereldt heeft gegeeven, u
„ noch een veel grooter noopende die van den
„ hemel geeven zal.

Die zaamenspraak was vry langer, zoo als
uit het geen daar van gedrukt is kan blijken;
maar

maar zy traden in geen uitlegging van eenig punt des geloofs, het zy dat ELIZABETH zulks behendiglijk vermijdt hadt, of dat de *Legaat* haar in het reedentwisten niet wilde overrompelen. Uit het geen dat wy daar van bygebragt hebben blijkt, dat de Godtsdienst van die Princesse enkel Staatkundig was: 't is ook zeeker, dat men van haar geboorte af, en onder een zoo lange regeering als de haare was, in haar gedrag niet anders als enkele Staatkunde bespeurt heeft: waar uit men geduurig heeft konnen afneemen, dat zy geen ander oogmerk hadt, als om een volkoome onverschilligheit van Godtsdienst te laaten blijken, en dat zy met vlijt vermijdde, niet al te veel yver te toonen voor dien waar van zy belijdenis deedt, noch al te veel afkeerigheit voor den Katholijken Godtsdienst, alhoewel zy 'er in haar herte een afschrik van hadt. En door die Staatkunde won zy zoodaanig de vriendtschap van beide de partijen, dat Koninginne *Maria* zoo ras niet doodt was, of d'eene en d'andere wenschten op't zeerst naar haare komste tot de Kroon; alzoo elk van haar meende, dat zy beide in een volle vryheit van geweeten leeven zouden.

De Koninginne laat de zelve in haar teegenwoordigheit koomen.

De Kardinaal het verzoek des Konings om de vryheit van ELIZABETH willende begunstigen, verzachte het gemoedt van de Koninginne zeer veel, en 't geen hy teegen haar gezeit hadt, zoude een goede uitwerking op haar gemoedt hebben gemaakt, zoo *Gardiner* geen zorge had gedraagen om haar op nieuw te verbitteren. Zy besloot dan om

haare Suster in haar teegenwoordigheit te doen koomen, om haar, indien 't moogelijk waare van haare hardtnekkigheit, zoo weegens den Godtsdienst, als weegens 't geen waar meede men haar beschuldigde, af te brengen. Maar de Koning weetende dat de Koninginne van een gramstoorigen aardt, en met de Moeder-quaale gequelt was, die de toevallen van gramschap dikmaals zoo swaar maakten, dat zy haar in gevaar van sterven brachten: en vrezende wijders, dat de Koninginne zich zoude vertoornen over eenig antwoordt, dat ELIZABETH haar mocht geeven, noopende 't geen dat zy de zelve zoude voorhouden, verborg zich achter de tapijten van de kaamer, waar in zy haar ontfangen zoude, op dat hy in staat zoude konnen zijn, om de gemoeds-beweeging der Koninginne, zoo zy in gramschap mocht ontsteeken, te stillen. Wanneer de Princesse voor de Koninginne quam, viel zy voor haare voeten needer, en in traanen wechsmeltende, verzeekerde de zelve van haare onschuldt, mitsgaders van haar voorgaande en toekoomende getrouwigheit. De Koninginne waarschijnelijk van *Gardiner*, noopende de wijze op welke zy met haare Suster moest handelen onderweezen zijnde, toonde door haare traanen, noch door haare betuigingen, gansch niet bewoogen te weezen, en vermaande de zelve eer dat zy haar ophefte, haare schuldt te bekennen, ten minsten uit liefde van haar, en op dat men haar niet zoude konnen beschuldiden, dat zy eene onnoozele vervolgt hadt;

haar

haar zeggende, dat zy zulks met alle verzeekertheit doen konde, vermits zy besllooten hadt haar te zullen vergeeven, schoon dat zy hondertmaal schuldiger waare dan zy was. De Princesse antwoorde, dat zy haare ongenaade met gedult verdraagen hadt, en dat zy derhalven niet machtig was om eenige schaduwe van gevoeligheit, noch eenige reeden van klachte teegen wien het ook zoude moogen weezen, te behouden, en dat alle de voldoening die zy verzogt, was, dat het de Koningin gelieven mocht, beetere gedachten van haar te hebben, dan zy gehadt hadde.

De Koninginne door die reeden weemoedig wordende, hefte de Princesse op, en omhelsde haar, met eenen zeggende, *onschuldig, of schuldig, ik vergeef het u*, en alzoo het laat was, beval zy dat men haar een vertrek op Withall zoude geeven. De Koning die zich verborgen hadt gehouden, zoo als wy vermelt hebben, om, zoo het noodig mocht zijn, vreede te maaken, was opgetoogen dat hy de zaaken zoo vreedtzaam tusschen de twee Susters zag af loopen. Des anderen daags zond men de Kancelier (die men misschien verkoos om dat hy zich met de Princesse te lichter zoude konnen verzoenen) om haar te laaten weeten dat zy vry, en in alle voorrechten die zy geduurende het leeven van Koning *Eduward* haaren Broeder genooten hadt, herstelt was, uitgezondert in den rang van Princesse van den bloede, en van gemeende Erfgenaam van de Kroon. Men gaf haar de keur om aan het Hof in een vertrek op Withall te verblijven,

Men stelt haar in vryheit.

of zich op het land in een van de Koninklijke huizen te begeeven. De Princesse hadt die tijding zoo ras niet bekoomen, of zy ging in haar Kabinet, en schreef de twee volgende Brieven aan de Koninginne en aan den Koning.

MEVROUWE:

Brief van *Elizabeth* aan de Koninginne.

IK gevoel my zelven zoo verplicht over zoo veele teekenen van geneegentheit, die uwe Majesteit my op gisteren heeft gelieven te bewijzen, en weegens het recht dat zy my op huiden doet, in my met zoo veel edelmoedigheit te betuigen, dat zy van mijn onschult verzeekert is, en te gelijk mijn vryheit weeder geeft, dat ik niet anders als my verheugen kan, over eene weederwaardigheit, die my in u gemoedt schuldig heeft doen schijnen, hoe onschuldig mijne gedachten ook geweest zijn, vermits de zelve my middel verschaffen, om met meer vermaak de gunsten die ik van uwe Majesteit ontfangen hebbe, te smaaken. In plaatze van dankzegging, bid ik u, de betuiging aan te neemen die ik u doe van den onverbreekelijken yver en gehoorzaamheit, die ik altijdt voor uwe souvereine beveelen zal hebben. Ik hoop dat gy by alle gunsten deeze zult voegen, om my te vergunnen, van in perzoon u te koomen verzeekeren, dat ik met alle moogelijke yver ben. Uwer Majesteits &c.

ELIZABETH.

AAN

AAN KONING PHILIPPUS.

SIRE:

Ik ben onderricht van den yver die uwe Majesteit getoont, en van de edelmoedigheit die hy gebruikt heeft, om my uit eene zoo lange en harde gevangenis als de mijne geweest is, te verlossen. Ik zoude de zelve met meer gedult verdraagen hebben, zoo ik met een zaak die minder gevoelig voor mijn hart was geweest, als die, dat ik in de getrouwheit aan de Koninginne mijn Suster, die ik schuldig ben, gefeilt zoude hebben, beschuldigt waare geworden. Maar alzoo ik my zelven zoo getrouw en zoo yverig als ik ben tot haar dienst bevinde; zoo voel ik mijn hert als van een scheuren, wanneer ik gedenke aan een ongenaade, die my aan zulk een misdaadt heeft konnen schuldig doen schijnen. By aldien mijn hart bequaam waar' geweest, om alleen de schaduw eener diergelijke gedachte te krijgen, ik zou het zelf met eige handen uitrukken: en dat is het ook geweest, 't welk my de gevangenis onverdraagelijk heeft gemaakt. Godt gehenge echter niet, dat ik ooit weegens mijne weederwaardigheeden iemandt als my zelven zoude beschuldigen, noch dat ik ooit iets zoude zeggen, 't welk de glorie of de rechtvaardigheit van de Koninginne mijne Suster zoude konnen benaadeelen. Ik ben verzeekert, dat ik mijne ramp en mijne gevangenis niet als aan mijn ongeluk wijtten moet; en dat haar Maajesteit zoo edelmoedig en zoo rechtvaardig is, dat zy niet zoude konnen besluiten, aan de minste van haare Onderdaanen,

Van de zelve aan den Koning.

daanen, veel minder aan een ongelukkige Suster, die nooit andere gedachten heeft gehadt, als om aan haar zoo groote gehoorzaamheit als de minste van haare Onderdaanen te bewijzen, eenig ongelijk te doen. Ik geloof ook niet, dat ik de goedertierentheit en de goetheit van de Koninginne mywaarts te kort zal doen, zoo ik uwe Majesteit ootmoedig dank zegge, voor dat de zelve de goedtheit heeft gehadt van mijne zaak zoo edelaardig ondersteunt te hebben, om my mijne vryheit weeder te hebben doen geeven. Daar konde niet anders van de genaade en van de gunsten van eenen Koning, die zoo groot als uwe Majesteit is, voortkoomen: 't welk my nu ook de vryheit doet neemen, om u te verzoeken van my verders in uwe bescherming te neemen, en verzeekert te zijn, dat ik altijdt zal weezen, uwer Majesteits ootmoedige Dienaresse, en Onderdaan,

ELIZABETH.

Elizabeth wordt zeer bemindt.

De Koninginne aan de Princesse hebbende doen weeten, dat zy welkom zoude weezen, zoo zy haar wilde bezoeken; mangelde ELIZABETH niet, om haar dien plicht te bewijzen. De Koninginne ontfing haar zeer wel, haar veele teekenen van geneegentheit toonende, noemde haar gestaadig Suster, en wilde haar gezelschap houden in 't bezoek dat zy den Koning moest doen, die haar met zoo veele teekenen van achting en geneegentheit ontfing, dat 'er de Koninginne jalours van was, en dat zy begon te vermoeden, dat de groote aandringingen die de Koning voor de vryheit van ELIZABETH gedaan hadt, eenige ver-

verborgentheeden behelsden: door dien zy zich verbeelde, dat hy haar om haare onvruchtbaarheit versmaadde, en dat hy zoo verlieft op haare Suster (die veel jonger en schoonder als zy was) mocht worden, dat hy haar misschien zoude doen vergeeven, om ELIZABETH te konnen trouwen, nam zy een besluit, om haar ten eersten van 't Hof te verwijderen, zoo als wy zullen verhaalen.

Een andere zaak had het gemoedt van de Koninginne teegen ELIZABETH, zelfs van haar gevangenis af, uittermaaten vergramt, te weeten, dat het gansche Koningrijk veel ongenoegen geduurende haare weederwaardigheit hadt getoont. Zy kon echter niet begrypen, dat d'Engelzen zoo veel geneegentheit konden opgevat hebben voor een perzoon, die bykans geduurig verre van 't Hof, en die ook bynaa gestaadig met weederwaardigheeden en met rampen geworstelt hadt. Maar 't geen haar voorts jaloers maakte, was, dat zy zag dat naa haare gevangenis allerlei zoorten van perzoonen uit de ver afgeleegenste Provintien in meenigte quaamen toeloopen, om de Princesse te zien, en zich over haare vryheit te verheugen; tot zoo verre, dat men zelf vreugde vuuren niet alleen in de afgeleegenste Provintien, maar zelfs in het gezicht van 't Hof ontstak. Geduurende den korten tijdt dat zy tot Londen verbleef, ging zy niet meer als twee of driemaal uit om te paard te rijden; maar men bespeurde over al daar zy doortrok, niet als vreugde teekenen en toejuichingen; en men

Jalouzije van de Koninginne.

deed zulks voor de Koninginne niet, 't welk haar noch zoo veel te nijdiger en jaloerzer maakte, te meer, om dat de Kancelier *Gardiner* niet afliet teegen haar te zeggen, *dat de vryheit van* ELIZABETH, *Engeland eenig groot ongeluk dreigde*. Maar zijne verderffelijke Staatkunde vermochten niets teegen d'onnozelheit van ELIZABETH, noch teegen 's Hemels besluit, dat haar op den Throon wilde doen klimmen, noch teegen haar wijs beleidt, waar door zy alle hinderpaalen te booven gekoomen is, alle strikken vermijdt, en alle de toeleggingen van haare vijanden te niet gemaakt heeft.

Verlossing van de Graaf van *Devonshire*.

De vryheit van ELIZABETH moest nootzaakelijk die van den Graaf van *Devonshire* doen volgen; want vermits zy alle beide te gelijk over een en de zelfde zaamenzweering (die onwaar was bevonden) beschuldigt waaren, moest de verrechtvaarding van Princesse ELIZABETH ook die van de Graaf zijn, en alle vermoeden teegen hem doen ophouden. Men stelde hem ook in vryheit, mits dat hy alleen aan de Koninginne verklaaren zoude, dat hy nooit gedachte had gehadt van haar te vertoornen, en dat hy altijdt het Rijk, den Koning, en de Koninginne getrouw zoude blijven. 't Is op die wijze dat de Vorsten uit argwaan straffen, en dat d'onnoozelheit eindelijk gerechtvaardigt wordt. De Koninginne liet hem echter weeten, dat hy ganſch geen ommegang met de Princesse, door bezoeken, Brieven of anderzints zoude houden. ELIZABETH wierdt ook gewaar-

ſchouwt dat zy haar gedrag zoodaanig aanſtellen moeſt, dat zy buiten opſpraak en buiten de argwaan van 't Hof bleef. Dat was d'oorzaak van d'aldergrootſte quelling voor d'een' en d'ander', vermits zy malkander zeer lief hadden, en dat zy zelfs naar allen ſchijn aan malkander verlooft waaren. De Princeſſe liet den Graaf weeten dat hy wel zoude doen, dat hy het Koningrijk voor een tijdt ruimde, vermits men hem zoo nauw gaade ſloeg, dat de allerminſte zaak hem voor een misdaadt zoude aangereekent worden; dien raadt vondt hy goedt, invoegen dat hy verlof gekreegen hebbende om uit het Koningrijk te moogen vertrekken, naar Vlaanderen overſcheepte, ganſch bedroeft zijnde dat hy de Princeſſe niet hadt moogen zien.

Ondertuſſchen beſpeurde ELIZABETH, dat zy de Koninginne zeer veel jalouzije gaf, tot zoo verre, dat zy niet verdraagen konde dat de Koning voordeelig van haar ſprak, en noch minder dat hy zelf in haare teegenwoordigheit by haar quam. 't Is waar dat hy reets zeer veel achting voor het verſtandt en de deugt van ELIZABETH van hooren zeggen opgevat had, en dat hy haar eindelijk van dichte by gezien, en met de Koninginne hooren ſpreeken hebbende, zoo verlieft op haar was geworden, dat hy gewenſcht zoude hebben, de zelve dikmaals te hebben moogen ſpreeken; maar de Koninginne was al te jaloers om dien ommegang te dulden. ELIZABETH ziende dat haar gedrag zoo nauw gaade wierd geſlaagen, dat men zeggen konde, dat zy een

Elizabeth verlaat het Hof.

gevangene in 't Hof was, besloot het zelve te verlaaten. Wanneer zy daar toe vergunninge van de Koninginne verzocht, antwoorde de zelve haar koeltjes; *Ik acht dat gy wel zult doen*. Zy begaf zich derhalven twee dagreizen van Londen, op het Kasteel van *Harford*, in het Graafschap van dien naam, 't welk zy voor haar verblijf verkoos, vermits zy daar voorheen eenigen tijdt met vermaak versleeten hadt.

Vier reedenen van de jalouzijen der Koninginne.

De Koninginne wierd met verscheide zoort van jalouzije gequelt. I. Was zy zoo jalours van den Koning haaren Gemaal geworden, dat zoo ELIZABETH de voorzichtigheit niet had gehadt van zig uit eige beweeging van 't Hof te begeeven, om te trachten die jalouzije door haar afweezenheit te doen ophouden, zy genootzaakt zoude geweest zijn het zelve op bevel van de Koninginne te verlaaten. II. Was zy jalours van den Graaf van *Devonshire*, wiens ommegang met Princesse ELIZABETH haar zeer verdagt was; niet alleen om dat zy geloofde dat 'er eenige heimelijke trouwbelofte tusschen haarlieden was, maar ook om dat zy wist, die twee perzoonen van een groot verstandt te zijn, bequaam om Hoofden van een Partije te worden, en om eenigen opstandt in het Rijk te verwekken. De III. bron van haare jalouzije teegen ELIZABETH, was de Godtsdienst, als wel oordeelende, dat haar voorbeeldt altijdt een groote hinderpaal zoude weezen teegen het voorneemen dat zy hadt, om het geen zy Ketterije noemde, uit te roeien

jen, en om het Pausdom te doen heerschen: Want alhoewel ELIZABETH zich de Godtsdienst toen noch weinig bekreunde, twijfelde de Koninginne echter niet, of zy haatte de het Pausdom in haar harte, en dat alle de Protestanten gestaadig hardtnekkig in hunnen Godtsdienst zouden volherden, zoo lange als zy de Princesse in die gevoelens zagen blijven, hoopende de zelve t'eeniger tijdt op den Throon te zullen zien klimmen, en hunne zaaken te herstellen. Eindelijk ten IV. was de Koninginne jalours van d'ongemeene geneegentheit en achting, die de gansche Natie voor haare Suster hadt, geloovende dat zulks tot haar naadeel zoude zijn, en dat naar maate de liefde die de Natie voor de Princesse hadt, aangroeide, de onverschilligheit, of liever de haat die men voor haar hadt, zoude toeneemen; maar 't is zeeker, dat, zoo d'Engelzen de Koninginne niet beminden, het alleen was om de wreede neiging die zy hadt tot bloed vergieten, en die zy met den schijn van de Godtsdienst bewimpelde. Hoe dat het ook was, 't is zeeker dat de Koninginne niemant aan het Hof konde dulden, die zy meende d'oorzaak van haare geemelijkheit te zijn. De verwijdering van de Princesse genas haar zelf van haare ongerustheeden niet. Zy gaf bevel dat men de zelve tot haare minste beweegingen toe bespieden zoude; en onder voorwendzel van haar eer aan te doen, gaf zy haar een van haare Edelluiden, en eene van haar Staat-Juffers, die by haar verbleeven, veel

eer om het gedrag van de Princesse gaade te slaan, en om de Koninginne te doen weeten al 't geen by de zelve omging, als om haar dienst te doen.

Studien van Princesse *Elizabeth*.

De verstandige ELIZABETH ziende, dat men haar op die wijze gevangen hieldt, en overal ontrent haar zoo vol verspieders was, dat bykans niemant haar dorst koomen bezoeken, besloot om als een Non te gaan leeven, en zelf niet eens te doen vraagen wat'er aan 't Hof omging. Zy besteede het grootste gedeelte van den dag tot de *studie*, en zy wierdt vervolgens daar door zeer bequaam om het Rijk te regeeren. Zy las met naarstigheit de werken van *Machiavel*, die zeer veel roems door gansch Europa hadt, *Kornelius Tacitus*, en alle de Boeken die van de doorsleepenste Staatkunde schrijven: zy herlas desselfs Romeinze Historie, de *Commentarien* van *Cæsar*, het leeven der Pauzen van *Platina*, het leeven van de Keizers, voor al de Historie van Engeland, als meede die van Schotland, en alle de Tractaten van vreede en oorlog, gemaakt tusschen Koning *Hendrik* den VIII. haaren Vader, Keizer *Karel* de V. *François* de I. en verscheide Pauzen. Zy schreef met haar eige handt aanteekeningen op de kant van de Boeken die zy las, en een uittrekzel van 't geen zy 'er merkwaardig in vondt, en maakte daar aanmerkingen over in een klein Boekje, 't welk zy in den Tuin wandelende, herlas. Nooit is een Dochter meer aan die zoorten van *studie* verknogt geweest, en nooit heeft iemandt anders daar meer voordeel als zy uit-

ge-

getrokken. Zy leide zich ook zeer veel op de *studie* van den Godtsdienst; zy *bestudeerde* booven al met vlijt alle de middelen waar van zich *Luther* en *Kalvin* tot bevesting der *Reformatie* bedient hebben, en zy wilde daar van zelf de minste byzonderheeden weeten.

Echter liet ELIZABETH niet naa door brieven verstandt te houden met den Graaf van *Devonshire* in weêrwil van het verbodt der Koninginne en de wakkerheit haarer Verspieders; en 't is zeeker dat die minnerijen ontwijffelijk beroerten in het Rijk zouden hebben verwekt gehadt, by aldien de Princesse niet meer wijsheit als liefde gehadt had. *Philippus*, d'alder-ergwanenste Vorst van de weereldt, en die 't alderbequaamste was om alle beletzelen die zich teegen zijne voorneemens zoude konnen kanten, voor te koomen; bericht bekoomen hebbende van de naauwe vriendschap zijner Schoon-Suster met den Graave van *Devonshire*, welke ELIZABETH niet konde hooren noemen zonder te verzuchten, wierdt daar zeer jaloers van, vreezende, dat, zoo de Koninginne quam te sterven, de Graaf hem een hinderpaal zoude zijn, die hem beletten mogt de zelve te konnen trouwen; des besloot hy dien te doen dooden, als geen ander middel ziende, om zich deezen doorn uit den voet te trekken. Die arme Graaf stierf ook kort daar aan binnen Gent op den tweeen-twintigsten September van een zoo schielijke ziekte, dat men geloofde dat hy vergeeven was. Verscheide Luiden die het humeur van den Koning gekent hebben, en die de ree-

Doodt van den Graaf van *Devonshire.*

den van zijn jalouzije wiften, hebben gemeent, dat hy hem hadt doen vergeeven. ELIZABETH deedt al wat zy konde, om de droefheit die dat verlies haar baarde, te verbergen, maar de zelve was al te groot, dan dat zy zoo verborgen koft gehouden worden, dat menze niet bemerkte, ook zoo fcheen zy een tijdt lang zeer droevig te wezen; men gelooft zelfs dat zy naa de doodt van den Graaf een eedt deedt, van nooit te zullen trouwen.

Gevoelen van *Elizabeth* van de minnekonft.

Haar ontviel zomtijdts dat zy teegen haar Staat-juffers zeide, wanneer zy in vertrouwentheit teegen de zelve fprak: *dat nooit perzoon beeter verdient hadt om van Princeffen bemint te worden, als de Graaf van* Devonfhire, *vermits nooit perzoon als hy beeter de konft om te beminnen gekent hadt.* De Princeffe beminde de vroolijke ommegang, zy was niet t'onvreeden dat men haar van haare fchoonheit fprak, zy beminde een geneuchelijk onderhoudt, en zelf ook het vermaak; maar zy konde 't minfte gebaar, noch 't minfte woordt, dat kuiffche ooren ontftichten koft, niet verdraagen. Zy hadt eenen afkeer van menfchen die de geheimeniffen der Juffrouwen niet zwijgen konden, en een fchrik van zeekere onredelijke perzoonen, die de gunften die zy niet genooten hebben, ruchtbaar maaken als of zy die genooten hadden. Ook zeide zy desweegen, dat'er niets in de wereldt gemeener was als te beminnen, vermits de Dieren zelfs door het enkel ingeeven van de natuur, daar toe bequaam zijn; maar dat 'er niets zeltzaamer was als de konft om te beminnen. Dat de gee-

ne

ne die de zelve hebben, een hoedaanigheit bezitten, die meer Goddelijk als menschelijk is, en dat het misschien daarom was, dat men van de liefde een Godt gemaakt hadt, om aan de menschen te leeren, dat de geene die de zelve verkrijgen wilden, alvoorens 't alderbeswaarlijkste ding van de wereldt, 't welk de konst om te beminnen is, leeren moesten.

Maar zoo Princesse ELIZABETH gezien had gehadt 't geen 'er heedendaags in alle de Hoven van Europa omgaat, zy zoude reeden hebben om te zeggen, dat de konst om te minnen geen deugt meer, maar een waarachtige ondeugt, en veel meer een zondige handel, als een eenvoudig vermaak is; en dat het thans even schandelijk is, te beminnen en bemint te worden. Men hoort in der daadt heedendaags in den ommegang der Mannen met de Vrouwen, niet anders als oneerlijke, onfatzoenelijke, ydele, en onkuische reedenen; en 't is noch het aldervreemdste, dat de geene onder de Juffrouwen, die de ooren schijnen te stoppen om zoodaanige reeden niet te hooren, de zelve met 't meeste vermaak aan hooren. Princesse ELIZABETH was van die zoort niet, zy verstont de *Phisiognomije* zoo wel, dat zy zich nooit bedroogen heeft, om perzoonen die met haaren wijzen aart overeen quamen, tot haare Minnaars uit te kiezen. Zulk een was booven al de Graaf, waar van wy gewag gemaakt hebben, d'eerste die zy bemint heeft, en van wien zy zelfs noch veele jaaren naa zijnen doodt in het Italiaans zeide, *Il* DEVONSHIRE *nell' amore humano*,

Zy wist haar Minnaars wel uit te kiezen.

haveva talenti Angelici, dat is: *De Graaf van* DEVONSHIRE *was een Engel in 't minnen.* Hy was in der daadt zeedig, wijs, voorzichtig, en gematigt in zijne reedenen; tot zoo verre, dat hy zeide, *dat het onbetaamelijk was in de teegenwoordigheit van Juffrouwen te vloeken, en dat het noch meer onbetaamelijk was het minste woordt te zeggen, 't welk met d'eerbaarheit niet overeen quam.* Heedendaags heeft men wel andere wijzen om zijn Hof by de Juffrouwen te maaken, want onder de Franze Minnaars booven al, en in der zelver navolging, onder die van andere Natien, ziet men niet als luiden, die niet anders doen als lachgen, kortswijlen, vloeken, en voor Janpotazy speelen. Wanneer de Graaf van *Devonshire* zich ten uitterste krank gevoelde, schreef hy zijn laatsten Brief aan Princesse ELIZABETH, die hy aan een van zijne Bedienden ter handt stelde, welke haar de zelve in eigen handen overgaf, en daar voor een goude penning tot een belooning kreeg, zijnde van de volgende inhoudt.

MIJN WAARDE PRINCESSE:

Brief van *Devonshire* aan Princesse *Elizabeth.*

Alzoo ik my zelven van een scherpe en geweldige koortze, die my met den doodt dreigt, aangetast voele (alhoewel ik de quaal niet voorgisteren gevoelt hebbe) zoo heb ik een oogenblik uitstel die zy my verleent, willen waarneemen, om my d'eere te geeven van u te schrijven, niet weetende van 't eene oogenblik tot het ander, wat d'uitkomst van mijne quaal zal weezen. Ik bidde u te willen aanmerken, hoe groot de liefde moet zijn die ik u toedraage, vermits

mits ik niet naalaate uwer te gedenken, en aan u te schrijven in de laatste oogenblikken van mijn leeven, die eeniglijk aan het heil van mijne ziele toegewydt behoorden te zijn. Ik bidde u te willen verzeekert zijn, mijn waarde Princesse, dat d'overgroote liefde die ik voor u gehadt hebbe, zuiver en oprecht is geweest, en dat ik nooit andere gedachte heb gehadt, als om t'eeniger tijdt het geluk te moogen hebben, van door rechtvaardige en wettige weegen uw Bruidegom te worden; maar de Goddelijke voorzienigheit, die my tot zoo een groot geluk niet waardig heeft gekent, heeft my gestraft voor eene zoo groote vermeetelheit, weegens welke ik van u, mijne waarde Princesse, zoo wel als weegens alle andere zaaken, waar in ik u door misverstandt zoude moogen vertoornt hebben, vergiffenis verzoeke, zijnde niet bequaam geweest, om de zaaken op een andere wijze te hebben konnen schikken. Van d'eerste dag af dat gy my d'eere deedt van aan my eenige goedtheit te toonen, besloot ik, u tot den doodt getrouw te blijven; en het is ook recht, dat ik in den staat daar ik my in bevinde, om die verbintenis te voldoen, u de laatste zuchten van mijn leeven opoffere. Ik sterf in ballingschap, zonder andere misdaadt begaan te hebben als die, dat ik de belangen van degeene, die my d'eere deedt van my te beminnen, en die my toeliet dat ik haar beminde, voorgestaan hebbe: en in de zwaare krankheit die my martelt, vind ik niets dat my troost kan geeven, als het vermaak om deezen Brief aan u te schrijven. Ik hoope dat gy de goedtheit zult hebben van die t'ontfangen met de zelfde Konink-

ninklijke edelmoedigheit, waar meede gy my verwaardigt hebt u te beminnen, en dat gy ook voor goedt zult keuren, dat ik de twee ingeslootene Ringen aan u weederzende, en de zelve aan die geene dieze my vereert hadt, weeder ter handt stelle. Ik zoude niet konnen besluiten my daar van te berooven, zoo ik meende langer te zullen leeven, weshalven ik ook last gegeeven hebbe, om u deezen Brief niet als naa mijnen doodt over te leeveren. De koorts die ik weeder krijge, laat mijn niet toe, om u iets meer te schrijven, en nootzaakt my te eindigen, wat begeerte dat ik ook hebbe, om my zelven langer het vermaak te geeven van u t'onderhouden, mijn ziekte is al te geweldig om lang te konnen duuren, en ik geloof datze haast door den doodt zal eindigen. Vaar wel mijn waarde Princesse.

1557. *Emanuël Philibert* Hertog van Savoijen, die voor d'eerste Krijgsman van zijne eeuw wierdt gehouden, en die toen buiten zijn Landt, daar de Franzen hem uitgedreeven hadden, omzweefde; ziende dat men niet meer van zijn huwelijk met Princesse ELIZABETH sprak, deed deswegen op nieuw aanhouden by Koning *Philippus*, die hem zoo wel als zijn Vader Keizer *Karel* (welke 's jaars te vooren het Keizerrijk aan zijnen Broeder, en het Koningrijk van Spanjen en zijne andere Landen aan zijnen Zoon hadt afgestaan) belooft hadt, om hem met Princesse ELIZABETH, die men Princesse van Walles zoude maaken, te doen trouwen. Maar *Philippus* was op de zelve zoo verlieft geworden, dat by

Princesse *Elizabeth* wordt van den Hertog van Savoijen ten huwelijk verzegt.

y besflooten hadt haar te trouwen, zoo de Koninginne zonder Kinderen quam te ster- ven, invoegen dat hy aan de belofte niet eens meer dagt die hy gedaan hadt aan den Her- og, welke, alzoo hy met drift naar dat hu- velijk haakte, den Koning onophoudelijk daar toe aanzogt. Maar *Philippus*, door d'af- stant van het Koningrijk van Spanje, 't welk zijn Vader aan hem gedaan hadt, meester van zoo veele Koningrijken zijnde geworden, keerde weeder naar Londen, naa dat hy eenen stilstant voor vijf jaaren met Vrankrijk gesflooten hadt, om met zijne Koninginne de vruchten van den Vreede te moogen genieten. De Hertog ongeduldig zijnde om zijn huwelijk te zien sluiten, en van de meiningen van *Philippus* onbewust zijnde, boodt zich aan om hem tot in Engeland te vergezelschappen, hoopende gestaadig dat hy hem zijne beloften voldoen zoude. Maar die Vorst zeide hem om hem daar van af te wenden, dat hy in Vlaanderen noodig was, hem verzeekerende dat hy alles doen zoude wat hy konde, om zijn huwelijk met de Prinçesse te doen gelukken. Hy zoude veel oprechter geweest zijn, zoo hy teegen hem gezeit hadt, dat hy alles doen zoude wat hy konde om het te beletten. Ondertusschen liep over al het gerucht, dat het huwelijk van de Princesse met den Hertog van Savoijen stondt gesflooten te worden. Koning *Philippus* deed deeze tijding uitstrooijen, op dat niemandt gedachte zoude maaken, om met Princesse ELIZABETH te zullen konnen trouwen.

Waarom zy het huwelijk niet beminde.

Van alle de geene die naar het huwelijk van de Princesse stonden, zeide men dat 'er niemandt was die zy minder beminde als Hertog *Philibert*. Niet om dat zy in den Vorst iets vondt 't welk haarer niet waardig was. In teegendeel, sprak zy dikmaal van de grootheit van het Huis van Savoijen, als van een familie die met de gekroonde Hoofden gelijk was, die verscheide Helden uitgeleevert hadt, en nooit geen grooter als *Emanuël Philibert*, die zy voor een groot Vorst van zijne eeuwe aanzag, en die een groote achting hadt verkreegen. *Maar 't was daarom zelf dat zy hem niet trouwen wilde, dewijl zy in de beschrijvingen van Engeland, die zy met vermaak las, vondt, dat die Natie veel eer een wijs en Staatkundig Koning als een groot Krijgsman noodig hadt: vermits die van deezen inborst zijn, van zich gemeenlijk van hunne Volkeren te doen haaten, en hunne Nabuuren t'ontrusten. Dat Engeland niet noodig hadt, veroveringen te doen; maar slechts te bewaaren 't geen het reets bezat. Dat d'Engelzen niet anders als onder de geruste regeering van een vreedzaamen Koning konden gelukkig zijn, en dat een Oorlogs-gezint Vorst de ruste niet beminnen konde. Dat het belang van de Natie was, gansch geen Oorlog t'onderneemen dan wanneer zy 'er toe genootzaakt was, ter oorzaake van de groote kosten die de zelve naa zich sleept; en dat een Koning die den Oorlog te veel beminde, in teegendeel van aart zoude weezen, om den zelven op het minste voorwendzel aan te vangen.* Zulks was het verbaazende antwoordt

dat

dat zy gaf aan de geenen die haar dat huwelijk voorsloegen.

Erik de XIV. Koning van Zweeden, hadt ELIZABETH reedts tweemaal ten huwelijk doen verzoeken, en was t'elkens afgeslaagen. Maar Koning geworden zijnde, meende hy beeter te recht te zullen geraaken; met die gedachten zond hy een treffelijk gezantschap in het begin van den Jaare 1558. naar Engeland, onder voorwendzel van de Koninginne geluk te gaan wenschen over de voordeelen die Koning *Philippus* haar Gemaal op de Franzen verkregen hadt, door de overgroote overwinninge die hy op de zelve by *St. Quintyn* hadt behaalt. Hy hadt zijn tijdt waargenoomen om dien Gezant te zenden, terwijl Koning *Philippus* noch in Vlaanderen was, vermits hy wist, dat de Koning gedachten hadt om haar aan een ander uit te trouwen, en dat zijn afweezentheit daarom aan die onderhandeling konde voordeelig zijn. Men vermoede wel dat de Gezant last hadt om van dat huwelijk te spreeken; maar men dacht niet, dat hy het zoo oopentlijk zoude verhandelen, als hy deedt. Naa des zelfs eerste *audientie*, waar in hy met alle de gewoone plechtigheeden ontfangen wierdt, en in welke hy niet anders sprak als van de goede eendracht die de Koning zijn Meester met haare Majesteit onderderhouden wilde, en van de vreugde die hy weegens de overwinningen van den Koning haaren Gemaal hadt, zoo ging hy *incognito*, of ten minsten met heel weinig gezelschap naar *Harford*, alwaar de Princesse haar ver- blijf-

1558. Gezantschap van Zweeden, om een huwelijk tusschen de Koning en *Elizabeth* te handelen.

„niet betaamende, zich te waagen om zul-
„ken verzoek aan het Hof te doen, zonder
„dat men te vooren wist, of de geene die het
„meest belang in de zaak hadt, daar in toe-
„stemmen wilde. Maar, dat zoo de zelve daar
„aan de handt wilde leenen, zijn meester dan
„als een Koning handelen, en aan hem de
„noodige beveelen geeven zoude, om dien
„aangaande by de Koning en de Koninginne
„verzoek te doen, en alle gewoone gebruik-
„lijkheeden onderhouden zoude. Princesse ELIZABETH antwoorde daar op, zonder zich te ontzetten. „Dat zy aan de Koninginne
„haar Suster, door banden van den bloede,
„door d'achting die zy voor haar hadt, en
„door de gehoorzaamheit die zy aan de zelve
„was verschuldigt, zoo verknocht was, dat
„zy beslooten hadt nooit naar eenigen voor-
„slag van huwelijk te zullen luisteren, zon-
„der dat zy een schriftelijk bevel van de Ko-
„ginne kreeg, waar by de zelve zulks aan
„haar toestont. Zy zondt den Gezant met dit antwoordt weeder heen, die bekoort was door de aangenaame manieren, en de schoonheit van de Princesse, welke hy bequaam oordeelde om de grootste Vorst van de wereldt gelukkig te maaken.

Hy handelt weegens haar huwelijk met zijn Koning.

De Koninginne dacht niet dat de Gezant met een ander oogmerk naar Princesse ELIZABETH gegaan was, als om haar te bezoeken. Zy vermoede wel dat hy quam om over dat huwelijk te handelen; maar zy dacht dat men haar 't eerst daar van kennis zoude geeven, in voegen dat zy, toen zy den handel

van

van den Gezant verstont, desweegen verstoort was. Maar haare Raadt vondt niet goedt, dat zy'er zich gevoelig over zoude toonen. Zy was aan den andere kant uittermaaten wel voldaan over 't antwoordt van ELIZABETH, en getuigde in den vollen Raadt, dat niets haar zoodaanig tot haare Suster geneigt of zoo zeer voor haar vermurwt hadt. Eerst zondt zy haar den Ridder *Pope*, om haar van haarentweegen te zeggen, dat alhoewel de teekenen van achting die men haar ter dier geleegentheit beweezen hadt, de Koninginne aangenaam waaren, zy booven al voldaan was over 't antwoordt, dat zy aan den Ambassadeur hadt gegeeven, en dat zy zich verzeekeren konde, dat zulks de geneegentheit, die zy haar toedroeg, zeer veel vermeerderen zoude. Zeedert dat ELIZABETH in vryheit herstelt was, hadt de Koninginne haar niet geschreeven, noch gansch geen kompliment daar over laaten maaken, zy schreef haar in deeze geleegentheit ook niet; maar zy gaf aan *Pope* last, om desweegen haar verschooning by dezelve te doen; 't geen hy ook op een zeer aangenaame wijze deedt, haar zeggende, *dat de Koninginne zoo verblijdt was geweest over 't antwoordt, dat zy aan den Gezant van Zweeden hadt gegeeven, dat zy daar van als betoovert was, en niet nachtig was geweest om haar te schrijven.* ELIZABETH toonde met dat kompliment vernoegt te weezen, en beantwoorde het zelve met den volgende Brief.

Mevrouwe mijn waarde Suster.

Brief van *Elizabeth* aan de Koninginne.

HOe groot mijne ongenaade by uwe Majesteit ook geweest is, heb ik dezelve altijdt voor zoo rechtvaardig en zoo goedt erkent gehadt, dat ik nooit d'oorzaak van dien anders als aan mijn ongeluk heb konnen wijten. En schoon mijne weederwaardigheeden noch duizentmaal grooter geweest hadden, zouden de zelve nooit machtig geweest zijn om de yver en d'eerbiedigheit, die ik aan uwe Majesteit schuldig ben, uit mijn herte te wisschen. De banden van bloed, die ons vereenigen, hechten my onafscheidelijk aan alle uwe belangen, en de plichten van Dienaaresse en van Onderdaane boezemen my een volkoome onderwerping in aan het Koninklijke en souvereine gezag van uwe Majesteit. Het antwoordt dat ik den Gezant van Zweeden gegeeven hebbe, is een vrucht van mijnen plicht, en ik konde den zelve niet anders antwoorden, zonder daar in te gebreeken; maar de dankzegging die gy my desweegen door den Heer Pope hebt laaten doen, is niet anders als een uitwerkzel uwer edelmoedige goedtheit, die my meer en meer aan Uwe Majesteit zal verbinden. Ik kan u wel verzeekeren, Mevrouwe, dat zeedert ik my zelven gekent, en eenig gebruik van reeden gehadt hebbe, ik nooit andere gedachten heb gehadt, dan van alle moogelijke Liefde, die men aan een Suster, en van d'allerdiepste eerbiedt, die men aan zijne Meestresse en aan zijne Koninginne schuldig is: dat ik ook nooit geen andere gevoelens zal hebben, en dat ik

ik met vermaak de geleegentheeden waarneemen zal om u te doen zien dat ik ben Uwer Majesteits gehoorzaamste Dienaresse en Suster,

ELIZABETH.

Harford den 20 Febr: 1558.

De Gezant zag van toen af wel, dat Zweeden geen andere vrucht van dat Gezantschap, waar toe men zoo veele kosten aangewendt hadt, zoude trekken, als het leetweezen van het zelve afgevaardigt te hebben, en dat het gansch geen schijn hadt dat het voorschreeve huwelijk gelukken zoude, naa dat hy uit d'eigen mondt van ELIZABETH (de laatstemaal dat hy haar gesprooken hadt) deese woorden hadt verstaan, *dat zoo de Koninginne haar de vryheit liet om te trouwen, of niet te trouwen, dat zy dan beslooten hadt om haar geneegentheit te volgen, welke strekte om altydt Vryster te blyven.* Hy geloofde echter, dat hy geen tijdt moest verliezen, om haar van de Koninginne te verzoeken. Derhalven was hy zoo ras niet weeder tot Londen gekoomen, of hy verzogt eene byzondere *audientie*, in welke hy de Koninginne te kennen gaf, dat de Koning zijn Meester de Princesse deedt verzoeken, niet om dat hy bekommert was om eene Vrouw te vinden, maar uit een byzondere geneegentheit, die hy voor haare schoonheit en deugt hadt, en om ook d'eere te hebben van met de Koninginne in verwantschap te treeden, en om een naauwer verbondt met het Koningrijk te maaken.

Men verzoekt de zelve van de Koninginne ten huwelijk.

Antwoordt van de zelve. Alhoewel de Koninginne yverig wenste ELIZABETH aan een Katholijk Vorst uit te trouwen, om de rampen, die haaren Godtsdienst dreigden, te vermijden, zoo het anders lukte, dat haar Suster op den Throon quam te klimmen, zoo toonde zy echter dat huwelijk met den Koning van Zweeden voor goedt te keuren, 't welk den Gezant eenige blijdtschap en hoop gaf; maar het was in den grondt niet anders als een kompliment in deeze woorden; *Dat zy den Koning zijnen Meester bedankte voor d'eer, die hy het Hof aandeedt, dat hy Princesse* ELIZABETH *van haar door zoo een aanzienelijk Edelman als hy was, ten huwelijk liet verzoeken; maar dat, eer men van de zaaken sprak, zy weeten wilde, hoedaanig de gevoelens en geneegentheit van haar Suster waaren, vermits'er van een zaak, die haar zoo nau betrefte, gehandelt wierdt.* Geevende den zelven heel beleefdelijk te kennen, dat men hem in 't korte een vast antwoordt zoude laaten toekoomen.

Gevoelens van *Elizabeth.* De Koninginne zondt ook metter daadt des anderen daags dien zelfden Edelman *Pope*, die zy d'eerstemaal aan haar gezonden hadt, weeder aan ELIZABETH, om het verzoek van den Gezant van Zweeden aan haar bekent te maaken, en van haar te verstaan, wat haar gevoelen weegens dat huwelijk was; met bevel om haar van weegen de Koninginne te verzeekeren, dat zy zich daar niet teegen zoude stellen, en dat zy haar altijdt de vryheit van haare geneegentheeden zoude laaten behouden. De Princesse antwoorde aan *Pope*, dat zy hem verzogt, om teegen de Ko-

Koninginne haar Suster te zeggen : *dat men wel wist, dat zy verscheide voorslaagen van zeer voordeelige huwelijken, die men aan haar zelfs geduurende het leeven van Koning* Eduward *haar lieder Broeder hadt gedaan, afgeslaagen hadt. Dat voor zoo veel haar aanging, haare geneegentheit sterkte, om altijdt de Vrysterlijke staat voor de getrouwde, hoe voordeelig die ook mocht zijn, te schatten. Dat alhoewel zy in een klein Dorp verschooven was, zy echter haaren staat zoo gelukkig en zoo zoet vondt, dat zy niet geloofde dat'er een ter wereldt was, die haar aangenaamer konde zijn. Dat wijders de Gezant, wanneer hy haar was weezen bezoeken, haar gansch geen voorstelling van weegen den Koning zijnen Meester, maar alleen uit zich zelven gedaan hadt: dat zy zeer verwondert was geweest, gelijk zy aan de Koninginne hadt doen weeten, dat hy de stoutheit hadt genoomen, van haar zoodaanigen voorslag te doen, zonder die te vooren aan de Koninginne bekent gemaakt te hebben, en dat zoo hy haar weeder quam spreeken, zy besloten hadt hem geen gehoor meer te verleenen.* Pope, die dat huwelijk wel zoude hebben willen zien, antwoorde haar : *Dat hy niet geloofde, dat zy een zaak als die was, weigeren zoude, zoo de Koninginne haar vergunning daar toe verleende;* waar op de Princesse antwoorde, *dat zy niet verzeekert was, wat zy in het toekoomende doen zoude : maar dat zy in de staat daar zy toen in was betuigde, van gansch geen geneegentheit tot trouwen te hebben: en dat zy hem verzocht de Koninginne haar Suster te willen verzeekeren, dat het geene zy*

dien aangaande zeide, niet uit een zeekere gewoone zeedigheit van de Vrysters, wanneer men haar van trouwen spreekt; maar uit een vast by haar genoomen besluit voortquam,

Vermoeden van de Koninginne, De Ridder *Pope* dit antwoordt aan de Koninginne gebracht hebbende, was zy daar over zeer verwondert, en niet konnende begrijpen, waarom haar Suster zulken besluit hadt genoomen, schreef zy dat aan een van deeze drie oorzaaken toe: of om dat zy afkeerig van trouwen was, waar uit men dan besluiten moest, dat men dan t'onrecht vermoedt hadt, dat zy zich aan den Graaf van *Devonshire* had verlooft: of zoo zy in der daadt trouwbeloften aan dien Heer gegeeven hadt, het waar was 't geen men zeide, dat zy, naa zijnen doodt, geswooren hadt, nooit weeder te zullen trouwen. Of eindelijk, (en dat was wel de krachtigste reedenen die zy meinde daar van uitgevonden te hebben) dat ELIZABETH weetende dat de Koninginne gebrekkelijkheeden hadt, die haar niet lang zouden in 't leeven laaten, zy zich beloofde Koning *Philippus* te zullen trouwen, met wien zy een van de machtigste Monarchien van de wereldt oprechten zoude. Maar d'uitkomste heeft doen zien, dat ELIZABETH niets minder als dat voor hadt.

Afkeerigheit van *Elizabeth* Het voorneemen 't welk men haar naagaf, dat zy met den Vorst, dien zy afsloeg, echter wel hadt willen trouwen, aan een zijde zettende, is het altoos waarachtig, dat zy

niet

niet alleen een afkeer, maar zelfs een onver- winnelijke afkeer van het huwelijk gehadt heeft. Zulks is gebleeken, toen zy onder ontelbaare ongeneugten, verre van het Hof gebannen, en van Verspieders omringt, de aldergunstigste geleegentheeden van de wereldt kreeg, om zich uit een zoo verdrietigen staat te redden, door een grooten Koning te trouwen; echter die weederwaardigheeden liever heeft willen uitstaan, als zich met trouwen gelukkig te maaken. Voeg hier by, dat zy die weigering deedt op eenen tijdt, in welken de Katholijken, haare aldergrootste Vijanden, en die zeer machtig in het Koningrijk waaren, alle oogenblik geleegentheit zogten, om haar van kant te helpen, om dat deeze geloofden, dat zy meer naar het geen dat zy Ketterije noemden, als naar het Pausdom helde. Het scheen derhalven dat zy zoo veel te meer reeden hadt om die zaak aan te neemen, vermits zy niet onkundig konde zijn, dat het getal der Katholijken niet alleen onder het gemeene Volk, maar ook onder d'aldergrootste Heeren dagelijks merkelijk aangroeide. Eindelijk was haar niet onbewust, dat de aldervoornaamste Prelaten van het Koningrijk, welke zagen dat de Koninginne niet lang leeven zoude, gestaadig middelen zogten uit te vinden, om te beletten, dat zy, als de Koningine quam te sterven, niet op den Throon mogt klimmen; vermits deeze vreesden, dat zy al 't geen de Koninginne ten voordeele van den Katholijken Godtsdienst gewrogt hadt, weeder ver-

van het huwelijken.

nietigen zoude. Daar zijn zelfs Protestanten welke verzeekeren, dat 'er Prelaten waaren, die zeiden, *dat men de Princesse met een gerust gemoedt ombrengen konde.* 't Welk zy hun naaderhand ook ter deegen deed berouwen. Maar alhoewel het scheen, dat deeze beweegreedenen de Princesse aanzetten moesten, om op eene zoo eerlijke wijze een Koninginne te worden, en uit het Koningrijk te vertrekken, liet zy echter niet naa vastelijk te volherden in het besluit dat zy genoomen hadt, van niet te zullen trouwen.

De Franzen neemen Kalis in.

De Franzen ondertusschen, niet teegenstaande het verlies van een Leeger van drie-en-twintig duizent Man., 't welk zy verlooren hadden, mitsgaders van alle haare Generaals en Bevelhebbers, die alle gedoodt of gevangen wierden, lieten niet naa in dit Jaar van 1558. met groote machten te velde te trekken, en de Stadt Kalis met zoodaanig geweldt aan te tasten, dat zy de zelve in weinig dagen veroverden; een Stadt die zeedert twee hondert jaaren in de macht der Engelzen was geweest; zonder dat *Philippus*, die toen met een machtig Leeger in Vlaanderen was, de zelve ontzetten konde. Naaderhandt tradt men tusschen Vrankrijk en Spanjen over verscheide Tractaten in onderhandeling; maar d'eerste niet willende sluiten, ten zy dat Kalis aan haar verblijven, en d'andere ten zy dat men het weedergeeven zoude, was het onmoogelijk dat zy het eens konden worden; en Koning *Philippus* was genootzaakt aan de Koninginne te schrijven, dat hy haar ver-

verzocht, hem den volgenden veldtocht grooter machten over te zenden, op dat hy die Stadt van de Franzen zoude moogen herwinnen: maar in plaats van die hulpe, kreeg hy de tijding van de ziekte der Koninginne, die hem heel zeer bedroefde.

Den dertienden October daar aan volgende kreeg Koning *Philippus* de tijding van de doodt van Keizer *Karel* de V. zijnen Vader, overleeden den een-en-twintigsten September in het Klooster van *St. Joost*, in het achten-vijftigste jaar zijns ouderdoms, het veertigste jaar van zijne regeering, het zes-en-dertigste naa dat hy Keizer was geworden, en het tweede van zijn ruste en stil leeven, naa dat hy zijne Rijken afgestaan hadt; andere stellen den doodt van dien Keizer op den vier-en-twintigsten Februari, maar zy bedriegen zich waarlijk. Het leeven van deezen Monarch is niet anders als een geduurige arbeidt des lichaams en des Geestes geweest, en het schijnt dat hy d'eenigste is op wien men deeze Staatreegel kan toepassen: IMPERATOREM STANTEM, &c. *Een Keizer moet staande sterven.* Hy heeft vier-en-twintig reizen over Zee gedaan. Te Lande heeft hy'er vier in Duitsland, drie in Vlaanderen, een gelijk getal in Vrankrijk, vijf in Spanjen, twee in Engeland, ses in Italien, en twee in Africa gedaan. Men hadt in langen tijdt geen wijzer noch gelukkiger Keizer als hy in zaaken van Vreede en Oorlog gezien. ELIZABETH kreeg de tijding van zijnen doodt door een briefje, het welk de Koning met zijn eigen

Doodt van Keizer *Karel* de V.

handt aan haar schreef, en dat hy haar door een Edelman toezondt: 't welk zy nam voor een groote eere, en voor een teeken van de byzondere achting, die de Koning voor haar hadt. De Princesse nam des anderen daags den rouw over dien Monarch aan, en deedze haar gansche Hof ook aanneemen; en zy zondt den Koning door den zelven Edelman het volgende antwoordt.

SIRE:

Antwoordt van *Elizabeth* aan de Koning.

d'Ere, die Uwe Majesteit my gedaan heeft van my een Edelman te zenden, om my kennis van den doodt van den Keizer uwen Vader, roemruchtiger gedachtenisse, te geeven, doet my aangenaamelijk geheugen, dat Uwe Majesteit voortgaat met my te vereeren met de zelfde goedtwilligheit, die het hem gelieft heeft aan my van overlang te bewijzen, en waar van ik zoo groote uitwerkzels gevoelt hebbe, dat ik geen ander middel kan vinden, om U mijne erkentenis te betuigen, als in onophoudelijk gedachtig te zijn, zonder het ooit te vergeeten, dat het leeven 't welk ik geniete, te gelijk eene gunst van de Koninginne mijne Suster, en van de grootmoedige bescherming van uwe Majesteit is. Gy doet my recht, zoo gy verzeekert zijt, dat ik al zoo veel vreugde over de overwinningen, die gy behaalt, en over den gelukkigen uitslag, die Uwe waapenen gehadt hebben, gevoele, als ik bedroeft ben over de moeijelijkheeden en rampen, die u overkoomen. 't Geluk dat ik hebbe van u zoo naa te bestaan, d'eerbiedt die ik voor Uwe groote verdiensten, en de erkentenis die ik van

Uwe

Uwe goedtheit hebbe, treffen my zeer gevoelig, zoo dat het onmoogelyk is dat ik niet veel deel neeme in Uw verlies dat gy gedaan hebt in eene zoo doorluchtigen Vader. Ik wilde dat ik eenige verzachting aan Uwe droefheit konde toebrengen; maar ik kan zulks niet beeter doen, als met Uwe Majesteit indachtig te maaken, dat Uw doorluchtige Vader de doodt zoo gloririjk achte, dat hy de zelve daar door heeft willen voorkoomen, en heeft willen sterven, eer dat hy uit het leeven scheidde: En 't is zeeker, dat, gelijk zijn leeven een kort begrip van wonderen is geweest, zijn doodt ook alzoo een wonderwerk van glorie voor de naakoomelingschap zal weezen. Men moet derhalven den Keizer Uwen Vader niet als een dooden beschreijen, maar men moet hem veel eer aanmerken als iemant, die in alle volgende eeuwen in de geheugenisse der menschen leeven zal, en zoo zijn lichaam tot assche zal verteeren, zijn naam zal echter eeuwiglijk leeven. Ik ben thans beezig met de beschrijving van zijn leeven, en van zijne groote daaden van moedigheit en van dapperheit die hy bedreeven heeft, te leezen, op dat ik zoo het moogelijk is, d' eerbiedt en d' achting die ik voor de Zoon van een zoo grooten Vader hebbe, zoude verdubbelen. Ik bidde Godt, dat hy U leeven in 't midden van de droefenissen die zulk een verlies U baaren, met voorspoedt en met geluk wil ophoopen, U verzeekerende dat ik altijdt weezen zal, Uwer Majesteits ootmoedige Dienaresse en Schoonsuster,

ELIZABETH.

Den 19 October 1558.

On-

Doodt van Koninginne *Maria*.

Ondertusschen de ziekte van de Koninginne gestaadig verslimmerende, maande men haar aan om haar Testament te maken; in het begin hadt zy daar een teegenzin in, en daar naa was zy 'er niet in staat toe. Zy deedt echter een zeekere verklaaring voor een Notaris, veel meer om haare Domestijken en Beampten eene belooning te geeven, als uit anderen inzichte; of ten minsten deedt zy zulks om haare geweeten te voldoen, en op dat men naa haaren doodt, volgens de gewoonte der Roomsgezinden, zorge voor haare ziel zoude draagen: Zy maakte in der daadt ook eenige godtvruchtige *Legaten* aan zommige kerken. Zy beval booven al de stichting van een Klooster van Geestelijken; maar dat bevel wierdt al zoo weinig uitgevoert, als verscheide andere die zy gegeeven hadt. Nooit heeft eene Koninginne de wereldt met meer beroerten en ongerustheeden als deeze verlaaten, het zy ter oorzaake van het verlies van Kalis, of uit knaagingen van haar gemoedt, weegens zoo veel bloed dat zy gestort hadt, zoo als wy hier naa vermelden zullen. In 't midden van die ongerustheeden en wanorderen van haar gemoedt, wierdt zy geroepen om Gode reekenschap te koomen geeven, (waar van de gekroonde Hoofden niet meer als de minste van hunne Onderdaanen vry zijn) 's anderen daags naa d'oopening van het Parlement, 't welk zy hadt doen vergaaderen, ter uitvindinge van middelen, om hulpe te verleenen aan den Koning haaren Gemaal, die genootzaakt was

in den Oorlog met de Franzen te volharden, vermits de Volmachtigen weegens eenen Vreede niet hadden konnen eens worden. Zy ſtierf op den zeventienden November, met zeer weinig bereiding tot de doodt, wat dat de Katholijke Schrijvers daar van ook zeggen moogen; wel niet om dat zy geen goede grondt hadt, maar om dat zy het gebruik van haar verſtandt verlooren hadt.

Men kan in de Hiſtorien zien, hoe veele aanmerkingen en giſſingen men gemaakt heeft over d'oorzaak en de hoedaanigheit van de ziekte, die deeze Koninginne in 't graf gerukt heeft. Zommige ſchrijven den zelven toe aan de ongeneugte die zy hadt, van den Koning haaren Gemaal zoo verre van haar af, en in een moeijelijken Oorlog belemmert te zien, een onderſtant van nooden hebbende, die zy hem geenzints verleenen, noch geldt vinden konde, om de koſten te draagen die hy doen moeſt, om dien Oorlog uit te voeren, ter oorzaake van te weinige liefde haarer Onderdaanen tot haar. Andere ſchrijven haaren doodt toe aan de ſpijt die zy hadt, om dat zy onvruchtbaar was, en ter oorzaake van dien van den Koning weinig bemint was. Want 't is zeeker, dat een van de voornaamſte reedenen die hem dien Oorlog deedt onderneemen, was, om een eerlijk voorwendzel te hebben, om zich van haar te verwijderen; 't welk genoegzaam bleek zoo uit het vermaak waar meede hy den zelven aanving, en uit het lang verblijf 't welk hy in Vlaanderen deedt, alwaar hy twee jaaren

Reedenen van de oorzaak haares doodts.

en een half bleef, zonder dat hy in al dien tijdt de Koninginne eens zag, alhoewel het maar eene kleine overvaart was. Aan de anderen kant wierd' zy opgegeeten en verteert van een knaagend geweeten, en door het gedenken van zoo veel onschuldig bloed dat zy gestort, waar meede zy het Koningrijk overstroomt hadt, en door zoo veele Huisgezinnen die zy hadt bedurwen, om den Katholijken Godtsdienst te herstellen, dien zy gereet zag om naa haar doodt haast verlooren te gaan. Maar het allergemeenste gevoelen is, dat de voornaamste oorzaak van haaren doodt was, het hertzeer dat zy hadt, over het verlies van Kalis; want het is zeeker, dat zy 'er een zoo groote spijt van opvatte, dat zy drie dagen doorbragt zonder dat zy bykans eeten wilde, en dat men haar zeedert dat zy 'er tijding van hadt gekreegen, tot haaren doodt toe niet meer zag lachen. Dit is het gevoelen van de geenen die gelooven, dat het hartzeer en de ongeneugten het hart quetzen, en het leeven verkorten. Maar om volgens de gronden van de Geneeskonst te spreeken, was de waarachtige oorzaak van haare quaal, dat naa haar neegen-veertigste jaar haare stonden opgehouden hebbende, haar bloed in 't lighaam daar door opgestopt wierd', en haar de waaterzucht veroorzaakte, die de Geneesheeren niet gewaar wierden, dan naa dat 'er geen hulp meer voor was. Zy beval dat men haar in een slecht kleedt, gelijk dat van de Geestelijken, zoude begraaven; willende

de alzoo tot in het Graf de zeedigheit meede draagen, die zy altijdt op eene byzondere wijze geoeffent hadt. Zy beminde zoo weinig de praal der verçierzelen, dat, wanneer zy genootzaakt was den Koninklijken Mantel om te hangen, en de Kroon op te zetten, als dan zeide, dat het een ſchrikkelijke laſt was.

Doodt van den Kardinaal *Polus.*

Onder de Kardinaalen die ten naaſtenby op de zelven tijdt als de Koninginne ſtierven, was *Renaud Polus* een van de voornaamſte, die heel gevaarlijk ziek lag, wanneer de Biſſchop van Londen *Edmond Grindal*, hem de tijding van den doodt der Koninginne quam brengen. Hy was daar van zoo ontroert, dat hy zijn Krucifix eiſte, 't welk hy devotelijk omhelſde, en uitriep: DOMINE SALVA NOS, PERIMUS! SALVATOR MUNDI SALVA ECCLESIAM TUAM! Dat is: *Heere bewaart ons, wy vergaan! Zaaligmaaker der wereldt behoudt u Kerke!* Hy hadt die woorden nauwelijks uitgeſprooken, of hy viel in een zieltooging, en ſtierf vijftien uuren daar naa in den ouderdom van neegen en-vijftig jaaren. Men kan niet teegenſpreeken, dat hy een Man was die groote hoedaanigheeden bezat, en dat hy zelfs de treffelijkſte Prelaat was, die Engeland ooit gezien heeft gehadt. Hy verachte de rijkdommen, en deedt geene moeiten om de zelve te verkrijgen; hy leefde heel ſpaarzaamelijk, en maakte zeer weinig koſten; ten einde van elk jaar deedt zijn Hofmeeſter hem reekening, en daar naa beſteede hy al 't geen hy overig hadt aan aal-

moessen en andere werken van godtvrucht-tigheit, naamentlijk om arme Dochters uit te trouwen, en diergelijke mildaadigheeden, met zijne geboorte, geleertheit, en schatten van zeedigheit, van goedtheit, van needrigheit, en andere deugden die hy bezat, vernoegt zijnde. De Katholijken waaren bedroefder over zijnen doodt als over die van de Koninginne; hy wierdt zelfs van de Protestanten beklaagt, vermits zy hem voor zagtmoedig, en afkeerig van bloedstorting kenden. 't Is echter waar, dat hy zijne toestemming tot den doodt van veele Luiden gaf.

Voorbeeldt van een ongemeene Vriendtschap.

By zijn Testament liet hy al 't geen hy bezat naa aan *Louis Priuli* een Venetiaans Edelman, die hem zeedert den tijdt van zes-en-twintig jaaren nooit verlaaten hadt. Nooit heeft men een voorbeeldt van eene zoo groote vriendtschap gezien, tot zoo verre, dat *Julius* de III. een Kardinaals hoed aan *Priuli* willende geeven, hy de zelve weigerde, om reeden, *dat hy niet besluiten kon om zijn waarde Vriendt, den Kardinaal* Polus *een oogenblik te verlaaten*. Ook had hy de vermaakelijkheeden van zijn Land, en de fortuin die hy tot Romen had konnen maaken, verlaaten, om hem in Vlaanderen en Engeland te volgen. Maar die Edelman was zoo edelmoedig, dat hy van de goederen, die zijn Vriendt hem by Testament had naagelaaten, niets begeerde, uit vreeze dat men hem beschuldigen mocht, dat hy zich uit een beweegreeden van belang zoodaanig aan hem verknogt hadt gehouden. Wat het ook waare, edelmoedigheit of Staat-

kun-

kunde, hy betaalde de *Legaten* die de Kardinaal gemaakt hadt, en verdeilde de rest van de naalaatenschap, de helft aan de Bloedmaagen van zijnen Vriendt, en de weederhelft aan d'Armen; zonder iets voor zich zelven te behouden, als een *Krucifix* van krystal, 't welk de Kardinaal gewoon was om den hals te draagen.

Koninginne ELIZABETH liet het lighaam van den Kardinaal naar de Kapel van *St. Thomas* van Kantelberg brengen, met een prachtige Lijkstatie verzelt zijnde. Niet zoo zeer uit geneegentheit die zy voor den Kardinaal hadt, als om in het begin van haar regeering de Katholijken en Bloedmaagen van den Prelaat, die in groot getal en heel machtig in het Koningrijk waaren, vermaak aan te doen. Dat zulks de waarachtige beweegreeden van de Koninginne in die geleegentheit was, blijkt, om dat zy twee jaaren daar naa, en ter tijdt wanneer de *Reformatie* wel bevestigt was, en dat men van de Katholijken niets meer te vreezen hadt, het volgende grafschrift in 't Latijn op de Zerk van den Kardinaal deedt snijden. *Hier leit de Kardinaal* REINIER POLUS, *die een geleert, zachtzinnig, deftig, en zeedig Man was, eer voorzichtig als bequaam in het behandelen van de aldergrootste zaaken; in wien men geen gebreeken gekent zoude hebben, zoo hy niet al te veel verknogtheit aan de belangen van het Hof van Romen hadt laaten blijken. 't Geen hem uittermaaten wreedt teegen zijn natuurlijke neiging deedt worden, op dat hy te spoediger het ver-*

Het Lijk van Polus wordt naar Kantelberg gebragt.

derf der Protestanten, 't welk altijdt zijn voornaamste zorge is geweest, volvoeren mogt. Een grafschrift 't welk noch aan de Katholijken, noch aan de Protestanten behaagde, om dat zy beide wisten, dat die Kardinaal belet hadt, dat men ELIZABETH niet deedt sterven, en dat hy ook zeer veel toegebragt hadt, om de zelve haar vryheit weeder te doen geeven.

Daaden van Koninginne *Maria.* Wat Koninginne *Maria* aanbelangt, 't is zeeker, dat zy stervende een beeter achting zoude hebben naagelaaten, zoo zy wat minder wreedt was geweest, en zoo zy elk in de vryheit van zijn geweeten hadt laaten leeven. Zy beminde de studie eer dat zy Koninginne wierdt, verstaande de Latijnze spraak volmaaktelijk. Maar wanneer zy in de zaaken van de regeering als gedompelt lag, kreeg zy eenen afkeer van de studie, en van de geleerde Luiden; zijnde echter vol van yver voor den Roomzen Godtsdienst, waar van zy zelfs de minste dingen onderhieldt, met veel meer verknogtheit en bygeloovigheit als de gemeene Vrouwtjes deeden. Maar die schoone blijken van yver beletten echter niet, dat zy wreedt en wraakgierig in haar herte was, en dat zy haar niet van alle de geene, die haar eenigzints vergramt hadden, gewrooken, of teegen de zelve (onder de regeeringe van Koning *Hendrik* haaren Vader, en van *Eduward* haaren Broeder) altoos quaaden en verderflijken raadt heeft gegeeven. 't Is waar dat zy dien wraakzuchtigen aart met dit schoon voorwendzel bedekte: *dat de Ketterije uit te roeijen,*

jen, de grootste offerhande was die men Gode konde doen; dat hoe meer Ketters bloed men uitstorte, hoe voller van verdienste die daadt was, en dat men geen onderscheit tusschen het bloed der Dieren en dat der Ketters maaken moest.

Zy hadt een zoo slecht gevoelen van de dapperheit des Konings haaren Gemaal, dat zy alles deedt wat zy konde, om hem te weerhouden van den Oorlog in Vlaanderen te voeren; maar wanneer zy verstaan hadt, dat hy den vermaarden slag van *St. Laurens* gewonnen, en de Stadt *St. Quintyn* ingenoomen hadt; bekendeze, dat haar niets in de wereldt aangenaamer zoude zijn, als den Koning in zijn krijgs-gewaad aan 't hooft van zijn Leeger te moogen zien. De Koning het voorneemen van de Koninginne verstaan hebbende, wilde met ongedekten hoofde in dat afbeeldzel geschildert weezen, tot een teeken van d'eerbiedt die hy voor zijne Gemalin hadt.

Einde van het derde Boek.

HET LEEVEN VAN ELIZABETH

Koninginne van Engeland.

EERSTE DEEL.

VIERDE BOEK.

Behelzende der zelver komste tot de Kroon, en al 't geen onder haare regeering tot het einde van het jaar 1564. voorgevallen is.

1558. *Elizabeth* wordt van het Parlement voor Koninginne uitgeroepen.

Auwelijks had Koninginne *Maria* in d'armen van zommige haarer Huisgenooten, en van haare gemeenzaamste Vrienden den geest gegeeven, of de Voorzitter deed den Raadt vergaaderen, waar aan de Kancelier den doodt van de Koninginne bekent maakte. Hy deedt het zelfde aan het Hoogerhuis, 't welk 'er niet veel van ontzet was, vermits het meerendeel van de Lords reets wist, dat zy op sterven lag. Maar die tijding maakte de Bisschoppen neerslachtig, en alle de geene die

die verdacht waaren van de Koninginne quaade raadtslaagen teegen de Protestanten in 't algemeen, en teegen haare eige Suster in 't byzonder, ingeboezemt te hebben, duchtende de wraake van een Koninginne, die zoo onrechtvaardiglijk beleedigt was. Zy besłooten echter, dat men Staatkunde gebruiken, van de nood een deugt maaken, en de handen der geene kussen moest, die haar eerlang de doodtstraf zoude gaan bereiden; waar in zy zich zelfs niet bedroogen. Zy beweezen groote onderdaanigheeden, meenende dat zy de rechtvaardige gevoeligheit van de Koninginne bevreedigen zouden, door de drift die zy toonden om dezelve t'erkennen; het Lagerhuis naaderhandt beroepen zijnde, deedt de Kancelier de volgende aanspraak in het geheele Parlement. *Dat het Koningrijk groote reeden zoude hebben om het verlies te beschreijen, 't welk het door de doodt van Koninginne* Maria *leedt, zoo het niet een Vorstinne overig hadt, die bequaam was om Engeland te regeeren, en dat* Elizabeth *die wettige Erfgenaam van de Kroon was, waar aan men het recht van dezelve niet betwisten konde.* Het Lagerhuis kennisse hebbende, dat het Hoogerhuis besłooten hadt, haar voor Koninginne uit te roepen, was ganschelijk van 't zelve gevoelen; invoegen dat men niet als een eenpaarigheit van stemmen in de gansche Vergaadering hoorde, die uitriepen, *lang leeve Koninginne* Elizabeth! *Godt wil haar een lang leeven en een gelukkige regeering verleenen!* En vermits volgens de wetten van

Engeland, het Parlement afgedankt is, zoo ras als de Souverein dood is, had men nauwelijks lang leeve de Koninginne geroepen, of de Vergaaderig scheidde. De Kancelier ging aan het hooft van den Raadt, van Westmunster naar Londen, om met de Koninginne en de Aldermans of Borgermeesters van de Stadt raadt te pleegen, waar naa men haar door de gansche Stadt voor Koninginne liet uitroepen.

Lof van Koninginne *Elizabeth*.

Koninginne ELIZABETH was toen vijf-en-twintig jaaren oudt, en by gevolge bequaam, om volgens de wetten het bestier der zaaken te konnen aanneemen, hebbende reets in verscheide geleegentheeden teekenen van haaren inborst, en van de bequaamheit van haar verstandt gegeeven, in weerwil van een oneindig getal teegenstribbelingen, die zoo veel te grooter waaren, om datze door d'alderverderffelijkste Zetreegels, van de allerdoorsleepenste Staatkunde, ingegeeven waaren, en die zy echter gestaadig heel gelukkig afgewendt en verydelt hadt. Want het is zeeker, dat men meer als hondertmaal het ontwerp voorgeslaagen hadt, om haar van kant te helpen, en dat men verscheide maal op het punt hadt gestaan, om eene zoo quaade onderneeming werkstellig te maaken. Zy was wijders heel schoon, van weinig meer als middelmaatige gestalte, had blont hair, bruine oogen, en een gelaat, 't welk eerbiedigheit verwekte. Zy beminde de pracht, en de voortreffelijkheit, en zy wilde dat d'Edelluiden en de Staatjuffers die haar dienden,

den, treffelijk gekleedt gingen. Zeedert haaren ouderdom van neegen jaaren, hadt haar grootste geneegentheit altijdt tot de studie, en netheit van kleeding gestrekt. Zy verstont veele taalen, en voornaamentlijk de Italiaanze en Franze, en wanneer zy teegen Luiden van studie sprak, hadt zy vermaak om Latijnze spreuken aan te haalen; maar zy wilde geen Spaans spreeken, alhoewel zy het zeer wel verstondt, zeggende: *dat die Natie reets al opgeblaazen genoeg was, zonder dat men de zelve de nieuwe geleegentheit van verwaantheit gaave, om te gelooven dat andere Natien op haare spraak verlieft waaren.* Zy sprak zeer wel, met deftigheit en welspreekentheit, en zy liet in alle haare daaden een groote stantvastigheit van geest en van moedt blijken; een hoedaanigheit die den Koning haaren Vader altijdt ontbrooken heeft, welke d'ongestaadigheit zelf was.

Toen de Koninginne overleeden was, kreeg de Princesse daar van des anderen daags op het Huis te *Hartfield* de tijding, alwaar de Hertog van *Nortfolk*, de Graaf van *Arondel*, en alle de groote Heeren van het Koningrijk zich by haar vervoegden, om by de zelve haar Hof te maaken, en haar voor Koninginne t'erkennen. Zy vertrok aanstondts naar Londen, van alle die Heeren verzelt zijnde. Men liep van alle kanten in groote meenigte naar de Plaatzen daar zy doortrekken moest, om haar toe te juichen, in voegen dat het veel eer een zeegepraal als eene reize was. Die nacht sliep zy op het Hof van de Graaf

Zy gaat naar den Tour.

van *Arondel*, 't welk een Klooster van de Karthuizers was geweest, Des anderen daags quam zy in den Tour van Londen. De Geestelijkheit quam haar met het Kruis in *processie* te gemoet, in Priesterlijke kleederen gedost: zy betoonde dien Prelaaten toen zeer veel geneegenheit, waarschijnelijk om de plechtigheeden, die men aan de teekenen van die Godtsdienst verschuldigt is, t'ontgaan; en de gansche Geestelijkheit verzelde haar tot in de Kapelle van den Tour, alwaar zy het *Te Deum* op de knijen met zeer veel devotie hoorde zingen; beginnende van toen af de Katholijken door die schijndaadt van Godtsdienst, te bedriegen, en zy gaf zoo veele teekenen van geneegenheit aan de geenen die haar 't meest beleedigt hadden, dat men geloofde, dat zy zeer tot goedertierenheit, en geenzints tot eenige wraakzucht geneigt was.

En naar Withall. Wanneer zy uit de Kapelle quam, ontmoetteze *Benefield*, die haar geduurende haare gevangenis met zoo veel hardigheit gehandeldt hadt. Zy deedt hem d'eer van hem haar handt aan te bieden, om de zelve te kussen, zeggende teegen de geene die rondt-om haar waaren, *ziet daar mijnen Cipier*. Maar alhoewel zy 't zelve al lachende, en zonder ontsteltenis zeide, liet *Benefield* echter niet naa eene quaade voorspelling daar uit te trekken; en hy nam zelf van toen af voor, om zich niet meer aan haar te vertoonen. Naa dat zy volgens de gewoonte, tien dagen in de Tour was geweest, reedt zy op den laatsten November, te paardt zittende, naar het Hof van Withall, heel

heel prachtig gekleedt, en van een deftig gevolg verzelt. Men hadt haar een treffelijke Koets bereidt, maar zy wilde te paardt derwaardts rijden: niet alleen om de pracht van haare kleeding te doen zien, maar ook om te bequaamer alle menschen te konnen zien en groeten, 't welk zy over al deed daar zy doorreedt, tot groot genoegen van het Volk, 't welk opgetoogen was, dat het zich zoodaanig van een Koninginne gegroet zag. Maar andere beschuldigden haar, dat zy al te veel verwaantheit hadt, en zeiden, dat zy veel eer het gelaat van een Tooneelspeelster, als van een Koninginne hadt; ten minsten is het waar, dat zy geen zorge genoeg droeg, om het vermaak dat zy gevoelde, van zich zoodaanig toegejuicht te zien, te verbergen. Wanneer zy te Withall gekoomen was, gaf zy het paardt daar zy op gereeden hadt, aan de Graaf van *Arondel*, die haar den steegelriem hadt gehouden toen zy daar op geklommen was. Men zeide dat het tien duizent kroonen met het tuig waardig was. Alhoewel de kleederen, die zy aan hadt zwaar en ongemakkelijk waaren, en dat zy vermoeit was, liet zy echter niet naa de zelve tot naa het Avondtmaal toe aan te houden; zy sloeg ook de kleederen van de Daames die het Baal by woonden, gaade, en zeide teegen haar, dat zy wilde, *dat zy ten dage van haare krooning kostelijker kleederen zouden aantrekken.* Men kan niet teegenspreeken, dat de Koninginne van naatuure een deftig gelaat hadt, 't welk uitmunte; maar het was met een zee-

kere vrouwelijke verwaantheit, en met een zeekere praal verzelt, die meer voor een Tooneel als voor eenen Throon paste, 't welk maakte, dat zommige quaadtaardige geesten haar de *Comediante* noemden.

Lijkstaatie van Koninginne *Maria*.

Des anderen daags verscheen de Koninginne in den rouw, zoo als zy geduurende de tien daagen dat zy haar verblijf in den Tour had gehouden, volgens de wetten van het Land gekleet was geweest. d'Eerstemaal dat zy naar de te paardtrijding, daar wy van vermelt hebben, in 't oopenbaar verscheen, was om de Lijkstaatie van de Koninginne haare Zuster by te woonen, die men op den derden December daar aan volgende plechtelijk in de Kerk van Westmunster hieldt, en werwaarts de Katholijken met meenigte heen liepen. Maar de Koninginne wilde niet als in de Lijkreeden, die van den Aarts-Bisschop *Gardiner* gedaan wierdt, teegenwoordig zijn, welke ongemeene lof aan den perzoon, en aan de regeering van Koninginne *Maria* gaf, verheffende de groote yver die zy voor den Apostolischen Stoel gehadt, en d'overgroote haat die zy teegen de *Ketters* getoont had, tot den hemel toe. Hy eindigde met een steeken scheld-reeden teegen de Protestanten, die hy voor *Novateurs* uitscholdt, zonder de Koninginne zelfs te spaaren; welke genootzaakt was hem tot den tijdt van de vergaadering des Parlements, 't welk zy reedts teegen den vijf-en-twintigsten Januari daar aanvolgende had laaten beroepen, in zijn huis te doen vasthouden.

Eer dat zy uit den Tour ging, zondze Renbooden aan alle Ambassadeurs, die aan de uitlandze Hooven van de overleeden Koninginne afgezonden waaren, bevestigde dezelve in hunne bedieninge, en gaf hun bevel, om elk aan het Hof daar hy was, haare komste tot de Kroon bekent te maaken. Zy schreef boven al aan den Ridder *Karne*, *Resident* te Romen, die niet mangelde om Paus *Paulus* den IV. aanstonts de tijding van de doodt van Koninginne *Maria*, en van de komste van ELIZABETH tot de Kroon, te gaan verwittigen. Die Paus die van naatuur bars en trots was antwoorde aan *Karne*. *Dat* ELIZABETH *gansch geen recht tot de Kroon had, vermits zy een Bastaardt was. Dat hy ook de Bullen van Clemens de* VII. *en van Paulus de* III. *zijne Voorzaaten, niet herroepen konde. Dat zy wel stout en wreevelig was, dat zy zonder zijne zelfs toestemming op den Throon had durven klimmen. Dat die stoutheit alleen haar onwaardig maakte om eenige gunst te genieten. Dat, zoo zy echter van haare vorderingen afstaan, en de beslissing daar van aan hem en aan de H: Stoel stellen wilde, dat hy dan trachten zoude haar teekenen van zijne geneegentheit te geeven. Maar dat hy niet dulden konde, dat men het gezag van den Steedehouder van* JEZUS CHRISTUS, *aan wien het alleen toekomt, om de rechten te reegelen dergeenen die Kroonen vorderen, krenkte.* De Koninginne de trotze en hoonende dreigementen van den Paus verstaan hebbende, zondt aanstondts een Ren-boode aan *Karne* af, met bevel om van Romen te vertrekken, en beroofde hem

De Paus krijgt berigt van *Elizabeths* komste tot de Kroon.

ook van zijne bediening. Maar *Karne* die beeter Katholijk als Staatkundige was, wilde liever tot Romen blijven, oordeelende dat hy beeter zijn fortuin by den Paus zoude maaken, alwaar hy voor een Verspieder van de zaaken van Engeland zoude verstrekken.

Slechte Staatkunde van het Hof van Romen, ten opzichte van Koninginne *Elizabeth*.

Men twijfelt niet of de zaaken van den Godtsdienst zouden zonder dat trots gedrag van den Paus een anderen keer genoomen gehadt hebben, vermits ELIZABETH zich noch heel weinig liet geleegen leggen van wat Godtsdienst zy was, mits dat zy maar verzeekert mogt zijn dat zy Koninginne was. Maar wanneer zy verstondt dat het Hof van Romen haar een Bastaardt bestondt te noemen, en haar wilde verbinden, om de uitspraak van haare rechten aan den Apostolische Stoel te stellen, oordeelde zy, dat zy niets te verwachten had van eenen Paus, die niets teegen de Bullen van *Clemens* de VII. en van *Paulus* de III. doen wilde, en de echtscheidinge van Koning *Hendrik* haaren Vader, met Koninginne *Katharina*, en des zelfs huwelijk met *Anna van Boulan*, Moeder van de Koninginne, niet voor wettig wilde verklaaren: en dat 'er geen ander hulpmiddel overig was om de Kroon te houden, als zich voor eene Protestantze en vijandinne van den Paus, en van het Hof van Romen te verklaaren. In plaatze dat, zoo de Paus eenige kleine gebruikelijkheeden had willen overstappen, en een weinig den Staatkundigen had willen speelen, om de geneegentheit van Koninginne

ne ELIZABETH te behouden, door haar by een plechteiijke Bulle voor Koninginne t'erkennen, het zeeker zou geweest zijn, dat hy de Katholijke Godtsdienst in Engeland behouden zoude hebben, dat zulks waarachtig is blijkt, dat de Koninginne uit den Brief van *Karne* bericht ontfangen hebbende, van 't geen de Paus teegen hem gezeit hadt, zich niet onthouden konde te zeggen, *de Paus wil dan alles verliezen om my zeer veel te doen winnen;* wanneer ik op een tijdt over dat onderwerp met den Graaf van *Arlington* in gesprek was, antwoorde hy my deeze volgende eige woorden. ELIZABETH *was een Protestantze veel eer uit Staatkunde, als uit yver voor den Godtsdienst, vermits zy geen Koninginne en een Katholijke, zonder een pleggtige Bulle van den Paus konde zijn, en 't is zeeker dat zoo de Paus haar de zelve in het begin verleent hadt, in plaats van zich gramstoorig aan te stellen, zy altijdt Katholijk zoude gebleeven zijn; vermits zy de pracht en praal beminde, en zich beeter naar den Katholijke Godtsdienst als naar den Protestantzen geschikt zoude hebben.*

d'Eerste zaak die de Koninginne deedt naa dat zy in den Tour gekoomen was, was, dat zy een van de deftigste Edelluiden aan Koning *Philippus*, die in Vlaanderen was, afvaardigde, om hem kennisse van haare komste tot de Kroon te geeven, door den volgenden Brief, die zy met haar eigen handt geschreeven hadt.

Elizabeth schrijft aan Koning *Philippus.*

SIRE.

SIRE:

Brief aan en zelve.

Alhoewel het verlies dat wy van de Koninginne mijne Suster roemruchtiger gedachtenisse geleeden hebben, ons gemeen betreft, ben ik nochtans zoo veel aan u verplicht, dat ik my niet kan onthouden, om aan u desweegen mijn compliment *van rouwbeklag te doen. Ik weet dat uwe Majesteit geene vreemde vertroosting van nooden heeft, en dat hy in zich zelven, en in dien schat van wijsheit en gemaatigheit die hem natuurlijk is, en die hem de verwondering van de geheele wereldt verworven heeft, wel trooftreedenen vinden kan, ik wil ook niet, dat de plicht die ik althans by u aflegge, tot iets anders zoude dienen, als om aan u meer byzondere teekenen te geeven van den yver en van d'eerbiedt, die ik voor uwe Majesteit hebbe. d'Edelman die u deezen Brief zal overleeveren, heeft last, om u mondeling te verklaaren al 't geen ik meer weegens deeze jegenwoordige geleegenheit in mijn hart gevoele. Wijders zal ik aan uwe Majesteit het* compliment *niet maaken, dat men aan andere Vorsten laat maaken, om een goedt verstandt tusschen de Koningrijken, of de vriendtschap weegens den Koning te vernieuwen, vermits ik verzeekert ben, dat uwe Majesteit my het recht zal doen van te gelooven, dat ik u al te veel verplicht ben, weegens zoo veele zaaken die het u belieft heeft ten mijnen voordeele, in veele gewigtige geleegentheeden te doen, om u van andere Vorsten in de gebruikelijke* complimenten, *en zoodaanige geleegentheeden als deeze is, niet te onderscheiden. Weshalven*

halven ik deeze Edelman bevoolen hebbe, om u mijne waarachtige gevoelens te verzeekeren, en om een verhaal te doen van al 't geen dat'er gebeurt is tot mijn Krooning toe, die met zeer veel stilheit en vreugde, en met de grootste toejuichingen van 't Volk geschiedt is.

Wijders hoop ik dat uwe Majesteit alzoo veel blijdtschap zal gevoelen als ik, wanneer hy verstaat, dat een Dochter, (die aan uwe edelmoedigheit, aan uwe goedertierenheit, en aan uw' geneegentheit om d'onnoozelheit en de gerechtigheit voor te staan, niet alleen haar vryheit, maar ook haar leeven verschuldigt is) op den Throon is geklommen, naa dat uwe Majesteit, met zoo veel wijsheit en behendigheit, den toeleg, en de aanslaagen, die mijne vyanden gezmeedt hadden, om my te doen omkoomen, verhindert heeft. Eene verplichting die zoo veel te grooter is, om dat het op valsche voorwendtzels van Godsdienst was, dat men my wilde om hals helpen, zelf eer dat ik noch wist hoedaanig daar ontrent de gevoelens van mijn hart waaren. My is ook niet onbekent, mijn waarde Broeder, van wat naatuur de diensten geweest zijn, die gy my in die geleegentheit beweezen hebt, en van wat reedenen gy u by de Koninginne mijne Suster, bedient hebt, en booven al ten opsigte van de quaade raadtsluiden, welke haar alle oogenblikken verderffelijke middelen aan de handt gaaven, om hun heilloos bestaan te doen gelukken, het welk uw wijs beleidt verbindert heeft, tot zoo verre, dat gy de Koninginne in mijne belangen hebt doen koomen, en mijne grootste vijanden genootzaakt, om mijn onnoozelheit, en de

rechts-

rechtvaardigheit van mijne zaak t' erke

Ik schrijf dat alles aan uwe Majesteit
nelijk met inzicht, om hem te doen zien
ik niet onbewust ben van 't geen dat uwe goe
voor my gedaan heeft, en dat ik my met ve
de gedachtenis ververssche van de verpligti
ik aan u hebbe; en vermits ik hoope, dat g
met vermaak op den Throon zult zien ee
zoon die u zoo zeer verpligt is. Ik verze
met alle opregtigheit in deezen gelukkigen
welke ik t' eenemaal, naast Godt, aan uwe
heit verschuldigt ben, dat, alhoewel ik
herte aangedaan voele met dat vermaak, 't
den mensch in zoodaanige geleegentheede
naatuurlijk is, u, zeg ik verzeeker, mijn
ste vreugde egter daar in te bestaan, dat
verheeven zie tot eenen staat, waar in ik
erkentenis aan uwe Majesteit zal konnen to
in alles te doen wat hy my tot zijnen die
en voor zijne belangen zal beveelen. Ik z
ongedult afwachten dat gy my geleegenthei
toe zult geeven, altijdt erkennende, dat he
uwe Majesteit voor my heeft gelieven te d
eenen tijdt, dat ik vervolgt wierdt en ongel
was, niet anders is geweest, als d' uitwe
van de edelmoedige goedtheit, waar meede
[illegible]

noch zoo veel te meer geneegentheit zal doen, nu ik op den Throon gesteegen ben, en naa dat hy my het leeven heeft behouden, hy my ook wel zal willen behulpzaam zijn om het onweeder te verdrijven, zoo'er eenige in mijne Rijken zoude moogen opkoomen. Wat de belangen aangaat die gy alhier zoudt moogen hebben weegens de huwelijks-gaave of andere rechten, aan d'overleede Koninginne uwe Gemalinne en mijne Suster toebehoorende, wanneer het uwe Majesteit gelieven zal iemant af te zenden om de zelve te reegelen, zal ik mijne Staatdienaars beveelen, om aan u alle moogelijke voldoening te geeven, en om alle swaarigheeden, die'er zouden moogen rijzen, over de stappen. Ik laat aan uwe voorzichtigheit en wijsheit over de zorge, om zijne gedachten te laaten gaan over al't geen tot het welweezen van onze Volkeren, en van onze Koningrijken zal konnen strekken, en om my het zelve te laaten weeten, op dat ik het in mijnen Raadt zoude konnen voorstellen, u verzeekerende, dat ik altijdt gereet zal zijn, om t'ombelzen alles wat tot het gemeene welweezen zal konnen dienen. En wat de zaaken van den Godtsdienst belangt, ik zoude u daar niets zeekers van konnen zeggen, dan dat ik aan uwe Majesteit kennis zal geeven van het antwoordt, dat aan KARNE, *mijnen Resident tot Romen, gegeven zal worden, aan wien ik bevel gegeven hebbe, om aan zijn Heiligheit kennisse van mijne komste tot de Kroon te geeven. Ik heb alleen maar besłooten om mijne belangen niet te verwaarloozen, en om nooit iets te doen dat my naadeelig zoude konnen zijn. Degeene die u deezen Brief zal overgeeven, zal u*

het overige zeggen, aan wien ik u verzoeke geloof te willen geeven, en my te willen verschoonen over het verdriet dat ik u doen van u een zoo langen Brief, als deeze is, te doen leezen. Ik blijf uwer Majesteits ootmoedige Dienaresse en Suster.

Den 23 November 1558.

ELIZABETH, KONINGINNE VAN ENGELAND ENZ.

De Hertog van *Feria* komt voor Ambassadeur tot Londen.

Koning *Philippus* hadt reedts in het begin van November den Hertog van *Feria* naar Londen gezonden, die een van de aanzienlijkste onder de *Grandes* van Spanjen was, en die de Koning daar toe gekoozen hadt om drie reedenen. I. Om de Koninginne zijne Gemalinne in haare ziekte te vertroosten, die hy niet geloofde van zoo korten duur te zullen weezen alsze was. II. Om de zelve te meer aan te dringen tot het overzenden van een machtigen bystandt, om Kalis weeder te neemen; en eindelijk om weegens, het huwelijk van den Hertog van *Savoijen* met Princesse ELIZABETH te handelen, 't welk hy toonde zeer te wenschen. 't Was niet om dat Koning *Philippus* voorneemens was, om dat huwelijk zijn voortgang te doen hebben, maar hy wilde de vriendtschap van den Hertog, die hem in de zaaken, die hy toen op den hals hadt, zeer noodtzaakelijk was, behouden, door hem te belooven, dat hy zoude doen alles wat hy konde, om die zaak wel te doen uitvallen, en door hem goede hoop te geeven. Maar die Gezant quam te laat; want hy quam tot

tot Londen juist op den dag wanneer Koninginne *Maria* stierf: invoegen dat alle zijne beveelen door dien doodt vernietigt wierden: maar hy bequam eerlang weeder andere; want Koning *Philippus* de doodt van de Koninginne verstaan hebbende, en zonder af te wachten dat hy zag of de Apostolische Stoel ELIZABETH voor Koninginne wilde erkennen, zondt teegen het advijs van zijn Geweetens-Raadt, aan den Hertog van *Ferid* aanstondts Geloofs-brieven, ('t welk de Paus heel quaalijk nam) die hem het Karacter van Gezant by de nieuwe Koninginne gaaven, met bevel om een *audientie* te verzoeken, en haar zijn *compliment* over haare komste tot de Kroon te maaken, haar van zijnentweegen voor Koninginne t'erkennen, en om over zijn huwelijk met haar te handelen, haar verzeekerende, dat hy daar toe vergunning van den Paus zoude verkrijgen. De Koning meende dat dit huwelijk niet konde mangelen te gelukken, het zy ter oorzaake van de groote verplichtingen die de Koninginne erkende aan hem te hebben, en de geneegenheit die zy hem betuigde in den Brief die hy van haar ontfing, (welke niet beleefder konde weezen) of het zy dat zy uit de naatuur heerschuchtig zijnde, hy daarom oordeelde, dat zy veel genoegen zoude neemen in een huwelijk met den grootsten Koning van de wereldt. Of eindelijk, dat zy het Hof van Romen te duchten hebbende, 't welk weigeren zoude haar t'erkennen, zy geen zeekerder middel hadt, om zich op den

Throon van Engeland te handthaaven, als met den Koning, die aldaar veel gezag had te trouwen, en die door zijne zachtmoedigheit en goedertierentheit het herte van de Natie gewonnen hadt. Hy geloofde zelf dat de zaak zeeker ging, dat hy zonder het antwoordt van Koninginne ELIZABETH af te wachten, een Ren-boode naar Romen zondt, om de vergunning tot dat huwelijk van den Paus te verzoeken.

Men deed een voorslag om haar met Koning *Philippus* te doen trouwen.

Maar hoedaanige verplichting dat Koninginne ELIZABETH ook betuigde aan den Koning te hebben, haar aardt en haare Staatkunde zeegepraalde echter over haare geneegentheit. Zy ontfing den Hertog van *Feria* met zoo veele betuigingen van achting, en zy deed hem zoo veel eere aan, dat men niet twijfelde of het huwelijk zoude gelukken; zy hoorde de voorstelling die de Hertog haar daar van deed, met een zoo lachend en vernoegt weezen aan, dat de Gezant aan den Koning schreef, *dat hy hoopte hem eerlang met de Koninginne getrouwt te zullen zien;* maar 't leed niet lang of hy weederriep zulks, en gaf hem te kennen, *dat Koninginne* ELIZABETH *als een Aal was, die iemant ontglipt wanneer men dezelve aldervast meent te hebben.* De Koninginne gaf ook in der daadt den Hertog niet als losse antwoorden, die op niets uitliepen: zeggende nooit iets waar uit men konde besluiten, dat zy niet tot dat huwelijk verstaan wilde: in teegendeel het scheen dat zy den Gezant slechts eene losse hoop gaf, zonder echter iets vast of stipt te belooven;

spree-

ſpreekende niet anders als van de groote verdienſte van den Koning, van het geluk der Volkeren die van zulken Vorſt geregeert wierden, van zijne dapperheit, van zijne Staatkunde, van zijn overgroot verſtandt, van de voordeelen die gansch Európa konde verwachten van eenen Monarch, die zoo vol van goedertierentheit en van gemaatigtheit was, en van d'oneindige verplichting die zy beleedt aan hem te hebben, tot zoo verre, dat zy zeide, *dat haar huwelijk zelf dezelve niet voldoen konde. Ik heb daar niet teegen*, MEVROUWE, zeide de Hertog (welken de Koning krachtig tot het ſluiten van dit huwelijk aandrong) dikmaals teegen haar, *ik bid Uwe Majeſteit tot de zaak te willen koomen*; Maar dit gebeurde nooit. Want de Koninginne vondt altijdt middel om al 't geen dat de Gezant teegen haar zeide, dan onder 't een, en dan onder 't ander voorwendtzel te verydelen, 't welk eindelijk den Hertog nootzaakte om den Koning te ſchrijven: *dat de Koninginne deedt gelijk de Komedianten, die veel praaten, maar nooit tot eenig beſluit koomen.*

Zommige zeggen, dat, zonder het beſluit 't welk zy genoomen hadt van niet te zullen trouwen, zy Koning *Philippus* den II. wel getrouwt zoude hebben. Andere brengen weeder andere reedenen van die weigering by. d'Eerſte was, om dat hy oorzaak van den doodt van den Graaf van *Devonſhire* was, die hy uit jalouzije hadt doen vergeeven, op dat, wanneer de Koninginne quam te ſterven, hy ELIZABETH zoude konnen trouwen,

Belet-middelen van dat huwelijk.

't welk aan de Koninginne een schrikkelijke afkeerigheit van hem baarde, alhoewel zy de zelve niet liet blijken, ter oorzaake van de verplichtingen die zy anderzints aan hem hadt. 't Geen andere zeggen, heeft echter veel meer schijn, te weeten, dat die weigering haaren oorspronk hadt in den aart van ELIZABETH, welke zich van het Volk bemindt wilde maaken, vooral toen zy Koninginne was: 'twelk zy geloofde niet te zullen konnen doen, zoo zy met een Uitlands Koning, en booven al met een Spanjaart trouwde: want wat moeiten die Vorst ook aangewendt hadt, om door zijne goedtheit en goedertierentheit, die hy in alle geleegentheit blijken liet, de geneegentheit van d'Engelzen te gewinnen, zoude het echter niet moogeljk geweest zijn, dat een Koning van eenen zoo eenzaamen aart als de zijne was, haar langen tijdt had konnen behaagen. Om de zelfde reeden zoude haare blijde en vrolijke aart, die het spel en de vermaakelijkheeden beminde, geenzints hebben konnen overeen koomen met dat van een stilswijgenden droefgeestigen en peinsachtigen Man, en die altijdt in zijn Kabinet bleef. Ik voor my geloof, dat dit de voornaamste reeden was, die haar van dat huwelijk deedt afzien. Niet te min de geene die de zaaken best wisten, hebben gemeent, dat de vergunning van den Paus, welke Koning *Philippus* aan Koninginne ELIZABETH voorsloeg, haar niet machtig scheen, om een zaak toe te staan die Godt zoo uitdrukkelijk verbooden hadt, vermits zy en

Ko-

Koning *Philippus* malkander in de zelfde graadt van maagschap bestonden, als *Hendrik* de VIII. haar Vader en *Katharina van Arragon* gedaan hadden, dewijl de Wet eenen Man verbiedt zoo wel twee Susters, als eene Vrouw twee Broeders, te trouwen. Behalven dat men moet aanmerken, dat zy met Koning *Philippus* op de vergunning van den Paus trouwende, zy daar door zoude verklaart hebben, dat het huwelijk van Koning *Hendrik* haaren Vader, met Koninginne *Katharina*, wettig was geweest; en zonder zoodaanige vergunning zoude Koning *Philippus* haar nooit getrouwt hebben gehadt, en zoo zy de nootzaakelijkheit van de Vergunning vast stelde, zy zich zelven voor een Bastaardt zoude verklaaren. Derhalven was zy uit Staatkunde, en uit teederheit des gemoedts genootzaakt dat huwelijk af te slaan. Maar zy konde haare rol niet beeter speelen, als zy in die gelegentheit deedt; want zy weigerde haar toestemming met de grootste voorzorgen der wereldt, hebbende het middel uitgevonden, om alles in schijn toe te staan, terwijle zy alles metter daadt weigerde; en 't geen noch meer te verwonderen is, was, dat zy zulks met zoo veel behendigheit deedt, en dat zy den Koning en den Hertog met zoo veele schoone woorden en betuigingen bedroog, dat zy daar van als betoovert waaren. De Hertog zulks gewaar wordende, schreef daar over aan den Koning met deeze woorden. SIRE, *Ik vreeze, dat al 't geen de Koninginne doet, niet anders als*

Spel, en uitterlijk gebaar is, en dat zy in 't ein-de met ons den spot zal dryven.

De Koninginne van Schotland neemt de qualiteit van Koninginne van Engeland aan.

De Franzen geoordeelt hebbende uit het gunstig onthaal, 't welk de Koninginne den Hertog van *Feria* aangedaan hadt, dat het huwelijk van zijn Meester gesloten zoude worden, en dat men de Vergunning met kracht tot Romen verzocht, hielden sterk aan by den Paus, dat hy de zelve niet verleenen, of liever dat hy haar voor Bastaardt, en by gevolge onbequaam tot de opvolging van de Kroon zoude verklaaren, en dat om te beeter tot hun oogmerk te geraaken. De Dauphin, Zoone van *Hendrik* de II. hadt reets eenige maanden te vooren *Maria Stuart* Koninginne van Schotland getrouwt, aan welke, naar der Franzen meining, de Kroon van Engeland als Erfgenaam, en eenige Dochter van Koning *Jacobus* den V. moest toebehooren, indien Koninginne Elizabeth daar van uitgesloo-ten bleef; 't welk waarachtig was. De Kardinaal van *Lotharingen*, die veel vermoogen aan het Hof hadt, riedt den Koning van Vrankrijk, om *Maria Stuart* voor Koningin-ne van Engeland en Yrland te doen uitroe-pen; 't geen in Vrankrijk en Schotland ge-daan wierd, en men verklaarde te gelijk Elizabeth voor een Bastaardt en Gewelde-naarster. De zelve Kardinaal bemoeide zich ook om den Vreede tusschen Vrankrijk en Spanjen te maaken, ten einde men Koning *Philippus* den II. met eenige Franze Princesse mocht doen trouwen, en dat hy daar door gehouden zoude zijn de partije van Koningin-

ne

Elisabet gekroond.

ne *Maria* voor te ſtaan: en alzoo het eene eere voor hem, en voor het ganſche Huis van Ooſtenrijk was, dat men ELIZABETH voor geen Koninginne erkende, vermits zulks het huwelijk van Koning *Hendrik* den VIII. met *Anna van Boulan* voor wettig, en by gevolge de echtſcheiding van dien Vorſt met Koninginne *Kathariua* voor recht en wettig verklaart zoude zijn, ('t geen ſchandelijk voor het zelve zoude geweeſt hebben) zoo geloofdenze, dat de Koning heel licht tot dat beſluit zoude overkoomen.

Men Kroonde de Koninginne op den dertienden Januari daar aan volgende des Jaars 1559. Nooit zag men een zoo groote toeloop van Volk, noch zoo veel pracht als in die geleegentheit: yder zijne krachten inſpannende, om zich naar den aart der Koninginne te ſchikken. Men liet uit Vlaanderen alle de geſteentens te leen en te huur koomen die'er gevonden wierden; en men vertoefde met de plegtigheit om geene andere oorzaak, als om tijdt te geeven tot het maaken van de nootzaakelijke toebereidtzels, van deftige kleederen, van Zeeg-boogen, en andere diergelijke zaaken. Kortom, alle de geene die de meeſte koſten maakten, wierden 't beſt ontfangen, invoegen dat alles in de Stad tot de kleine kinderen toe prachtig gekleedt was. Des avondts voor den voorſchreeven dertienden Januari, ging de Koninginne in den Tour, waar in zy de ganſche nacht verbleef (alhoewel de nachten toen zeer lang waaren) om zich tot de plegtigheit te doen optooijen. De paardtrijding

1559. De Krooning van Koninginne *Elizabeth.*

rijding begon des anderen daags 's morgens. Men zag meer als vier hondert paarden, en meer als hondert koetzen die kostelijk verçiert waaren. De Koninginne zat op een oopen Zeegewaagen, die alleen van twee paarden voortgetrokken wierdt, welkers tuig en kleeden met gesteenten bedekt waaren. De waagen zelf was ook heel kostelijk en zeer deftig, en ELIZABETH kost, volgens haare gewoonte, de vreugde die zy gevoelde van zich in 't midden van zulk eene pracht te zien, niet verbergen. Rondt om de waagen gingen veertig jonge Edelluiden als Pagies gekleedt, in 't roodt scharlaaken met witte geborduurde koorden. By die waagen zag men meer als dertig Juffrouwen, twee aan twee in oopene koetzen zittende, waar in het goudt, zilver, en kostelijke gesteente, om 't zeerst glinsterden. Men hoorde de lucht weergalmen, van *lang leeve onze Koninginne! Godt wil haar lang bewoaren;* waar op zy antwoorde, *Godt zeegene mijn Volk.* Wanneer zy in het midden van de Stadt was gekoomen, alwaar men een trotze Zeegeboog opgerecht hadt, quam daar een jong kindt als een Engel gekleedt, al vliegende uit, en boodt haar een Bibel aan, die heel slegt overtrokken was, hebbende deeze woorden op d'eene zijde, *'tWoordt Godts heeft geen verçierzels noodig*, en op d'andere zijde deeze woorden, *ELIZABETH onze Koninginne zal ons beschermen.* De Koninginne kuste met zeer veel teederheit de handt van het Kindt, nam den Bibel, kuste dien ook, leidde hem op haare knien, en

bracht

racht hem alzoo in de Kerk: eene daadt die
het Volk ongemeen troofte en verheugde.
De plechtigheit van de Krooning wierdt gedaan van *Ovier Ogilthorpe* Bisschop van *Karlie*, (vermits de Kardinaal *Polus* Aarts-Bisschop van Kantelberg doodt was, en andere aanziennelijker Bisschoppen zwaarigheit maakten, om de zelve by te woonen. 't Is waar dat twee Protestantze Bisschoppen van die geene, die geduurende de regeering van Koning *Eduward* tot Bisschoppen gemaakt, en die onder die van Koninginne *Maria* verdreeven waaren, zich aanbooden om de bedieninge te doen. Maar Elizabeth wilde van een Katholijken Bisschop gekroont worden, om den haat die zy teegen het Pausdom hadt niet al te vroeg t'oopenbaaren. Men merkte echter aan dat zy, terwijle men haar met de H: Olije zalfde, zich naar de Dames die by haar waaren keerde, en teegen haar zeide, *naadert mijn niet, uit vreeze dat deeze stinkende Olije u ziek mocht doen worden.* Daar naa deedt zy den Eedt op het H: Euangelium, *om het Katholijke geloof te handthaaven, en om de Kerk in haare voorrechten en vrydommen te beschermen. Sanderus* handelt haar ter oorzaake van dien Eedt in zijn Historie van de scheuring van Engeland, voor een meineedige. Maar de Protestanten verdeedigen haar, en zeggen in teegendeel, dat zy haaren Eedt wel gehouden heeft, vermits het geloof van de Protestanten het waarachtig Katholijk of algemeen geloof is. Men vindt wel dat de Koninginne groote onkosten deedt in maaltijden, in ba-

letten,

letten, en diergelijke vermaakelijkheeden, die veele dagen duurden: maar de Historie zeit niet, dat zy mildtdaadigheeden aan 't Volk gedaan, noch aalmoessen aan de armen gegeeven heeft. 't Is waar dat zy de gevangenissen liet oopenen, voor de geene die om hunne schulden vast zaten: maar dat was ten kosten van de Stadt Londen, die voor de schuldigen betaalde.

Bezoekingen van geluk wensching.

De Koninginne was drie achter een volgende dagen beezig, om gehoor te verleenen aan de Gezanten, aan de groote Heeren van het Koningrijk, en aan de Gedeputeerden van de Stadt, die haar over haare krooning quaamen geluk wenschen. Zy veranderde alle dagen van kleeding, en trok gestaadig kostelijker kleederen aan: De Juffrouwen die rondtom haar waaren insgelijks deftig gekleedt zijnde. Wanneer men bemerkt hadt, dat de Koninginne de loftuitingen beminde, mangelde men niet, om zich naa haaren aardt te schikken, en om haar de zelve in alle geleegentheeden te geeven. Zy wilde ook de trotsheit van de Natie aan zich verbinden, of de zelve door de geneegentheit, die zy tot de netheit van kleederen hadt, gewennen, spottende voor de rest met de zoodaanige die haar beschuldigden, dat zy het humeur van eene Komediante hadt. Wijders is het waar, dat 'er nooit eene Koninginne in Engeland is geweest, die met zoo veele uitsteekende hoedaanigheeden als deeze op den Throon is geklommen, die zoo veel schoonheit, zoo veel verstandt zoo veel bevalligheit, zoo veel

voor-

voorzichtigheit, zoo veel yver, en zelfs zoo veel geluk hadt als zy. Nooit is yemant onvoldaan van haar afgegaan: al de wereldt was door haare zagtmoedigheit, door haare beleeftheit, en door haar goedt onthaal, 't welk zy elk een aandeedt, bekoort. Men verwonderde zich over de kracht van haare reedenen, en over de leevendigheit en den zin van haare woorden.

Merkwaardige vraage en gezeg van den Ridder *Bacon*.

Zy was zoo ras niet op den Throon gezeeten, of zy ftelde alle, die Koninginne *Maria* ter oorzaake van den Godtsdienft en eeniglijk om dat zy den Katholijken Godtsdienft niet beminden, gevangen hadt laaten zetten, weeder in vryheit: waar in Koninginne Elizabeth genoegzaam liet blijken het voorneemen dat zy hadt, om Koning *Hendrik* den VIII. haaren Vader, en Koning *Eduward* haar Broeder, naa te volgen, en aan de *Reformatie* van de Kerk t'arbeiden. Maar zy was daar in veel Staatkundiger, en hieldt wat beeter maate als Koninginne *Maria* gedaan hadt, die zoo ras niet in den Tour was gekoomen, zonder af te wachten dat zy of gekroont, of in 't bezit van het Koningrijk was, of zy oopende, uit eene onmaatige drift, de gevangenis voor alle Katholijken, en zelf aan zulke die voor hunne daaden, en niet om den Godtsdienft zaaten, en liet alle Proteftanten, met hoe lichte misdaaden de zelve ook beschuldigt waaren, daar in blijven; tot zelfs de ftrengheit te hebben van te beletten, dat men niet eenige Borgers in vryheit ftelde, die maar alleen om schuldt gevangen

zaaten, vermits zy geloofde, datze al te groote Ketters waaren. In plaatze dat Koninginne ELIZABETH hebben wilde, dat alles ordentelijk zoude geſchieden; hebbende de gevangeniſſen niet eerder als ten daage van haare krooning laaten oopenen, en te gelijk alle gevangens zonder onderſcheidt van perzoonen of van Godtsdienſt, doen ontſlaan. Ik moet alhier een opmerkelijke zaak verhaalen. De Ridder *Bacon* in de Kaamer van de Koninginne zijnde, ten tijde dat verſcheide gevangens haar quaamen bedanken voor de vryheit, die zy verkreegen hadden, naaderde tot de Koninginne, en vroeg haar, MEVROUWE, *verleent uwe Majeſteit den eene genaade, en den andere niet? Neen*, zeide de Koninginne teegen hem, *ik verſtaa dat men die aan alle zonder onderſcheidt of uitzondering zal verleenen. Daar zijn evenwel nog vier gevangen*, MEVROUWE, antwoorde haar *Bacon* weeder, *die t'zeedert de regeering van Koninginne* MARIA *tot nu toe zeer nauw gevangen zijn gehouden. Wie zijn die dan?* zeide de Koninginne weeder, *gy behoeft der zelver naamen maar op te geeven, en ik zalze in vryheit doen ſtellen. Zy worden*, MEVROUWE, zeide *Bacon* weeder, *d'een* Mattheus, *de tweede* Marcus, *de derde* Lucas, *en de vierde* Johannes *geheeten*, (verſtaande door dezelve de vier Euangeliſten) *en u Volk verwacht met zeer groot ongedult, dat uwe Majeſteit den zelven hunne vryheit zal verleenen.* De Koninginne antwoorde hem daar op met een lagchend weezen, *ik zal dat buiten twijffel onder*

Godts zeegen doen, en ik hoop met hen te spreeken, en uit hunnen eygen mondt te leeren, wat ik tot hun voordeel moet doen.

Nauwelijks waaren de plegtigheeden van de krooning geëindigt, of de Koninginne kreeg bericht, dat 'er over een Tractaat van Vreede tusschen de Franzen en Spaanzen gehandelt wierdt, en alzoo zy een doordringendt verstandt hadt, vreesde zy voor de gevolgen van dien, wel ziende, dat zoo die twee Koningen met malkander met uitsluiting van haar Vreede maakten, dat zulks maar weezen zoude, om zich alle beide teegen haar aan te kanten; zoo als in der daadt ook de meening van Vrankrijk was, op dat die Kroon te beeter de vorderingen van de Koninginne van Schotland zoude konnen onderfteunen. Maar dat was het noch niet 't geen de Koninginne Elizabeth 't meest duchte. Zy vreesde boven al, dat die twee Vorsten zich te zaamen zouden verbinden, om haar te nootzaaken de Roomzen Godtsdienst in Engeland te behouden, dien zy besslooten hadt te verdelgen. In 't midden van die bedeestheit liet zy niet naa gestaadig de reegelen van Staatkunde te volgen, en om de Hertog van *Feria* met die hoope te voeden, dat zy met den Koning zijnen meester noch wel zoude trouwen; en alzoo zy wist dat die Vorst aan de Katholijken Godtsdienst verknocht was, zoo handelde zy om hem te beeter te misleiden op zoodaanige wijze met de Katholijken, dat het scheen dat zy de zelve begunstigen wilde. Tot zoo verre, dat de Hertog van *Feria*

De Koninginne is voor de Vreede tusschen Vrankrijk en Spanjen beducht.

Feria (bespeurt hebbende dat de Katholijken metter daadt een veel vrijer toegang tot de Koninginne als de Protestanten hadden, zonder aan te merken dat zulks maar in schijn was, terwijle zy d'anderen weezentlijk begunstigde) op een tijdt teegen zommige Gezanten, waar by hy ten eeten was, zeide, *dat hy niet gelooven konde, dat Koninginne* Elizabeth *ooit iets teegen de Katholijken Godtsdienst onderneemen zoude:* waar op de Gezant van Venetien antwoorde, *dat hy wel geloofde dat de Koninginne Katholijk van geneegentheit was, maar dat hy vreesde, dat zy of uit belang, of uit reedenen van Staat, eer Ketters-gezint, als een goede Katholijke zoude worden.* Ten opzichte van Vrankrijk, bediende Elizabeth zich van een Florentijns Edelman *Guido Cavalcanti* genaamt, die zy tot veel grooter zaaken bequaam oordeelde, en hem derwaarts zondt om een Vreede, dien hy zeer gelukkig uitwerkte, tusschen de twee Kroonen te maaken. Door dat middel won de Koninginne zoodaanig het gemoedt van beide de Koningen, dat zy verklaarden, nooit Vreede te zullen maaken, zonder dat Koninginne Elizabeth daar in begreepen was, wat reeden zy alle beide ook hebben mochten, om haar daar buiten te sluiten. Men quam dan weegens eene plaats over een, om van Vreede te handelen, dat het Kasteel van *Kamerijk* was, werwaarts de Koninginne den Bisschop van *Ely*, den Baron *Howard*, en Doctor *Wolton* Deeken van Kantelberg, als Gevolmachtigden zondt.

On-

Ondertusschen bevestigde de Koninginne haaren Raadt zoodaanig, en zy bracht de zaaken in zulken staat, dat zy zeer licht tot het einde van haar voorneemen dat zy hadt; om den Protestantzen Godtsdienst op den Throon te doen klimmen, en den Katholijken te verderven, geraaken konde. En dat zoo veel te meer, om dat zy gebelgt was over eene klucht, die men in Vrankrijk weegens haare Krooning gespeelt hadt, waar in men *Anna van Boulan* haare Moeder, *voor een Hoer, en een Overspeelster*, en haar *voor een Tooneel-speelster*, en *voor een Bastaardt* vertoont hadt. 't Is waar, wat de hoedaanigheit van Tooneel-speelster aanging, dat de Hertog van *Feria*, die haare Krooning bygewoont hadt, naa dat hy van Londen vertrokken was, en de hoop verlooren hadt, om het huwelijk van zijn Meester met de Koninginne te zien gelukken, (naar het verhaal van *Ollon*) zeide, *dat nooit Tooneel-speelster haar rolle beeter gespeelt hadt, als Koninginne* ELIZABETH *in de plegtigheit van haar Krooning hadt gedaan.* De Hertog van *Alba* hem ook op een tijdt gevraagt hebbende, wat hy van de naatuur der regeering van die Koninginne dagt, antwoorde hy, *dat haar regeering niet anders als een geduurige* Komedie *zoude zijn, vermits alle haare daaden veel eer naar een Tooneel-speelster als naar eene Koninginne geleeken.* Waar op de Hertog van *Alba* antwoorde, *dat zulks hem deedt gelooven, dat zy doortrapt in d'alderfijnste Staatkunde zoude zijn, vermits de*

De Hertog van *Feria* beschuldigt haar dat zy een Komediante was.

Komedianten (*) *door vleijerije, en door streeling het herte van al de wereldt steelen, zonder ooit het hunne aan iemandt te verbinden; dat zy een zaak zeggen, en op een ander denken: dat zy alles belooven, en niets naa koomen, en dat zy de konst verstaan van met een aardigheit te bedriegen. Dat is het waaragtig afbeeldzel van de Koninginne*, zeide de Hertog van *Feria* daar op.

Behendigheit van Koninginne *Elizabeth*, om de Katholijken te bedriegen.

De Koninginne geloofde, dat men om de *Reformatie* te zeekerder te bevestigen, de Katholijken bedriegen moest, ('t welk zy zoo wel deedt, dat haare Vijanden nooit meer reeden gehadt hebben, om haar eene *Staatkundige Komediante*, als in die geleegentheit te noemen) want terwijle zy den Ambassadeur *Cavalcanti*, om reedenen die wy reets vermelt hebben, naar Vrankrijk hadt gezonden, en terwijle zy de Spaanze verwaantheit streelde door zoo veele verdagte dingen die zy tegen den Hertog van *Feria* zeide, bereidde zy de middelen, om de Katholijken van het Koningrijk in slaap te wiegen: onder welke de Hertog van *Nortfolk*, en de Graaf van *Arondel* d'aanzienlijkste, en beide zoo machtig in het Koningrijk waaren,

(*) Dit woordt heeft in de taal van onzen Schrijver een dubbelzinnige beteekenis; want *Komediante*, is in 't Italiaansch een Tooneelspeelster te zeggen; maar ook met eenen iemant die zijne gevoelens weet te verbergen, en yder een door vleijery en streelingen in te neemen, om elk in zijn belang te wikkelen, en zijn voorneemen te bereiken door middelen die strijdig zijn met sijne uitwendigheit: Derhalven zijn wy genootzaakt dit woordt in onze overzettinge te behouden.

ten, dat op een tijdt wanneer men in de Kerkenraadt ſprak van het gevaar dat de Katholijke Godtsdienſt in Engeland onder de regeering van Koninginne ELIZABETH liep, de Paus teegen de Kardinalen zeide, *dat de Katholijke Godtsdienſt niets te vreezen hadt, zoo lange de Hertog van Nortfolk en de Graaf van Arondel leefden, en dat die twee Heeren machtig genoeg waaren om de Ketterije te ſtutten.* De Paus reedeneerde in die zaak op het bericht van d'Engelze Katholijken; maar die luiden wiſten niet waar toe Koninginne ELIZABETH al bequaam was. Zy won in der daadt den Hertog van *Nortfolk*, met hem te doen hoopen, dat zy eene Vergunning van Romen zoude verkrijgen, om zijne naa-Nichte, waar op hy zeer verlieft was, te moogen trouwen, en die hy zeedert drie jaaren dat hy de zelve verzocht hadt, niet hadt konnen verkrijgen; en de Graaf van *Arondel* op de volgende wijze.

Op wat wijze zy den Graaf van *Arondel* overhaalde.

Hy was een Heer die zoo wel gemaakt, zoo rijk, en zoo wel gezien in het Koningrijk was, dat hy geloofde waardig te zijn, met de Koninginne te trouwen, en hy wierd'er zoo op verlieft, dat hy Turks, en niet alleen Protеſtants zoude hebben geworden, om haar te moogen trouwen. De Koninginne zulks bemerkt hebbende, ſtelde alles in 't werk, vleijerijen, ſtreelingen van geneegentheit, vertrouwentheit, en alle andere dingen, die hem konden doen gelooven, dat hy niet verre van zijne vorderingen af was. Aan den anderen kant gaf de Koninginne om haare rol te beeter te ſpeelen, d'eerſte ampten van den Staat aan

Katholijken. Dat van groot-Marschalk van het Koningrijk aan den Hertog van *Nortfolk*, dat van Admiraal aan zijnen Broeder. Zy maakte den Graaf van *Arondel* haaren eersten Hofmeester, om hem te beeter in zijne hoop te versterken, met hem een ampt toe te vertrouwen, 't welk hem verbondt om geduurig by haar te zijn. Men gaf dat van groot Kamerling aan *François Knouls*. Zy maakte *Thomas Barklisse* haaren Onder-koning in Yrland, en den Graaf van *Surrey* zijnen Broeder Luitenant Generaal van het Land van Walles. Alle die Heeren waaren Katholijken, en van het huis van *Howard*, 't geen door des zelfs kredijt en rijkdommen bykants gelijk met het Koninklijk Huis was. Maar echter gaf zy zoodaanige ampten, waar op zy een byzonder vertrouwen moest stellen, niet dan aan Protestanten. Zy maakte *William Cecil* Geheimschrijver van Staat, den Ridder *Bacon* Kancelier; en tot haar geheimen Raadt benoemde zy *William Parre van Kendal*, Marquis van Northampton, *François Russel* Graaf van Bedfort, *Robert Dudley* Graaf van Leicester, Zoon van den Hertog van Northumberland, en een van de geene die zy deedt verhoopen dat hy met haar zoude trouwen. Die drie laatste waaren Protestanten in hun hart, maar de Koninginne bewoog hen om zich te gelaaten of zy Katholijken waaren, om haare voorneemens te beeter te bedekken.

't Was voor de Koninginne een groote oorzaak van vreugde dat zy de Protestanten die de vervolging van Koninginne *Maria* verstrooit

ſtrooit hadt, weeder in haare Huizen zag koomen: en zoo veel te meer, om dat zulks, indien die partije de ſterkſte wierdt, het desſein dat zy hadt van de *Reformatie* te herſtellen, te lichter maakte. De Proteſtanten van Vrankrijk merkten voor een gelukkig teeken van hunne ruſte en behoudenis aan, dat zy op den Throon van Engeland zaagen klimmen een Koninginne, die veel afkeerigheit van het Pausdom toonde te hebben; en de voornaamſte Kerken zonden *Gedeputeerden* naar Londen, welke onder voorwendzel van te gaan reizen, laſt hadden, om acht te geeven hoe de zaaken van de Godtsdienſt in Engeland loopen zouden, en in gevalle zy de Koninginne geneigt vonden om het Pausdom te laaten vaaren, haar dan in die goede gevoelens te verſterken, en te verzeekeren, dat zy gereet zouden zijn om alles te doen 't geen zy begeeren zoude, in gevalle dat'er eenige onluſten in haar Koningrijk ontſtonden. De Duitze Vorſten, en d'Euangeliſche Kantons deeden 't zelfde. De Koninginne ontfing die aanbiedinge met vermaak, verzeekerde de Proteſtantze partije van haare beſcherminge, en zeide teegen de Afgezonden, dat zy hoopte, dat Godt het voorneemen 't welk zy hadt om het Pausdom uyt Engeland te bannen, zeegenen zoude.

Uitwerking van de Uitlandze Proteſtanten.

De Koninginne op den drie-en-twintigſten December Brieven van *Karne*, en het trotze antwoordt dat de Paus aan hem gegeeven hadt, ontfangen hebbende, was daar over zoo verſtoort, dat zy van dat oogenblik af voor-

Beſluit van de Koninginne, om de herfor-

nam

ming van de Kerk te verhaasten.

nam om zoo veel haar moogelijk was de volkoome herforming van de Kerk te verhaasten, en om daar aan ten eersten en zonder ophouden te arbeiden. Maar alzoo zy reedts beveelen tot de beroeping van het Parlement hadt laaten afgaan, waaren haare Staatdienaars van gevoelen, van niets daar ontrent te onderneemen, zonder de goedtkeuring van die Vergaadering te hebben, en dat was ook het middel om te beeter de geneegentheit van het Volk te winnen. Zy had reedts ook op den zeeven-en-twintigsten December, op het gevoelen van haare Raadt, verbodt laaten doen, om eenige verandering in den Godtsdienst te maaken, tot dat het Parlement andere beveelen zoude gegeeven hebben. Zy was genootzaakt geweest dat verbodt te laaten doen, vermits men de Priesters in verscheide Plaatzen begon t'ontrusten, de Beelden verbreecken, en andere wanorderen te pleegen. Maar vreezende dat dit verbodt van de geene die het Pausdom niet beminden, niet wel opgenoomen mocht worden, voegde zy daar eenige verzachting by, op dat zy aan beide de partijen genoegen zoude geeven; beveelende dat, tot stichting van het onkundig Volk; *de Euangelien, de Sendbrieven, het Gebedt des Heeren, het Geloof, de tien Gebooden, en de Litanien, &c. niet als in 't Engels voorgeleezen noch gezongen zouden worden, tot dat het Parlement daar omtrent andere beveelen zoude gegeeven hebben.* De geene die de Roomze Kerk niet beminden verheugden zich over die *Ordonnan-*

tie,

tie, welke zy voor een voorspel van de *Reformatie* aanzagen.

De Koninginne had zeer veel achting voor de verdiensten van twee perzoonen van aanzien in het Koningrijk: naamentlijk voor den Ridder *Bacon*, die een van de geleerdtste en gemaatigste Mannen van zijnen tijdt was: invoegen dat zy besllooten hebbende den Aarts-Bisschop van Jork de Zeegels t'ontneemen, welke zy bemerkt hadt al te veel teegen haare voorneemens omtrent het Pausdom gekant te zijn, gaf zy de zelve aan dien Ridder, die zoo veel zeedigheit hadt van de zelve te weigeren. Maar de Koninginne drong hem zoodaanig, dat hyze aannam, en hy was d'eerste, die niet anders als d'enkele hoedaanigheit van Zeegelbewaarder hebbende, nochtans al het gezag voerde, en alle de voorrechten van het ampt van Kancelier bezat. Wijders het Aarts-Bisdom van Kantelberg, door den doodt van den Kardinaal *Polus* zijnde koomen leedig te vallen, raadde de Ridder *Bacon* de Koninginne, dat zy *Matthys Parker*, (een Man van ongemeene verdiensten, en van eene zeltzaame deugdt: die by de Papisten gehaat was, vermits hy voor de herforming van de Kerk geneegen was) daar toe benoemen zoude; te meer om dat hy zich zoo weinig met Staatszaaken bemoeide, dat hy bykans gestaadig in zijn huis bleef. De Koninginne vondt die verkiezing goedt; wijders indachtig zijnde, dat hy Kapellaan van Koninginne *Anna* haaren Moeder geweest was, die hem twee dagen voor

Twee aanzienelijke ampten by haar vergeven.

haare doodt had doen ontbieden, en hem aanbevoolen hadt, haare Dochter ELIZABETH in de gevoelens van het waare Christendom t'onderwijzen. Zy verkoos hem derhalven tot Aarts-Bisschop van Kantelberg; maar *Parker* weigerde dat ampt met zeer veel needrigheit, zich verschoonende met zijne onbequaamheit, alhoewel hy het meer als iemant anders waardig was. 't Is zeeker, dat hy die waardigheit nooit zonder de dringende aanzoekingen van *Bacon* zoude hebben aangenoomen gehadt, en dat hy zelfs langen tijdt liet verloopen eer hy daar toe besloot: Hy was ook een van de geene, die 't minst tot de vernieting van het Pausdom in Engeland toebracht.

Het Parlement vergadert. Men hieldt d'eerste zitting van het Parlement op den vijf-en-twintigsten Januari 1559. De Koninginne was in perzoon by deszelfs oopening teegenwoordig, hebbende den Scepter in de handt, en de Kroon op haar hooft. Zy was te paart derwaarts gereeden, met een meenigte van Heeren en Mevrouwen plegtiglijk verzelt zijnde, hebbende elk alle mooogelijke kosten aangewendt, om zich naar den zin der Koninginne, die de pracht en praal beminde, te voegen. Men deedt de Mevrouwen d'eer van haar in de Zaal van het Parlement te laaten koomen, alwaar zy naast de Koninginne zaaten; maar zy vertrokken weeder, wanneer de zelve wilde beginnen te spreeken. Sommige van de Bisschoppen (die niet meer als ten getalle van veertien in de Vergaadering waaren) konden zich niet onthouden van luid

luid op te zeggen: *Ziet daar d'eerste uitkomst van de* Komedie, *laat ons bezien hoedaanig de tweede zijn zal.* En de Bisschop van Winchester zich naar die van Lincoln, die aan zijn zijde zat, gewendt hebbende, zeide teegen hem: *Ik geloof dat zoo de Koninginne een nieuwen Godtsdienst poogt in te voeren, dat de zelve zoo vol van ydelheit, als leedig van zeedigheit zal weezen:* waar op d'ander antwoorde, *zy heeft zoodaanig een* Komediants *gelaat, dat zy slechts een Godtsdienst van het Tooneel zal formen.* d'Aanspraak van de Koninginne was kort, maar zy deedt de zelve met zeer veel bekoorlijkheit in deezer voegen.

MYLORDS EN HEEREN:

IK zoude ondankbaar zijn aan de voorzienigheit Godts, die my op den vermaarden Throon van Engeland, onder de toejuichingen van mijn Volk, in weêrwil van alle hinderpaalen, verheeven heeft; indien ik my niet met allen moogelijken yver begaf, om de belangen van den waaren Godtsdienst, welke die van Godt zelven zijn, t'ondersteunen; en zoo ik de Vrydommen en voorrechten van mijn waarde Volk niet in alle hunne uitgestrektheit handthaafde. Dat is 't geen welk ik aan u op de trouwe van een Koninginne en van een Christen ook beloof te zullen doen. 't Is niet alleen om u met mijn eigen mondt daar van te verzeekeren, dat ik u heb doen vergaaderen, maar ook om van U l: raadt en bystant te verzoeken, tot het voorneemen 't welk ik hebbe, om een beeter ordre aan de zaaken van de Godts- Reeden van de Koninginne aan het Parlement.

dienst en van het Rijk te geeven; *Mylord* Bacon *zal u mijne meening breeder verklaaren.*

De Koninginne had zoo ras haar reeden niet geëindigt, of de Zeegelbewaarder, die alle de bedieningen van Kancelier waarnam, stont op, boog zich voor de Koninginne en het Parlement, en vong zijne reeden aldus aan.

MYLORDS;

Reeden van den Ridder *Bacon.*

DE Koninginne heeft de voornaamste reeden waarom wy vergaadert zijn, verklaart. En om het bevel dat zy my gegeeven heeft, dat ik U l: haare meening zoude verklaaren, te gehoorzaamen, bid ik u, dat gy acht wilt geeven op den beklaagelijken staat daar Engeland toe gebracht is, 't welk op zoo veelerleije wijzen, zoo in de Kerkelijke als Borgerlijke regeering van een gescheurt en droevig verdeelt is; en zoo wy daar in eenig goedt behulpmiddel toebrengen willen, laat ons ons zelven voor oogen stellen alle de rampen, waar meede het Volk is overlaaden geweest door eenen Oorlog, wiens gevolgen ons zoo doodelijk geweest zijn. Haare Majesteit maandt u voor eerst aan, om de staat van de Godtsdienst vreedtzaam, zonder vooroordeel, partyschap, noch drift, en zonder u zelfs van de haatelijke woorden van Papist, en van Ketter te bedienen, te willen onderzoeken. Men moet alleen trachten de twee buitenspoorigheeden, het bygeloof en den afgodendienst aan d'eene, en d'ongodtvruchtigheit en de verachting der H: dingen aan d'andere zijde, te vermijden: zonder in spitsvindigheeden, en in

de

de herssen-schilderyen van de Twistzoekers te vervallen; en zonder eenig ander oogmerk te hebben, als een veilig middel uit te vinden, om een eenpaarigheit van gevoelen en van Godtsdienst, die alle verdeilde gemoederen vereenigen kan, te bevestigen. Wat de zaaken van het Koningrijk aanbelangt, wy hebben reeden om Godt te danken, dat hy ons een Koninginne heeft gegeeven, die eene leevendigheit van verstandt, eenen overvloedt van oordeel, van zinnen, van wijsheit, en een ongemeene yver voor het welweezen van haare Onderdaanen in haar vereenigt heeft. Haare Majesteit verzoekt u verzeekert te willen zijn, dat zy noch zorgen noch moeiten spaaren zal, om het welweezen van haare Onderdaanen, en het geluk van de Natie te bevorderen, en om de liefde van haar Volk te verkrijgen. Het verlies van Kalis, waar meede men de Staatdienaars van Koninginne Maria *niet genoeg beschuldigen kan, is 't geen dat haar 't meest bedroeft, vermits de teegenwoordige toestandt der zaaken ons ons niet toelaat te hoopen, dat wy zoo haast eene zoo gewichtige Plaats weeder zullen konnen neemen.*

Stoute reeden van drie Bisschoppen.

Hy eindigde zijn reeden, met aan de *Lords* en *Gemeenslieden* te verklaaren, dat de Koninginne, hoe groot gebrek van geldt dat zy ook hadt, niet anders aan 't Parlement te verzoeken hadt, als des zelfs goede wille, en 't geen het zelve geraaden zoude vinden haar te verleenen. Al de wereldt was van gevoelen, om, voor zoo veel het laatste punt aanging, de Koninginne genoegzaame geldt-

zommen te verleenen; behalven drie Bisschoppen, welke onder drie hondert perzoonen, waar uit die vergaadering bestondt, vertoonden, *dat men in het verleenen van die zommen moest aanmerken, dat de Koninginne, die de pracht en verquisting beminde, het meerendeel van dien daar aan verspillen zoude, en dat men dan in gewichtige nootzaakelykheeden niet mangelen zoude gebrek van geldt te hebben.* Men liet echter niet naa haar eene zomme van vijf hondert duizent ponden sterlings toe te staan. Men besloot meede om de Tienden, de *Annaten*, en andere rechten, die Koninginne *Maria* afgestaan hadt, aan de Kroon weeder te geeven. d'Aarts-Bisschop van *Jork*, de Bisschop van *Londen*, en drie andere, kanten zich teegen dat besluit, doch vergeefs, vermits het grooter getal het in beide Huizen overhaalde. Men bracht van gelijke in het Laagerhuis in overleg, of de Parlementen die onder de regeering van Koninginne *Maria* vergaadert waaren geweest, mitsgaaders het teegenwoordige Parlement onder de regeering van Koninginne ELIZABETH, wel voor wettige Parlementen doorgaan konden, vermits die twee Koninginnen in haare Brieven van beroeping, de hoedanigheit van *Hooft van d'Engelze Kerk*, die den Koningen van Engeland gegeeven was, niet aangenoomen hadden. Het meestendeel was van gevoelen, dat zulks eene genoegzaame nietigheit was, om alles wat onder de regeering van Koninginne *Maria* gedaan was, te vernietigen, men twiste eenige daagen lang over

over dat verschil, 't welk aan het voorneemen der Reformatie zeer behulpzaam was.

In de tweede zitting liet de Koninginne aan het Parlement weeten, dat de Vreede tusschen Vrankrijk en Spanjen op het punt stont om gesloten te worden: dat men reedts weegens de *Præliminarien* overeen gekoomen was: dat de Gezanten naar het Kasteel van *Kamerijk*, alwaar men in onderhandeling zoude treeden, stonden te vertrekken, en dat zy van haarentweegen tot Plenipotentiarissen den Bisschop van *Ely*, den Baron *Howard*, en Doctor *Wotton* benoemt hadt; maar dat, hoe nootzaakelijk het ook waare dat de zelve vertrokken, zy echter zulks niet hadt willen laaten geschieden, zonder daar toe de goedtkeuring van het Parlement te hebben. De Koninginne wierdt bedankt weegens d'achting die zy voor beide de Huizen hadt, en het Parlement liet aan haar weeten, dat men het aan haare voorzichtigheit en goede bestiering overliet, om aan de Volmachtigden de *Instructien* te geeven, die zy noodig zou oordeelen tot eene zaake van dat gewichte, als die van den Vreede was, welke het Koningrijk zoo hoog noodig hadt, dat het niet moogelijk was een goede ordre aan de zaaken van binnen te stellen, zoo lange als men van buiten ontrust zoude konnen worden. Dit was alles wat het Parlement aan haar liet vertoonen, waar naa de Gezanten hunne *Instructien* ontfingen, en aanstondts vertrokken.

Men zendt Ambassadeurs af, om van Vreede te handelen.

Op den vierden Februari zonden de beide Hui-

Gedeputeerden van het Parlement aan de Koninginne, om haar te verzoeken dat zy zoude willen trouwen.

Huizen hunnen Spreeker met veertig *Gedeputeerden* aan de Koninginne, om haar uit den naam van het gansche Koningrijk te verzoeken, dat zy ten aldereerlten mochte trouwen: niet twijfelende of zy zoude eenen Bruidegom verkiezen, die haar waardig, en tot het Koningrijk wel geneegen zoude zijn: en dat 'er geen ander middel was, om de geheugenisse van zoo veele rampen, waar meede Engeland ter oorzaake van het huwelijk van Koninginne *Maria* bedroeft was geweest, uit het herte van de de Natie te wisschen. De *Gedeputeerden* by de Koninginne gekoomen zijnde, maakten een begin met haar te verstaan te geeven, hoedaanig zy van alle haare Onderdaanen bemindt en geacht was, welke Godt niet genoegzaam konden danken, dat hy haar zulk eene Koninginne verleent hadt: daar by voegende, dat zoo zy zich hadden konnen vleijen, dat de Koninginne nooit sterven zoude, zy nooit de gedachten gekreegen zouden hebben, om haar een zoodaanig verzoek te doen, waar toe zy van hunne Overheeden gelast waaren. Maar alzoo zy zich met die hoope niet vleijen konde, men haar derhalven verzocht om haar oogen op een Gemaal, die van haar behaagen was, en die meede aan het geluk van haar Volk arbeiden konde, te slaan; hoopende dat de Hemel haar huwelijk zoude zeegenen en haar kinderen verleenen, die bequaam zouden weezen, om naa eene zoo groote Koninginne, welke zy een lang leeven en een gelukkige regeeringe wenschten,

het

het Koningrijk vorders te regeeren. De Koninginne deedt de *Gedeputeerden* veel eer aan, zijnde d'eerste die het Parlement aan haare gezonden hadt. Zy liet yder van hen haare handt kussen; 't welk Koninginne *Maria* niet anders als aan de Lords van het Hoogerhuis vergunt hadt; en naa dat zy hunne reeden gehoort hadt, gaf zy hun het volgende antwoordt met haare gewoonelijke bevalligheit, zeggende:

MIJN HEEREN:

DE voorslag van te trouwen die gy my met zoo veel yver en beleefstheit van weegens mijn Parlement gedaan hebt, is my oneindig aangenaam, vermits de zelve my noch de tijdt, noch de wijze, noch de plaats, noch de perzoon waar aan ik my zoude konnen verbinden, voorschrijft. Ik bekenne dat de vryheit, en de staat van Vryster, daar ik in ben, my grootelijks bevallig is. Wijders heb ik niet konnen besluiten, om geduurende het leeven van den Koning mijnen Broeder te trouwen, wanneer men my voordeelige Huwelijken aanboodt; zoodaanig als dat met den grooten Threzorier was. Ik heb meede geduurende het leeven van Koninginne Maria mijne Suster, daar toe niet konnen besluiten, wanneer zelfs de gevaaren van mijn leeven, die ik zoo dikmaal geloopen hebbe, my scheenen te dwingen om een krachtigen steun te zoeken. Ik kenne de Bewerkers van alle de weederwaardigheeden, die ik geduurende al dien tijdt geleeden hebbe, zeer wel, maar 't is niet noodig dat ik nu daar van spreeke. Ik zal alleen zeggen, dat ik

Haar antwoordt aan de Gedeputeerden.

noch het gedrach van mijn Suster laaken; noch d'assche van de gestorvenen ontrusten wil. Ik bid u echter het Parlement mijnentweegen te willen verzeekeren, dat zoo ik op een huwelijk koome te denken, ik eenen Gemaal zal kiezen, die naar mijn behaagen zal zijn, die my eere zal doen, en die voor de belangen van mijn Volk wel geneegen zal zijn. Ik weet niet of men wel eenig vertrouwen stelt op 't geen ik zegge; maar men kan verzeekert weezen, dat ik nooit mijne waarde Onderdaanen, die my in de plaats van Kinderen zijn, zeedert dat ik het Koningrijk door de plechtigheit van mijne krooning getrouwt hebbe, bedriegen zal. Daar byvoegende, dat haar geene Nazaaten ontbreeken zouden, en dat zoo zy mocht koomen te sterven; wenste dat men dit Grafschrift op haare Zerk zoude graaveeren. HIER LEIT EENE KONINGINNE, DIE ZOO VEELE JAAREN GEREGEERT HEEFT, EN DIE MAAGT GELEEFT HEEFT EN GESTORVEN IS. 't Welk naa haaren doodt ook gedaan wierdt.

Behendige bedriegerije van Koninginne *Elizabeth.*

Zy gaf den *Gedeputeerden* toen hun afscheidt, de zelve verzoekende, om het Parlement van haarentweegen te bedanken weegens de goede meiningen die het zelve voor haar hadt, en weegens de zorgen die het voor haare belangen droeg. Terwijle de Koninginne met de *Gedeputeerden* sprak, was de Graaf van *Arondel* als groot Marschalk by haar: in voegen dat toen hy de Koninginne hoorde zeggen, *dat wanneer zy wilde trouwen, zy eenen Man zoude weeten te verkiezen,*

kiezen, die zoo bevallig voor haar, als wel geneegen voor de belangen van de Natie zoude zijn; hy bespeurde dat zy haare oogen op zoo een zoete wijze op hem hadt geslaagen, dat het scheen, dat zy hem te kennen wilde geeven, dat hy het dan weezen zoude. Op die wijze versterkte zy hem in de hoope die hy hadt van met haar te trouwen, om hem te meer te verbinden van zich niet teegen haare meiningen te kanten. En in der daadt die opslag van oogen van de Koninginne deedt hem zulks wijders gelooven, invoegen dat hy van dien dag aan een besluit nam, om blindeling al 't geen dat de Koninginne in de zaaken van de Godtsdienst vast stellen wilde, toe te staan.

Men brengt de zaak van de Godtsdienst op het tapijt.

Die zaak ter Vergaadering in overleg gebracht zijnde, vond men 'er zoo veele bezwaarnissen in, dat de zittingen van het Parlement verscheide daagen aan een tot den middernacht duurden. Ondertusschen ging de Koninginne haaren gewoone gang. Zy streelde den Hertog van *Nortfolk* en den Graaf van *Arondel*, d'eenigste Heeren van het Koningrijk die zy duchte, ter oorzaake van het groot gezag dat zy in 't algemeen hadden, en om dat zy wijders de Hoofden en de Meesters van de Katholijke partije waaren. De Hertog, die van ongedult stierf, om met zijne naa-Nichte (gelijk wy reedts vermelt hebben) te moogen trouwen, en aan wien de Koninginne belooft hadt hem daar toe de vergunning te doen erlangen, durfde zich teegen haare voornemens niet kanten; en de Graaf, die ontwijffelbaar met haar meende te trouwen, jaa zelfs reedts

meende 't vast te hebben, kantede zich noch minder daar teegen. De Katholijken in 't algemeen ziende, dat de Hoofden van haare partije zich zoo weinig tegen de voorneemens van de Koninginne weegens de Katholijke Godtsdienst stelden, dorsten ook niet laaten blijken, dat zy zulks quaalijk naamen; invoegen dat de Protestanten gansch geene moeiten hadden, om zonder gerucht en teegenstreevinge te doen doorgaan eene plegtige *Acte*, waar by men Koninginne ELIZABETH *voor souvereine Regeerster van de Kerk in haar Koningrijk, zoo weegens het wereldtlijke als Geestelijke* verklaarde. Men liet op den zelven dag die *Acte* drukken, en over al ruchtbaar maaken; zy was in de volgende woorden begreepen.

Acte weegens de macht van de Koninginne in het Geestelijke.

Wy willen dat in het toekoomende alle voorrechten, præëminentien, prærogativen, Geestelijke superioriteiten, die by eenige Moogentheit, welke het ook zy, konnen geoeffent worden, uit krachte van het Geestelijke en Borgerlijk recht, noopende de visitatie, verbeetering, en hervorming van de gansche Geestelijkheit, of van zommige perzoonen die de zelve uitmaaken; mitsgaders noopende de kennisse en bestraffinge der dwaalingen, scheuringen, ketterijen en misbruiken, voor altijdt aan de Kroon in alle Landen van derzelver gehoorzaamheit, zullen verblijven. Wy verklaaren meede, dat de Koninginne en de Koningen hunne Naazaaten voortaan alle macht zullen hebben, om de zoodaanige als het haar gelieven zal te nomineeren en te substitueren, om in der zelver naam en onder hun ge-

gezag, het Geestelijk rechtsgebiedt naar hun welbehaagen t' oeffenen: de perzoonen te visiteren, de ketteryen, scheuringen, dwaalingen, en misbruiken te straffen; kort om, om al het recht en macht t' oeffenen, 't welk ooit kan of mach in het Koningrijk door eenige Geestelijke Magistraat geoeffent worden. Wy verbieden ook aan alle Geestelijken, om eenige Kerkvergaadering zonder expresse Brieven en vergunninge van de Koninginne, by te woonen; om noch Kanon, Wet, noch Synodale of Provinciale constitutie, te maaken of te executeren, zonder uitdrukkelijke toestemming van haare Majesteit, op straffe van gevangenis, en van alle andere lichamelijke straffe, die zy zal gelieven te beveelen. Wy verbieden meede aan alle perzoonen van wat qualiteit en conditie de zelve zouden moogen zijn, om uit het Koningrijk en de Landen van haare Majesteit te vertrekken, om eenig Concilie, Vergaadering, bezoeking, &c, die ter oorzaake van de Godtsdienst, in wat plaatze het ook zoude moogen weezen, gehouden zullen worden, by te woonen: En wy verklaaren, dat alle die dingen in het Koningrijk zoo als haare Majesteit zal gelieven te beveelen, zullen moeten geschieden. Dat de Koninginne alleen macht zal hebben om Bisschoppen te maaken, en dat van dit oogenblik af aan alle andere nominatie van geener waarde zal zijn; welke Bisschoppen gansch geen recht, noch Bisschoppelijk gebiedt, als naar het welbehaagen, of uit krachte van de macht die haare Majesteit aan de zelve daar van verleenen zal, zullen moogen oeffenen.

Het Parlement had zeer veel moeite te be-

Bezwaarnissen over die macht.

sluiten om de Koninginne de hoedaanigheit van souvereine Bestierster der Kerke te verleenen, vermits het meende, dat dit recht, en de verkiezing der Bisschoppen, voor al aan hen zelven toebehoorde. Maar alzoo men het niet anders doen konde, vergenoegde het zich met te verzoeken, dat dit gezag tusschen het Parlement en de Koninginne gemeen zoude weezen, welke zy nooit toestaan wilde, maar alleen volslaage meesters van de Kerkelijke zaaken wilde blijven. Zy bleef noch te stijver op die vordering staan, wanneer zy zag, dat zy daar in van de gansche Katholijke partije ondersteunt wierdt, zoo ter oorzaake van het groot kredijt van den Hertog van *Nortfolk*, en van den Graaf van *Arondel*, die niet anders als voor haar byzonder belang arbeidden, en ook geen andere Godtsdienst als de wille van de Koninginne hadden; als om dat d'*Acte* van het Parlement, die den Paus alle rechtsgebiedt in Engeland benam, al te sterk en al te krachtig zijnde, men liever die macht wilde geeven aan de Koninginne alleen, als aan het Parlement, 't welk niet als zeer zelden vergaadert, en 't welk bykans nooit uit de zelfde perzoonen bestaat. Daar wierdt ook getwist over de hoedaanigheit van *Hooft der Kerke*, die het Parlement wilde dat de Koninginne volslaagen en algemeen aanneemen zoude naar het voorbeeldt van Koning *Hendrik* haaren Vader, en van Koning *Edward* haaren Broeder. Maar de Koninginne naa dat zy daar over haare gedachten wel

hadt laaten gaan, en aanmerking gemaakt hadt over d'afkeerigheit die de Katholijken hebben, om die hoedaanigheit aan iemandt als aan den Paus te geeven, dat zulks hun derhalven onsmaakelijk zoude konnen zijn; en dat aan d'andere zijde de *Lutheranen* en *Kalvinisten* niet voor goedt gekeurt hadden, dat Koning *Hendrik* de VIII. die hoedaanigheit aangenoomen hadt; weigerde de zelve, en vergenoegde zich met die van *souvereine Regeerster van de Engelze Kerk* aan te neemen. Men stelde met een ook een formulier van een Eedt op, die men alle Onderdaanen zoude laaten doen, bestaande in de volgende woorden.

Ik N. N. verklaare en getuige op mijn geweeten, dat ik de Koninginne voor wettige en souvereine Regeerster erkenne van het Koningrijk van Engeland, en van des zelfs andere Landen en Domeinen, zoo in 't Geestelijke als Wereldtlijke: Ik verklaare wijders, dat geen ander uitheems Vorst of Vorstinne, of eenig' ander perzoon of Staat, in dit Koningrijk by weege van feiten, of van rechten, eenig rechtsgebiedt, macht, noch præëminentie, noch Geestelijk, noch Borgerlijk gezag heeft, in wat zaake het ook zoude moogen zijn: En mits dien verzaake ik voor altijdt alle uitheems rechtsgebiedt en macht, en ik verklaare, dat ik'er nooit geen andere als die van de Koninginne erkennen zal. Formulier van Eedzweering.

In gevolge van die *Ordonnantie*, zoo beval men aan alle Geestelijken, om binnen zeekere tijdt dien Eedt in de teegenwoordigheit Bisschoppen gevangen gezet.

heit van de Koninginne te komen doen. Veele deeden de zelve uit vreeze, andere uit yver. Maar de volgende Bisschoppen kanteden zich by monde en geschrifte daar teegen. *Nicolas Heath* Aarts-Bisschop van Jork, *Edmond Grindal* Bisschop van Londen, *Cutherd Tonstal* Bisschop van Durham, *Johan Withe* Bisschop van Winchester, *Thomas Watson* Bisschop van Lincoln, *Thomas Thirlby* Bisschop van Ely, *Jaques Turbevil* Bisschop van Excester, *Gilbert Burn* Bisschop van Bath, *David Pool* Bisschop van Peterborow, en vijf andere, dat is te zeggen alle de geene die dat Parlement bywoonden. Zy weigerden alle dien Eedt te doen, en wierden mits dien ook alle van haare waardigheeden berooft, in een eeuwige gevangenis verweezen, en haare goederen verbeurt verklaart. De Koninginne stelde op haar eige gezag andere in de plaats, zonder dat eenig Katholijk de stoutheit hadt om zich daar teegen te stellen.

Oogmerk van Koninginne *Elizabeth* in de zaaken van de Godsdienst.

Het voornaamste oogmerk van de Koninginne en haaren Raadt was gestaadig, om een middel uit te vinden, 't welk te gelijk Katholijken en Protestanten genoegen zoude konnen geeven; en alzoo zy bemerkt hadt, dat de Geestelijkheit niet beeter zogt, als om het Jok van de Paus te moogen afschudden, en zich van het rechtsgebiedt van Romen te bevrijden, maakte zy eenen aanvang daar van, om haar voorneemen uit te voeren. Maar alzoo zy meede aanmerking hadt gemaakt over 't geen ten tijde van Koning

ning *Hendrik* den VIII. haaren Vader, en van Koning *Eduward* haaren Broeder voorgevallen was; welke het Koningrijk met verdeiltheeden en opschuddingen vervult, en op het punt van zijn verderf gebracht hadden, om dat zy met al te veel gestrengheit haare gevoelens in de zaaken van de Godtsdienst hadden willen volgen. En voor al ook aangemerkt hebbende 't geen aan Koninginne *Maria* gebeurde, wier al te groote gestrengheit de gemoederen zoodaanig vergramt hadt, dat zy nooit de geneegentheit van 't Volk hadt konnen winnen, noch daar van eenige bystandt bekoomen om Kalis te beschermen, of om het zelve weeder te neemen wanneerze het verlooren hadt: Zy geloofde derhalven, dat zy om zoodanige wanorderen voor te koomen, de zaak anders moest aanvatten. Zy gaf dan te verstaan, dat de Koning haar Vader, de Koning haar Broeder, en Koninginne *Maria* zeekere leerstukken van de Godtsdienst al te naauw bepaalt hadden, en de zelve met al te bestipte woorden hadden doen uitdrukken, en dat het beeter was dat men zich van algemeene uitdrukkingen, die beide de partijen genoegen konden geeven, bediende. Derhalven wilde zy de Beelden in de Kerken behouden, en in algemeene termen de weezentlijke teegenwoordigheit van Jezus Christus in het Nachtmaal doen verklaaren: het zeer quaadt oordeelende, dat men om eenige spitsvindigheeden van Leeraars veele menschen die de weezentlijke teegenwoordigheit geloof-

den, van de Kerk hadt afgezondert. Om die zelfde reedenen wilde zy de hoedaanigheit van Hooft van de Kerk niet aanneemen, vermits de zelve die van JEZUS CHRISTUS al te na by quam. Zy oordeelde, dat, zoo zy alle haare Onderdaanen tot eene Godtsdienst quam te brengen, zy dan door zulk eene daadt d'achting van alle de Uitlandze Natien zoude erlangen. Zy vondt in de Katholijken inschikking genoeg tot dat voorneemen; maar zommige Protestanten, die wat naauwer bezet waaren, verhinderden d'uitwerking van eene zoo heilzaame zaak. Zy deedt echter alle de gemoederen stemmen tot eene gehoorzaame aanneeming van 't geen men de *Liturgie van d'Engelze Kerk* noemt.

Waarom de zelve de ceremonien behieldt.

De Koninginne hadt meer moeite om den uitwendigen dienst, als om den grondt van de Godtsdienst te reegelen. Zy toonde zeer veel drift, om de plegtigheeden, de verçierzels, de Kerken, en de kleeding van de Geestelijkheit te behouden; men geloofde dat zy zulks om drie reedenen deedt; eerst uit eerbiedigheit voor de geheugenisse van den Koning haaren Vader, die zy trachte naa te volgen, en die het Pausdom verdelgt hadt zonder aan de plegtigheeden te raaken. Ten tweeden, om zich te schikken naar den smaak van de geenen die de Reformatie omhelsden, en die zich echter niet konden wennen aan een zoo droogen en naakten dienst als die van de Protestanten was, het welk zelfs ook veele weederhouden zoude hebben, om de Godtsdienst van de Koninginne t'omhelzen,

en

en misschien metter tijdt een deel misnoegden gemaakt hebben, die groote wanorderen in het Rijk zouden hebben veroorzaakt. De derde reeden was die van haare eige neiging, die haar de pracht, de verçierzels, en de treffelijkheit van kleedingen meer als iemandt ter wereldt deedt beminnen. Tot zoo verre, dat zy de Staatdienaars van Koning *Eduward*, (welke dien Vorst geraaden hadden, om den Godtsdienst al te veel van des zelfs uitwendige verçierzels te berooven) versmaadde, en wanneer zy de hoedaanigheit van *souvereine Regeerster van d'Engelze* Kerk aannam, verklaarde zy geen *Regeerster van eene naakte Kerk* te willen weezen. Ook bleef zy gestaadig hart daar op staan, om de ceremonien en verçierzels te behouden.

Aan d'andere zijde hadden het Parlement in 't algemeen, en alle de godtvruchtigste en zeedigste perzoonen niet toegeeventheit genoeg voor de Koninginne, om goedt te keuren dat zy zoo veel pracht en plechtigheit in de Kerk zoude laaten blijven: Andere vreesden, dat eene zoo ydele pracht in de Kerk, alleen strekken zoude om de naatuurlijke geneegentheit van de Koninginne, die alle zoorten van ydelheeden beminde, te vlijen en op te zetten; 't welk aan de geene die haar niet beminden deedt zeggen *dat men van de Kerk een Tooneel hadt gemaakt, om 'er eene Komedie voor de Koninginne op te speelen*. Maar men was vry meer verwondert, wanneer men verstondt, dat zy voorgenoomen hadt de waardigheit van Kardinaal te behouden, en

Sy wil ook de waardigheit van Kardinaal behouden.

zich zelf het recht toeëigenen wilde, om de zelve te maaken; zy deedt zulks uit heerſſucht, ſtellende eene glorie, om naar de Kerk van *St. Paulus* te gaan, gelijk de Paus naar die van *St. Pieter* in 't midden van eenen zwerm gepurperde Kardinaalen gaat. Men hadt zeer veel moeite om haar van dat voorneemen af te brengen; maar zy liet zich eindelijk door de reedenen en van den Aarts-Biſſchop *Parker*, en van de Kancelier *Bacon* overhaalen, welke haar klaarlijk deeden zien, dat zulks een belachelijke Reformatië zoude geweeſt zijn, en noch aan de Katholijken, noch aan de Proteſtanten aangenaam kon weezen. Men moeſt echter om haar genoegen te geeven, d'Orgels, de verçierzels van d'Autaaren, de geheiligde kleederen van de Geeſtelijken, de Muzijk, de naamen van de ganſche Hierarchie van de Kerk, d'Aarts-Biſſchoppen, de Biſſchoppen, de Kanonikken, de Diakenen, de Deekens, d'Aarts-Diakenen, enz. behouden; en om de Katholijken te genoegen, liet men de Vaſten, d'onthouding van vleeſch op de Vrydag en Zaturdag in weezen blijven. Op die wijze vernietigde de Koninginne de Roomzen Godtsdienſt t'eenemaal, laatende een geſtreng verbodt uitgaan, om in geenige plaats van haar Koningrijk meer Miſſe, noch om eenigen anderen dienſt van de Roomzen Godtsdienſt, behalven in de Hooven van d'Ambaſſadeurs, in gevolge van het Ediċt van Koning *Eduward* haaren Broeder, te doen.

Koning *Philippus* — Ondertuſſchen hadden de Volmagtigden van Vrankrijk, die aan den Vreede op het Ka-

Kasteel van *Kamerik* arbeidden, de zaaken zoo wel gevordert, dat'er geen andere zwaarigheit meer was als die van Kalis, 't welk de Franzen niet afstaan wilden, en Koning *Philippus* ook niet in hunne handen konde laaten, zoo om dat hy zich op zijn eere verbonden hadt, om geenen Vreede als op die voorwaarde te maaken, als om dat het zijn belang was, dat eene Plaats van die aangeleegentheit in de handen der Engelzen quaame, welke daar door by geleegentheit een machtige *diversie* ten voordeele van Spanjen zoude hebben konnen maaken. Terwijl dit alles verhandelt wierd, kreeg Koning *Philippus* bericht van den Hertog van *Feria* zijnen Ambassadeur, *dat zijn huwelijk met de Koninginne slechts spel was, en dat hy'er niets van verhoopen moest;* 't welk hem deedt besluiten, om den Vreede te sluiten, en ten eersten weeder te trouwen voor dat hy naar Spanjen vertrok: ziende derhalven dat hy by Koninginne ELIZABETH niet zoude konnen te recht geraaken, en dat aan d'andere zijde d'Oorlog die hy teegen Vrankrijk hadt, voor een bolwerk aan die Koninginne verstrekte, om den Katholijken Godtsdienst in Engeland zonder moeite te verdelgen, besloot hy zijn huwelijk met *Isabella* van Vrankrijk, Dochter van Koning *Hendrik* de II. te voltrekken. Hy wilde echter de vriendtschap van Koninginne ELIZABETH behouden, hoopende dat schoon hy de zelve niet voor zich hadt konnen bekoomen, hy haar voor den Aarts-Hertog zijnen Neeve, den Zoon van Keizer *Ferdinand*, zoude verkrygen. Maar

maakt mer Vrankrijk Vreede.

eer

eer dat hy iets besloot, liet hy aan ELIZABETH, door den Bisschop van *Ely* Ambassadeur van die Koninginne weeten, dat zoo zy een verbondt met hem wilde sluiten, en zich verbinden, om geduurende den tijdt van zes jaaren een Leeger teegen Vrankrijk op de been te houden, hy in zulken gevalle geenen Vreede zoude maaken voor dat men Kalis aan haar weeder gaf; maar ziende dat die voorslag de Koninginne niet geviel, gaf hy bevel tot de vreede; 't welk gedaan, en het Tractaat op den derden April geteikent wierdt. *Johan de Serres* verzeekert in zijn *Inventaris generaal*, dat de Franzen by dat Tractaat aan Koning *Philippus*, of aan den Hertog van Savoijen, meer als vier hondert aanmerkelijke Plaatzen weeder gaaven. Een van de Vreedens-artijkelen behelsde, dat Koning *Philippus*, *Isabella* de Dochter van Koning *Hendrik* de II., en dat de Hertog van Savoijen *Margreta*, de Suster van Koning *Hendrik* zoude trouwen; maar die huwelijken wierden van een schrikkelijk voorval gevolgt; naamentlijk van de doodt van Koning *Hendrik* den II., die van *Montgommery*, een Kapitein van zijn Gardens, gedoodt wierdt, van een steek van eene Lancie in het rijden naar den Ring: waar door het Tooneel, 't welk kort te vooren twee Koningrijken met vreugde vervult hadt, in een droevig Treurspel veranderde.

Koninginne *Elizabeth* be- De Koninginne oordeelde hier uit, dat 'er van Koning *Philippus*, die zoodaanig aan den Apostolischen Stoel verknocht, en die van naa-

atuure zoo overgeloovig in zijne Godts-enst was, niet meer was te hoopen, ver-its hy gemeent zoude hebben een grooten isslag te zullen begaan, indien hy een ver-ndt gemaakt hadt met een Land, dat de oomze bygeloovigheeden hadt verlaaten, de gehoorzaamheit van de Paus verzaakt, dat, zoo hy in zoo een verbondt trade, nooit den rechte wech zoude hebben in-slaagen: invoegen dat zy meende niets eters te konnen doen, als het oor aan de orslaagen van Vreede te leenen, die rankrijk haar door den Konnestabel van *ontmorency* en verscheide andere Franze fficiers liet doen. Maar voor dat zy in ee-r Tractaat tradt, liet zy aan Koning *Hen-ik* door dien Konnestabel weeten de ree-n van klachte die zy hadt, weegens dat oninginne *Maria* van Schotland, en de *olfijn* haar Gemaal, de hoedaanigheit van oning en Koninginne van Engeland, en de apenen van het Koningrijk aangenoomen dden. Men gaf haar tot antwoordt, dat zy lks op het voorbeeldt van de Vorsten van uitsland hadden gedaan, alwaar alle de oeders de zelfde hoedaanigheit, en de lfde waapenen als den oudtste Broeder voe-n, alhoewel dees alleen de voornaamste ederen van het Stamhuis bezit; men voeg-daar by, dat de Koninginne in een zaak n die natuur zoo kiesch niet moest weezen, ch gestaadig knibbelen naar de gewoonte r Spanjaarden; Zy, die de hoedaanigheit n Koninginne van Vrankrijk aannam, en

sluit Vreede te maaken.

de

de waapenen van dat Rijk in haaren ſchild voerde, alhoewel zy gants geen recht op dat Koningrijk hadt. De Koninginne dan vaſtgeſteldt hebbende den Vreede te ſluiten, gaf zy haar voorneemen aan haaren Raadt te kennen, waar in de gevoelen verdeilt waaren.

Verdeiltheit der advijzen in haar Raadt noopende de zelve.

Zommige zeiden, dat d'Engelzen niet te vreeden zijnde met eenen Vreede, die zy niet anders als voor een ſmaad of verwijt van de Natie konden aanzien, vermits men de zelve geſlooten hadt, zonder haar Kalis te hebben doen weedergeeven: en dat gansch Europa met een verſmaadinge zoude aanzien, dat een Natie die zoo dapper was, die voormaals met zoo veel glorie bykans heel Vrankrijk verovert hadt, en waar aan van alle haare veroveringen niet meer als dat kleine brokje Lands van Kalis overig was, zich daar uit noch ſchandelijk zag verdreeven, en genoodtzaakt den Vreede te ſluiten, en het zelve aan Vrankrijk te laaten, zonder moedts genoeg te hebben om het zwaardt aan te gorden, en het weeder te winnen. Dat d'Engelzen zulks zouden aanmerken voor den grootſten hoon dien zy lijden konden, en dat de Koninginne, niet alleen de geneegentheit van haar Volk daar door zoude verliezen, maar ook eenige opſtandt in het Koningrijk, onder eenig voorwendzel van Godtsdienſt, 't welk beide de partijen gemeen hadden, veroorzaaken. Zoodaanig was de geſteltheit der gemoederen die 't meeſt oorlogsgezint waaren. Maar de voorzichtigſte en d'yverigſte voor de ruſte van de

Ko-

Koninginne en van het Koningrijk, zeiden, dat de Koninginne den Oorlog alleen teegen Vrankrijk niet konde uithouden, dat Koning *Hendrik* naa het verlies van een bloedigen Veldslag, *Kalis* een jaar naa dat hy het verlooren hadt, in het gezicht van alle de machten van het Keizerrijk, van Spanjen en van Engeland, weeder hernoomen hebbende, het een groote vermeetelheit van die Natie zoude weezen, het met haar eige machten alleen weeder te herwinnen. Dat die Oorlog niet als met overgroote kosten konnende gevoert worden, het te duchten stondt, dat de Engelzen, welke geen groote lasten gewoon zijn, de zelve niet zouden willen draagen, en dat de eisch alleen, die de Koninginne daar van doen zoude, bequaam zoude zijn, om haar by de Natie gehaat te maaken. Dat zy geen verzeekering hebbende van Kalis weederom te zullen konnen neemen, en die Oorlog naar allen schijn aan den Vijandt geen ander quaadt konnende doen, als hem eenige schaade op zijne Grenzen toe te brengen, men schielijk d'ongemeene vreugde die het Volk over de komste van de Koninginne tot de Kroon getoont hadt, in een algemeen misnoegen zoude zien veranderen. Dat men erinneren moest, dat de Hertog van *Sommerseth* zich ongelukkig gemaakt hadt, om dat hy de Koning zijnen Neef in 't begin van zijne regeering in eenen oorlog ingewikkelt hadt, en in een tijds geleegentheit die met de tegenwoordige t'eenemaal gelijk was; dat is te zeggen, in eenen tijdt wanneer men arbeidde om den heers-

heerſſchende Godtsdienſt in het Koningrijk uit teroeijen. Dat men aan de kracht van de reedenen van Staat toegeeven moeſt, en doen gelijk de bequaame Heelmeeſters, die een lidt afzetten, om dat het geen inkankering aan een heel lichaam zoude veroorzaken. Dat het een ſlechte Staatkunde zoude weezen, zich te kanten teegen eenen Koning, die een zoo machtig Vorſt tot eenen Swaager hadt. Dat men eindelijk de ſchande van Kalis verlooren te hebben, alleen aan de geheugeniſſe van Koninginne *Maria*, of aan het ſlecht beſtier van haare Staatdienaars, en niet aan Koninginne ELIZABETH, noch aan de Natie in 't algemeen, te wijten hadt.

Koninginne ELIZABETH volgde dat laatſte gevoelen, 't welk zy voor haare zaaken 't voordeeligſte oordeelde te zijn: en liet kort daar aan door haare Gezanten den Vreede op de naavolgende voorwaarden ſluiten.

Artijkelen van Vreede.

Dat de Koophandel tuſſchen Vrankrijk, Engeland, en Schotland vry zoude blijven. Dat de Stadt Kalis in de macht van de Franzen geduurende den tijdt van acht jaaren zoude blijven, waar naa zy gehouden zouden zijn dezelve aan d'Engelzen voor eene zomme van anderhalf millioen ponden Tournoiſe weeder te geeven. Dat men van weederzijden goede borgen en gyzelaars zoude geeven tot de volkoome vervulling van het Tractaat toe. Dat zoo Engeland den Oorlog van zich zelven, of door de waapenen van des zelfs Bondtgenooten, teegen Vrankrijk of Schotland voor dat de acht jaaren om waaren, weeder aanving, het zelve dan alle recht op Kalis

lis

's verliezen zoude. Dat van gelijken, zoo de 'ranzen of Schotten den Oorlog aan Engeland, er de zelve tijdt verstreeken was, quaamen te erklaaren, van dat oogenblik af aan Kalis wee- 'er in de macht van d'Engelzen zoude vervalen, die zich van het zelve dan zouden konnen neester maaken, zoodaanig als zy raadzaam ordeelden. Dat men aanstondts naar het af- ondigen van den Vreede de Vesting van Amouth *i Schotland afwerpen zoude. En dat men wee- ens d'andere verschillen van minder gewichte, ie tusschen de beide Natien zoude moogen oprij- en, van weederzijden* Kommissarissen *benoe- zen zoude, om de zelve af te doen.*

Ter zelver tijdt zondt de Koninginne een reffelijk Gezantschap aan de vermaarde Rijksvergaadering van Augsburg, in schijn om het Keizerrijk van haare goede meiningen e verzeekeren, om den Vreede en een goedt verstandt met dezelve t'onderhouden; maar n der daadt om de voorneemens van den Koning van Denemarken op Yrland t'ondekken; welke meende dat de Rijksvergaadering zich voor hem zoude verklaaren. Dat treffelijke Gezantschap was oorzaak dat de Gezanten van de Koninginne gunstiglijk onthaalt wierden; 't welk genoegzaam te kennen gaf, dat Koninginne Elizabeth van hunnent weegen niets te vreezen hadt. De Rijksvergaadering handelde op die wijze uit Staatkunde, om Koninginne te verplichten om den Aarts-Hertog te trouwen. De Keizer zondt naar den Graaf van *Laudron* tot Gezant om over die zaak te handelen. Deez', die met

Gezantschappen van de Koninginne.

een prachtig gevolg verzelt was, wierdt met alle moogelijke eer ontfangen: maar wanneer hy het huwelijk van de Koninginne met de Aarts-Hertog, ('t welk het voornaamste onderwerp van zijn Gezantschap was) voorsloeg, vondt hy zich heel verre van zijne reekening. Ter zelver tijdt zondt de Koninginne ook twee Gezanten af; den eenen aan Koning *Philippus*, om hem van haarentweegen eene gelukkige reize te wenschen, op het bericht 't welk hy haar hadt laaten geeven, dat hy gereedt stondt om naar Spanjen te vertrekken, en om hem op nieuw te verzeekeren van de verpligting die zy hem hadt, welke zy hem ook door een zeer beleefden Brief betuigde. d'Andere Gezant wierd gezonden aan de Hertoginne van *Parma*, die Koning *Philippus* de II. tot Gouvernante van de Neederlanden hadt aangestelt. De Koninginne schreef aan de zelve meede eenen Brief vol van teekenen van geneegentheit, en van het goedt verstandt 't welk zy met haar onderhouden wilde, 't welk de Hertoginne aan haar zijde ook deedt.

Zaaken van Schotland. De Schotten, die in de zaaken van den Godtsdienst altijdt swaarhoofdig, veranderlijk, en zelfs bygeloovig geweest zijn, hadden zoo ras niet vernoomen 't geen in Engeland teegen het Pausdom gedaan was, of zy waaren 'er uitneemend over bewoogen, en zeer ontzet. ELIZABETH zag ondertusschen met zeer veel jalouzije, dat een Koningrijk 't welk zoo naa aan het haare lag, door het huwelijk van *Maria* met den *Dauphin*, die door den doodt van Koning *Hendrik* de II.

Koning was geworden, (zijnde *François* de II.) in de macht der Franzen was gevallen. Naa dat de zelve Koning van Vrankrijk was geworden, hadt hy met zijne Gemalinne ook de hoedaanigheit van Koning en Koninginne van Schotland aangenoomen, werwaarts zy een groot getal Troupen hadden gezonden, om het Koningrijk in gehoorzaamheit te houden, of om het zelve teegen d'invallen der Engelzen te beschermen. De Koninginne dan de verdeiltheeden en beroerten die'er onder de Schotten ter oorzaaake van de Godtsdienst waaren, verstaan hebbende, liet de geene die naa de *Reformatie* der Kerke en de vernieting van het Pausdom wensten, heimelijk verzeekeren, dat zy toebereitzels maakte om hen t'onderſteunen, zoo zy vast in hunne gevoelens bleeven: en wanneer men bystandt van haar verzocht hadt, zondt zy den Hertog van *Nortfolk* (alhoewel hy Katholijk was) met acht duizent Man derwaarts, die hun zeer veel dienst deeden. De Franzen verzogten aan hunnen kant bystandt van Koning *Philippus* den II. Maar die Vorst welke voorgenoomen hadt een huwelijk tusschen ELIZABETH en den Aarts-Hertog te sluiten, en meende dat hy daar in zoude konnen slaagen, wilde niets teegen haar aanvangen: invoegen dat de Franzen zich genootzaakt vonden, om zich op 't beste dat zy konden met Engeland te verdraagen. Ziet hier d'artijkelen van het Traktaat.

„Dat Koning *François* de II. en de Konin- Artijkelen van
„ginne zijne Gemalinne, de qualiteit van Ko-

„ ſes maanden alle *Actens* en *Sentent*
„ wat natuure de zelve ook weezen m
„ waar in men die tijtels en qualitei
„ zy in hunne Waapenen, Signett
„ gels, of anderzints, aangenoom
„ zoude doen wechneemen.

„ Dat het Koningrijk van Schot
„ twaalf Edelen of Borgers, die al t
„ in het Koningrijk gebooren zijn, g
„ zoude worden, waar van men d
„ zing op de volgende wijze zoud
„ dat het Parlement wettig beroepe
„ eene verkiezing van twaalf Ond
„ zoude maaken, uit welke de Ko
„ Vrankrijk, en de Koninginne zij
„ linne zeeven, naar hun gevallen, v
„ zouden; dat het Parlement d'an
„ zoude verkiezen, en dat het K
„ door die twaalf perzoonen gereg
„ de worden.

Dat men eene algemeene wee

„ten van viandlijkheeden en *offensien*, die „geduurende deezen Oorlog gepleegt waa- „ren, vernietigt zouden zijn; zonder dat men „immer in het toekoomende eenig perzoon, „onder wat voorwendzel het ook zoude moo- „gen weezen, dies aangaande zoude moeijen; „en dat de Koning, de Koninginne, en het „Parlement, weederzijds d'onderhouding „van dat artijkel besweeren zouden.

„Dat de geene die in ballingschap, of voor „vluchting uit het Koningrijk, of van haare „ampten berooft waaren, in alle hunne goe- „deren, ampten, eer, waardigheeden, en „voorrechten herstelt zouden worden, boo- „ven al, zoo der zelver goederen ten voor- „deele van de Franzen verbeurt verklaart „mogten weezen, als de welke in het toe- „koomende geen *præeminentie*, tijtel, qua- „liteit, noch eenig recht in de bestiering „der zaaken van het Koningrijk, en van de „Landen die van het zelve afhangen, zou- „den konnen pretendeeren: dat de zelve ge- „houden zouden zijn om aanstonts de ves- „ting *Pericit* te verlaaten, en dat het aan „het Parlement zoude staan, om de zelve te „behouden, of te slechten.

„Dat alle de Franzen die de waapenen in „het Koningrijk gevoert hadden, uit het „zelve zouden vertrekken, zonder dat het „toegelaaten zoude zijn, om daar in meer als „het getal van hondert veertig Man in twee „onderscheide Kompagnien t'onderhouden, „d'eene voor de bezetting van het Kasteel „van *Tembar*, en d'andere voor die van het

een Nuncius aan te neemen. heeven zijnde, arbeidde de zelve met alle moogelijken yver, om het *Koncilium* 't welk tot Trenten vergaadert was, te doen eindigen: maar eer hy daar toe quam, oordeelende dat het van een groot gewigte voor de Kerk zoude weezen, van Koninginne ELIZABETH te verkrijgen, dat zy haare Gezanten op d'algemeene Kerkvergaadering zondt; ongeacht al 't geen in Engeland voor viel, en zijne oogen sluitende voor alles dat zy aldaar teegen de Katholijken gedaanhadt, besloot hy eenen *Nuncius* aan haar te zenden (alhoewel het geen gewoonte van de Pausen was eenen *Nuncius* aan de Ketters te zenden) om de Koninginne te verplichten haare Gezanten op dealgemeene Kerkvergaaderinge te zenden, en om door dat middel t'arbeidden, om eenige hulpe en beschermingе aan de Katholijken van Engeland te verleenen. Hy benoemde tot die zaak den Abt *Hieronimus Martinenghi*, die eenige tijdt in Engeland geweest was, en die de taal daar van volmaaktelijk verstondt; die ten anderen een goedt Hoveling was, bequaam tot Staatzaaken, en om Rezident aan 't Hof van een jonge en schoone Koninginne, zoo als ELIZABETH was, te zijn. Koning *Philippus* de II. schreef op de aandringing van den Paus aan den Hertog van *Feria* zijnen Gezant, om alles te doen wat hy konde, om van de Koninginne een verzeekertheit te bekoomen, dat zy den *Nuncius* aanneemen zoude, die zich in Vlaanderen bleef ophouden, om d'uitkomste van die onderhandeling af te wachten. De Hertog van *Feria* besteede al

zijn

zijn welſpreekentheit, om de Koninginne te overtuigen om den *Nuncius* aan te neemen; maar al 't geen dat hy zeggen konde was onnut, om drie reedenen die zy voorbracht; *Eerſtelijk, om dat het Koncilium buiten haar toedoen beroepen was, wanneer men daar toe alle Chriſten Vorſten door Brieven genoodigt hadt, en dat zy daar ontrent gehandelt was als of zy geen Chriſten was geweeſt. De tweede reeden was, dat zy die Vergaadering niet voor een vry, algemeen, heilig, en Chriſtelijk Koncilium, maar voor een vergaadering op het verzoek van zommige Vorſten aanzag, die zich daar van tot hunne byzondere belangen bedienen wilden, of 't geen van den Paus gezocht was, om zijn gezag daar door te meer te doen aangroeijen. Eindelijk, om dat zy wel verzeekert was, dat het Hof van Romen dien Nuncius niet afzondt om haar te noodigen, om op het Koncilium te willen koomen, maar om de Katholijken van haar Koningrijk aan te moedigen, en om haar een grooter afkeer van de Proteſtanten in te boezemen.* Op die wijze dan verdweenen de ontwerpen die de Paus weegens de zaaken van Engeland gemaakt hadt.

François de II. Koning van Vrankrijk op den vijfden December des voorgaande jaars 1560. door een geſwel aan zijn oor, in den ouderdom van zeeventien jaaren geſtorven, en Koning *Karel* de IX. in den ouderdom van tien jaaren onder de regeeringe van *Katharina de Medicis* op den Throon geſteegen zijnde, ontſtonden in Vrankrijk beroerten, die zoo veel te moeijelijker waaren, om dat de

Inlandze Oorlogen in Vrankrijk.

Godtsdienst in de zelve onder de belangen van het Rijk vermengt was. *Lodewijk* de I. van dien naam Prins van *Kondé*, zat gevangen terwijle dat Koning *François* de II. stierf, hy wierdt verdacht gehouden van deel in de zaamensweering van Amboize gehadt te hebben, die men den *Huguenooten* te last leide. Maar men vondt geen bewijs teegen hem, en de Koninginne stelde hem in vryheit. Die Prins vergramt zijnde, om dat de nieuwe Koning, of liever *Katharina de Medicis* zijn Moeder, de gansche regeering der zaaken aan het Huis van *Lotheringen*, dat is te zeggen, aan den Hertog en Kardinaal van dien naam, met uitsluiting van de Princen van den Bloede, hadt in handen gegeeven, en zoodaanige versmaading niet konnende lijden, besloot hy zich desweegen te wreeken, en om zulks met eenig gevolg te doen, begaf hy zich in de partije van de *Huguenooten*, welke ziende dat de jonge Koning geregeert wierdt door de Koninginne, den Kardinaal, en den Hertog van *Lotheringen*, dat is te zeggen, door drie perzoonen, die de Protestanten 't meest haateden, en die onophoudelijk arbeidden om de zelve te verdelgen, zochten aan alle kanten middelen om zich te verdeedigen. In voegen dat zy met groote vreugde verstonden het besluit 't welk de Prins van *Kondé* genoomen hadt, om zich voor hun hooft te verklaaren, en om een aanmerkelijk Leeger op de been te brengen. Maar deeze Prins die bequaamer was om raadt te geeven als tot d'uitvoering, wel ziende dat hy zonder uitlandze bystandt niet zoude konnen,

nen te recht raaken, zondt naar verscheide gehoudene byeenkomsten met de *Huguenooten*, zijnen Geheimschrijver *Rangie* aan Koninginne ELIZABETH, om met haar raadt te pleegen over 't geen men doen moest, en te verneemen of zy geneigt was om de zelve hulp te verleenen. d'Afgezant van den Prins was verzelt met twee perzoonen van de partije der Protestanten, die zich gelieten of zy eenige byzondere zaaken in Engeland te verrichten hadden; maar welker *Commissie* in der daadt was, om de Koninginne te overreeden om in hunne partije te treeden, haar verzeekerende dat zy behalven het neemen van Kalis ('t welk daar door weeder in handen van d'Engelzen zoude vallen) daar groote voordeelen van zoude trekken. Zy bedienden zich voornaamentlijk van reedenen, die uit het belang van den Godtsdienst genoomen waaren, haar verzeekerende, dat zoo zy hen in Vrankrijk ondersteunde, zulks het middel zoude zijn, om haar veel grooter en ontzagchelijker in Engeland te maaken.

Koninginne ELIZABETH die een diepe vreede in haar Koningrijk genoot, die de *Reformatie* zoodaanig als zy begeerde bevestigt hadt, die van haare nieuwe *Litburgie* zoo voldaan, en te gelijk van de Katholijke en Protestanten bemint was, vondt zich uittermaaten bekommert, om te weeten wat partije zy in die geleegentheit neemen moest, en was in strijdt tusschen haare naatuurlijke geneegentheit en de reegelen van staat. Ik zegge haare naatuurlijke geneegentheit, die haar vervoerde

Bedeestheit van Koninginne *Elizabeth*.

om

om de vermaakelijke tijdtkortingen, de praal, de prachtige kleederen, en diergelike dingen, waar aan zy veel tijdt en zorge geduurende de vreede besteede, tot uitspoorigheit toe te beminnen; tot zoo verre dat de Gezanten opentlijk zeiden, dat het Hof van Koninginne ELIZABETH *niet anders als een trots Tooneel van een Komedie was.* Zoodaanig eene geneegentheit deedt haar de ruste en vreede van het Koningrijk wenschen: maar alzoo de reedenen van Staat haar veel grooter als de liefde van de overdaadt en van de vermaakelijkheeden waaren, zoo besloot zy zonder moeite tot het geen het gewichtigste en zaakelijkste was. Invoegen dat men haar zoo ras de voorslaagen daar van niet gedaan hadt, of zy deedt haaren Raadt vergaaderen, droeg den zelven voor al 't geen men teegen haar van weegen den Prince van *Kondé*, en de *Huguenooten* gezeit hadt; en naar verscheide overweegingen, wierdt'er beslooten, dat men zich van die geleegentheit moest bedienen, de beroerten in Vrankrijk begunstigen, hulpe aan den Prins van *Kondé* verleenen, de partije van de *Huguenooten* ondersteunen, en hem helpen moest, om te machtiger te konnen worden.

Merkteekenen van haar groot verstandt.

Men moet alhier een wonderlijke zaake aanmerken, die de grootheit van 't verstandt van Koninginne ELIZABETH doet zien. Haar Raadt bestont half en half uit Katholijken en Protestanten. De geene die het meeste gezag in de regeering hadden, namentlijk de Hertog van *Nortfolk* en de Graaf van *Arondel*, waaren sterke Katholijken. Daar wierdt ten anderen

deren eene zaak van d'uitterste aangeleegentheit voor de Roomze Kerk verhandelt, welke bestont, in de party en het voorneemen van de Gereformeerden t'ondersteunen, die zich geducht in Vrankrijk wilden maaken, om te meer moedt aan die van Engeland te geeven, dat is te zeggen, om zonder bewimpeling te spreeken, dat zy beezig waaren om een schrikkelijke breuke in de Roomze Kerk te maaken; maar dit belette niet, dat zy al te zaamen eenpaariglijk van gevoelen waaren, om den Protestanten, en den Prins van *Kondé* te hulp te koomen. Wie zoude gezeit hebben, dat een Dochter, die haar leeven tot aan den ouderdom van vijf-en-twintig jaaren toe, in duizent ongeneuchten en weederwaardigheeden, en bykans gestaadig of verbannen, of in gevangenis, of van verspieders omringt, door gebragt, en die daar naa meer door haar geluk en verdraagzaamheit, als door de wetten van het Koningrijk op den Throon gesteegen was: Wie zoude gedacht hebben, zeg ik, dat de zelve in minder als een jaar tijdts bequaam zoude geweest zijn, om uit haar hooft ontwerpen te maaken, waar voor de grootste en ervaarenste Staatkundigen stil gestaan zouden hebben? 't Is zeeker, dat 'er toen zoo veele Katholijken als Protestanten in Engeland waaren, en misschien waaren d'eerste daar noch in grooter getal als de laatste; dat alhoewel de Gereformeerden van den heerschenden Godtsdienst waaren, de Katholijken echter blindeling stemden in al 't geen de Koninginne ten voordeel van de Protestan-

Ondertusschenhielden de troupen der Protestanten zich ontrent die Stadt geleegert, invoegen dat de Prins van *Kondé* zich aan 't hooft van een goedt Leeger van twee-en-twintig duizent Man, zoo Engelzen als Franzen bevondt.

Oorlog en Vreede van de Gereformeerden met de Koning van Vrankrijk.

Met dit Leeger begaf zich de Prins te veldt. Men verklaarde hem voor een Muiter, alhoewel hy betuigde, dat hy de waapenen niet anders als tot het welweezen van het Koningrijk hadt opgenoomen, en om de Koning die noch minderjaarig was, te verlossen uit de slaavernije van het Huis van *Guise*, die zijn gezag misbruikten, om de Princen van den bloede t'onderdrukken, en zich meester van het Koningrijk te maaken. Alles gelukte den Prins in het begin van dien Oorlog, hy maakte zich meester van verscheide Plaatzen, en bracht de schrik onder de partije van den Koning. Onder andere voornaame Steeden nam hy Orleans in, daar hy d'Admiraal *Koligny*, het Hooft van de Gereformeerden, voor *Gouverneur* in stelde. Hy liet daar ook eene Protestantze bezetting in, behalven dat de helft van de Stadt wel van den zelfde Godtsdienst was. Van daar ging de Prins *Dreux* aantasten, welkers verovering hem zeer voordeelig voor zijne desseinen toescheen, hy taste het zelve ook met alle moogelijke dapperheit aan. Maar de Hertog van *Guise*, en de *Konnestabel* van *Moutmorency* trokken met allen spoet tot ontzet van die Stadt: invoegen dat de Prins genootzaakt was hun teegen te trekken, en slag te leeveren.

Hy

y gaf te gelijk aan den Admiraal kennis van
jn voorneemen, die met duizent paarden
ı twee duizent voetknechten by hem quam.
at gevegt was doodelijk voor de *Huguenoten*, die de slag verlooren, van welke acht
ıizent doodt bleeven, en meer als zes hon-
:rt gevangen wierden, door den Hertog
ın *Guise*, Opperveldheer van het Leeger
:s Konings. De *Huguenoten* hadden ech-
r het voordeel dat zy den Konneſtabel van
lontmorency gevangen kreegen. Naa dat de
oninginne alle dingen met den Hertog van
uise wel overwoogen hadt, niet konnende
ılden dat een Stadt van die aangeleegent-
ɜit als Havre de Grace, langer in de macht
ɜr Engelzen zoude blijven, en een Hooft
ıt haar zoo nootzaakelijk als de Konneſtabel
as, in handen van de *Huguenoten* laaten,
ordeelde dat zy niet beeter doen konde, als
reede met de zelve te maaken, waar toe zy
roote geneegentheeden by die partije vondt,
elke den Prins van *Kondé* gevangen zien-
e, voor de gevolgen beducht waaren. Ko-
inginne Elizabeth bericht bekoomen heb-
ende van al 't geen 'er gebeurt was, en wel
iende dat het haar niet moogelijk zoude zijn
Iavre de Grace te behouden, zoo d'inland-
e oorlogen in Vrankrijk quaamen te eindi-
en, liet de Proteſtanten in aller yl verzee-
eren, dat zy hun een nieuwe byſtandt van
Ianſchap en geldt zoude zenden, vermits
ier-en-twintig hondert Man van d'Engelzen
n dien ſlag doodt bleeven, drie hondert ge-
ɪuetſt, en twee hondert gevangen waaren;

maar de Vreede was gesloote voor dat men die nieuwe voorslaagen bekoomen hadt, en de zelve was voor de *Huguenoten* zeer voordeelig. Men gaf aan den Prins by dat Traktaat vergiffenis. Men stelde de gevangenen van weederzijden in vryheit, en d'Engelzen weeken in Havre tot naader bevel.

Koninginne *Maria* trekt weeder naar Schotland.

Maria Koninginne van Vrankrijk en Schotland, door den doodt van Koning *François* den II. Weduwe geworden zijnde, besloot om in 't einde van 't zelve jaar weeder naa Schotland te vertrekken, alzoo zy op Vrankrijk niets meer te vorderen hadt, vermits zy geen kinderen hadt gekreegen, en dat *Karel* de IX. naar de doodt van zijn Broeder *François* de II. op den Throon was geklommen. Zy ging derhalven scheep, met een groot gevolg van Franzen en Schotzen Adel verzelt. Wanneer zy weeder in haar Koningrijk gekoomen was, vervulde zy de Katholijkze partije met vreugde, die haar met duizent toejuichingen en vreugdeteekenen ontfingen, vermits zy haar zeer yverig voor haaren Godtsdienst kenden. De Gereformeerden waaren'er van herten over bedroeft, doch zy mangelden echter niet, om uitwendig duizent teekenen van vreugde te toonen, alzoo veel, of meer als de Katholijken, om haar over haare gelukkige weederkomste met zeer veel yver geluk te wenschen, en haare geneegentheit te winnen.

Koninginne *Elizabeth*

Koninginne ELIZABETH die zeer bekommert was om dat zy Koninginne *Maria* weeder in haar Rijk zag keeren, had zoo ras de toe-

toebereidtzels die men tot haaren overtogt maakte, niet vernoomen, of zy liet verschei-de Scheepen in zee brengen, onder voorwend-zel van de zelve naar d'Indien te zullen zen-den, maar in der daadt om die Koninginne te lichten, en gevangen naar Engeland te doen voeren: maar de winden waaren haar gunstig, en d'Engelzen zeer teegen, dat zy haar niet achterhaalen konden. Koninginne Elizabeth duchtende, dat Koninginne *Maria* haare geheime aanslaagen gewaar wor-den, en eenige gevoeligheit teegen haar op-vatten mogt, wilde de zelve met een schoo-nen schijn bedekken: want zoo ras als zy haar aankomste verstaan hadt, zondt zy haar een deftig Gezantschap, om haar te betuigen, hoe verheugt zy was over haare gelukkige weederkomste in Schotland, en om haar te verzeekeren, dat zy niets yveriger wenste, als om met haar en met haar Koningrijk groo-te vriendschap, en een zoo nauw verbondt als men bedenken konde t'onderhouden. Koninginne *Maria* wiens gemoedt oprecht, zuiver, en zonder list was, en die den ge-heimen toeleg van Koninginne Elizabeth niet bezefte, verheugde zich over de beleeft-heit, gaf geloof aan 't geen men teegen haar zeide; en om de teekenen van geneegentheit van Koninginne Elizabeth te beantwoor-den, zoo zondt zy weeder een treffelijk Ge-zandtschap aan haar, 't welk zy liet verge-zelschapt gaan met een Diamant van onge-meene groote, naar de gedaante van een hert geslcepen, die zy haar vereerde, *haar ver-*

zendt aan de zelve een Ge-zantschap, en waarom.

 zoe-

zoekende dat zy die kleine verzeekering van haar trouwe, die gestaadig en veel zuiverder en vaster als de Diamant zoude zijn, aanneemen wilde.

1563. Zoo ras als de Vreede met de *Huguenooten* geslooten, en de Prins van *Kondé* in vryheit gestelt was, liet men Koninginne ELIZABETH de weedergaave van Havre afvorderen, aanbiedende om haar de vijfhondert duizent ponden die zy aan de Prins verstrekt hadt, weeder te geeven. Maar de Koninginne wilde daar niets in doen, in teegendeel zoo zondt zy hulp en voorraadt naar die Stadt omze te verdeedigen. *Ambrosius Dudley* die de hoedaanigheit van Graaf van *Warwijk* door den doodt van zijnen Vader hadt aangenoomen, en die een Man van grooten moedt en groote ervaarentheit was, begaf zich met allen spoedt met zes duizent Man goede Troepen naar Havre. *Katharina de Medicis* die toen Regente van Vrankrijk was, weegens de weigering van Koninginne ELIZABETH vergramt zijnde, deedt haar den Oorlog verklaaren, en zondt den Konnestaabel van *Montmorency* om die Stadt te beleegeren: de beleegering was streng, en hadt een goeden uitslag voor de Franzen, die zich meester van de Stadt maakten, door de ramp die de zelve door een pest over quam, die zoo geweldig was, dat 'er meer als twee hondert perzoonen daags van de bezetting alleen, zonder van d'Inwoonders te spreeken, stierven: invoegen dat de Graaf door de geessel Godts, en door de waapenen der Franzen genootzaakt

De Franzen neemen Havre de Grace weeder.

was, de Plaats op den zeeven-en-twintigsten Juli aan hun over te geeven. Hy maakte een voordeelig verdrag, en ging op een zeer eerlijke wijze met de weinig Engelzen die hy noch overig hadt, scheep, en nam al 't geen d'Engelzen toebehoorde meede.

Ondertusschen ging de Hertog van *Guise* de Stadt Orleans, die de *Huguenoten* niet weeder over wilden geeven, beleegeren. Maar het gebeurde dat hy met een Pistoolschoot onder de beleegering door eenen *Johan Poltrot* vermoordt wierdt. Alzoo dees een *Huguenoot* was, zeide men, dat zulks een bestel van den Admiraal *Koligny* was: verscheide Papisten wilden *Theodorus Beza*, die toen by den Admiraal was, daar meede ook beschuldigen. Maar de Moordenaar die gevangen, op de Pijnbank gebragt, en leevendig gevierendeelt wierdt, beschuldigde noch den eenen noch den anderen. Koninginne ELIZABETH, die gestaadig eenige verstandige en diepzinnige spreuken in den mondt hadt, zeide, noopende den doodt van den Hertog, *dat Vrankrijk door hem zijn rechter oog hadt verlooren; maar dat het te gelijk een rechterhandt die daar aan ontbrak, weeder gekreegen hadt.* Willende door het rechter oog te verstaan geeven den Hertog, die door zijn dapperheit en overgroote ervaarentheit, de zaaken van het Koningrijk bestierde, in een tijdt dat de *Huguenoten* het zelve met beroerten vervult hadden; invoegen dat de Koning zulk een Man verlooren hebbende, zeggen konde, dat hy zijn rechter oog had verlooren. En

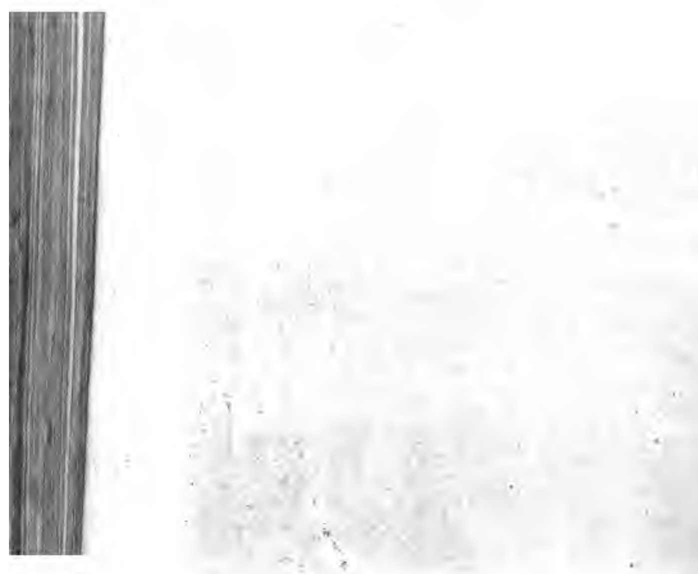
De Hertog van *Guise* wordt met een Pistoolschoot omgebragt.

door *de handt die de Koning weeder gekreegen hadt*, wilde zy te verstaan geeven, het groot gezag dat die Hertog in het Koningrijk verkreegen hadt, 't welk zoo groot was, dat het met dat van den Koning gelijk stondt, en het noch verder zoude uitgestrekt hebben, zoo hy noch eenige tijdt in 't midden van zijn geluk, van zijnen voorspoedt, en van zijne overwinningen geleeft hadt: misschien met de Kroon van Vrankrijk in een slimmer staat te brengen, als die was, waar in de Hertog des zelfs Nazaat het Rijk bragt. De *Huguenoten* verheugden zich over de doodt van dien Hertog, die hun grootste Viandt was, en die het Hof onophoudelijk aanzogt, om de zelve te verdelgen, 't welk Koninginne Elizabeth nochmaals deedt zeggen, *dat de doodt van den Hertog van Guise de Huguenoten van een groote wonde geneezen hadt.*

Doodt van *William Paget*. Op het einde van 't zelve jaar deedt Koninginne Elizabeth een groote daadt van een openbaare edelmoedigheit, die men voor d'eenigste die men van haar gezien heeft, kan aanmerken. Want behalven zeekere dingen die eene groote pracht in haare geneegentheit begonden, als van belooningen, ampten, en waardigheeden aan haare gunstelingen te geeven, waar toe zy zeer geneegen was, kan men wel zeggen, dat zy zich weinig weegens die openbaare groothertigheit en heerlijke gebouwen, die voor de toekoomende eeuwen gesticht worden, bekommerde. *William Paget* in den ouderdom van zes-en-zeeventig jaaren zijnde koomen te overlijden, op

Willem Paget met pracht begraven

op een Landhuis werwaarts hy zich begeeven hadt, om van zijne arbeidt te ruſten, en een afgezondert leeven te leiden, liet Koninginne Elizabeth zijn Lijk naar Londen brengen, en hem een deftige begraffenis uit de Koninglijke ſchatkiſt geeven, alhoewel de Kinderen van dien Heer, van de rijkſte en aanzienelijkſte van het Koningrijk waaren. De plegtigheit van de Lijkſtaatie was verzelt met alle eerbewijzingen die men eenen Gezant van gekroonde Hoofden zoude hebben konnen aandoen. Maar de Koninginne ziende, dat zijne Kinderen en Bloedmaagen, die Papiſten waaren, met ongenoegen gezien hadden, dat men hem met de plegtigheeden der Gereformeerden begraaven hadt, wilde hun die beſwaarnis wel wech neemen, en doen weeten, dat zy alle de plegtigheeden van hunnen Godtsdienſt in zoodaanige Kapelle van eenen Gezant, als het hun gelieven zoude, pleegen mochten: hun zelf voor die reize, zonder gevolg voor het toekoomende, vergunnende, eenen Dienſt voor hunnen Vader in zijn eigen Huis te moogen doen. Verklaarende wijders, dat d'eere die zy den overleeden aan doen wilde, niet op zijnen Godtsdienſt zag: en dat het alleenelijk een uitwendig teeken van d'achting was, 't welk zy hem in die geleegentheit geeven wilde, weegens de verdienſte van eenen Man, die gewichtige dienſten aan haaren Vader hooglofflijker gedachteniſſe, gedaan hadt. Ook is het zeeker, dat men nooit zoodaanige eere als deeze aan iemandt, wie het ook was, op koſten van 't gemeen in Engeland, aangedaan heeft.

Pa-

Zijn geboorte en verdienste.

Paget was een man van slechte afkomste, maar die gebooren was in eenen tijdt, in welken het nootlot van Engeland d'een uit het stof tot de grootste waardigheeden verhefte, terwijle het d'andere van d'eerste grootheit, in d'uitterste ellende neederplofte. De Kardinaal *Wolzey* en *Kromwel*, die zijn verstandt kenden, waaren d'eerste die hem den weg oopenden om zijn fortuin te maaken; zijn voorzichtigheit, zijn goed gedrag, en zijne behendigheit de overige hoedaanigheeden die hem in die hoogte hielden: schoon men bykans altijdt in Engeland gezien heeft dat Luiden die van gering opgekoomen waaren, haast weeder ten val geraakten: zijnde den vuurpijlen gelijk, die zich zomwijlen zeer hoog verheffen, en zoo veel klaarheit uitwerpen dat zy de Sterren verdooven, maar een oogenblik daar naa weeder in de lucht verdwijnen. In plaatze dat deeze man, die door zijne verdienste zoo hoog opgeklommen was, de zelve ook door het zelve middel behieldt, en een van de aanzienelijsten van het Koningrijk wierdt. *Hendrik* de VII. was gewoon te zeggen, *dat hy tot eenen Gezant gebooren was.* Hy was ook heel dikmaals, en tot twaalfmaal toe in *extraordinare* Gezantschappen gebruikt geweest, en booven al tweemaal aan Keizer *Korel* den V. en viermaal aan Koning *François* den I. die zulken goede gedachten van zijn bequaamheit hadt, dat hy Koning *Hendrik* de VIII. verzocht, om den zelven by hem te willen laaten blijven. Hy was een van de *Testamentaire Raaden en Executeurs*, die Koning

ning *Hendrik* benoemde, om de zaaken geduurende de minderjaarigheit van zijnen Zoon te bestieren, 't welk hem de byzondere achting van Koning *Eduward* den VI. verwierf, die hem, alhoewel hy Katholijk was, Kancelier van het Prinsdom van Lancaster, en Ridder van de Kousebandt maakte, in de plaats van van den Hertog van *Northumberland*, die de Koning met oneere afgezet hadt. Koninginne Elizabeth aan de Kroon gekoomen zijnde, liet niet naa groote achting voor hem te hebben, alhoewel zy geloofde, dat hy zeer aan het Pausdom verknogt was, zoo om de diensten die hy aan de Koning haaren Vader, als die aan haar zelve gedaan hadt, vermits hy meede gearbeidt hadt om haar in vryheit te doen herstellen. Zy hadt zelf wel gewenst, dat hy de zelfde bedieningen onder haar hadde konnen waarneemen, die hy onder de regeeringe van Koninginne *Maria* gehadt hadt: maar alzoo hy zich oudt en ziekelijk gevoelde, verzogt hy verlof om het Hof te moogen verlaaten, 't welk hem toegestaan wierdt: de Koninginne liet echter niet naa, om met hem in zaaken van het grootste gewichte raadt te pleegen, booven al wanneer 'er gehandelt wierdt, om van haar huwelijk te spreeken, vermits zy hem voor een man van oprechtigheit, en die gansch onzijdig was, aan zag.

d'Oorlog die men teegen de *Huguenoten* weeder begonnen hadt, om dat zy Orleans niet weeder wilden geeven, en die d'oorzaak van den doodt van den Hertog van *Guise* was

De zaaken schikken zich naar een

Vreede voor de *Huguenoten.* geweest, scheen ter dier tijdt ongemeen heevig te weezen; maar de zelve begon echter van d'een en d'andere zijde te verslauwen, en alles schikte zich naar Vreede. De Katholijken meenden naa dat zy den Hertog verlooren hadden, dat zy niet meer hoopen konden den Oorlog met voordeel te voeren: ten anderen de Koning op het punt staande om meerderjaarig te worden, was de Koninginne en de Raadt bekommert, om hem het Koningrijk in den staat daar het in was, 't welk van binnen en buiten met moeijelijke Oorlogen van een gescheurt was, in handen te stellen, 't welk hun nootzaakte om den Oorlog met de *Gereformeerden* op 't best dat men konde, te eindigen. De *Gereformeerden* zochten niet beeter als Vreede te maaken, vermits zy niet veel voordeel van den Oorlog trokken, en om dat Koninginne ELIZABETH hun verklaart hadt, dat zy wel volharden wilde met hun haare bescherminge, en eenig onderstandt te verleenen; maar dat zy de nootzaakelijke groote kosten niet wilde draagen, om hunne partije t'ondersteunen, invoegen dat zy de geleegentheeden om vreede te maaken niet verzuimen moesten, zoo zy reedelijke voorwaarden bedingen konden.

1564. 't Welk zy in 't begin van het zelfde jaar deeden, en zy maakten die veel voordeeliger als zy zouden hebben durven hoopen: want men liet haar de volle vryheit van geweeten, en d'oeffening van hunnen Godtsdienst, in alle de huizen van de Edelluiden en Barons van het Koningrijk behouden; men gaf hun

de

de verbeurt verklaarde goederen weeder: men ſtelde alle de gevangenen in vryheit: men verleende een generale vergiffenis van al 't geen 'er geſchiet was: men ſtelde den Prins van *Kondé* in alle des zelfs eerampten en waardigheeden, en men verleende hun veele andere zoo voordeelige zaaken, dat Koninginne ELIZABETH de artijkelen van het Traktaat geleezen hebbende, zeide, *dat de Huguenoten gelukkiger, en meer geducht in Vrankrijk waaren, als zy gemeent hadt, 't welk zy voor een merkelijk voordeel van Engeland aanzag.*

Vreede tuſſchen de Franzen en Engelzen.

Ondertuſſchen waaren de Gezanten van Koning *Philippus* den II, en van de Republijk van Venetien, yverig door laſt van hunne Meeſters arbeidende, om de Vreede tuſſchen de *Franzen* en *Engelzen* te maaken, en zy hadden niet veel moeite om daar in te recht te geraaken, door de gunſtige neigingen der beide partijen. Koning *Karel* de IX. wenſte naar vreede, om zijne regeering met eenige ruſte te moogen aanvangen, en om de zaaken van het Koningrijk, die door den oorlog om den Godtsdienſt verwart waaren, in een goeden ſtaat te brengen. Koninginne ELIZABETH wenſte het zelve niet minder, vermits het haar verdroot haar Volk met ſchattingen te moeten belaaden, en zich in een oorlog te wikkelen, die niet als met overgroote koſten konde gevoert worden, en waar in zy gevaar liep van veel te verliezen, zonder dat zy 'er veel voordeel van kon verhoopen. Zy deedt al wat zy konde om de

Stadt

Stadt *Kalis* weeder te krijgen: maar alzoo de Franzen de zelve volgens het Traktaat dat men met hen gemaakt hadt, noch vier jaaren behouden konden, boodt zy aan het dubbelt van 't geen beslooten en bedongen was, te zullen geeven, zoo men haar die Stadt toen weeder geeven wilde. Maar het Hof van Vrankrijk, 't welk beslooten hadt de zelve nooit weeder te geeven, wat beloften dat men ook doen mogt, wilde naa dien voorslag niet luisteren. Het Traktaat van Vreede wierdt dan zonder dat gesllooten, men bekrachtigde zelfs daar in het geen, dat men vier jaaren te vooren weegens *Kalis* geslooten hadt; men quam alleenelijk over een, dat men de zaaken van weederzijden in den zelven staat zouden stellen, daar zy voor den Oorlog in waaren: het Traktaat was zoo ras niet geslooten, of men zondt van weederzijden deftige Gezantschappen aan malkander.

Beswaarnissen over de Koophandel.

Op dien zelven tijdt eenige beswaarnissen over den Koophandel tusschen eenige Engelze en Neederlandze Koopluiden gereezen zijnde, geloofde men dat desweegen een vreedebreuk tusschen Koning *Philippus* den II. en Koninginne ELIZABETH zoude ontstaan; want zy verleende uit Staatkunde (om de geneegentheit van haar Volk te winnen, en aan het zelve te betuigen, hoe yverig zy was om hunne rechten en Koophandel te beschermen) vergunninge aan de Pachters, om ongemeene lasten op den Koophandel der Neederlanden te stellen, alhoewel men tusschen

schen de beide Natien anders over-een-gekoomen was. De Gouvernante van de Neederlanden, deedt het zelve op die der Engelzen: en die jalouzije van de Koophandel was zoo verre gegaan, dat men van weederzijden volslaagen alle vervoering van Koopmanschappen, van wat naatuure de zelve ook waaren, verbooden hadt; een verbodt 't welk zeer naadeelig voor 't gemeen was. Maar *Dom Diego Gusman de Sylva*, Gezant van Koning *Philippus* den II. by Koninginne ELIZABETH, in plaatze van den Hertog van *Feria*, arbeidde met zoo veel bequaamheit, om die verschillen, (die in een anderen tijdt groote Oorlogen zouden hebben konnen verwekken,) in hunnen geboorte te smooren, en hy vondt zulke goede neigingen tot een vergelijk in Koninginne ELIZABETH, dat hy de glorie hadt, van dat verschil tot voldoeninge van beide de Natien geslist te hebben, zonder tot eenige andere naavorsching te koomen, als het Traktaat van Koophandel, 't welk men met de Neederlanders ten tijde van Koninginne *Maria* gemaakt hadt, te vernieuwen.

Ter zelver tijdt stierf *Johannes Kalvinus* op den 27. Maij tot Geneve. De Zeegelbewaarder *Bacon*, de tijding van zijnen doodt gebracht hebbende aan de Koninginne, die hem ter oorzaake van zijnen strengen aardt, en om dat hy een naakte herforming wilde bevestigen, niet zeer beminde, antwoorde zy hem, *dat de Katholijken een grooten beknibbelaar, en de Protestanten een beekelachtigen Herformer* bad-

Doodt van *Kalvinus.*

hadden verlooren. Maar *Bacon* die d'ongemeene verdienste *van dien Dienaar Godts*, (zoo noemde hy hem) ten hoogsten beminde, hervatte het woordt, en begon de Koninginne van de verdienste van dien grooten Man, van zijne groote weetenschap, en van zijn ongemeenen yver, te spreeken; en dat hy de zuivere, en heilige Reformatie die met het Euangelium overeen quam, bevestigt hadt, alle welke dingen de naam van dien Herformer ontsterffelijk maakten. Waar op de Koninginne weeder antwoorde, *mijn Heer* BACON, KALVINUS *heeft eene* Reformatie *voor zijn zelven, en met zijnen aardt overeen koomende gemaakt, gelijk of al de wereldt gebouden was zich naar zijne grilligheit te voegen.* JEZUS CHRISTUS *deedt eertijdts zijn intreede binnen Jeruzalem met Palm en Olijf-takken verçiert, hy vergunde zelfs de Vrouwen, dat zy haare rijkste verçierzels op den weg langs welken hy koomen moest, zouden spreiden. Hy wees de Vrouw die zijne voeten met reukwerk en Olije van speçerijen zalfde, niet af. De Offer-priesters van het Oude Testament offerden hunne slacht-offers op d'Altaaren in kostelijke kleederen en kostelijke wierookingen. Maar* KALVINUS *met zijnen straffen aardt, heeft de Kerk gebragt tot een naakten dienst, en eene bedroefde* devotie, *die van alle verçierzel ontbloot is: invoegen dat de Vergaderplaatzen der Gereformeerden veel eer naar Kerkers die met misdaadigen vervult zijn, als naar Vergaaderplaatzen van den Godtsdienst gelijken. Ondertusschen vermaant de Profeet ons, Godt te dienen met vreugde, en op een ander plaats om*

den

den Heere te looven, met Orgels, met Cimbalen, en met Snaarenspel: maar hoe kan men zulks in de duisteragtige vergaaderingen van KALVINUS *doen?*

Het antwoordt dat Koninginne ELIZABETH aan *Dom Diego Gusman de Sylva* gaf, was niet minder gedenkwaardig. Dees verzocht gehoor by de Koninginne, om haar bekent te maaken den gelukkigen uitslag die het *Koncilium* van Trenten, 't welk geëindigt was, gehadt hadt. Hy breide zich uit over de nootzaakelijkheit die'er geweest was om dit *Koncilium* te beroepen, en de voordeelen die alle Natien, welke zich de *Decisien* die daar in gemaakt waaren, onderwerpen wilden, daar door zouden erlangen; hy bragt zelf langen tijdt door, om haar de byzonderheeden van de order die men daar in gehouden hadt, te verklaaren. De Koninginne luisterde naar hem, en scheen verwondert te zijn over 't geen hy teegen haar zeide, en antwoorde hem met deeze woorden; *Gy verwondert my ten hoogsten, Heer Gezant, dat gy my spreekt van het einde van een* Koncilium, *'t welk in de Stadt Trenten gehouden is, ik heb nooit geweeten dat'er in die Stadt een* Koncilium *weegens de Kerk vergaadert was: ik heb maar alleen geweeten dat'er een Vergaadering van Priesters en Monnikken was, die van den Katholijken Koning afhangen, en die op zijn bevel te zaamen geroepen zijn. Derhalven zal al het voordeel van dat* Koncilium *aan den Koning u Meester toekoomen, waar over ik my ten hoogsten verheuge, door het vermaak 't welk ik zie dat hy daar in* schept,

Antwoordt van de Koninginne noopende het *Koncilium* van Trenten.

Andere merk-waardige antwoord van de zelve.

Eenige daagen daar naar quam
Gezant de Koninginne van een on
zaake die tot Romen voorgevallen
richt geeven. Het was een zaam
ring die eene *Benediet Accolti* met ve
andere opgestemt hadden, om Paus
IV. om te brengen. Zy hadden zich d
heit in 't hooft gebragt, dat 'er naa d
van dien Paus een ongemeen heilig
moest koomen, invoegen dat zy om
digsten dien dienst aan de Kerk toe
gen, besloten hadden den teeger
gen te doen sterven : maar zy wier
dekt, en gevangen, wanneer zy ge
den om haar voorneemen uit te voe
Koninginne beginnende te lachen,
de hem; *Die Luiden zijn ongetwijfe
die eenen Paus welke d'alderheiligste is
gen willen, om 'er eenen in de plaats
die alleen heilig is.* *My dunkt*, antw

die'er Hooft van is. Spreekende van dien Gezant, zal het niet onnut zijn te weeten hoe hy dat Gezantschap verkreeg, vermits zulks veele nootzaakelijke byzonderheeden tot verstandt van deze Historie behelst.

De Koning van Spanjen hadt den Hertog van *Feria* te rug geroepen, om *Don Alvaro de Quadra*, Bisschop van *Aquila*, in zijne plaats te zenden. Koninginne ELIZABETH was zeer moeijelijk, dat, naa zich zoo oopentlijk voor Vijandinne van de Roomze Kerk verklaart, en een *Nuncius* van de Paus, en d'afkonding van het *Koncilium* van Trenten in haare Rijken geweigert te hebben, men haar eenen Bisschop tot Gezant zondt. Maar zy ontveinsde haare gevoeligheit, om het recht der Volkeren niet te breeken, en beval dat men hem met de zelfde eerbewijzingen die men den Hertog van *Feria* aangedaan hadt, ontfangen zoude: door dat middel bevreedigde zy de Katholijken, onder welke waaren die de hoogste ampten in den Raadt bekleedden, en die zelfs zeer veel deel in haare gunste hadden. Die Bisschop hadt behaagen om niet als in zijn Bisschoppelijk gewaadt, met het kruis op de borst, en de vierkante muts op, aan het Hof te verschijnen; 't welk de Koninginne vermaak gaf, om dat zy gaarne zag dat Luiden van dat Karacter en van die waardigheit hun Hof aan haar maakten. Een Bisschop als Ambassadeur naar Londen gezonden.

Hy hadt ook behaagen om alle Feestdaagen plechtelijk in zijne Kapelle, met de grootsten toevloedt van veele Katholijken, te vieren. Hy mangelde zelf ook niet om alle Daar Koninginne *Elizabeth* geen ver-

maak in heeft.

dienften van zijne Godtsdienft in de byzondere huizen van de Katholijken te doen, als kinderen te doopen, het laatfte olyzel aan de zieken te brengen, enz. Koninginne ELIZABETH geliet zich zulks niet te zien. Maar wanneer zy verftondt, dat die Biffchop zich niet vergenoegde om het gemoedt van de Katholijken in te neemen, en hen in hunnen Godtsdienft te verfterken; maar dat hy ook een geheim verftandt onderhieldt met het Huis van den Kardinaal *Polus*, dat door de grootheit van zijne geboorte, door zijne rijkdommen, en door de byzondere verdienfte van de perzoonen van d'eene en d'andere Kunne, die het zelve uitmaakten, en noch veel machtiger geworden was door de gunfte van de overleedene Koninginne *Maria*, ter oorzaake van de maagfchappije tuffchen haar en deeze familie, en door de byzondere achting die zy voor den Kardinaal hadt gehadt; jaa dat, om alles met één woordt te zeggen, het grootfte Huis in het Koningrijk was, 't geen haar eenige reeden van vreeze konde geeven. Zy dan een zoo groote verbintenis van den Gezant met die familie ziende, vatte daar uit jalouzije op, en nam op het advijs van haaren Raadt een befluit, om hem weeder naar Spanjen te doen roepen; zy deedt zulks Koning *Philippus* den II. verfcheidemaalen verzoeken door den Gezant die zy tot Madrid hadt, en fchreef daar over den volgenden Brief aan dien Vorft.

SIRE,

SIRE, EN ZEER WAARDE BROEDER:

VAn het oogenblik af aan dat mijn Gezant aan u Hof my heeft doen verstaan, het besluit dat uwe Majesteit genoomen hadt, om den Hertog van Feria *te rug t'ontbieden, en om* Don Alvaro de Quadra *Bisschop van* Aquila, *in zijn plaatze te stellen, zoud ik met reeden misnoegt hebben konnen zijn, eenen Gezant te zien koomen, die zoo weinig met den teegenwoordigen staat van mijn Hof overeen komt, en u verzocht hebben een anderen te zenden. Maar ik heb liever teegen mijn recht willen aangaan, als my teegen uwe meiningen kanten, verzeekert zijnde dat Uwe Majesteit, wiens wijsheit zeer groot is, my geenen anderen zoude toezenden als een Man, wiens gedrag my aangenaam zoude weezen. My is niet onbekent, dat men in Gezantschappen niet op de hoedaanigheit van den perzoon ziet, maar op het Karacter, daar de Vorst die hem afzendt, hem meede bekleedt heeft. Alhoewel ik echter niet weete, by aldien ik een van mijne Bisschoppen afgezonden hadt, om by Uwe Majesteit te verblijven, wat daar van geworden zoude zijn, noch hoe gy, en uwe Geestelijken dien aangemerkt zouden hebben. Ik heb echter niet naagelaaten, om den Heere Bisschop met alle eere die een Gezant van een zoo groot Monarch als gy zijt, toekomt, te doen ontfangen. Maar die Minister ontwijffelijk d'*Instructien *die gy hem gegeeven hebt, misbruikende, hadt zoo ras zijnen voet in mijn Koningrijk niet gezet, of hy deedt eer de diensten van eenen Bisschop, als die*

Brief van Koninginne *Elizabeth* aan Koning *Philippus.*

van eenen Gezant; waar voor ik gewilt hebbe dat men d'oogen zoude sluiten, om veele dingen die teegen de Wetten van dit Rijk strijdig waaren, niet te zien: maar ik kan niet dulden dat die Prelaat, onder voorwendzel van zijn karacter, dingen onderneemt, die niet alleen teegen onze Wetten strijden, maar ook bequaam zijn om de ruste van mijn Koningrijk te beroeren; alzoo 'er niemant is, zelf tot het gemeene Volk toe, die de geheime aanslagen en praktijken,, welke hy met familien die my verdacht zijn, smeedt, niet bemerkt heeft. Ik hoope dat Uwe Majesteit, die meester van zoo veele Landen is, en beeter als iemant weet van wat gevolg zoodaanige onderneemingen zijn, van zelven de nootzaakelijke hulpmiddelen daar in zal verschaffen, en dat hy niet zal willen dulden, dat aan een ander gedaan zal werden, 't geen hy niet zoude willen dat hem zelfs aangedaan wierde. Ik zal hier mijn byzonder verzoek by voegen, dat het u gelieven mooge dien Man ten aldereersten weeder te huis te roepen, want anderzints zoude ik voor u niet konnen verantwoorden, 't geen hem van weegen 't Volk, 't welk my bemint, zoude konnen overkoomen, wanneer men hem alzoo teegen mijne belangen zag handelen. Ik geloof dat zulks genoeg teegen een zoo wijs Vorst als gy zijt, gezeit zal zijn Waar meede ik verblijve, &c.

Du Pleix verzeekert, dat schoon Koning *Philippus* niet gaarne zijne besluiten veranderde, de Brief van Koninginne Elizabeth hem niet te min veele naagedachten hadt gegeeven, en dat hy veelmaals met zijnen Raadt overleide op wat wijze hy dien Brief beantwoor-

woorden zoude. Men gaf haar echter eindelijk het volgende korte antwoordt.

MEVROUWE, EN WAARDE SUSTER.

NOit heeft een Brief my zoodaanig verbaast, als die de welke ik van uwent weegen ontfangen hebbe, waar in gy groote klachten over den Bisschop de Quadra *mijnen Gezant doet, en my verzoekt om hem ten eersten weeder t'huis te roepen. De staat der Vorsten zoude wel elendig zijn,* Mevrouwe, *zoo zy genootzaakt waaren de Gezanten, die zy met zoo veele kosten naar d'Uitlandze Hooven afzenden, weeder te rug te roepen, en andere in hunne plaats te stellen, zoo ras als de Souvereins daar van eenig vermoeden opvatten, of dat zy eenig misnoegen teegen de zelve hadden, 't welk het meestendeel op valsche berichten gegrondt is. Ik voor my, toen ik eenen Bisschop gekooren hebbe om Gezant by uwe Majesteit te weezen, heb ik gemeent eene verkiezing te doen die u aangenaam en nuttig zoude zijn, weetende dat de Geestelijken gemeenelijk van eenen geruster en min woelachtiger aardt als andere zijn. Ik ben ook verzeekert, dat als uwe Majesteit de goede hoedaanigheeden en het wijs gedrag van mijnen Gezant wel onderzocht zal hebben, dat zy my verzoeken zal, om hem langer by haar te laaten verblijven, verre van my te noopen om hem weêr t'huis te roepen. In dat vertrouwen bied ik my in alle andere dingen aan, om u te doen zien, dat ik ben uwer Majesteits &c.*

Antwoort van Koning *Philippus.*

Koninginne ELIZABETH die van digte by

Alvaro mishandelt, en desselfs doodt.

het quaadt zag, dat Koning *Philippus* van verre niet zien wilde, en die altijt haare byzondere belangen overdagt, meende naa die weigering van den Koning van Spanjen, eene rechtvaardige reeden te hebben, om het recht der Volkeren, ten opzichte van zijnen Gezant, te schenden, en dat zy recht hadt om te doen, het geen Keizer *Karel* de V. aan de Gezanten van Koning *François* den I. deedt. Zy handelde in der daadt dien arme Bisschop ook in alles, gelijk of hy de minsten van haare Onderdaanen en geen Minister van een grooten Koning was geweest. Want zy maakte een begin met hem zijn Huis tot eene gevangenis te geeven, zonder daar van eenig bericht aan den Koning zijnen Meester te hebben gegeeven, daar naa nootzaakte zy hem om voor de gemeene Rechtbank te verschijnen, alwaar hy gehouden was op verscheide punten van beschulding, die men teegen hem gemaakt hadt, t'antwoorden. Maar die ongelukkige Bisschop quam te sterven, terwijl men aan zijn *proces* arbeide, tot groote ongenoegen van d'andere Gezanten, zelfs van de Protestanten, die zich onteert, hun karacter veracht, en het recht der Volkeren in den perzoon van hunnen Meedebroeder met de voet getrapt zagen; behalven dat die Bisschop anderzints een zeer hups man was.

Verscheide gedagten van des zelfs doodt.

Men heeft verscheidentlijk over d'oorzaak van zijnen dood gesproken. Zommige zeggen dat hy van ongeneuchte en van hartzeer stierf, om dat hy zag dat hy zoo quaalijk gehandelt

wierdt,

wierdt, zijnde zoo jalours van d'eer van zijnen Meester, dat hy zich niet trooften konde, dat hy het ongeluk hadt gehadt, van oorzaak te weezen, dat die Koning den grootsten hoon leedt, die ooit Vorst ontfangen hadt. Andere zeggen, dat Koninginne ELIZABETH geene genoegzaame bewijzen teegen dien Gezant hebbende konnen vinden, en bemerkt hebbende, dat het meer uit drift, en door quaalijk gegronde argwaan, als door rechtvaardige reeden was, dat zy zig ingelaaten hadt om zoodaanig geweldt te pleegen teegen eenen man, die met zulken karacter bekleedt was, en zich derhalven by den Koning zijnen Meester, niet konnende verschoonen, dien Staatdienaar ondernam te doen vergeeven, om met hem de schande, waar meede zoodaanige daadt haar belaaden moest, te doen begraaven. Door dat middel belette zy dien man zich te rechtvaardigen, en gaf meer gewichte, of ten minsten meer schijn aan de reeden die zy Koning *Philippus* geeven moest. Eindelijk daar zijn'er die gezeit hebben, dat het een trek van de Spaanzen was, welke weetende dat die Bisschop schuldig was, en dat, zoo de zaaken verder gingen, men de aanslaagen, welke die man gesmeedt hadt, zoude konnen ondekken, en hunne Koning by d'Engelzen gehaat maaken, geen beeter hulpmiddel uitvinden konden, als om hunnen Gezant te doen vergeeven, meenende dat naa zijnen doodt van die zaak niet meer gesprooken zoude worden, welke schrikkelijke gevolgen zoude gehadt hebben, by aldien zy diergelijken hoon, hunnen

nen Gezant aangedaan, en die gansc
pa vreemde aanmerkingen deedt r
zouden hebben willen wreeken.

Men bekreunt zich over dat affront niet.

Ik vergenoeg my met dit historisch
te verhaalen, zonder t'onderneemen
verschil te beslissen. Ik geloove dat
Philippus de II. en Koninginne ELIZA
le beide veel wijsheit in die geleegen
toont hebben. d'Eene, met het gehein
den te hebben van Koning *Philippus*
bittere pille als dat was, te hebben
slikken, zonder des zelfs bitterheit te p
en d'ander, met de Staatkunde te hebl
niets te laaten blijken van 't geen hy
gevoelt hadt. Maar men kan zich niet
den te zeggen, dat een hoon van die
ten minsten wel verdient hadt, dat me
nige gevoeligheit over hadt getoont
men'er zich eenige voldoeninge van l
ten geeven. Want al de wereldt wist
Gezant gevangen hadt gezeeten, en da
nootzaakt was geweest zich voor de g
Rechters te verantwoorden, en dat
gevangenis gestorven, en met weinig
heit begraaven was. Het blijkt niet
ning *Philippus*, iets anders gedaan h
hem daar van voldoening te doen geev
dat hy *Don Diego Gusman de Sylva*, i
van den Bisschop zondt. Men moet zeg
die Vorst Engeland grootelijks van
hadt, of dat hy het toen de rechte t
oordeelde te weezen om zijne gevoeli
toonen. Hoe dat het ook was, Koning
pus de II. deedt niet anders als het t'o

zen; want men moet niet twijffelen of hy heeft dien hoon in zijn herte gegraaveert gehadt: maar Koninginne ELIZABETH hem zeer vreesachtig vindende om zijne gevoeligheit te betuigen, nam daar geleegentheit uit om hem in alle voorvallen spijt aan te doen.

Ondertusschen Koning *Philippus* de II. bemerkt hebbende, dat Koninginne ELIZABETH alle vrientschap met hem zogt af te breeken, wilde haar doen gevoelen, dat haare meenigen hem niet onbekent waaren, en dat hy machtig was d'ongebondentheit van d'Engelzen te stuiten, welke niet te vreeden waaren van hem op die wijze in Engeland te handelen, maar noch daar booven ondernoomen hadden de Franze Scheepen op de Spaanze kusten aan te tasten, onder voorwendzel dat de zelve naar West-Indien gingen. Om zich daar van te wreeken, zoo liet hy de Engelze Scheepen die heel rijk gelaaden waaren, en die in de Haven van *Andalousien* en elders ten anker laagen, verbeurt verklaaren; hy nam tot voorwendzel, dat twee Engelze Zee-roovers, twee Spaanze Scheepen, die de Franzen naajoegen, aangetast hadden. Ter zelver tijdt maakte hy zijn gevoeligheit die hy teegen die Natie hadt, en het voornemen dat hy had om alle verbintenis met de zelve te verbreken, ook ruchtbaar, door de versmaading die hy voor d'order van de Kousseband toonde, welke hy Koninginne ELIZABETH door een gering Edelman, en zonder haar te verwaardigen van haar te schrijven, weeder zondt: hy verboodt ook om het Feest van *St. Joris* ter eere van die order, gelijk

Wraak van Koning *Philippus* de II.

men gewoon was te vieren, als waare die arme Heilig oorzaak van hunne vreedebreuk geweeſt.

Andere wraake.

Alhoewel Koninginne Elizabeth zeer gevoelig over dien handel van Koning *Philippus* den II. was, baarde echter haar niets meer ongenoegen, als de keur dien die Vorſt van *Richard Chelley* deedt, om hem in Gezantſchap naar Keizer *Maximiliaan* te zenden, vermits hy een man was die Engeland verlaaten, en in dienſt van de Koning van Spanjen gegaan was, zonder verlof van de Koninginne gehadt te hebben; men moet hier by voegen, den grooten hoon die men den Engelzen in Spanjen aandeedt van *Ruitz Gomes de Sylva*, ter oorzaake dat zijn Huisvrouw, die de Gunſteling van Koning *Philippus* de II. was, eenen brief van aanbeveeling aan Koninginne Elizabeth voor eenige Katholijken geſchreeven hebbende, de Koninginne zich niet eens verwaardigt hadt dezelve te beantwoorden, zich vergenoegt hebbende van haar door eenen Geheimſchrijver te laaten antwoorden, zonder eenig inzicht voor haare aanbeveeling gehadt te hebben. De Kardinaal *Granville* had d'Engelzen in Vlaanderen in verſcheide geleegentheeden geen minder ſpijt aangedaan. Eindelijk wierdt by alle oorzaaken van een byzondere gevoeligheit noch gevoegt, d'algemeene gevoeligheit weegens den Roomzen Godtsdienſt, waar van *Philippus* den II. beſchermer wilde weezen, en die Koninginne Elizabeth poogde te verdelgen. Weegens dit alles

les

les deedt de Hertog van *Feria*, het zy dat hy eenige geneegentheit voor d'Engelzen hadt, of dat hy jalours van de verheffing van *Sylva* was, al wat hy konde, om de reedenen van misverstant, die 'er gegeeven wierden, te verzachten. Koninginne ELIZABETH geliet zich ook of zy 't zelfde aan haare zijde wilde doen: vermits zy op den Throon was geklommen, met voorneemen om zich teegen Spanjen te verdedigen, zoo zy 'er van aangetast mocht worden, maar niet om ooit den Oorlog teegen die Natie aan te vangen. Daar van quam het, dat, wanneer men op eenen tijdt teegen haar zeyde, dat zy een schoone geleegentheit hadt, om zich over Koning *Philippus* den II. te wreeken, zy deeze woorden tot antwoordt gaf: *Spanjen is een monster, 't welk byt als men het zelve genaakt, en 't welk verslindt als men het aanraakt:* daar by voegende, *dat het gevaarlyk was vreede met die Natie te maaken, maar dat 'er noch meer gevaar in stak, haar den oorlog aan te doen.*

Einde van het vierde Boek.

HET

HET LEEVEN VAN ELIZABETH

Koninginne van Engeland.

EERSTE DEEL.

VYFDE BOEK.

Behelzende al 't geen 'er merkwaardigs onder haare regeeringe zeedert het jaar 1565. tot het einde van het jaar 1572. voorgevallen is.

1565. Zaaken van Schotland.

Eets hadden *Matthys Stuard* Graave van *Lenox*, en *Hendrik* zijn Zoon, naa het einde van het voorgaande jaar verlof van de Koninginne bekoomen, om naar Schotland te moogen vertrekken, en Koninginne *Maria* haare Moeije te moogen bezoeken, die hen met groote teekenen van geneegentheit op den tweeden Februari 1565. ontfing. Die Vorstinne welke het ongeluk hadt van in een oogenblik verlieft te worden op den eersten perzoon, die haar behaaglijk was, hadt zoo

›o ras de Graaf niet gezien, of zy wierd'er
›o op verlieft, dat zy alle zaaken vaaren
atende, op niets anders bedagt was als om
ch met hem te vermaaken: 't welk den
:hotze Adel ganſch niet wel geviel, en noch
›o veel te min, om dat het gerucht zich ver-
reide, dat 'er trouwbeloften tuſſchen hen
aaren, en dat zy niet meer als de toeſtem-
inge van Koninginne ELIZABETH waaren
:rwachtende, om hun huwelijk te voltrek-
:n. De Koninginne vondt dat huwelijk wel
›edt, vermits zy de Namaag van beide de
ırtijen was, maar de reeden van ſtaat, om
n naabuurige Macht zoo groot niet te laa-
n worden, haalde het by haar echer te boo-
n: behalven dat zy de Bemiddelaarſter van
t huwelijk wel zoude willen geweeſt zijn,
dat d'eerſte gedachte daar van, van haar
:s gekoomen, of dat zy die Vorſtinne hadt
nnen uittrouwen met iemandt, die zy ge-
rdeelt zoude hebben 't meeſt geneegen tot
t welweezen van beide de Natien te zijn.
Zy dan bericht bekoomen hebbende van 't
ɔn 'er omging, zondt eenen Gezant aan
›ninginne *Maria*, en aan den Graaf af, om
n voor te houden, dat zy heel vreemdt
ndt, dat zy met zoo veel verhaaſting eene
ɔ gewichtige zaak als die van een huwelijk
s, behandelden, en dat zy hen als een goe-
Bloedmaag verzocht, om daar in met meer-
: voorzichtigheit te werk te willen gaan;
: zy eenig gedult neemen, en de zaaken een
inig zouden laaten rijpen. Maar de Ko-
ginne en de Graaf, die maar op weeder-

Gezantſchap van Koninginne *Elizabeth* aan Koninginne *Maria* en den Graaf van *Lenox* over haar huwelijk.

zijd-

zijdsche liefkoozingen bedacht waaren, en alleen naar hunne hertstochten luisterden, sloegen op haare vertooningen geen acht; 't welk Koninginne ELIZABETH verbondt tot geweldige middelen te treeden, om dat huwelijk te beletten. Zy zondt aanstondts met alle spoedt den Graaf van *Trokmorton* naar Schotland, om teegen den Graaf van *Lenox* en zijnen Zoon te gaan zeggen, dat, alzoo zy hen maar verlof hadt gegeeven om niet meer als twee maanden, die reedts verloopen waaren, in Schotland te verblijven, zy hen mits dien beval om zonder vertoeven weeder in Engeland te koomen: dat men hen anderzints in den ban doen, en haare goederen verbeurt verklaaren zoude. En om de geemelijkheit die zulk een bevel aan Koninginne *Maria* geeven moest, te verminderen, zondt zy haar te gelijk twee Gezanten, naamentlijk den Craaf van *Bedfort*, en den Graaf van *Berwijk*, met last om haar voor te slaan, om met den Graaf van *Lycester* haaren Gunsteling te trouwen. Die Gezanten spraaken daar oopentlijk van teegen Koninginne *Maria*, en om haar dit huwelijk lichter te doen goedt keuren, beloofden zy haar van weegen Koninginne ELIZABETH, dat zy haar tot Erfgenaam van het Koningrijk van Engeland zoude verklaaren, indien zy zonder kinderen quaame te sterven, 't welk zy niet zoude konnen doen, zoo zy niet met een Engelsman trouwde, alzoo zy de Kroon niet in handen van vreemdelingen zoude willen laaten overgaan: zy deedt alle die voorslaagen, om

ook

ook het huwelijk over 't welk het Huis van *Guise* handelde by die Vorstinne met den Aarts-Hertog *Ferdinand*, den Broeder van Keizer *Maximiliaan*, en waar toe die Hertog met al zijne macht arbeidde, te beletten. Naa dat dees doodt was, arbeidde de Kardinaal van *Guise*, om haar aan den Aarts-Hertog *Karel* uit te huwelijken.

Men verwerpt dat huwelijk.

De Franzen hadden geen zin in een huwelijk van Koninginne *Maria* met eenig Prins van het Huis Oostenrijk, het zy uit afkeerigheit die zy voor deeze familie, die hun zeer verdacht was, hadden; of het zy om dat zy zagen, dat die van den Huize van *Guise* niet als om hun eigen belang arbeidden om het zelve te doen gelukken, om zich door uitheemze verbintenissen te machtiger te maaken. Zy wilden ook niet dulden dat zy met den Graaf van *Lycester* zoude trouwen; niet alleen om dat zy haar te waardig voor zulken huwelijk achten, en dat het met d'eere van Vrankrijk niet overeen quam te dulden, dat de Weduwe van een van hunne Koningen een slechten Engelschen Graaf zoude trouwen; maar ook om dat zy wisten dat die Graaf al te veel aan de belangen van Koninginne ELIZABETH verknocht was. De Schotten aan hunnen kant jalours van hunne voorrechten, zouden zonder groot ongenoegen niet hebben konnen zien, dat hunne Koninginne met eenen Prins van het Huis van Oostenrijk trouwde, en noch veel minder met eenen Graaf, die ganschelijk van Koninginne ELIZABETH afhing, en die alleenlijk zijn

for-

fortuin zocht te maaken; zy deeden ook al wat zy konden om dat huwelijk te beletten. Zy hadden daar in het zelfde oogmerk dat Koninginne Elizabeth hadt, die geen gedagten maakte om hunne Koninginne uit te huwelijken, maar alleen om tijdt te winnen, en om veel gunstiger geleegentheeden tot haare voorneemens af te wachten. 't Is ook zeeker, dat zy dit huwelijk voorsloeg, niet om dat zy meende 'er in te zullen slaagen, of dat zy het wenste; maar om dat zy het bequaam oordeelde te zijn, om Koninginne *Maria* van haar voorneemen af te brengen; en de zelve booven al te beletten, om naar de voorslaagen van een huwelijk, welk men haar van weegens den Aarts-Hertog deedt, niet te luisteren. Aan d'andere zijde, om den Aarts-Hertog zelven ook te beletten van op het huwelijk met Koninginne *Maria* aan te dringen, deedt zy hem hoope scheppen, dat hy met haar zoude konnen trouwen; 't welk de Vorsten van het Huis van Oostenrijk met drift wenschten, vermits het veel meer voordeel zoude gevonden hebben in zich met Engeland als met Schotland te verbinden.

De Princesse van Baden komt tot Londen.

Ter zelver tijdt quam Princesse *Cecilia* de Dochter van *Gustavus* Koning van Sweeden, getrouwt met den Marquis van *Baden*, tot Londen. 't Geen de Koninginne van *Scheba* ten opsigte van *Salomon* deedt, deedt deeze Princesse ten opzichte van Koninginne Elizabeth; want zy zich over haare glorie en achting verwondert hebbende, quam zy uit het

het diepste van Duitsland naar Engeland, om die Vorstinne waar van het gerucht zoo veel zeide, te zien. De Marquis haar Gemaal die niets weigeren konde aan eene Vrouw die hy zeer beminde, wilde haar in die reize zelf verzellen. De Koninginne het voorneemen van die Princesse, die van zoo verre quam, en zes maanden swanger was, wanneer zy die reis aannam, verstaan hebbende, was daar van zoo verrukt, dat zy beval, dat men haar de zelfde eere zoude aandoen, die men haar eige Suster zoude hebben konnen aandoen. Zy gaf haar een vertrek op Witthal, en betaalde uit haare Schatkist alle d'onkosten van die Princesse; men bewees de zelve, met een woordt gezeit, alle moogelijke beleeftheeden, alle Mevrouwen van Engeland maakten by de zelve haar Hof, en alle de voornaamste Lords naamen vermaak in de zelve te beschenken.

Op den veertienden September beviel deeze Princes van eenen Prins. De Koninginne hadt zoo ras niet verstaan dat zy in baarens-noodt was, of zy zondt de Gravinne van *Arondel*, en de Hertoginne van *Sommerseth* met verscheide andere Mevrouwen naar haar toe, om haar by te staan. Zy vondt door dat middel tot Londen alle de gemakkelijkheeden, die zy in haar eigen huis hadt konnen wenschen, zonder het ongemak te hebben 't welk gemeenlijk het overgroot getal Huisgenooten geeft, welke dikmaals meer tot eenen last zijn, dan dat zy een waaren bystant verleenen. Aan d'andere zijde, yder, die wist dat de Koninginne die Princesse driftig beminde, nam vermaak om

Geraakt aldaar in 't kinder-bedde.

haar alle moogelijke hulp toe te brengen. Behalven dat zy zoo beminnelijk van haar zelven was, ongeagt de ftrengheit van het Klimaat waar in zy gebooren was, die de gemoederen gemeenelijk koudt en grof maakt, en de gewoonte van die Natie, alwaar de Dochters bykans altijdt opgeflooten, en zonder eenig gezelfchap leeven, zoo liet zy niet naa bekoorlijkheeden, een leevendigheit van verftandt, en eene zeekere bevallige Jeugt te hebben; want zy was als doen niet meer als vier-en-twintig jaaren oudt, die al de geen, die haar zaagen bekoorde: tot zoo verre, dat de Koninginne na het eerfte bezoek dat de Princeffe aan haar gaf, zich niet onthouden konde te zeggen: *Ik weet niet of onze Princeffe hier niet is gekoomen om my haar verftandt te doen zien, veel eer als om het mijne te leeren kennen.* Zy zeide op een ander tijdt al lachende, *dat die Princeffe heel bequaam zoude geweeft zijn, om de Vrouw van de overleede Koning haaren Vader geweeft te hebben, alzoo zy niet twijfelde of zy zoude meer als eenig andere van zijn behaagen geweeft zijn.* Zy verlofte op den veertienden September des zelven jaars van een fchoonen Prins. De Marquis haar Gemaal bragt daar aanftonts tijding van aan de Koninginne, en verzocht haar met een om Gemoeder van het kindt te willen weezen, en zich te laaten gevallen, dat de Koning van Zweeden daar de Gevader van was.

Men doopt het Kindt.

Dit alles was voor de verloffing van de Princeffe beftemt, en de Gezant hadt reedts laft, om van weegens den Koning zijnen Meefter

het

het kindt dat zijn Dochter ter wereldt zoude brengen, ten doop te houden; invoegen dat het verzoek 't welk de Marquis desweegen aan de Koninginne deedt, niet als een pligtpleeging was. Men verſchoof den doop van het jonge kindt de tijdt van zes weeken, om aan de Kraamvrouw tijdt te geeven van haare krachten weeder te krijgen, en dat men alle dingen zoude konnen bereiden tot die plegtigheit, welke in St. *Paulus* Kerk met alle moogelijke deftigheit en pracht, volgens de beveelen die de Koninginne daar van gegeeven hadt, moeſt geſchieden. De Koninginne ging heel prachtig gekleedt, en ganſch met goudt, diamanten en geſteenten overdekt naar de Kerk, hebbende de Vroedvrouw, die het kleine kindt op haare armen droeg, aan haar zijde, en achter de Koninginne quamen alle de Mevrouwen, mitſgaaders d'aldergrootſte van het Hof deftig uitgedoſt. De Biſſchop van Londen doopte het Kindt. Ten zelve dage gaf de Koninginne een koſtelijken maaltijdt, waar inne zy in 't midden op eenen Throon zat, hebbende de Markgravinne Moeder van het kindt aan haare rechter, en de Markgraaf deszelfs Vader aan haare linkerhandt. Die groote pracht behaagde aan de ſtaatige en bejaarde Luiden niet, en men konde niet begrijpen, hoe dat eene Koninginne die de ſpaarzaamheit zoo beminde, zulke onnutte koſten deedt; (want men verzeekert, dat de plegtigheit van dien Doop meer als twintig duizent ponden ſterlings koſte) maar men moeſt

de pracht dulden, vermits zy de sterkste neiging van Koninginne ELIZABETH was. Behalven de geschenken die de Koninginne aan de Marquisinne van *Baden*, en aan haar Kindt deedt, schreef zy een briefje aan den Marquis, des zelfs Vader, om hem te doen weeten, dat zoo hy dat kindt in Engeland wilde laaten, om aldaar in de spraak en de gewoonten van de Natie opgebracht te worden, dat zy het Pair van het Koningrijk zoude maaken, en aan hem ten eersten den halsbandt van d'Order zoude geeven; maar de doodt van dien jonge Prins belette dat men hem alle die eere niet aandeedt; welke misschien reeden van jaulouzije aan verscheide perzoonen van de Engelze Natie gegeeven zoude hebben.

Vergaadering van het Parlement.

In het begin van 't zelfde jaar vondt de Koninginne geraaden het Parlement te doen vergaaderen, zoo om het Volk vermaak aan te doen, 't welk zich door het houden van die vergaaderingen, welke alle de orders van het Koningrijk vertoonen, vereert vindt; als om aan het zelve bericht te doen van den uitslag van den Oorlog, en van den Vreede die zy met Vrankrijk geslooten hadt; en voornaamentlijk om geldt van het zelve te trekken, naa dat zy te kennen gegeeven zoude hebben, wat groote onkosten zy genootzaakt geweest was te doen, het zy om de Gereformeerden van Vrankrijk in de binnenlandze oorlogen te hulp te koomen, of het zy wegens zoo veele ongemeene Gezandschappen, die zy naa d'uitheemze Moogentheeden had moeten zenden, of eindelijk om de Gezanten van andere Vor-

sten

ſten met de noodige pracht en praal t'ontfangen. 't Is ook zeeker dat die Koninginne in zoodaanige dingen oneindige koſten maakte, en zy zoude noch veel meer verquiſt hebben, zoo zy dikmaals haare eige geneegentheit niet beteugelt had door reedenen van voorzichtigheit, en door het beſluit dat zy genoomen hadt doen zy op den Throon klom, van haar Volk niet te veel te belaſten, om door dat middel des zelfs liefde te winnen; dat belette echter niet dat zy groote onkoſten deedt, zoo in alle haare kleederen, die altijdt zeer deftig waaren, als tot meubelering van haar Hof, en door de geſchenken aan verſcheide Mevrouwen, die niet in ſtaat waaren om zich zoo prachtig uit te doſſen al zy gaarn hadt. Die groote pracht behaagde den Gezanten niet al te wel, welke zy daar door nootzaakte, om insgelijks groote koſten te doen, en om in alles koſtelijk te zijn. Ook zoo zeide zy van de Gezanten, die niet meer als een gemeen Gevolg en levrei hadden, *datze het Hof weinig eer aan deeden;* 't geen hen nootzaakte, om zich naar den aardt van die Vorſtinne te voegen, welke de pracht en praal zoodaanig beminde, dat de Staats-bedienden van d'uitheemze Vorſten, het Hof van Engeland, *een Tooneel* noemden, *'t welk alle daagen van verçieringen veranderde.*

Het Laagerhuis 't welk zeer overtuigt was van de geneegentheit die de Koninginne voor het Volk hadt, ſloot d'oogen voor alle de groote koſten die zy deedt, en ziende dat zy geldt van doen hadt, liet het zelve aan haar

Men verzoekt de Koninginne dat zy trouwen wilde.

weeten, dat men de nootzaakelijke beveelen zoude geeven, om vijf hondert duizent ponden sterlings te lichten; waar van zy zich in haare behoeftigheeden zoude konnen bedienen. Het Parlement besllooten hebbende de Koninginne te doen verzoeken om naar een huwelijk te luisteren, zondt zijnen Spreeker met dertig perzoonen verzelt, aan de Koninginne, om haar van weegen de gansche Natie krachtig te verzoeken, dat zy trouwen wilde, haar zeggende, dat het gansche Koningrijk zulks van harten wenste, om de rampen te voorkoomen, die het Volk en de Kroon zelve zoude konnen overkoomen, zoo haare Majesteit zonder kinderen quaame te sterven; en om haar te beeter daar toe te bereiden, verzogt men haar om ten minsten eenen Naazaat te willen benoemen. Men sloeg haar *Edward Hastings* Graaf van *Huntington*, en by gebreeke van hem *Thomas Howard* voor. De Koninginne twijfelde niet, of het voorneemen van 't Parlement, om haar tot Naazaaten perzoonen van eene zoo hooge geboorte, van zoo groote verdiensten, en van zoo grooten aanzien, voor te slaan, was om haar in te boezemen, dat het wenste, dat zy den eenen of den anderen van hen trouwen zoude; maar zy antwoorde, naar dat zy het Parlement voor zijnen yver en de geneegentheit die het aan haar betuigde, bedankt hadt, *dat zy zoo een laage ziel niet hadt, om zich aan een van haare Onderdaanen t'onderwerpen, noch om iemandt over welken zy recht hadt om te beveelen, te gehoorzaamen; en dat zy niet besluiten konde, om*

deel

deel in haar bed te geeven aan de geene, die gewoon waaren haar aan taafel te dienen. Dat zy wel wenste haar Volk genoegen te geeven, maar niet met haar zelve ongelijk aan te doen.

Het Parlement door zijne Gedeputeerden het antwoordt van de Koninginne verstaan hebbende, vatte eene jalouzije en vermoeden teegen haar op, meenende dat zy besloo-ten hadt met eenigen uitheemzen Vorst te trouwen, die zoo veel beroerten en wanorderen zoude konnen veroorzaaken, als men niet lang geleeden door het huwelijk van *Philippus* den II. met Koninginne *Maria* gezien hadt. De Ministers van d'uitheemze Vorsten, waaren 'er noch meer over verwondert, vermits ieder vreesde, dat zoo de Koninginne met een uitheemzen Vorst quam te trouwen, die Vorst, wie het ook weezen mogt, door dat huwelijk zoo machtig mogt worden, dat hy de ruste van alle zijne Naabuuren zoude konnen stooren: maar zy vondt middel om hun al te zaamen door de volgende verklaaringe gerust te stellen; dat *d'eene en d'andere gerust konden zijn, vermits zoo zy lust tot trouwen mocht krijgen met eenigen uitheemzen Vorst, dat zy zorge zoude draagen van een armen Vorst te verkiezen, en dat zy hem zoo weinig voordeelen zoude geeven, dat men ganschgeen reeden zoude hebben om hem te vreezen. Dat zy zich wijders nooit van haar gezag wilde ontblooten, en dat, zoo zy mocht koomen te trouwen, zy niet hebben wilde dat men iets anders zoude konnen zeggen, dan dat zy wel eenen Gemaal en bedgenoot, maar geen*

Vermoedens, en antwoort van de Koninginne.

op d'ander antwoorde, *dat hy van dat*
niet was, en dat hy niet begrijpen konde
eene Koninginne, die het voor een oneer
om den Throon met een man te deelen, z
nen besluiten, om zich aan eenen Mini
te geeven.

Zy voedt den Aarts-Hertog van Oostenrijk met een ydele hoop.

Maar onder alle de Vrijers van K
ne ELIZABETH, was 'er geen waar
zoo veel sprak, als van den Aarts-He
dinand van Oostenrijk. Zijn Broeder
Keizer geworden zijnde, deed al 't
moogelijk was, om dat huwelijk, 't
voordeelig aan zijn Huis zoude gew
te doen gelukken: Hy hoopte ook d
ginne ELIZABETH Katholijk zoude
want anders zoude d'yver voor de R
Leer van het Huis van Oostenrijk
toegelaaten hebben eene Ketterze V
te trouwen. De Koninginne zoude
haaren kant nooit een Paapzen V
trouwt hebben, uit wat inzicht het o
weezen: ondertusschen, alzoo zy
humeur was om iemandt voor 't hoof
ten, maar om al de wereldt met go
te voeden, zoo volgde zy die wijze,
mentlijk in deeze geleegentheit, om d
de geneegentheit van het Huis van
rijk, en van 't gansche Keizerrijk t
trekken. Die handel duurde tot d
tijdt hadt gehadt, om de zaaken zoo b
buiten haar Rijk wel te bevestige
wanneer zy haar zelve in staat zag, d
d'eene noch d'andere zijde niets te
hadt, lichte zy het mom-aanzicht a

Alexander Farnese, trout met Maria, Princesse van Portugal.

den Aarts-Hertog weeten, dat zy niet besluiten konde om iemandt, wie het ook waare, van een huwelijk te hooren spreeken, zonder hem loopenbaare belijdenis van den Godtsdienst die zy beleedt, te hebben zien doen; 't welk in goedt duits zeggen wilde, dat hy geen gedachten meer moest hebben om met haar te trouwen.

Ter dier tijdt ontrent het begin van de maandt Juni, quam *Maria* Princesse van Portugal, Dochter van Prins *Eduward*, en van *Isabella van Bragançe*, met zeer veel Adel verzelt, tot Vlissingen. Zy quam om met *Alexander Farnese* Prins van *Parma*, Zoon van Hertoginne *Margareta*, *Gouvernante* van de Neederlanden, te trouwen; men hieldt tot Brussel met alle moogelijke pracht en luister naar den tijdt de Bruiloft. Ik zegge naar den tijdt, vermits de oneenigheeden tusschen het Volk en de *Gouvernante* weegens het *Koncilium* van Trenten ('t welk zy hadt laaten afkondigen, en dat de Neederlanders aanzagen voor een voorwentdzel, onder 't welke zy de *Inquisitie* in dat Land, gelijk zy in Spanjen gedaan hadt, invoeren wilde) reedts eenen aanvang genoomen hadden. Koninginne ELIZABETH mangelde niet, om een deftig Gezantschap naar Vlaanderen te zenden, voor dat die nieuwe getrouwde van daar vertrokken, om naar Italien te gaan, om de zelve in schijn weegens hun huwelijk te begroeten, maar in der daad, om dat zy stil hun best zouden doen, om de jalouzije van de Neederlanders te voeden, en de zelve tot eenen opstandt

Bruiloften, bezoekingen, komplimenten, en maximen van Staat.

aan

aan te zetten. Zy liet met dien Gezant verscheide van de bequaamste Engelzen naar Vlaanderen overgaan, onder welke verscheide Geestelijke waaren, tot dat voornemen bequaam zijnde. Zy oordeelde dat het eene groote zaak voor de veiligheit van Engeland was, niet alleen dat zy d'*Inquisitie* van haare Rijken verwijderde, maar ook dat zy de ruste van Spanjen, door eenigen opstandt in Vlaanderen beroeren konde: waar toe zy met al haar macht arbeidde, doende aan de Graaven van *Bredenrode*, van *Kuilenburg*, van *Nassau*, en van *Hoorn*, die de Hoofden van dat Land waaren, een merkelijken onderstandt van manschap en geldt belooven, wanneer zy opstaan zouden willen om hunne vryheit te handthaaven, en zich uit het jok der Spaanze tyranni te verlossen. Zy slaagde daar in ook zoo wel, dat Koning *Philippus* de II. de tijding daar van gekreegen hebbende, besloot in perzoon naar Vlaanderen te gaan, om die wanorderen te stillen: maar hy wierdt door zijnen Raadt daar van afgewendt, welke raadtzaamer vondt, den Hertog van *Alba* met volle macht derwaarts te zenden.

Zy tracht te beletten, dat de Hertog van *Alba* geen Gouverneur van de Neder-

Koninginne ELIZABETH was niet wel in haar schik, dat men den Hertog derwaarts zondt, die zy voor een Man van veel moedt en fierheit kende, en zeer veel ervaarentheit en geluk in Oorlogs-zaaken hadt: invoegen dat zy alle haare gemeene listen in 't werk stelde, om te beletten, dat men hem dat bewindt niet geeven zoude: vermits zy wel zag, dat het haar lichter zoude vallen om den opstandt

ſtandt van dat Land te voeden, zoo het onder het gezag van eene Vrouw verbleef, dan wanneer men daar eenen Man van die bequaamheit zondt. Zy maakte een aanvang met aan de Princeſſe *Regente*, en aan haare Staatdienaars te vertoonen hoe ſchandelijk dat het voor haar zoude weezen uit haar *Gouvernement* op ontbooden te worden, en hoe veel haare eere daar aan geleegen was, om wat zy konde aan te wenden, om zich daar in te handt haaven. Maar men ſloeg de grootſte ſlaagen aan het Hof van Spanjen, door middel van den Gezant der Koninginne, die van haarentweegen aan den Koning vertoonde, dat zoo hy de Princeſſe van *Parma* afzette, om den Hertog van *Alba* in haar plaats te ſtellen, hy in plaatze van het quaadt te geneezen, het zelze vermeerderen zoude, behalven dat het voorbeeldt van eenen opſtand, die zoo naa by haare Rijken was, voor Engeland ſchaadelijk zoude konnen weezen: dat zy hem derhalven verzocht te willen aanmerken, dat men een vuur, niet met pek, maar waater daar in te gieten, uitbluſſchen konde: Dat Hertoginne *Margareta* daar al zoo veel bemint was, als de Hertog gehaat zoude weezen, en dat zy hem waarſchouwde uit eene beweegreeden van yver en geneegentheit die zy voor hem hadt.

landen zoude worden.

Ter die tijdt nam Koninginne ELIZABETH een voorneemen, om een weinig te ruſten van den arbeidt, en van de zorg die de zaaken in het Koningrijk, en buiten het zelve haar gaaven, en teegen de maandt Maij d'*Univerſiteiten* 1566.

Zy gaat de *Univerſiteiten* bezoeken.

van

van *Oxford* en *Kambridge*, die de vermaarste van Europa waaren, te gaan bezoeken. De Professoren, *Directeurs*, en Regenten van die *Universiteiten*, den aardt van de Koninginne kennende, hadden haar al voor langen tijdt verzocht, om aldaar te koomen, en zeedert twee jaaren toebereidtzels gemaakt, om Tooneelstukken te vertoonen, die zy oordeelden van haar smaak te zullen weezen; invoegen dat zy eene maandt tot *Kambridge*, en een andere maandt tot *Oxford* zich gestaadig ophieldt met beezigheeden, die met haare inborst overeen quamen; want des morgens gaf zy gehoor aan perzoonen van letteren, en sprak met hen over alle zoorten van weetenschappen; des naamiddags woonde zy de oopenbaare Twistreedenen by, en des avonts de Komedien die door de Studenten gespeelt wierden. Men verzeekert, dat de *Universiteit* van *Oxford* meer als twintig duizent kroonen kosten aan die zoorten van vertooningen maakte, 't welk een groote zomme geldts in dien tijdt was; en luiden die wat zuinig waaren konden 't niet als met beklag aanzien, dat eene zoo groote Koninginne, die de bygeloovigheeden van de Roomze Kerk verlaaten, en de Reformatie met zoo veel gerucht omhelst hadt, zoo veel vermaak in Schouwspeelen, Komedien, en diergelijke vodderijen nam; zommige waaren zelfs stout genoeg om te durven zeggen: *dat de Koninginne veel bequaamer zoude geweest zijn om een Tooneelspeelster, als een Koninginne te weezen.* Maar zoo zy eene *Komediante* in de schijn en uitwendig
is

is geweest, 't is echter zeeker, dat zy eene groote Koninginne in den grondt, en in de bestieringe der zaaken was.

De Koninginne was noch tot *Kambridge* wanneer *Jacob Melvin* Gezant van Koninginne *Maria*, en van den Koning haaren Gemaal, aldaar aanquam, om ELIZABETH kennisse van de geboorte van eenen Prins van Schotland te geeven, en om haar van *Maria's* weegen te verzoeken, hem ten Doop te willen houden. Zy ontfing met blijdtschap de tijding van de geboorte van dien Prins, en zond aanstonts den Ridder *Hendrik Killegrey* naar Edenburg, om van haarent weegen Koninginne *Maria* over haar gelukkige verlossing geluk te wenschen, en te betuigen, met hoe veel blijdtschap zy de hoedaanigheit van Gemoeder van dien jonge Prins, die men haar geeven wilde, aannam; en om haar te gelijk te verzoeken, geen onderstant aan de Rebellen van Engeland te willen geeven; 't welk haar toegestaan wierdt. Wanneer de gemelde Ridder in 't einde van de maandt October weeder te Londen quam, waarschouwde zy *François Russel* Graave van *Bedfort*, om zich tot een plechtig Gezantschap naar Schotland, werwaarts de Koninginne hem zenden wilde, om van haarent weegen over den Doop van den jongen Prins te staan, gereet te houden. Men hieldt die plegtigheit op het Kasteel van *Sterling* den achtienden December. De Gezanten van *Karel* de IX. Koning van Vrankrijk, en van *Philibert Emanuel* Hertog van Savoijen, woonden dien Doop by van wee-

Geboorte van een Prins van Schotland.

gen

gen hunne Meesters, en de Graaf van *Bedford* van weegen Koninginne ELIZABETH, die Peete was. De jonge Prins wierdt *Karel Jacobus* genaamt; maar naa de doodt van *Karel* den IX. vondt men belemmering in die twee naamen te zaamen te voegen, en men vergenoegde zich met hem *Jacobus* te noemen: ('t welk men uit eerbiedt voor zijne Gemoeder niet eer gedaan hadt) en hy was de geen die daar naa *Jacobus* de VI. genoemt, en Koning van Engeland zijnde, een zeer verstandig Vorst wierdt.

Men doet nieuwe instantien aan haar om te trouwen.

Zoo draa Koninginne ELIZABETH weeder tot Londen gekoomen was, begon men weeder in den Raadt, en daar naa in 't openbaar te spreeken, hoe nootzaakelijk het waare, dat zy trouwde, of dat zy eenen Naazaat benoemde. De Graaven van *Pembroek*, van *Arondel*, van *Leicester*, en van *Worchester*, waaren van gevoelen, dat de Koninginne in den echt treeden moest, vermits elk hoope hadt van met haar te trouwen. In teegendeel *Willem Cecile*, Geheimschrijver van Staat, die meer deel als iemandt in de regeering hadt, volgde de geneegentheit van de Koninginne, en zeide, dat zy niet trouwen moest. Hy handelde daar in voor zijn eige belang, vermits hy wel zag, dat, zoo de Koninginne quam te trouwen, de Koning haar gemaal al het gezag van het Koningrijk in handen zoude hebben, en dat zijn gezag derhalven veel verminderen zoude. Wijders d'eerste Geneesheer van de Koninginne, *Huik* genaamt, (die moogelijk door den Geheimschrijver *Cecile* omgekoft was) hadt de Koninginne,

ginne, op welker gemoedt hy zeer veel vermogt, ingeboezemt, dat'er niets strijdiger was teegen haare getempertheit en gezondtheit als het huwelijk, 't welk alleen bequaam was om haar in 't graf te helpen; invoegen dat de Koninginne, die het leeven en de vermaakelijkheeden beminde, een schrik van het trouwen kreeg, vreezende dat het haar in eene lange en gevaarlijke ziekte mocht sleepen: daar moet eenige reeden van die naatuur haar van trouwen weêrhouden hebben, vermits zy anderzints de vermaakelijkheeden van het leeven, en al 't geen met het huwelijk verzelt gaat, genoeg beminde.

Thomas Howard Hertog van Nortfolk, d'alderaanzienelijkste Heer van het Koningrijk, zoo door zijn geboorte en rijkdommen, als door d'eerste ampten van het Rijk, die hy by de Koninginne bekleede, van welke hy een Bloedmaag in den derden graadt was, quam op dien tijdt uit zijne Provintie tot Londen, met een gevolg van tachtig perzoonen, om met de Graaven van *Arondel*, van *Pembrok*, en van *Leicester*, en de Baron van *Lumley* over de zaaken van dien tijdt raadt te pleegen, ter oorzaake van *Edward Seymour* Graaf van *Herfort*, die zy niet beminden, en die een was van de geene die naar de opvolging tot de Kroon stondt. d'Eerste zaak die de Hertog voorstelde was; *of de Souvereins gehouden waaren eenen Opvolger te benoemen, wanneer zy geen kinderen hadden? Dulton*, *Monson*, *Belley*, en andere vermaarde Regtsgeleerden, beweerden op het verzoek van den Hertog van

De Hertog van *Nortfolk* komt tot Londen.

naalde het gezag van den Hertog
over, en daar wierdt geoordeelt,
ften gehouden waaren eene dierge
ming te doen. In gevolge van di
ging de Hertog, met d'andere Hee
de Koninginne fpreeken, en ver

Des zelfs voorftelling aan de Koninginne.

in hun aller naam: *Dat men baar in*
badt, om den geenen die baar opv
voor dat zy zonder kinderen quan
te willen benoemen. Dat bet gen
eige glorie (welke zy zoo wel mo
datze naa baaren doodt in weezen b
in die zaak bidt. Dat door de Wette
ningrijk en de wille van bet Volk,
tot de Kroon op niemant als op Pr
van Schotland konde koomen, zij
tot de Kroon, zoo van 's Vaders als
ders zijde; vermits zijn Vader een
Dochter van een Zufter van Hend
was, die in baar eerfte buwelijk Jac
Koning van Schotland, en in baar tw

Prins tot haaren Nazaat te noemen, om de wanorder die ter oorzaake van de onzeekerheit van de opvolging, niet alleen naa haaren doodt, maar misschien zelf geduurende haar leeven zouden konnen voorvallen, te vermijden; daar by voegende; dat, alzoo zy wisten dat zy zeer tot de ruste van haar Volk geneegen was, zy ook verhoopten, dat zy in de wanorderen waar mede het Koningrijk, zoo zy de zelve niet voorquam, gedreigt wierdt, voorzien zoude.

Naar dat de Hertog voor het gemeen gesprooken hadt, zoo begon hy ook voor zich zelven te spreeken, en begon de Koninginne te smeeken, dat zy hem toelaaten wilde om *Maria* Koninginne van Schotland, die zy gevangen hieldt, te moogen trouwen: dat hy zulks nooit zonder vergunninge van haare Majesteit, voor welke hy alle moogelijke eerbiedt hadt, zoude doen: dat hy zulks echter had konnen doen schoon zy gevangen was, en niemandt haar spreeken konde. Dat hy de zelve gunste van haar verzogt met te meer reeden, om dat hy verzeekert was, dat zulk een huwelijk voordeelig aan beide de Koningrijken zoude weezen, vermits *Maria* een Engelsman van zijne geboorte trouwende, daar door alle de aanslaagen van d'uitheemzen verydelt zouden weezen. Dat de Koninginne zich ten anderen verzeekeren konde, dat hy niets trachten zoude, als haar altijdt zijne eerbiedt te toonen, en alle reedenen van jalouzije en misverstandt, die d'Engelzen en Schotten zoo lange tijdt verdeilt hadden gehouden, wech te neemen, en

Verzoekt Koninginne *Maria* te moogen trouwen.

tusschen de eene en de andere eene volmaakte vriendschap t'onderhouden; dat eindelijk, hoe het ook waare, haare Majesteit altijdt alle onderdaanigheit en gehoorzaamheit van hem verwachten mocht.

1567. Dat gesprek was niet van de smaak van Koninginne ELIZABETH, die geenen Katholijk aan een minderjaarigen Koning van Schotland tot een Regent, noch aan eene Katholijke Koninginne geenen Gemaal, die zoo veel gezag in Engeland hadt, wilde geeven; invoegen dat zy hem op die gewoone wijze antwoorde, zonder hem af te slaan, noch volslaage toe te staan 't geen hy van haar verzocht: *dat men meer als eenmaal over huwelijken van aangeleegentheit zijne gedachten moest laaten gaan, en dat het reedts al vier-en-twintig jaaren geleeden was, dat zy op het huwere gedacht hadt; zonder noch iets besloten te hebben.* Desweegen hieldt zy voor af Koninginne *Maria* verdacht, en liet haar door *Georg Talbot* Graaf van *Schrewsbury*, *Eduward Hastingh*, Graaf van *Huntington*, en *Hendrik Knolles*, t'zaamen luiden op welke zy een groot vertrouwen stelde, nauwer bewaaren, en om de Graaven van *Leicester*, van *Arondel*, en van *Pembrok*, te kastijden, liet men haar verbieden zonder naader bevel niet in de Kaamer te komen, 't welk echter niet meer als drie of vier dagen duurde.

Antwoordt van de Koninginne.

Ondertusschen was de Graaf van *Egmont*, die van de Hertoginne *Regente*, en van den Adel van Vlaanderen naar Spanjen gezonden was, om den Koning te verzoeken dat hy

Men slaat voor om de zelve met

y zijn best wilde doen, om de beroerten *Don Carlos te trouwen.*
an dat Land te bevreedigen, zoo ras niet
ɔt Madrid gekoomen, of hy bémerkte in
en Prins *Don Carlos* een zeeker ongedult
m te regeeren, 't welk hy geloofde tot zij-
e voorneemens te konnen dienen, en hy ar-
eidde behendiglijk, om dat vuur in dien jon-
en Vorst meer t'ontfonken. By den Ko-
ing zijnen Vader wende hy voor, dat het
en groot voordeel voor hem zoude zijn, zoo
y den Prins met Koninginne Elizabeth
onde doen trouwen: dat hy door dat mid-
el verhoopen konde, om Engeland voor de
weedemaal aan de Monarchie van het Huis
an Oostenrijk te vereenigen, en dat 'er geen
eeter middel was om de beroerten van
'laanderen te bevreedigen, als met dat hu-
'elijk te maaken, en den Prins de Needer-
ınden neffens zijne andere aangrenzende
ıanden, tot zijn Vaderlijk goedt te geeven,
elijk Keizer *Karel* de V. gedaan hadt, wan-
eer hy zijne Majesteit aan Koninginne *Ma-
ia* uitgetrouwt hadt. Dat de Neederlanders
pgetoogen zouden zijn, dat zy door eenen
'rins van het Huis van Spanjen, en eenen
aabuur van haar Land zouden geregeert
'orden. Eindelijk dat zulks het waare mid-
el was, of om tot d'algemeene Monarchie
ɜ geraaken, of ten minsten het Huis van
)ostenrijk machtiger te maaken: biedende
ich wijders aan om de voorslag daar van be-
endiglijk aan Koninginne Elizabeth te
loen, zoo zijne Majesteit zulks voor goedt
ɜeurde.

Waar in Koning *Philippus* toestemt.

De Graaf van *Egmont* meende, dat wanneer de Koning die voorslag niet zoude voor goedt keuren, dat het echter niet onnut zoude zijn *Don Carlos* in te boezemen, het voordeel dat hy uit zijn huwelijk met die Koninginne zoude konnen trekken; hy sprak teegen hem zoo veel van de schoonheit, van de deucht, van het verstandt, en van de schoone hoedaanigheeden van Koninginne ELIZABETH, dat de Prins hem omhelsende teegen hem zeide, *mijn waarde Graaf, arbeidt aan dat huwelijk, ik bid het u, en ik verzeeker u, dat ik middelen uitvinden zal om het te doen sluiten.* Dit antwoordt mishaagde den Koning zijnen Vader niet, die daar op teegen den Graaf van *Egmont* zeide; *dat hy die Koninginne niet kende. Dat zy hem lange tijdt bedroogen, en door schoone beloften opgehouden hadt; en dat zy derhalven 't zelfde wel aan zijnen Zoon zoude konnen doen, en zich zelven in die zaaken belemmeren zoude. Niet te min, dat, zoo hy zonder de Koninklijke Majesteit te veel te waagen, middel wist om de gemoederen omtrent dat huwelijk te peilen, hy dan zien zoude, wat hy noopende de voorwaarden doen konde: daar by voegende, dat hy het gemoedt van de Koninginne kende, die altijdt gereedt was om voorslaagen aan te neemen, maar noit om tot een besluit te koomen.*

Men slaat de Koninginne dat huwelijk voor.

De Graaf van *Egmont* over Zee in Engeland *incognito* weeder gekeert zijnde, liet het Hof niet naar, om hem alle moogelijke teekenen van achting te bewijzen, ter oorzaake van de goede meening die de Koninginne van zijn ver-

ɛrdienften, en van zijnen moedt hadt. De-
ijl de zaak die hy verhandelen moeft een
root geheim was, en zeer veel voorzichtig-
eit vereifchte, om d'achting van Koning
hilippus niet in de waagfchaal te ftellen,
ondt hy zich zeer belemmert, om de zelve
oor te flaan; vermits de Koninginne geftaa-
ig van de Graaven van *Arondel*, en van *Lei-
ɛfter*, haare twee gunftelingen, omringt
'as, die beide meenden haar te zullen trou-
'en, om dat zy hen alle beide met die ydele
oop onderhieldt. Maar hy vondt het middel
it om haar die zaak bekent te maaken, in een
nderhoudt dat de Koninginne met hem, wee-
ens de ftaat van de zaaken in Vlaanderen, die
aar meer als iets anders ter harten gingen,
.ebben wilde. De Graaf die geleegentheit
'indende, mangelde niet om dezelve waar te
ıeemen, en om haar het huwelijk, daar hy laft
oe hadt, voor te flaan; niet op die wijze als
ıy te vooren aan Koning *Philippus* gedaan
ıadt, alleen met meeninge om hen op te hou-
len, en de zaaken te belemmeren, maar hy
loeg het aan de Koninginne voor met gedach-
en om daar in te flaagen, en om een goede
;aak voor de Koninginne te doen. Hy maakte
:en begin met haar te verzeekeren, dat *Don
Carlos*, alhoewel hy in Spanjen gebooren,
:chter geen Spanjaardt was, en dat, zoo zy
net hem trouwde, hem naar haar handt zou-
le konnen zetten, en van hem een goeden
Engelsman konnen maaken, dat zy derhal-
ven door dat middel de Neederlanders met
Engeland zoude konnen vereenigen, en een

veel machtiger Monarchie als Spanjen, of wel dat zy die van Spanjen afhankelijk van de haare zoude maaken.

Haar gevoelen van 't zelve. Om haar daar toe des te meer te noopen, maakte hy haar eene beschrijving van de schoone hoedaanigheeden des lichaams en verstandts van *Don Carlos*. Hy mangelde booven al niet haar te zeggen, dat men geloofde dat hy de Roomze Kerk niet beminde, dat hy groote neigingen hadt om de *reformatie* t'omhelzen, en dat zoo haare Majesteit hem tot haaren Gemaal naame, zy dan verhoopen konde de glorie te zullen hebben van gansch Europa te herformen. Zoodaanige reedenen, en die van eenen zoo aanzienlijken Heer als de Graaf van *Egmont* was, voortquaamen, maakten zeer veel indruk op het gemoedt van Koninginne ELIZABETH. 't Verschil van ouderdom, dat tusschen hen was, gaf haar wijders niet veel bekommering, het zy door het voorbeeldt van Koninginne *Maria* haare Suster, die met Koning *Philippus*, veel jonger als zy, getrouwt was, en dat van Princesse *Margareta* Gouvernante van de Neederlanden, die achtien jaaren ouder was als de Hertog van *Parma* haar Gemaal; of het zy om dat haar niet onbekent was, dat de huwelijken der Vorsten gemeenelijk om reedenen van Staat, meer als uit geneegentheit gemaakt worden: invoegen dat zy met vermaak den voorslag van dat huwelijk aanhoorde, en een geneuchte nam dat zy eenen Prins zoude bezitten, die men als zoo wel gemaakt afbeeldde. Hoe

dat

dat het ook waare, zy verzocht den Graaf om de zaak geheim te houden, om de hinderpaalen die 'er zouden konnen tusschen koomen, te vermijden, terwijl men afwachten zoude wat loop de zaaken in Vlaanderen zouden neemen, welke zoodaanig zouden konnen zijn, datze die zaaken zeer zouden konnen begunstigen; men bleef echter eens, dat men aan Koning *Philippus* zoude laaten weeten, dat hy reeden hadt om te hoopen, dat die zaaken een goeden uitslag zouden neemen.

Voorneemen van *Don Carlos*.

De Graave van *Schreuwsbury* heeft my verzeekert, dat'er van alle de huwelijken die men aan de Koninginne voorgeslaagen hadt niet een was geweest welk haar aangenaamer als dat van *Don Carlos* was, waar van de Graaf van *Egmont* haar oopening gaf, niet alleen om de gewoone zaaken des huwelijks, maar om dat zy'er groote voordeelen voor haar Koningrijk, en booven al voor de Godtsdienst in vondt; vermits men haar verzeekert hadt, dat, zoo zy dien Prins met toestemming, of zelf zonder toestemming van den Koning zijnen Vader trouwde, hy alles doen zoude wat zy wilde. 't Is ook zeeker dat die ongelukkige Vorst zijn leeven alleen verloor, om dat hy al te veel neiging tot regeeren, en tot de *Reformatie* hadt getoont, en hy zoude niets liever gewenst hebben, als naar Engeland te moogen overgaan, om aldaar met de Koninginne te trouwen, indien de Koning zijn Vader dat huwelijk niet voor hem maaken wilde. De Graaf liet de Koninginne in die goede neigingen, en quam weeder tot Brussel, van

waar hy aan Koning *Philippus* den II. hebbende laaten weeten, wat hy verhandelt hadt, zich benaarstigde, om de noodtzaakelijke beveelen tot de zaaken van Vlaanderen te geeven, naa de onderrichtingen die hy daar toe van den Koning bekoomen hadt. 't Is zeeker dat het zijn meininge en die van den Prins *Orangen*, en van alle de groote Heeren van 't Land was, het jok van Spanjen af te schudden; maar ik weet niet of zy ook wel onder dat van Koninginne ELIZABETH zouden hebben willen vervallen, want 't is dikmaals waar, dat men 't eene quaat niet als door een ander, 't welk dikmaals veel grooter als het eerste is, geneezen kan.

De Hertog van *Alba* vertrekt naar Vlaanderen.

Ondertusschen veranderde de staat der zaaken schielijk in Vlaanderen, en in plaats van aldaar de vreugde teekenen te zien, die gemeenelijk de huwelijken vergezelschappen, zag men daar niet anders als een doodelijk Treurspel, dat Spanjen en Vlaanderen met bloed en slachting vervulde; door het besluit dat Koning *Philippus* de II. nam om *Don Ferdinand de Toledo* Hertog van *Alba*, naar de Neederlanden af te zende. Die Vorst jalours zijnde dat Koninginne ELIZABETH alles wat zy konde aanwende, om te beletten dat de Hertog niet naar Vlaanderen zoude werden gezonden, meende dat zy eenige verborge reeden had, die haar daar toe aanzette, en dat hy de onheilen, daar dat Land meede bezwangert was, veel lichter door vuur en zwaardt, als door zachte middelen afwenden zoude. In der waarheit de Hertog van *Alba* hadt door

zijn

:ijn groote geſtrengheit de wonde van buiten vel eenigzints geneezen, maar de grondt en le wortels van het quaat bleeven van binnen, en wierden zelfs te krachtiger en te vergiftiger. De Koninginne vertoonde zich zoodaanig over den handel van Koning *Philippus*, die zoo weinig acht hadt geſlaagen op 't geen zy hem hadt laaten voorſtellen, dat zy van doen af geene zaak maakte, van alle moogelijke middelen uit te zoeken, om den opſtant in Vlaanderen, en de wanorderen die in Spanjen heerſchten, aan te ſtooken: te meer, om dat de Hertog van *Alba* zoo ras als hy in Vlaanderen gekoomen was, de ſchrik en vreeze over al bracht, en het Land met bloed overſtroomde.

Ondertuſſchen trooſte Koninginne ELIZABETH zich over dit alles, met de verzeekering die de Graaf van *Egmont* haar gegeeven hadt, dat *Don Carlos* aardt, en die van den Koning zijnen Vader, heel ongelijk waaren, behalven dat *Don Carlos* een natuurlijken afkeer van de Spaanze Natie, en ook ganſch geen goedt gevoelen van den Katholijken Godtsdienſt hadt: Zy arbeidde derhalven heimelijk om het vuur van die verdeeltheit aan te ſtooken, laatende behendiglijk aan *Don Carlos* weeten, zonder dat het bleek dat het van haar quam, hoe veel hem daar aan geleegen was, dat hy zich uit de ſlaavernije redde, waar in de Raadt van den Koning zijnen Vader hem gebracht hadt, en dat het beſte middel om zich daar van vry te maaken, zoude zijn, met de Koningimne van Engeland te trouwen.

1568. Voorneemen van *Elizabeth* en van *Don Carlos*.

De

De Prins ſprak zijn Vader daar over met zeer veel drift, en verklaarde hem zijne meining recht uit, het welk een van de voornaamſte oorzaaken van zijn verderf was: want de ſtaat der zaaken van Vlaanderen, en de weinige verknogtheit die de Prins aan de Godtsdienſt liet blijken, gaaven hem zoo veel argwaan en vrees (vermits hy van natuur met die hertstochten bezeeten was) dat hy teegen *Don Carlos* verklaarde, dat het geenzints zijn meining was, om hem aan Koninginne ELIZABETH uit te trouwen. Die jonge Prins wiens Staatreegels ſtrijdig met die van den Koning zijnen Vader waaren, was over die weigering geraakt; invoegen dat hy booven dien bedroeft zijnde over de tijding die hy gekreegen hadt van de wreedtheeden, die de Hertog van *Alba* in Vlaanderen begon te pleegen, uit Spanjen beſloot te vluchten, (andere zeggen, zijn Vader om te brengen, om Vlaandren van de verdrukking te verloſſen; 't geen ik niet geloof) en zich naar Engeland te begeeven, hoopende met de Koninginne te zullen trouwen, en om Vlaanderen door de byſtant die zy aan dat Land verleenen zoude, te behouden: maar hy wierdt ontdekt en vaſt gezet, en ſtierf vier maanden daar naa, op den dag van St. *Jacob*, in zijne gevangenis. Men heeft genoeg van den doodt van die Prins geſprooken, zonder dat ik zulks alhier weeder behoeve op te haalen; ik zal alleenelijk hier een Tijddicht bybrengen, 't welk men op de weederwaardigheit van dien jonge Prins maakte, luidende aldus:

A qui

A qui jaze qui en para desir verdad morie
s' infirmidad.
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Men heeft gemeent dat Koninginne ELIZABETH haar woordt door haaren Gezant aan dien ongelukkigen Prins hadt laaten geeven, dat zy hem trouwen zoude zoo hy in Engeland quam; het zy dat zy metter daadt van meining was hem te trouwen, of dat zy maar toeleide om het Hof van Spanjen door de vlucht van den Prins in wanorder te brengen. Dit was alles gebeurt zonder dat de twee Minnaars van Koninginne ELIZABETH, de Graaven van *Arondel* en van *Leicester* daar iets van wisten. Deeze die over zijnen Meedevrijer begon te zeegepraalen, door middel van den Gezant daar iets van verstaan hebbende, deedt al wat hy konde om dat huwelijk te beletten. Maar vermits wy thans op het onderwerp van dien Gunsteling zijn, die een merklijk deel van deeze Historie uitmaakt, zoo zal het niet te vergeefs zijn, dat wy verhaalen door wat middel hy de gunst van Koninginne ELIZABETH gewonnen hadt. Hinderpaalen die voorquamen.

Wy hebben te zijner plaatze reedts gewag gemaakt van de weederwaardigheeden van den Hertog van *Sommerseth*, *Protector* van het Koningrijk. Wanneer men hem het hooft afsloeg, liet hy vijf Zoonen naar, die alle wel gemaakt van lichaam en van verstandt waaren, naamentlijk de Graaf van *Warwyk*, de Graaf van *Guilford*, (die d'ongelukkige *Johanna Gray* trouwde, welke men met geweldt De twee Gebroeders *Dudley*.

weldt Koninginne hadt gemaakt) *Ambrosius*, *Robert*, en *Hendrik Dudley*. Zy wierden alle met den Vader ter doodt verweezen, maar men volvoerde het Vonnis niet, als aan de Graaf van *Guilford* en zijne Vrouw, die men op één Schavot deedt sterven. De Graaf van *Warwyk*, die d'outste was, stierf in de gevangenis, niet buiten vermoeden dat hy vergeven was. d'Andere drie wierden, naa dat zy eenigen tijdt gevangen hadden gezeeten, weeder in vryheit gestelt, met last dat zy naar Vlaanderen in dienst van Koning *Philippus* de II. zouden gaan, 't welk zy deeden, zich in het gevolg van de Graaf van *Pembrok*, die in 't jaar 1557. eenige Engelze Regimenten derwaarts geleide, begeeven hebbende. Zy waaren in den slag van St. *Quintyn* teegenwoordig, waar in *Hendrik* de jongste sneuvelde. *Ambrosius* en *Robert* den Koning nuttiglijk gedient hebbende, wierden op zijn verzoek uit hunne ballingschap te rug geroepen, en herstelt in alle hunne eer-ampten en waardigheeden, waar van zy door een streng Vonnis van het Parlement berooft waaren.

Dudley komt weeder in Engeland.

ROBERT DUDLEY, de jongste en welgemaakste van allen, keerde weeder in Engeland, alwaar hy op den zelfden dag aan quam wanneer Koninginne *Maria* Princesse ELIZABETH, (die hy van kindts been af byzonderlijk gekent hadt) hadt laaten gevangen neemen, zijnde van de zelfde jaaren als zy, en hebbende altijdt veel geneegentheit en eerbiedt voor haar gehadt, en zich verwondert over de stantvastigheit die zy in haaren Godts-

Godtsdienst toonde, zonder dat eenig belang, noch dreigementen, noch aanraadingen, haar daar van hadden konnen afwenden: invoegen dat hy d'ongenaade waar in zy vervallen was, verstaan hebbende, daar over uit der maaten bedroeft was, en alhoewel Koninginne *Maria* hem scherpelijk had laaten verbieden, eenige ommegang met de zelve te houden, liet hy echter niet naa alle moogelijke middelen te zoeken, om haar eenige vertroosting, en eenige teekenen van zijne liefde te geeven: En niet teegenstaande dat streng verbodt, waagde hy zelf om aan haar den volgende Brief te schrijven, vindende middel om haar die te doen toekoomen.

MEVROUWE:

IK kan aan mijne byzondere weederwaardigheeden, en aan die van mijne familie niet denken, zonder met droefheit aangedaan te zijn: maar ik kan u verzeekeren, dat dit alles my niets schijnt te weezen, in vergelijkinge van de droefheit, die u gevangenis my veroorzaakt; te meer, om dat ik my buiten staat vinde van u eenige bystandt te konnen doen. Ik heb mijne genaade door middel van Koning Philippus, *met gevaar van mijn leeven, en mijne weederkomst in dit Land op het ernstig verzoek van dien Vorst, met de herstelling in mijne eerampten en waardigheeden verkreegen; maar ik zoude dat alles met vermaak overgeeven, zoo ik mijne vryheit teegen u gevangenis verruilen konde. De Koninginne uwe Suster heeft my een gunstig onthaal gedaan, waar van het besluit ge-*

Des zelfs Brief aan *Elizabeth.*

geweest is, dat ik my met voorzichtigheit gedraagen moest in 't geen u aangaat; ik geloof dat zy my zulks gezeit heeft, om dat zy weet dat ik eene diepe eerbiedt voor u hebbe. Ik heb gereet gestaan om mijn leeven door een Vonnis van de Richters te verliezen; maar ik kan u verzeekeren, dat ik het zelve in der daadt met vermaak zoude verliezen, zoo het u dienst doen, of uw vryheit bevorderen konde. Ik ben in 't bezit van alle de goederen van mijne familie hersteld; maar waar toe zal my zulks dienen konnen, zoo het my niet gevoorloft is om u daar mede te dienen in de nootzaakelijkheit van geldt, waar in ik verstaa dat gy u bevindt. Ik verzeekere u mijne waarde Princesse, dat al wat ik hebbe, geldt, leeven, en zorgen voor u zijn, en dat ik my de gelukkigste mensch van de wereldt zoude achten, indien ik mijn bloed voor uwe dienst en uwe vryheit uitstorten konde, vermits ik niet meer in staat ben, om u door mijn credijt, noch door mijne sollicitatien *dienst te konnen doen. Ik zal uwe beveelen afwachten, om te moogen weeten waar in, en hoe ik u nuttig zal konnen zijn. De Juffrouw die u deezen Brief zal geeven, heeft twee hondert ponden Sterlings in handen, ik bid u die te willen aanneemen, zoo gy ze van nooden hebt, en ondertusschen af te wachten wat hy voor u zal konnen doen, die niet anders wenst als u te gehoorzaamen, en u zijnen yver te betuigen.*

DUDLEY.

Die Brief wierd getrouwelijk aan Princesse ELIZABETH overgeleevert; maar alhoewel

zy het schrift kende, liet zy echter niet naa te twijfelen, of zulks niet eene listigheit van de Koninginne was om haare gevoelens noopende *Dudley* t'ontdekken, niet konnende begrijpen, dat hy een brief van die natuur hadt durven schrijven, die verdrietige gevolgen voor hem zoude gehadt hebben, indien hy ontdekt was geworden: maar wanneer zy door de geene die haar de zelve overgeleevert hadde, van de waarheit verzeekert was, toonde zy 'er veel blijdtschap over, en zeide teegen de Juffrouw die haar de zelve overhandigt hadt, *dat is het geen een waaren en getrouwe vriendt genoemt kan worden.* Zy ontfing het geldt 't welk men haar van weegen den Graaf aanboodt, en liet hem door de zelve Juffrouw daar voor bedanken, hem doende weeten, dat het haar onmoogelijk was hem te schrijven, alzoo zy geen pen, papier, noch inkt in haare gevangenis hadt; maar dat zy om te betuigen dat zy zijn Brief ontfangen hadt, in erkentenisse voor zijn perzoon, haar portrait op eene geborduurde beurze hem toe zondt; en zoo ras als zy uit de gevangenis in de plaats van haar verblijf gekoomen was, schreef zy hem ten eersten den volgende Brief.

MYN HEERE,

IK heb geen andere vertroostinge gedurende de rampen van mijn gevangenis bekomen, als die, van te verstaan, dat gy vergunninge gekreegen hebt, om weeder in Engeland te moogen koomen, en dat gy in uwe goederen en eer-ampten herstelt — Antwoordt van *Elizabeth.*

zijt, en ik meende dat ik geen aangenaamer tijding ontfangen konde, wanneer het u beliefde, my noch een veel aangenaamer te geeven, door den Brief zoo vol van teederhartigheit die gy my hebt laaten overleeveren, welke my vertroosting en verzachting in mijn quaalen, geduurende het overige van mijne gevangenis heeft gegeeven, te meer, om datze vol van teekenen van eene volstandige en getrouwe vriendtschap was, en met daadelijke getuigenissen van uwe mildtdaadigheit verzelt ging. Teegenwoordig ben ik in vrijheit, maar waar toe dient my de zelve, als om my t'ongelukkiger te maaken, vermits ze my in d'onmoogelijkheit laat, om iets te konnen doen om mijne erkentenisse te betuigen aan iemandt, waar aan ik zoo veele verplichting hebbe. Ik verhoop van de vriendtschap die gy my bewijst, en van de edelmoedigheit die geen weergaade heeft, welke gy my betuigt, dat gy u met mijne goede meeninge genoegen zult, en gelooven, dat ik d'eene met vermaak, en d'ander met verwondering ontfangen hebbe. 't Is niet moogelijk met de penne de gevoelens van een erkennend harte, wanneer zy krachtig zijn, uit te drukken, dewijl de tonge zulks alleen kan doen. Alhoewel ik besloten hebbe een afgezondert leven te leiden, en my alleen met mijne zaaken beezig te houden, zal ik altijdt Mylord Dudley *van dat besluit uitzonderen, en mijn huis zal altijdt voor hem oopen staan, zoo zijne zaaken hem konnen toelaaten, om de dankzeggingen, die ik hem voor de vriendtschap die hy voor my heeft, verschuldigt ben, uit mijn eigen mondt te konnen ontfangen.* Ik blijve, &c.

DUD-

DUDLEY liet niet naa d'eere die de Princesse hem aandeedt, te beantwoorden: en wanneer hy in haar teegenwoordigheit was, schreide hy van vreugde van haar uit zoo een verdrietige gevangenis verlost te zien: de Princesse kreeg noch een grooter achting voor hem, wanneer zy d'eerbiedt en d'onderdaanigheit zag, die hy aan haar betuigde; men verzeekert zelfs, dat zy haar alle beide niet onthouden konden, van traanen van blijdtschap te storten, en dat zy malkander eene weederzijdtze en onverbreekelijke vriendtschap beloofden. Het besluit van hun onderhoudt was, dat Princesse ELIZABETH *Dudley* aanmaande, om zich met veel voorzichtigheit en omzichtigheit te gedraagen, vermits hy vijanden aan 't Hof hadt; en dat hy ter oorzaake van zijne voorleedene ongenaaden, en van zijnen Godtsdienst, meer als een ander gaade geslaagen zoude worden, en dat zijne benijders hem wel eenig nieuw onderwerp van vervolging zouden konnen verwekken. Zy verzocht hem booven al, om haar zoo weinig als het moogelijk was te koomen bezoeken, uit vreeze, dat men daar uit geleegentheit mocht neemen, om hun beide onheilen te berokkenen, daar by voegende, dat zy echter wel brieven van hem ontfangen wilde, en aan hem de haare van tijdt tot tijdt toezenden. *Dudley* beloofde haar aan zijne kant, dat hy, geen ander oogmerk hebbende als om haar in alle dingen te voldoen, haare beveelen in alles naukeuriglijk naa koomen zoude, alleenelijk daar by voegende, *dat hy*

De zelve gaat *Elizabeth* bezoeken.

van haar met onderdaanigheit een genaade verzogt, die hy haar badt hem niet te willen weigeren, vermits hy de zelve van ganscher harten begeerde, namentlijk, dat terwijle de Koninginne haar van haare pensioenen hadt berooft, het haar believen mogt zich van al 't geen hy had, te willen bedienen, 't welk zy naar haar behaagen gebruiken konde. Zy deedt zulks ook, hebbende tot driemaal toe haare toevlucht tot hem genoomen, wanneer zy geldt van nooden hadt. *Dudley* gaf het haar met een zoo goedt herte, dat hy haar t'elkens de helft meer zondt als zy eischte.

Hy wordt met aanzienlijke ampten voorzien.

Derhalven moet zig niemant verwonderen, dat ELIZABETH, toen zy Koninginne was geworden, hem erkentenis bewees. Op haare komste tot de Kroon was hy een van d'eerste die haar geluk quam wenschen, en alzoo hy op zijn knie voor haar lag om haare handt te kussen, leide de Koninginne d'andere op den schouder van *Dudley*, en zeide teegen de geene die rondt-om haar waaren, *ziet daar den man waar aan ik de meeste verplichting des wereldts hebbe.* Een gezeg 't welk groote jalouzije aan veele Luiden gaf, en 't welk deed gissen, dat zy t'eeniger tijdt wel met hem zoude konnen trouwen: zy hield echter veel maate in de geneegentheit die zy voor hem toonde, en verdeilde de zelve te gelijk tusschen hem en den Graaf van *Arondel*, vermits hy als het hooft van de Katholijken, en d'ander van de Protestanten was. Ondertusschen de Koninginne om de achting die zy voor *Dudley* hadt, te doen blijken, maakte hem Ridder van de

d'Ordre, eersten Edelman van haare Kaamer, Minister van Staat, Raadtsheer van den geheimen Raadt, en van den Raadt van Oorloge: eertijtels die de Graaf van *Arondel* reedts hadt. In den jaare 1562. maakte zy des zelfs Broeder Graaf van *Warwijk*, en in den jaare 1564. de oude luister van het Huis van *Dudley* willende vermeerderen, zoo maakte zy hem zelven Graaf van *Leicester*.

Men noemde die twee Graaven de *twee Gunstelingen meede-vrijers.* De Luiden van het Hof, en het Volk zelf, maakten daar Staatkundige aanmerkingen over, beweerende zommige, dat de Koninginne den Graaf van *Arondel* zoude trouwen, en d'andere dat het de Graaf van *Leicester* zoude zijn, elk naar de bevatting of naar zijn belang die hy daar van hadt: maar de vernuftigste spraaken anders, en maakten geen swaarigheit van te zeggen, *dat de Koninginne haar alle beide voor den zot houden, en den eenen noch den anderen trouwen zoude.* In der daadt van alle die zy geduurende haare reegeering om den tuin leide, waaren die twee Graaven de geene die zy met de meeste behendigheit, de meeste Staat-kunde, en de meeste doorsleepentheit handelde: want zy droeg zorge, dat zy den eenen niet meer gunste als den anderen bewees, en den eenen niet meer als den anderen verhief, noch den eenen niet meer hoope als den anderen gaf: ook zoo waaren zy beide met naaryver bezig om haar elk de meeste diensten te doen, en de meeste onderdaanigheit en yver te bewijzen, om het booven zijnen meede-vri-

jer over te haalen, en met de Koninginne te trouwen: 't was op die wijze dat zy haare zaaken bevorderde. Maar haare grootste behendigheit bleek daar in, dat zy met alle beide op eene wijze handelde, dat noch de jalouzije die tusschen hen scheen te moeten oprijzen, noch de verscheidentheit van den Godtsdienst, niet bequaam waaren om hen te verdeilen, 't welk het Rijk zoude hebben konnen beroeren, in plaats dat het Koningrijk zeer veel voordeelen van hun onderling goedt verstandt genoot. 't Is waar, dat wanneer de Protestantze Godtsdienst in Engeland sterk genoeg was, en de Koninginne van weegen de Katholijken, die door strenge wetten ingetoomt waaren, niets meer te vreezen hadt, en zy de Evenaar niet meer gelijk behoefde te houden, zy al het gewichte van haar gunste op de Graaf van *Leicester* liet vallen, 't zy om dat zijn aardt haar aangenaamer was, of om dat zy aan hem meer verplichting hadt, of ter oorzaake van den Godtsdienst; hoe het ook waare wanneer men het Tooneel alzoo verandert zag, strooide men verscheide schimpschriften, gelijk als dit was: *De Koninginne heeft voorheenen met den Graave van* Arondel *de Komedie gespeelt, en teegenwoordig speelt zy die met den Graaf van* Leicester.

Haar stantvastige liefde. De geene die de Vrouwen als onstantvastig in haare minnerijen beschuldigen, hebben Koninginne Elizabeth niet gekent, welke zoo stantvastig in de haare is geweest, dat zy nooit afgelaaten heeft de geene te beminnen, waar voor zy eenige geneegentheit opgevat

hadt;

hadt; ik zeg geneegentheit, vermits men nooit te recht geweeten heeft, of zy wel ooit voor iemant gevoelt heeft 't geen men een *hertstocht van liefde* noemt; en de meeste Luiden hebben gelooft, dat zy nooit anders als uit staatkundige reedenen bemint heeft; en dat zy de Luiden niet anders als naar maaten van het voordeel en de diensten dat zy daar van trekken konde, beminde. 'tGeen haar Vijanden reeden gaf om te zeggen, dat zy een rechte Komediante was, die de menschen maar in schijn en niet van herten beminde. Hoe dat het ook waare (want men kan van 't geen in 't herte steekt niet oordeelen, en een Histori-schrijver moet zich genoegen met over de waarschijnelijkheeden te redeneeren) 't is ten minsten zeeker, dat nooit eenige Vorstin meer geneegentheit aan haare Gunstelingen getoont heeft: maar eene geneegentheit die ganschelijk op de reegelen van een wijze Staatkunde gegrondt was; men heeft ook nooit iemant gezien, die meer vertrouwentheit in haare vriendtschap betoont heeft; 't welk in haar een uitsteekende hoedaanigheit was. Want eindelijk wat reeden men haar ook gaf, heeft men nooit eenige beweeging van gramschap of van gevoeligheit teegen iemant in haar zien oprijzen, en alhoewel sommige van haare vijanden haar zomtijdts oorzaak gaaven, zoo als wy in 't vervolg van deeze Historie zien zullen, om haar teegen hen te doen vergrammen, hebbenze echter daar in nooit konnen slaagen, en zy verbergde of vergat haare gevoeligheit zoo wel, dat zy hun daarom geen minder vriendtschap be-

 wees,

wees, noch van geen gedrag teegen haar veranderde: zoodaanig dat de geene die de groote ſtantvaſtigheit van die Vorſtinne gekent hebben, daar uit beſlooten hebben, dat zy uitneement vriendelijk van aardt was. Ik voor my geloof, dat de Staatreegelen in de liefde zelve veel op 't herte van een Vrouw vermoogen, en dat die Koninginne nooit iemant als uit Staatkunde, en om haar eige belang beminde.

Beſtaan van die van Rochelle.

Ter zelver tijdt was de Heer van *Jarnac* Gouverneur van Rochelle van weegens Koning *Karel* de IX. uit die Stadt vertrokken, om eenige Militie uit laſt van den Koning te gaan werven, om de bezetting van die Stadt te verſterken. Maar wanneer hy met dat onderſtant, 't welk uit twee Kompagnien beſtont, daar weeder in wilde koomen, ſlooten de *Gereformeerden*, die hem mistrouwden, alhoewel hy van hunnen Godtsdienſt was, de poorten voor hem, en zeiden, *dat zy ſterk genoeg waren om de Stadt te bewaren, zonder dat'er een andere bezetting van weegen den Koning in quam*: Maar ondertuſſchen maakten zy zich heel meeſter van de Stadt, maakten Bevelhebbers naar hunnen zin, en joegen'er alle Katholijken uit: Deeze daadt van die van Rochelle gaf heel veel vreugde aan Koninginne ELIZABETH, die met vermaak de *Huguenooten* in Vrankrijk machtig zag worden. Ondertuſſchen was *Willem* Prins van Oranjen, den Hertog van *Alba* ontſnapt, en met eenige Troepen die hy in Duitsland geworven hadt naar Vrankrijk getrokken, te weeten met die hem hadden willen volgen, want het grootſte getal hadt zulks

ge-

geweigert, zeggende, dat zy last hadden om tegen den Hertog van *Alba*, maar niet teegen den Koning van Vrankrijk te vechten. Maar de Prins van *Oranjen* hadt op d'aanraading van Koninginne Elizabeth raadtzaam geoordeelt om naar Vrankrijk te gaan, en zich by den Prins van *Kondé* te voegen, welke eenig misnoegen teegen 't Hof opgevat hebbende, zich by de partije der *Huguenooten* begeeven had, by welke hy zijne reekening vondt. De Prins van *Oranjen* hadt zich dan met den Prins van *Kondé* vereenigt, hoopende dat men d'overhandt in Vrankrijk zoude gehadt hebben, hy dien Vorst met alle zijne machten teegen de Hertog van *Alba* zoude konnen leiden.

De Koninginne welke van die geleegentheit voordeel wilde trekken, verstaan hebbende dat de Prins van *Oranje* in Vrankrijk getrokken was, en zich met den Prins van *Kondé* vereenigt hadt, schreef hem, om den laatsten de volgende voorslaagen te doen: *Dat by aldien de Prins van* Kondé *Kalis te landt wilde beleegeren, en die Stadt wanneer hy ze gewonnen hadt, weeder in haare handen stellen, (vermits de zelve van rechtsweegen aan de Kroon van Engeland toebehoorde) dat zy eene Vloot zoude zenden om de zelve te waater te beleegeren, en dat zy het Leeger van dien Prins niet alleen geduurende den tijdt van de beleegering, maar noch twee maanden daar naa betaalen zoude, om naar Vlaanderen te trekken.* Daar by voegende, *dat zulks het rechte middel zoude zijn om de Gereformeerden in Vrankrijk machtiger te maaken, en de Spanjaarden uit de Neederlanden te drijven,*

Dessein van de Koninginne op Kalis.

ven, dat Land tot eene Republijke te maaken, en Protestants te doen worden. De Koninginne zondt dien Brief aan haaren Gezant tot Parijs, met last om de zelve in eige handen over te leeveren; maar hy pleegde een verraaders daadt, want in plaats van den zelven aan den Prins van *Oranje* over te geeven liet hy dien aan den Kardinaal van *Lotharingen* brengen, die alle zaaken in handen hadt. De Kardinaal die behendig en listig was, bootste de handt van de Prins van *Oranje* naa, en gaf haar het volgende antwoordt uit zijnen naam. *Dat Kalis eene onwinnelijke Stadt was geworden, en dat 'er eene braave en sterke bezetting, en zeer veel voorraadt van alle nootzaakelijke dingen in waaren, dat zy bequaam was om de grootste Leegers daar voor te doen smelten Dat de Gereformeerden niet bequaam waaren tot eene langduurige beleegering, en dat het voordeeliger zoude zijn de Neederlanders onderstandt te doen, en de Spanjaarden uit die Landen te verdrijven.* Het speet de Koninginne zeer, dat zy zag dat men zulke voordeelige aanbiedingen als zy gedaan hadt, weigerde: En wanneer men daar naa het verraadt ontdekte, was het geen tijdt meer om de zaak te verhelpen, vermits het zaizoen te ver verloopen was.

Koninginne *Maria Stuart* wordt gevangen gezet.

MARIA STUART Koninginne van Schotland, die noch de hoedaanigheit van Koninginne Doüariere van Vrankrijk hadt, gansch verscheiden van aardt met Koninginne ELIZABETH, wierdt zoodaanig van de drift der liefde bezeeten, dat zy duizent dingen deedt,

die

die een Vorstinne niet betaamden; want naa dat zy haar eersten Man Koning *François* den II. verlooren hadt, trouwde zy weeder met den Graaf van *Arley*; maar kort daar aan een walging van hem gekreegen hebbende, wierd dien Heer, twee maanden naa hunne oneenigheit in zijn bed verworgt gevonden. Wanneer zy zich van hem ontslaagen hadt, trouwde zy weeder met den Graaf van *Bothwel*; 't welk deedt vermoeden dat hy de moorder van den Graaf van *Arley* geweest was. De Schotten, over dat bestaan vergramt, lieten hem zijn proçes maaken; maar hy verhoede dien slag en vluchte naar Denemarken, alwaar hy gevangen gezet wierdt, en kort daar aan, zoo men meende, door vergift quam te sterven. Koninginne *Maria* die men in Schotland ook gevangen hadt gezet, vondt middel om uit de gevangenis te geraaken, en om kort daar aan een Leeger van Katholijken op de been te brengen waar meede zy haare Protestantze Onderdaanen den oorlog begon aan te doen, om de zelve over het geweldt, 't welk zy voorgaf dat zy haar aangedaan hadden, te straffen; maar de Protestanten de waapenen teegen haar aangenoomen hebbende om zich te verdeedigen, nootzaakten haar naar Vrankrijk te vluchten. Haar ongeluk wilde echter, dat de Scheepen waar op zy zich begeeven hadt, door onweeder genootzaakt waaren in een Haaven van Engeland te loopen. Koninginne ELIZABETH, haar Nichte, (die haar, zoo om reedenen van staat, als om haaren Godtsdienst; niet beminde) daar van
be-

bericht bekoomen hebbende, zondt aanstonts Gezanten, en twee Kompagnien Lijfwachten af, om haar naar Londen te geleiden, onder voorwendtzel van ze te noodigen om haar in die Stadt te koomen bezoeken. *Maria* bedankte de zelve met zeer veel beleeftheit: maar wanneer men zag dat zy niet derwaarts wilde gaan, en dat zy gereedt stondt om zich weeder scheep te begeeven, zeiden de Hoofden der Lijfwachten teegen haar, dat zy last hadden haar vast te houden, 't welk ook uitgevoert wierdt.

Staatreegelen van Koninginne *Elizabeth*.

Wat vreugde Koninginne ELIZABETH ontfing, dat zy deeze gevangene in handen hadt, kan men oordeelen door deeze woorden, die haar ontvielen wanneer zy 'er tijding van kreeg: *Dit is d'eerste reeden die ik hebbe, om my over mijne Staatreegelen te verheugen, zeedert dat ik Koninginne geworden ben.* Echter hadt zy desweegen noch niet alles dat zy wenste. Om de zaak t'eenemaal te booven te koomen, zondt zy Gezanten naar Schotland, onder voorwendtzel van aan het Parlement van die Natie de reeden, die zy hadt om Koninginne *Maria* gevangen te neemen, bekent te maaken: naamentlijk uit vreeze, indien zy in Vrankrijk gekoomen waare, zy Schotland in verwerringe, en te gelijk Engeland in wanorde zoude gebracht hebben: maar haar waarachtig oogmerk was, om de Schotten te overreeden, dat zy Prins *Jacobus* den Zoon van *Maria* Kroonen zouden: 't welk gedaan wierdt, alhoewel hy niet meer als dertien maanden oudt was, en men noemde hem *Ja-*

cobus

cobus den IV. Men gaf hem tot eenen Voogt en Regent van het Koningrijk geduurende zijn minderjaarigheit den Graaf van *Montros*. Koninginne ELIZABETH de tijding daar van bekoomen hebbende, verhaalde die aan den Graaf van *Leicester* met deeze woorden; *Mijn waarde Graaf, nu ben ik verlost van eenen worm die mijn gemoedt knaagde, nu blijft my den Hertog van* ALBA *noch overig, welke my geen minder moeite baart.*

Ondertusschen maakte Paus *Pius* de V. toebereidtzels, om eenen Ban teegen Koninginne ELIZABETH uit te blixemen. Hy had reedts besllooten gehadt om het in het eerste jaar van zijn Pausschap te doen: maar de volgende overweegingen hadden hem zulks belet. Om dat de Koninginne de Katholijken noch beschermde, dat zy verscheide van hen in haaren Raadt nam, en dat 'er zelfs onder waaren die zeer veel deel in haare gunst hadden: behalven dat men haar verscheide huwelijken voorsloeg, en zoo zy iemant van die Vorsten trouwde, zy niet mangelen konde zich te bekeeren. Maar hy besloot eindelijk op het verzoek van Koning *Philippus* den II. den Ban te laaten uitgaan, te meer om dat men tot Romen schimpschriften strooide, waar in *Marforius* aan *Pasquin* vroeg, *wat doet een Paus toch die zoo heilig is als d'onze?* waar op d'ander antwoorde, *hy laat zich van Koninginne* ELIZABETH, *die eene doortrapte Komediante is, bedotten.* 't Is echter zeeker dat d'aanhoudingen van Koning *Philippus* meer deel in dien Ban hadden, als d'yver van den Paus. Men

Besluit van den Paus.

liet

liet dien af kondigen met alle naare plegtigheden, waar meede men gewoon is de Bullen *in Cœna Domini &c.* af te kondigen. Zy was in de volgende woorden begreepen:

PIUS BISSCHOP, Knecht der Knechten Godts, tot een eeuwige gedachtenisse.

Bulle van *excommunicatie* van den Paus.

D*Ie groote Godt, die in hoedaanigheit van Schepper alle macht in Hemel en op Aarde heeft, aan* St. Pieter *de Prins der Apostelen, en aan zijne Naazaaten de Roomze Pauzen, de regeeringe met een volheit van vermoogen van de Katholijke Apostolische Kerk, buiten welke geen zaaligheit is, aanbetrouwt hebbende, heeft hem tot Souverein over al de Natien aangestelt, om te planten, te stichten, en te verdelgen, te verstroijen, en te veroordelen, om het geloovige Volk in den bandt van een onderlinge liefde, en in eenigheit van Geest t'onderhouden, en om de zelve heilig en gaaf aan zijnen Zaaligmaaker voor te stellen.*

Wy die van Godt door zijne goedtheit tot de regeeringe van zijn H: Kerk geroepen zijn, besteeden alle onze zorg, om in onze pligt te voldoen, tot de behoudenisse der eenigheit van den Katholijken Godtsdienst, wiens Stichter niet toelaat, dat de zelve door zoo veele onweeders geschudt zal worden, als tot onzer verbeetering, en om het geloof der geloovigen te beproeven. Maar het getal der godtloozen heeft zoodaanig d'overhandt, dat 'er geen plaats op aarde meer is, die zy niet getracht hebben te besmetten door het fenijn van hunne leere: waar toe ELIZABETH, *zich noemen-*

mende Koninginne van Engeland, een slaavinne van haare misdaaden zijnde, met al haar macht geholpen heeft, door aan de alderverderffelijkste Ketters eene toevlucht in haare Landen te verleenen. De zelve heeft naa dat zy het Koningrijk overweldigt hadt, den afgrijzelijken tijtel van SOUVEREIN HOOFT VAN D'ENGELZE KERK *aangenoomen, en heeft 'er zich al het gezag en rechtsgebiedt van aangemaatigt.*

In gevolge van dat bestaan heeft zy haar Land weeder gedompelt in de dwaalingen, wier valsheit het zelve zoo gelukkiglijk hadt leeren kennen: want zy heeft met geweldt d'oeffeninge van den waarachtige Godtsdienst belet, die Hendrik *de* VIII. *voormaals vertreeden; en die Koninginne* Maria *gelukkiger gedachtenisse met bystant van den H: Stoel weeder opgeheeven hadt. Ten anderen, naa dat zy de Ketterze Leer ombelst hadt, heeft zy den Koninklijke Raadt, die uit de voornaamste Heeren van haar Land bestont, verandert, en een anderen van onbekende en Ketterze Luiden aangestelt; Zy heeft de Katholijken verdrukt, en de Predikstoelen aan Bedienaars van goddeloosheit en van Ketterije overgegeeven; d'offerhande van de Misse, den Goddelijken dienst, de vastendagen, d'onthouding der spijzen, den ongehuwden staat, en andere Katholijke gebruikelijkheeden vernietigt. Zy heeft d'uitgaave van veele Boeken, die met openbaare ketterijen vervult zijn, in haar Koningrijk aangequeekt, en aan haare Onderdaanen de goddeloze Leerstukken by* Kalvin *ingestelt, die zy voor goedt gekeurt heeft, aanbevoolen.*

Wijders heeft zy de stoutheit gehadt, om de

Bisschoppen en Katholyke Priesters van haare beneficien *en uit haare Stoelen te verdryven, om Ketters in der zelver plaatze te stellen, en om kennisse van Geestelyke zaaken te neemen. Zy heeft verder aan de* Prelaten, *aan de Geestelykheit, en aan het Volk van haar Koningryk verbooden, om de Roomze Kerk t'erkennen, om der zelve* Kanonijke *beveelen, en der zelve H: Decreten te gehoorzaamen. Zy heeft veele perzoonen genootzaakt om haare verfoeijelyke Edicten aan te neemen, om haar by eedtzweering voor 't eenigste Opperhooft in het Geestelyke en Wereldtlyke te erkennen, en om het gezag der Roomze Pauzen af te zweeren. Zy heeft boetens en doodtstraffen ingestelt teegen de geenen die weigeren zoude haar te gehoorzaamen, waar van de geloovigen, die in d'eendrachtigheit des geloofs, en in de gehoorzaamheit aan den H: Stoel hebben volhardt, de gestrengheeden gevoelt hebben. Zy heeft de Bisschoppen en de Katholyke* Prelaten *laaten gevangen zetten, welke hunne dagen in de verdrietigheeden en elenden van hunne gevangenissen ongelukkiglyk geëindigt hebben.*

Die uitspoorigheeden zyn aan een yegelyk bekent, en door zoo veele geloofwaardige perzoonen betuigt, dat men geen reeden meer heeft om daar aan te twyffelen, noch om de booven gemelde ELIZABETH *te verschoonen of voor te staan. Naa zoo veele misdaaden en godloosheeden, naa de vervolging der geloovigen, en het verderf van den Godtsdienst, die zy gestaadig vinnig blyft haaten: alzoo wy haar hartnekkig en onverzetlyk vinden, en dat zy niet alleen den godtvruchtigen raadt dien* verscheide Katholyke *Vorsten*

haar

haar tot haare bekeering gegeeven hebben, verworpen heeft; maar dat zy zelf in haare Rijken den Nuncius, *die deeze H: Stoel tot haare onderwijzing gezonden hadt, niet heeft willen aanneemen. Eindelijk, wy neemen onze toevlucht tot de waapenen die de nootzaakelijkheit ons in handen geeven, niet zonder een groote ongeneuchte, om dat wy genootzaakt zijn een perzoon te straffen, wiens Voorouders aan de Christelijke Republijk zoo veel verdient hebben.*

Derhalven steunende op het gezag van dien, welke ons op den Throon der gerechtigheit heeft gelieven te plaatzen, alhoewel onze krachten aan een zoo grooten last niet voldoen konnen: Verklaaren wy uit de volheit der Apostolische macht, de booven gemelde Elizabeth *voor kettersch, en begunstigster van de Ketters; en dat zy en haare aanhangers den Ban verdient hebben, en om van het Lichaam* Jezu Christi *afgesneeden te zijn. Dat zy zelf van haar gemeende recht op de Kroon van Engeland, en van alle andere domeinen, waardigheeden, en voorrechten vervallen zy: Wy ontslaan haare Onderdaanen en alle andere, op wat wijze het ook zy, van den Eedt van getrouwigheit die zy aan haar moogen gedaan hebben, en wy berooven haar van haar gemeende recht tot de Kroon. Wy verbieden alle haare Onderdaanen van wat hoedaanigheit die ook zijn, om haare Edicten, Ordonantien en beveelen, te gehoorzaamen; en slaan met de zelve* Anathema *de geenen die het teegendeel zullen doen. En alzoo het bezwaarlijk zoude vallen om deeze beveelen over al daar het noodig zoude moogen zijn over te brengen, zoo willen wy dat het zelfde* geloof

zal werden gegeeven aan de afschriften, die daar van gemaakt zullen worden, en die van eenen Notaris en van eenen Bisschop geteikent, of die met het Zeegel als het Origineel van deeze tegenwoordige gezeegelt zullen zijn. Gegeeven tot Romen in St. Pieter, in 't jaar der vleeschwordinge van JEZU'S CHRISTUS, 1569. *den vijf-en-twintigsten Februari, en van ons Pausschap het vijfde.*

Geldt, 't welk door Koninginne *Elizabeth* van de Spaanzen geintercipieert wierd.

Zoo men weeten wil waar het van daan quam, dat Koning *Philippus* de II. met zoo veel drift den Ban teegen Koninginne ELIZABETH begeerde; ziet hier de waarachtige beweegreeden daar van. Eenige Koopluiden van Genua hadden onder malkander een groote verzaameling van geldt voor Koning *Philippus* gemaakt, die aan de zelve tot verzeekering van haar betaaling verscheide Heerlijkheeden en rechten in de Koningrijken van *Napels* en *Sicilien* ten onderpandt hadt gegeeven: die zomme beliep meer als drie millioenen kroonen, waar van men vier hondert duizent naar Vlaanderen aan den Hertog van *Alba* tot de zaaken van dat Land zond. Dat geldt wierd in Antwerpze Scheepen gelaaden, welke van Franze Kaapers vervolgt wordende, genootzaakt waaren tot Portsmouth in te loopen. Men wist niet dat dit geldt in die Scheepen was; maar *Don Guerao Despes* Gezant van Spanjen tot Londen, verzocht twee Oorlogscheepen van de Koninginne, om eenige Koopvaarders die geldt naar Vlaanderen zouden brengen, te geleiden. De Koninginne weetende dat de Hertog van *Alba* grootelijks

geldt gebrek hadt, en toeleggende om zijne voorneemens te dwarsboomen, en hem zoo zy konde, t'eenemaal te doen omkoomen, (verre van den Gezant zijn verzoek toe te ſtaan) liet, naa dat zy de zaak in haaren Raadt overleidt hadt, aan den zelven antwoorden, dat zy wel onderricht was, dat het geldt dat in die Scheepen was, aan Koopluiden van Genua toebehoorde, en dat zy, het zelve noodig zijnde, voorneemens was; mits daar van een reedelijken intereſt betaalende, het voor haar zelven te behouden. 't Hielp den Spaanzen Gezant niet, dat hy yverig vertoonde, noch zelfs dat hy bewijzen by bracht, dat het geldt den Koning zijnen Meeſter toebehoorde. De Koninginne liet echter niet naa laſt te geeven, dat men het ontlaaden en naar Londen brengen zoude, alwaar men het in de Threſorie bracht. De Hertog van *Alba* dat voorval verſtaan hebbende, was'er zeer moeijelijk over, en beval te gelijk dat men niet alleen volgens de wet van vergelding, al het geldt, Koopmanſchappen en *effecten*, die den Engelzen Koopluiden in de Nederlanden toebehoorden, in beſlag zoude neemen; maar liet ook alle de Koopluiden van die Natie gevangen zetten. Koninginne ELIZABETH liet den Spaanzen van gelijken in Engeland doen. Daar op zond Koning *Philippus* de II. de Marquis van *Ceuton* met Doctor *Fonk* naar Engeland, om die *repreſailles* te doen wech neemen, en het geldt weeder te krijgen; maar hy koſt nooit tot het ſluiten van eenig Traktaat geraaken: invoegen dat de Spanjaarts niet weeten-

de waar aan dat zy het wreeken zouden, hun verzoek by Paus *Pius* den V. weeder aanvongen, dat hy niet langer uitstellen wilde om Koninginne ELIZABETH in den Ban te doen.

Beveelen van de Koninginne tegen de Katholijken.

In 't begin spotte Koninginne ELIZABETH met dien Ban: maar wanneer zy in 't vervolg zag, dat hy eenige uitwerking deedt, en verscheide Grooten van het Koningrijk zich van de gehoorzaamheit die zy aan haare Majesteit verschuldigt waaren, verwijderden, en dat de Katholijken van de wijdts afgeleegenste Provintien begonnen te morren; oordeelde zy noodig te weezen daar ontrent eenig behulpmiddel toe te brengen. Zy liet derhalven met Trompetten geklank het volgende verbodt afkondigen. *Dat niemant op leevens straffe de Koninginne by monde noch by geschrifte, Ketters, Schismatijk, een ongeloovige, en Geweldenaarster, enz. noemen zoude. Dat niemant op de zelve straffe de stoutheit zoude hebben om iemant, wie het ook waare, Erfgenaam van de Kroon te noemen, noch te zeggen, dat na de doodt van de Koninginne, de Kroon, zoo het ten minsten de eyge kinderen van de Koninginne niet waaren, aan dien of dien zoude toebehooren. Dat niemant ook in het Koningrijk* Agnus Dei, Paternosters, *beeldekens, kruisjes, of andere bygeloovigheeden van de Roomze Kerk zoude doen koomen of uitdeilen, op straffe van arbitraire gevangenis, en verbeurt verklaaring van hunne goederen. Dat men aan gequetste Majesteit schuldig zoude verklaaren, de geenen die in de Biechte absolutie aan de Katholijken geeven, of ter oorzaake van Ketterije verzoeken zouden.*

Dat men aan alle zoorten van menschen op leevens straffe verboodt, om 'tgeen men Bullen, en Apostolische Brevetten noemt, of andere geschriften, geteekent van den Paus, of van zijn Bedienaars, direct noch indirect, by zich te draagen, of te doen draagen. Dat men de goederen van alle Onderdanen van de Koninginne, die in vreemde Landen, byzonderlijk in het gebiedt van den Paus, zonder uitgedrukte vergunninge van haare Majesteit woonden, verbeurt verklaarde. Dat men aan alle zoorten van perzoonen, wat qualiteit *en* conditie *zy onder d'Onderdaanen van haare Majesteit hebben mochten, op leevens straffe verboodt, om eenig verstandt met het Hof van Romen, noch met de bedienaars en beampten van de Paus, of andere die in des zelfs dienst zouden weezen, te houden, ten opzichte van zaaken die naadeelig aan de Kroon, of aan de belangen van de Koninginne zouden moogen weezen.*

Twee menschen die de Bulle van *excommunicatie* aan de deuren van de Kerk van *St. Paulus* tot Londen hadden durven aanplakken, gevangen gekreegen zijnde, wierden verweezen om de rechterhandt voor de zelve Kerk afgehakt, en vervolgens om op de gemeene rechtplaats gehangen te worden. De strengheit van het verbodt dat men hadt laaten afkondigen, en de straf die men die twee menschen aangedaan hadt, veroorzaakten veele beroerten onder 't Volk; te meer, dewijl men ook andere perzoonen die ten voordeele van den Paus hadden willen spreeken, had laaten ophangen: die gestrengheit wierd zelfs onder verscheide Protestanten niet wel opgenomen, (Beroerten onder het Volk.)

onder welke zommige misnoegden, zoo niet teegen de Koninginne, ten minsten tegen haare Staatdienaars waaren, welke zoort van luiden het Volk tot eenen opstandt bewoogen.

Men onderstaat nogmaals het huwelijk van de Koninginne met den *Aarts-Hertog.*

Keizer *Maximiliaan* besloot eindelijk op het verzoek van veel gevluchten Adel uit Vlaanderen, die sterk by hem aandrongen, om zich tot een vergelijk der Neederlandsche zaaken in te laaten, den Aarts-Hertog *Karel* zijnen Broeder, naar Spanjen te doen vertrekken; maar hy wilde voor dat hy zulks deedt nochmaal het gemoedt van Koninginne ELIZABETH doen ondertasten, om te zien of hy haar niet zoude konnen doen besluiten, om met den Aarts-Hertog te trouwen, vermits hy in zulken gevalle over Londen zoude hebben konnen reizen, en met haar besluiten, alle 't geene tot d'onderhandeling van de zaaken in Vlaanderen noodig was, zoo nopende het belang dat zy daar in hadt, als om een goedt en nauw verbondt met den Katholijken Koning te maaken, en haar vervolgens op zijne weederkomste tot Londen te koomen trouwen. Hy zondt derhalven den Baron van *Schwekovits* als Gezant aan de Koninginne, met Brieven van den Hertog van *Wirtemberg*, welken de Keizer in die zaak gebruikt hadt, hoopende, dat, vermits hy een Protestant was, meer vermoogen op het gemoedt van de Koninginne zoude hebben. Koninginne ELIZABETH gaf dien Gezant gunstig gehoor, en aan den Graaf van *Leicester* haare gunsteling bevel, om met dien Minister te spreeken, om te beeter zijne meiningen te verstaan, en op wat

voor-

voorwaarden men die zaak zoude konnen verhandelen; waar van men het volgende ontwerp opſtelde: *Dat hy ganſch geen verandering in de wetten en voorrechten van Engeland zoude moogen maaken, noch ten opzichte van den Godsdienſt, noch van de regeering, waar in men geene andere als Luiden van de Natie zoude moogen aanſtellen. Dat men de Koninginne noch de kinderen, die uit dat huwelijk zouden moogen gebooren worden, zonder haar uitdrukkelijke toeſtemminge niet uit het Koningrijk zoude moogen verzenden. Dat men aan de Koninginne eene huwelijks-gifte zoude toeleggen, ingevalle zy Weduwe zoude koomen te worden. Dat men ook naa de doodt van de Koninginne haare juweelen, noch het krijgs-tuig, noch geene waapenen uit het Koningrijk zoude moogen vervoeren. Dat men haare Koningrijken niet in eenen oorlog, teegen wien het ook was, zonder groote nootzaakelijkheit, zoude moogen inwikkelen; en dat zoo de Aarts-Hertog Keizer mocht koomen te worden, hy de zelve wetten, waar aan hy zich toen onderwierp, onderworpen zoude blijven.*

Maar dit was niet anders als een ſchoone dekmantel, waar van men zich bedienen wilde, om eenige voldoeninge aan den Hertog van *Wirtemberg*, en aan den *Keizer* te geeven: maar wanneer men tot een beſluit moeſt koomen, vondt de Graaf van *Leiceſter* duizent gemaakte uitvluchten, alzoo zijn voorneemen was de Koninginne door zoo veele verſcheide voorſlaagen van huwelijken te vermoeijen, op dat zy eindelijk tot hem koomen mocht; maar hy vondt zich zoo wel als d'andere daar in bedroo-

Doodt van de Prins van *Kondé*.

droogen: de Keizer die veinzing bemerkt hebbende, arbeidde om het huwelijk van zijnen Broeder met zijn eyge Nichte, de Dochter van den Hertog van *Beijeren* te sluiten, 't welk op de weederkomst van den Aarts-Hertog voltrokken wierdt. *Hendrik* Hertog van *Anjou*, en Broeder van *Karel* de IX. Koning van Vrankrijk, op dien tijdt eenen Veldtslag teegen den Prins van *Kondé*, die het Leeger van de *Hugenoten* commandeerde, gewaagt hebbende, behaalde een uitmuntende overwinninge teegen den zelven, waar in bykans het gansche Leeger van de Protestanten verslaagen, en de Prins van *Kondé* gedoodt wierdt. Men zette zijn Lijk uit bespotting op een Ezelinne, en men bracht het alzoo naar Parys. Men maakte ook deeze vier vaarzen op het zelve onderwerp:

l' Anno cinque cento cessante nove,
Fra Cognac, è Castelnove:
Eu Portato in un asinessa,
Il grand nemico della Messa.

Beduchtingen en opstanden houden op.

Koninginne Elizabeth was zeer bedroeft over de neederlaage van de Protestanten, en over de doodt van den Prins van *Kondé*, vermits zy wel wist, dat de ruste van haar Koningrijk eeniger maate van den voorspoedt dier partije afhing, zoo wel als de hoop van een goeden uitslag in Vlaanderen, waar op zy gestaadig het ooge hadt; en dat in teegendeel de weederwaardigheeden van de Protestanten, Romen, de Spanjaards, en de Katholijken van Engeland des te meer verhoovaardigden, zoo

als

als zy kort daar aan by ervarentheit zag: want de Katholijken van Engeland die zich ter oorzaake van de ftrengheit der wetten, die zy teegen haar gemaakt hadt, misnoegt toonden, hadden zoo ras niet verftaan dat de Katholijke partije in Vrankrijk zeegepraalde, en die van de Proteftanten bykans verflaagen was, of zy ftonden teegen de Koninginne op, onder beftiering van *Thomas Piercy*, Graave van *Northumberland*, en van *Charles Nevill*, Graave van *Weftmorland*, die de Hoofden en groote befchermers van de Roomze Godtsdienft in dat Rijk waaren: zy lieten om het Volk te doen opftaan, overal fchriften ftrooijen, behelzende, *wat fteun en verbintenisse alle de Katholijken hadden, om de waapenen ter befcherming van den waarachtigen Godsdienft teegen de valfche op te nemen.* De Koninginne van dat beftaan berigt gekregen hebbende, toonde'er niet veel over ontroert te wezen, in tegendeel lietze met zeer veel ftantvaftigheit een Placcaat afkondigen teegen de twee Graaven, die de Hoofden van den opftandt waaren, waar by zy de zelve met alle hunne aanhangers voor verraaders en weêrfpannelingen verklaarde, twee duizent kroonen beloovende aan den geenen, welke haar het hooft van een van die twee brengen zoude. Zy zondt ter zelver tijdt ook een machtig Leeger naar 't Noorden van't Koningrijk, alwaar de grootfte opftant was. De twee Graaven wel ziende, dat zy haare maatreegels qualijk genoomen hadden, en dat het getal der misnoegden alle dagen verminderde, verlieten alles en namen de vlucht;

Northumberland naar Schotland, en d'andere naar Vlaanderen.

Massacre van de Katholijken.

De Koninginne niet vernoegt zijnde, den opstandt zonder bloedstorting, en zonder dat men tot een gevegt gekomen was, uitgedooft te zien, meende bevoegt te zijn om dat van de Papisten uit te storten: zy deed' er ook meer als 800. van d'aanzienelijksten in verscheide plaatzen door Beuls handen sterven: wel in schijn om den opstant te straffen; maar in den grond om het getal der Katholijken te verminderen, en aan de geene die overbleeven alle middelen te beneemen, om op een andermaal weeder een opstant te konnen maaken, dewijl zy in klein getal overbleven, en geen Hoofden meer hadden. De Graaf van *Northumberland* was in Schotland gevlucht, vermits hy een groot vriendt, en zelf een Bloedmaag was van den Prins Regent van het Koningrijk: maar deeze door *Hamilton* met een musket-schoot gedoodt zijnde, stelde men de Graaf van *Lenox*, die een goedt Protestant was, en groote inzichten voor Koninginne Elizabeth hadt, in de plaats: d'eerste zaak die hy ook deedt, was, den Graave van *Northumberland* te doen gevangen neemen, en hem naar Londen te zenden, ('t welk de Koninginne van den anderen Regent niet had konnen verkrijgen, wat verzoek zy hem tien einde ook gedaan hadt) alwaar de Koninginne hem een maandt daar naa het hooft liet afslaan.

Men slaat de Koninginne een

De Raadt van Koning *Karel* de IX. (de *Hugunootze* partije verslaagen, en Koninginne Elizabeth door de zaaken van Vlaanderen,

'en, en door de beroerten die in het harte van haar Koningrijk heerschten, ontrust ziende, en wijders denkende dat het huwelijk van de Koninginne met den Hertog van *Anjou*, voordeelig voor het Rijk zoude zijn, en dat zy in die geleegentheeden, daar de zaaken toen in waaren, niet alleen haar reekening daar by vinden; maar ook genootzaakt zijn daar de handt aan te leenen, om de Kroon des te beeter op haar hooft te verzeekeren, en de beroerten van haar Koningrijk te bevreedigen:) zondt derhalven de Marquis van *Foix*, in d'aldergrootste troebelen die dat Rijk beroerden, in hoedaanigheit van *extraordinaris Ambassadeur* naar Engeland. Men deed hem in dat Koningrijk alle moogelijke eere en goedt onthaal, boven dien gaf hem de Koninginne over den voorslag van 't huwelijk, waar over hy moest handelen, twee byzondere *audientien*, en hoorde hem zoo gunstiglijk aan, dat de Marquis van *Foix* alle reeden hadt te gelooven, dat de zaak geklonken was; hy schreef zulks ook aan het Hof van Vrankrijk, alhoewel men hem gewaarschouwt hadt, *dat de woorden niets aan de Koninginne kosten, en dat men 'er zich niet al te veel op vertrouwen konde.*

huwelijk met den Hertog van *Anjou* voor.

't Is waar dat de Graaf van *Leicester* (die de algemeene Bestierder over alle voorslaagen van de huwelijken, die men aan de Koninginne deedt, scheen te weezen, en die alles beloofde, en nietwes hieldt, door het interest 't welk hy zelfs daar in hadt) den Gezant zoodaanige verzeekeringe daar van hadt gegeeven,

Billet op de deur van den Franzen *Ambassadeur* geplakt.

ven, dat hy 'er niet aan hadt konnen twijffelen: ondertusſchen om den zelven de geheime hoop die hy opgevat hadt van dat huwelijk, wel te zien uitvallen, een weinig te beneemen, plakte men op zeekeren dag een briefje op de deur van dien Gezant, waar in men deeze woorden hadt geſchreeven: *vertrouwt daar niet op, zoo gy niet wilt bedroogen zijn.* Het Hof was zoo gewoon de Koninginne, met alle Traktaten van huwelijk die men haar voor ſloeg, te zien ſpotten, dat het niet gelooven konde, dat dit ook gelukken zoude. De leedige en nieuwsgierige menſchen van die zoorten van dingen, maakte verſcheide ſchimpſchriften hier over, waar onder een was, daar *Pasquin* aan *Marſorius* vroeg, aan wien van beide Koninginne ELIZABETH zoude geworden, aan den Aarts-Hertog, of aan den Hertog van *Anjou?* waar op deez' antwoorde, *noch aan den eenen, noch aan den anderen, want zy zal voor haar zelve blijven.* Ook gebeurde het dat de Aarts-Hertog vijf jaaren, en den Hertog van *Anjou* drie jaaren lang, met valſche beloften wierden opgehouden, tot 'er tijdt dat de beroerten in Engeland t'eenemaal geſtilt waren, en men veele Katholijken had doen ſterven; waar naa de Koninginne, als de Gezant haar van het huwelijk ſprak, hem, in plaats van daar op t'antwoorden, naar tijdingen van de Komedien en Baletten quam te vraagen, die tot Parijs gehouden wierden; tot dat eindelijk de moordt van St. *Barthbolomeus* voorgevallen zijnde, zy aan hem opentlijk te kennen gaf, dat 'er van dat huwelijk niet meer te hoopen was.

Ter zelver tijdt vertrok de Princesse *Anna* Compli-
laria, Dochter van Keizer *Maximiliaan*, uit menten
Duitsland naar Spanjen, om aldaar met Ko- aan de
ing *Philippus* den II. te trouwen. Zy was met Konin-
erscheide Mevrouwen, veel Adel, en by- ginne van
onderlijk met de twee Aarts-Hertogen haare Spanjen.
roeders verzelt. Koninginne ELIZABETH
ie zich niets meer ter herten liet gaan, als om
. de wereldt de pracht van haar Hof te doen
en, verstaan hebbende dat de Koninginne
an Spanjen zich bereidde om naar Vlaande-
en, alwaar zy te scheep moest gaan, te vertrek-
en, zondt haar een van de deftigste Gezant-
happen die men ooit gezien heeft, om haar
ver haar huwelijk geluk te wenschen. Men
oos daar toe den Ridder *Hendrik Kolham*, met
eer als zestig Lords verzelt zijnde, waar van
ler meer als hondert Beampten, of huisbe-
enden by zich hadt: wanneer de Gezant tot
russel gekoomen was, boodt hy de Konin-
nne van Spanjen weegens Koninginne ELI-
ABETH eene Vloot aan, om haar naar Span-
n te geleiden, met alle de Havenen van En-
eland: haar te verstaan geevende, dat niets
e Koninginne aangenaamer zoude weezen,
s dat zy haar eenige dienst konde doen; men
aakte de zelve complimenten aan den Her-
g van *Alba*, ten einde hy de Koninginne van
panjen beweegen mogt, om de aanbiedingen
e men haar deedt, aan te neemen. Koningin-
e *Anna Maria* zondt ook van haarent weegen
nen Gezant af, om Koninginne ELIZABETH
t haar naam, en uit den naam van den Hertog
n *Alba*, voor alle beleeftheeden die zy haar
aan-

aangedaan hadt, te doen bedanken. Boven dien zondt de Koninginne van Engeland acht van haare grootste en schoonste Scheepen af, welke de vaartuigen verzelden, die de Koninginne langs de kusten van Engeland overvoerden. Men hoorde niet als kanon-schooten, trompetten-geklank, juichingen en vreugdeteekenen, zoo lang als die Scheepen waaren by de geene die de Koninginne overvoerden, welke aan hunne kant de beleeftheeden ook beantwoordden. De Hertog van *Alba* zondt kort daar aan ook iemant naar Engeland, om de Koninginne voor alle haare beleeftheeden te laaten bedanken.

Ander voorslag van huwelijk met de Hertog van *Alençon*.

Katharina de Medicis, ziende dat'er weinig hoope was, om het huwelijk van den Hertog van *Anjou* haaren Zoon, met Koninginne ELIZABETH te doen gelukken, vermits d'eende Katholijken al te zeer beminde, die d'ander niet verdraagen konde; besloot eenen voorslag te laaten doen, om haar aan den Hertog van *Alençon*, haar anderen Zoon, wiens aardt zeer verscheiden van den Hertog van *Anjou* was, uit te trouwen; en zoodaanig, dat de Gezanten die dat huwelijk aan Koninginne ELIZABETH voorsloegen, haar voor een reeden by bragten, *dat het een Prins was met wien zy, zoo in zaaken van Staat, als van den Godtsdienst, zoude konnen doen wat zy wilde.* Men verzeekert dat de Koninginne zeer veel geneegentheit voor dien Hertog hadt, en dat zy hem altijdt bemint, en ook daar naa, wanneer hy Gouverneur van Vlaanderen was, beschermt heeft; en hem, zonder d'ongelijkheit van

haar

haar beidder ouderdom, ook getrouwt zoude hebben: zy antwoorde dan aan den Gezant; *Dat zy met* Don Jan van Oostenrijk *niet getrouwt was, om dat zy zijn Moeder zoude hebben konnen zijn; en dat zy noch minder besluiten konde om den* Hertog van Alençon *te trouwen, die haar kindts kindt wel zoude konnen weezen.*

Ondertusschen om aan Vrankrijk te toonen dat zy dat huwelijk uit gebrek van geneegentheit niet afsloeg, zoo sloot zy een *of-en defensive alliantie* met dat Koningrijk, op voorwaarde, dat zy malkander weederzijds onderstant van manschap, geldt, en Scheepen zouden geeven, zoo dikmaals als een van de twee Koningrijken van eenigen Vijandt aangetast zoude worden: en de voornaamste inzichten van dat Verbondt, aan den kant van Koninginne Elizabeth waaren, om te beletten dat de Koning van Vrankrijk niet in de belangen van Koninginne *Maria*, die zy gevangen hield, zoude treeden; de Hertog van *Schomberg* wierd naar Engeland gezonden, om dat verbondt te bekrachtigen, en van daar ging hy naar Duitsland, om met andere Vorsten te handelen. Verbondt met Vrankrijk.

De Koninginne wel ziende, dat het Volk niet als met droefheit zien konde, dat'er zoo veel bloed gestort was, (want alhoewel de geene die men hadt doen sterven, niet als Papisten waaren, hadden zy echter veele Bloedmaagen wier verlies hun zeer ter harte ging) wilde het eeniger maaten met het beroepen van een Parlement troosten, als niet onbewust zijnde, dat zulks een groote reeden van vreugde voor de Natie is, vermits die vergaadering 't gantsche Parlement beroepen.

ſche lichaam van het Volk vertoont, en dat ieder van hen geduurende de zitting van het Parlement, een kleine Souverein denkt te weezen. Aan d'andere zijde hadt zy de beroeping van het zelve ook nootzaakelijk geoordeelt, om het morren des volks teegen haar, om dat zy een Koninginne gevangen hieldt, het welk aan veele onrechtmaatig ſcheen, wech te neemen. Het Parlement nam zijn eerſte zitting in 't begin van de maandt Maart, waar in de Koninginne teegenwoordig was. Zy ſprak van de reden die haar verplicht hadden om het Parlement te doen vergaaderen, daar by voegende, *dat de voornaamſte reeden daar van geweeſt was, dat zy haare Onderdaanen als haare eige kinderen beminnende, en het Parlement als de ziele der Koninginne zijnde, zy zich niet langer konde onthouden, zonder door die vergaadering, haare Onderdaanen, die zy voor haare lieve kinders aanmerkte, als in haaren ſchoot te neemen.*

De Koninginne gaat daar voor de tweedemaal in.

Men deedt in die eerſte zitting volgens gewoonte niet anders, als om den geene te noemen die Spreeker van de vergaadering moeſt zijn. In de tweede wierdt met eenpaarigheit van ſtemmen beſlooten, dat men een bezending zoude doen om de Koninginne te verzoeken, dat zy het voor de tweedemaal met haare teegenwoordigheit wilde vereeren: en om haar vieriglijk te ſmeeken, dat zy eindelijk beſluiten wilde om een Koningrijk, 't welk zy zoo zeer beminde, niet langer aan de rampen der Staatsveranderingen die daar in zouden konnen voorvallen, zoo zy zonder kinderen quaame te ſterven, over te laaten. Twintig *Gedepu-*

puteerden wierden gelaſt om haar dat verzoek uit den naam van het Parlement te doen. De Koninginne ontfing de zelve met vermaak, en begaf zich des anderen daags in de Vergaadering. Wanneer zy haar plaats had genoomen, ſtondt de Kancelier op, boog zich voor de Koninginne en voor het Parlement, ging weeder zitten, en zeide teegen hen, *dat de Koninginne verſtaan hebbende, dat het Parlement wenſte haar in hunne Vergaadering te zien, zy zich daar in had willen laaten vinden, om hun dat vermaak te geeven, en om te moogen weeten wat zy van haar begeerden.* Hy had zoo ras niet geëindigt, of de Spreeker van het Hoogerhuis, en het ganſche Parlement ſtondt op, gelijk of zy alle t'effens hadden willen ſpreeken, haar in Godts naam, en door de groote geneegentheit, die zy voor het Volk betuigde te hebben, verzoekende, om eindelijk het beſluit te willen neemen, of om te trouwen, of om de geen te noemen die haar opvolgen moeſt. Nauwelijks had de Spreeker dat gezeit, of daar rees een gemeene ſtemme op, die teegen haar zeide, *Ja, Koninginne, wy bidden u al te zaamen uit naam van de ganſche Natie, dat gy ons die genaade wilt doen.* Het ſcheen ganſch onmoogelijk te weezen, dat de Koninginne een zaak, die men met zoo veel yver verzogt, weigeren konde: niet te min naa het gerucht van die ſtemmen een weinig te hebben laaten overgaan, antwoorde zy, *dat zy met alle moogelijke blijdtſchap, die teekenen van geneegentheit, die haar waarde Volk aan haar gaf, ontfing; maar dat zy hun geen ander antwoordt konde geeven, dan*

dat zy al te oudt om te trouwen, en noch al te jong was om haar Testament te maaken.

Aanmerkinge nopende den Groot-Hertog van *Toscanen.*

De Koninginne verstaan hebbende, dat de Paus den Hertog van *Medicis* tot groot Hertog van Toskanen had gemaakt, sloeg aan haaren Raadt voor eenen Gezant aan hem te zenden, om een goedt verstant met hem te houden, en daar door den Koophandel der Engelzen in zijne havenen te bevorderen. Zommige oordeelden, dat de achting van haare Majesteit in de waagschaal zoude gestelt weezen, met eenen Gezant aan eenen Prins, die'er geen by haar hadt, te zenden: dat hy dien misschien niet zoude willen aanneemen, om dat hy de waardigheit die hy bekleede van den Paus bekoomen hebbende, geen verstant zoude willen houden met een Vorstinne, die door den zelven in den Ban was gedaan: en dat haar Volk, 't welk de Roomze Godtsdienst niet beminde, met geen goedt harte eenen Gezant van hunne Natie naar Italien zoude zien gaan; andere zeiden, dat het aan de Majesteit van het Koningrijk niet betaamde eenen Vorst, weegens d'eere die hy van den Paus bekoomen hadt, geluk te wenschen: waar door dat voorneemen in rook verdween.

1571.

De Kardinaal *Chatillon* komt tot *Londen.*

Ter zelver tijdt was *Odet de Koligny*, die men den Kardinaal *Chatillon* noemde, in Engeland gekoomen, welke, 't zy om zijn geboorte, of om zijne verheevene hoedaanigheeden, zoo ongemeen van Koninginne Elizabeth bemint wierdt, als hy van de Papisten gehaat was, dewijl hy hunnen Godtsdienst verlaaten, en den Kardinaals-hoedt verzaakt hadt, om de

leer

leere van *Kalvinus* aan te neemen, en met *Maria de Hauteville*, Vrouwe van *Loré*, op welke hy ongemeen verlieft was, te trouwen. *Kaspar de Koligny* zijn Broeder, Admiraal van Vrankrijk, en 't Hooft van de Protestanten, had hem in Engeland gezonden, om een goede vriendtschap en verstant tusschen de Protestanten in 't algemeen, en de Kalvinisten en de Koninginne in 't byzonder te maken, op dat het Hof van Vrankrijk hen van zoo een groote Koninginne beschermt ziende, besluiten mogt, aan de zelve een voordeelige en geduurzaame vreede te verleenen. Schoon de Koninginne den Kardinaal *Chatillon* alle eere aandeed, die zy aan eenen Prins van den bloede zoude hebben konnen doen, gelukte 't hem in geene van de drie dingen, over welke hy gelast was met haar te handelen. 't Eerste was 't booven gemelde, in welke de Koninginne den Protestanten zeer veel beloofde, zonder zich echter tot eenig Traktaat in te laaten, en dat met het Hof van Vrankrijk te willen breeken: Zy vergenoegde zich met teegen den Kardinaal te zeggen, (die men alhoewel hy een Kalvinist was, noch zoo noemde) *dat zy de Protestanten van harten beminde, en niet mangelen zoude hen dienst te doen, en hen ondersteunen met alles wat zy konde, om hunne belangen in die geleegentheeden merkelijk voor te staan*: maar het waaren niet als woorden zonder uitwerking. De tweede zaak, waar meede hy belaaden was, bestont in een huwelijk tusschen Koninginne ELIZABETH, en den Koning van *Navarre* te maaken, niet teegenstaande d'ongelijkheit van ouder-

dom, dewijl de Koning nauwelijks achtien jaaren, en de Koninginne meer als acht-en-dertig bereikt hadde. De Protestanten geloofden dat dit huwelijk, zoo het gelukte, zeer voordeelig voor hunnen aanhang door ganſch Europa zijn zoude. Koninginne ELIZABETH beantwoorde de voorſlag met deeze ſcherts: *dat het niet deftig voor haar zoude zijn, als men in de wereldt zeide, dat zy, naa zoo veel Mans, die men haar aangebooden hadt, afgeſlaagen te hebben, met een kindt getrouwt was.* Naa de weigering van dat huwelijk ſloegen de Koning en Koninginne van Vrankrijk, (die niet anders zochten als om de Proteſtanten te vleijen, om haar beeter te konnen bedriegen) aan den Admiraal *Koligny* voor, den Koning van *Navarre* met Princeſſe *Margareta*, de Dochter van Koninginne *Katharina*, en de Suſter van Koning *Karel* den IX. uit te trouwen. Zy deeden dien voorſlag om de *Hugenoten* te doen gelooven, dat de Koning en Koninginne veel geneegentheit voor hen hadden, en om te gelijk het huwelijk van Koninginne ELIZABETH met dien Vorſt, 't welk zy meenden te zullen gelukken, te breeken. d'Admiraal, en die van zijn partije weetende hoe weinig reeden men hadt om te hoopen, dat Koninginne ELIZABETH het voorgeſlaagen huwelijk zoude aanneemen, vonden dat van den Koning van *Navarre* met Princeſſe *Margareta* voordeelig voor hen: Ondertuſſchen ſchreef Koning *Karel* de IX. aan den Kardinaal van *Chatillon*, om het huwelijks Traktaat van zijnen Broeder den Hertog van *Anjou*, met Koninginne ELI-

ZABETH weeder te hervatten. Doch de derde zaak, waar meede men hem belaaden hadt, gelukte zoo weinig als de twee andere: waar naa het Hof van Vrankrijk een verdrag met de *Hugenoten* gemaakt hebbende (welke vol loope zijnde, van 't gemelde huwelijk te zien gelukken) niet mangelden, om den Kardinaal weeder in Vrankrijk te roepen, op dat hy haar partije door zijne teegenwoordigheit te magtiger zoude maaken. Maar d'arme Kardinaal willende naa de afscheidt van de Koninginne weeder naar Vrankrijk keeren, stierf binnen drie dagen tot Hampton van eene zoo geweldige koorts, dat men geloofde dat hy vergeeven was, wordende zijn Lijk naar Vrankrijk gebracht.

Koninginne ELIZABETH geleegentheit gevonden hebbende, van den *Divan* door bemiddeling van een Engels Koopman, *Jan Talbot* genaamt, die de Turkze spraak zeer wel verstont, te beweegen, om de Koningrijken van Napels en Sicilien aan te tasten, wilde door die diversie de Spaanzen aan de kant van Vlaanderen verswakken, en zich daar door van d'ongerustheit, die haar de Hertog van *Alba* in dat land veroorzaakte, bevrijden. En alzoo het Ottomannische Rijk zich in den jaare 1570. door de veroovering van het Koningrijk *Cyprus*, gedugt had gemaakt, twijfelde men niet die zaak zoude gelukken: de Franzen die desgelijks wensten om de magt van Koning *Philippus* den II. te verneederen, waaren meede heimelijk in die onderneeming getreeden. Die Vorst berigt bekoomen hebbende, dat de

't Geen ten opzichte van de Turken voorviel.

Turk in den naastvolgenden Veldtogt, het Koningrijk van Napels, of dat van Sicilien aan zoude tasten, sloot een verbondt tusschen den Paus, de Venetianen, en hem, waar van men *Don Jan van Oostenrijk*, de natuurlijke Zoon van Keizer *Karel* den V. en den Broeder van Koning *Philippus* den II. tot Hooft maakte. Koninginne ELIZABETH zocht wel een middel om dat verbondt te beletten, en verdeeltheit tusschen Romen en Venetien te zaaijen, maar kon haar oogwit niet bereiken: doch naa 't sluiten van 't zelve, en 't zien der gevolgen die wy verhaalen zullen, quam zulks haar een groot misnoegen te baaren.

De Christenen zijn overwinnende.

Don Jan het Leeger van de Bondgenoten tot Messina verzaamelt hebbende, 't welk 200 Galeijen en 6 Galeassen, 20000 goede Soldaaten, en meer als 3500 vrywilligen of Edelluiden sterk wierd bevonden, zeilde aan 't hooft van die Vloot den 2 October naar de Levant, geresolveert zijnde de Turkze Zeemacht, die uit 250 Galeijen en 80 Scheepen bestont, aan te tasten; maar zy hadt te weinig Troupen naar 't getal der Scheepen (alzoo 'er in alles niet meer als 18000 Janitsaren, 2000 Vrywilligen, en 13000 Soldaaten op dezelve waaren. Het bevel over die Vloot was verdeelt onder den *Ali Bacha*, de Schoon Broeder van den grooten Heer, en den *Bacha Portau* Generaal te Land: zy gingen tot Lepanto, op den zesden October in goede ordre te scheep; des anderen daags, den zevenden dier maandt, ontdekten de Bondtgenooten de Turkze Scheepsvloot. *Don Jan* gaf bevel om den Vijandt al-

hoe-

hoewel de windt hem tegen was, aan te taſten; en de ſlag geſchiede by de Kurſolariſſche Eylanden, met zoo veel woede; en met zoo groot gekrijſch, en gedonder van het Geſchut, dat het einde van de wereldt gekoomen ſcheen te zijn. 't Waar of d'overwinning zijn aanvang nam door het veroveren van den Turkze Admiraal, en door den doodt van den Groot-Admiraal *Ali*: *Don Jan* deed zijn hooft (op dat al de wereldt het zien zoude) op het Schip om hoog ſtellen; nam den Turkze Standaart van de Reede, liet een kruis met groot geſchreeu, en vreugde van overwinning, in de plaats van dien zetten. De ſlag eindigde door 't geruchte van dien daadt, en door de vlucht van den Land-Generaal *Portau*, en van *Uli Zali*, onder-Koning van Algiers: d'eerſte redde zich, met een Fregat op het Land, d'ander vluchte naar de Levant, en voerde met zich een Galeije, en de Standaart van den Malteeſchen Admiraal, die hy zijnen Meeſter tot een teeken van d'overwinning, en van zijn dapperheit aanboodt: en aldus eindigde het alderbloedigſte en verſchrikkelijkſte gevegt, 't welk oit op Zee geſchiedt is. De Vloot der Chriſtenen die gezeegepraalt hadt, keerde naar haare Havenen, om de ſchaade die zy geleeden hadt, te herſtellen, en de gequetſten te doen verbinden. d'Eerſte daadt die men naa d'overwinninge deedt, was 1500 Chriſten Slaaven in vryheit te ſtellen. Des anderen daags telde men de dooden en gequetſten. Men bevond dat van de Soldaaten, Bootsgezellen, als Galeiroeijers, 7656 doodt gebleeven, en 2800 ge-

queſt waaren. Aan de zijde van de Turken waaren meer als 26000 doodt gebleeven, en men kreeg 5600 gevangenen, onder welke de twee Zoonen van *Ali Bacha*, en *Mahometh* Gouverneur van Negroponte, waaren. De Chriſtenen namen booven dien 117 Galeijen, 23 Galeotten, en 26 Scheepen, die niet beſchadigt waaren, naa dat zy'er tachtig in de grondt hadden geſchooten. Alle de Buit, Scheepen, Geſchut, en andere dingen, wierden onder de Generaals van de Bondtgenooten gedeilt; maar de drie voornaame gevangens wierden zonder tijdtverzuim aan den Paus gezonden.

Veinzing van Koninginne *Elizabeth*.

Die ſchrikkelijke neederlaage der Turken, en d'overwinninge der Chriſtenen, die zoo voordeelig voor Koning *Philippus* was, bedroefde de Hollanders en alle de Proteſtanten in 't algemeen, vermits de Spanjaarts zich voor de beſchermers der Katholijken begonden te verklaaren; maar Koninginne Elizabeth (die ter oorzaake van de gevolgen die deeze overwinning hebben konde, meer als iemandt bedroeft waar, dewijlze bequaam waaren om de ruſte van haare Rijken te beroeren, oordeelde echter dat zy in die geleegentheit veinzen, en de droef heit die zy in 't herte hadt, met een ſchijnvreugde bedekken moeſt) zondt eenen Edelman aan Koning *Philippus* den II. af, en een ander naar Vlaanderen aan den Hertog van *Alba*, om hen beide oover dien gelukkigen uitſlag geluk te wenſchen.

Beeltenis van den Hertog van *Alba*.

De Koninginne ter zelver tijdt hebbende hooren ſpreeken van het befaamde Beeldt van den Hertog van *Alba*, 't welk hy hadt doen

zet-

'*t Beeld van Duc d'Alba, tot Antwerpen op-gerecht.*

zetten op 't midden van het plein van't Kasteel van Antwerpen, wanneer hy gereet stont om weeder te huis geroepen te zullen worden, zond een vermaarden Italiaanschen Beeldsnijder *Octavio Mascari* genaamt (die tot Londen zonder zijn konst te oeffenen, in stilheit woonde, en om de Inquisitie uit Italien gevlucht was) naar Antwerpen; zy beval den zelven om eene *Kopije* van dat beeldt te maaken, zoo volmaakt als hy immers konde; hy hieuw het van geverft hout, een voet hoog, en volkoomentlijk naar het origineel. De Koninginne stelde 't onvangene stuk werks op een taafel in de *audientie* Zaal, om den overgroote hoogmoedt van dien Hertog te beeter te beschouwen; neemende dikmaals geleegentheit om met haare Hovelingen, en booven al met de Gezant van Spanjen daar van te spreeken. 't Geen haar 't meest mishaagde was het opschrift, 't welk de Hertog onder aan het opgerechte beeldt hadt laaten zetten; *dat hy den Godtsdienst herstelt hadt.* Maar het beeldt zelf wierdt kort daar naa uit last van den Koning om ver geworpen, die de afteekening gezien hebbende, oordeelde dat het aan niemant behaaglijk weezen, maar alleen dienen konde, om geleegentheit tot eenen opstant onder de Vlaamingen te geeven. Hy liet het by 't leeven van den Hertog tot des zelfs schande afwerpen. Men gelooft dat Koninginne ELIZABETH zeer veel deel tot den val van 't zelve toebracht. Dit Beeldt zoo veel geruchts in de wereldt gemaakt hebbende, verdient dat wy des zelfs afbeelding, den Leezer hier meede *deelen.*

De Hertog van *Nortfolk* wort gevangen gezet.

Wy hebben hier vooren vermelt, dat zeedert de Hertog van *Nortfolk* aan Koninginne Elizabeth hadt laaten verzoeken, om met Koninginne *Maria* te moogen trouwen, zy belast hadt dat men op zijnen handel acht zoude geeven, oordeelende dat het van 't belang van haar Koningrijk was, om eenen Man die daar in zoo veel gezag, en die zulke groote voorneemens hadt, te doen gaade slaan. Van die gemeene omzichtigheit quam men tot vermoeden, dewijl de Koninginne, verstaan hebbende, dat de Hertog met zommige andere op een Landhuis van den Graaf van *Arondel*, en daar naa in dat van den Graaf van *Pembrok* was geweest, oordeelde dat zy eenigen aanslag smeedden om de misnoegden in het Noorden van haar Koningrijk t'onderfteunen; en op die vermoedens, wel, of quaalijk gegrondt, liet zy den Hertog op het Kasteel van Windsor gevangen neemen, van waar hy naar den Tour van Londen gebragt, en tot het einde van de beroerten bewaart wierd.

Des zelfs *Manifest* en vryheit.

De Hertog liet geduurende zijn gevangenis een *Manifest* uitgaan, onder verklaaring, *dat hy veel ongeneuchte hadt, van naar de voorslaagen van het huwelijk, welk men hem met Koninginne* Maria *gedaan hadt, geluistert te hebben, wijl hy daar door de rechtvaardige gramschap van de Koninginne zijn Souvereine op zich gelaaden hadde. Dat het hem uit grondt van zijn herte berouwde. Dat hy haare Majesteit badt om hem zijn schuldt te willen vergeeven, en in haare gunst weeder te herstellen, vermits hy haar met zoo veel leetweezen belijdenis van zijn schuldt*

deedt.

deedt. Dat hy bereidt was alles tot haaren dienst te besteeden, zijne goederen, en zijn bloed zelf, op alle wijzen die haare Majesteit zoude gelieven te beveelen. Dat hy alle moogelijke verzeekeringen zoude geeven, van geen gedachten meer tot dat huwelijk te zullen hebben, noch naar niets anders, wat het ook weezen mochte, 't geen de zaaken van het Rijk zoude moogen betreffen, zonder haar bevel, of zonder haar daar van kennis te geeven. De Koninginne wierd door de schijn-oprechtigheit van die belijdenis bewogen, en verleende hem op de beede van zijne Vrienden, zijn vryheit, om zelfs in zijn huis tot Londen te moogen verblijven.

Men hadt neffens den Hertog vastgezet een zeekeren Abt *Robert Ridolfi*, wien de Paus, en Koning *Philippus* met sekreete beveelen en goede wisselbrieven van Romen hadden gezonden, om de Katholijken onderstant te doen, en in gevalle de zelve de waapenen quamen aan te neemen, met zijn goeden raadt t'ondersteunen, en hen te verzeekeren, dat de Paus en Koning *Philippus* hun bystant zouden verleenen. De nauwe vriendtschap die hy met den Hertog onderhieldt, was de voornaamste oorzaak van zijne gevangenis geweest, dewijl hy insgelijks na de vryheit van den Hertog op het verzoek van de Katholijke Ambassadeurs ontslaagen wierdt, onder voorwaarde van binnen twee maanden uit het Koningrijk te vertrekken, en weeder naar Romen te keeren. Maar hy vertrok in minder als veertien dagen, en was gelukkig dat hy het einde van den gestelden tijdt niet verder uitwachte, dewijl hy

Den Abt *Ridolfi* wort mede gevangen gezet.

hy zoo ras niet vertrokken was, of men ontdekte de geheime ſtreeken, die hy in 't werk geſtelt hadt uit de onderſchepte brieven, welke met zijn eygen handt geſchreeven waaren, om 't volk teegen de Koninginne te doen opſtaan: want zoo hy weeder gekreegen was geweeſt, zou hy zijn tijdt zeer quaalijk verſleeten hebben; doch het Hof van Romen droeg zorge van hem in tijdts te doen waarſchouwen, om niet vaſt gehouden te worden.

Qualijk gegronde vermoedens.

't Gebeurde op dien tijdt, dat de Koninginne, die gewoon was alle zoorten van fruiten overdaadig te eeten, van een kolijk aangetaſt wierd, verzelt met ſwaare braaking, 't welk deed vermoeden dat zy vergiftigt geweeſt waren; en indien de Geneesheeren niet verklaart hadden, dat die ſchijn van vergift door de bedorven vruchten in de maag kon worden veroorzaakt, is 't zeeker dat de voornaamſte Staatdienaars van de Koninginne, die eenig vermoeden hadden opgevat, daar naar onderzoekingen gedaan, en veele menſchen in moeite gebracht zouden hebben. De Meedeſtanders van Koninginne *Maria* hadden de ſtoutheit van door ſchimpſchriften het gerucht te doen loopen, dat de Koninginne ſwanger was, en alzoo zy een maand lang met dat toeval geplaagt was, haddenze de moetwil van daar by te voegen, dat zy in dien tijdt heimelijk verloſt was; 't welk voor eene zoo onbetaamelijke als vuile en ongegronde laſtering wierd aangemerkt, door de geene die geſtaadig by de Koninginne, en van het teegendeel overtuigt waaren. Niet te min bemerkte men in dat

val genoegzaam de geneegentheit van 't Volk tot de Koninginne; want op 't eerste verspreide gerucht, dat de Koninginne vergeeven was, liepen zommige naar de Kerken om Godt voor haare gezontheit te bidden, en andere morden op de straaten, zeggende, *dat zoo de Koninginne stierf, men alle de Papisten leevendig verbranden moest.*

Don Jan van Oostenrijk, waar van wy reets gewag hebben gemaakt, hadt een zoo groote achting verkreegen door den Oorlog, die hy teegen de *Mooren* gevoert, en door d'overwinninning die hy teegen de *Turken* in dien befaamde slag van *Lepanto* verkreegen hadt, dat hy voor d'eerste Krijgsman van zijn eeuw ging. Hy hadt meer een Frans als een Spaans gelaat, en was zeer wel gemaakt van perzoon; men sloeg Koninginne ELIZABETH voor om met hem te trouwen. Veele Luiden hebben gelooft, dat het voorneemen van de Spaanzen niet was dit huwelijk te doen gelukken, vermits het met hun belang niet oveereen quam, dat een zoo dapper Man Koning van Engeland zoude hebben geworden, schoon Koninginne ELIZABETH de Katholijke Godtsdienst omhelst hadt; vermits hy zich met de machten van dat Koningrijk meester van de Neederlanlanden zoude hebben konnen maaken, en zelf de ruste van gansch Spanjen door de groote vrienden, die hy in dat Koningrijk hadt, hebben konnen beroeren; en noch zoude het slimmer geweest hebben, zoo de Koninginne hem overgehaalt hadt, dat hy Protestants was geworden. De Spaanzen lieten derhalven dit huwe-

Men slaat voor om *Don Jan* met Koninginne *Elizabeth* te doen trouwen.

huwelijk voorslaan alleen om jalouzije aan de Franzen te geeven, en om de Koninginne in dat geloof te houden, dat de Koning van Spanjen geen andere gedachten hadt, als een goede eendracht, en eene naauwe vriendtschap met Engeland t'onderhouden. Quaadaardige menschen mangelden niet om schimpschriften desweegen te doen loopen; men voerde *Pasquin* in, die teegen *Marforius* zeide, *wat een schoone Komédie Koninginne* ELIZABETH *speelen zoude, zoo zy, naa andere te hebben voor den zot gehouden, nu in der daadt met* Don Jan *trouwen wilde. Waarom*, vroeg *Marforius? Om dat*, antwoorde d'ander weeder, *de Spanjaarts dat huwelijk niet voorslaan, als in de meining dat het niet gelukken zal, en zoo zy met* Don Jan *quam te trouwen, zy met de Spaanzen, die zulks niet wenschten, spotten, en voor de volmaakste Komediante die 'er oit geweest is, gaan zoude.* Maar Koninginne ELIZABETH wilde liever alle Luiden laaten zeggen 't geen zy wilden, als haar genoomen voorneemen, van niet te trouwen, te verzaaken, derhalven weigerde zy 't aan *Don Jan* ook, gelijk zy 't aan alle andere gedaan hadt. Ook wierden verscheide steekschriften, waar in men hun beide verweet dat zy Bastaarden waaren, uitgegeeven.

Wat gevoelen men van den Hertog van *Nortfolk* hadt.

De Paus en de Koning van Spanjen zochten niet te min alle moogelijke middelen, om de Godtsdienst in Vlaanderen te verzeekeren, alwaar het getal der Protestanten alle dagen in weerwil van alle wreedtheeden die de Hertog van *Alba* pleegde, grooter wierde. Want hy had tot Romen en Madrid laaten weeten, dat

men

men de Ketterije in Engeland uitroeijen moest, als het waarachtig middel om de Katholijke Godtsdienst in de Neederlanden te bevestigen; doch om 't zelve uit te voeren was de meeste swaarigheit: want de weinige stantvastigheit van den Hertog van *Nortfolk*, dien men onophoudelijk moest aanmoedigen, welke op de minste beswaarnis aarzelde, en uit vrees van 't minste ding zich voor de voeten van de Koninginne ging neederwerpen, om van haar vergiffenis te verzoeken, was oorzaak geweest dat de *Paus* en Koning *Philippus* alle goede gevoelens van hem verlooren hadden, en hem geen zaak van gewigte meer betrouwen durfden, denkende dat hy in 't geloof wankelde, en zeer licht van Godtsdienst veranderen zoude. Maar d'Abt *Ridolfi* weeder tot Romen gekoomen zijnde, verzeekerde den Paus, dat de Hertog van *Nortfolk* zeer yverig voor de Katholijke Godtsdienst was, dat men een volkoomen vertrouwen op hem konde stellen, en dat hy bequaam was, om het Martelaarschap voor de voortplanting van 't geloof te lijden. De Paus daar over met de Spaanze Ministers en Kardinaalen geraatpleegt hebbende, (want alle de zaaken van Engeland wierden toen te Romen verhandelt) besloot den Hertog van *Nortfolk*, hoe dat het ook weezen mocht, t'onderstennen, en hem in zijn huwelijk met Koninginne *Maria* te hulpe te koomen. Dat zy in Schotland herstelt zijnde, en eenen Man, zoo machtig in Engeland, als de Hertog van *Nortfolk* was, getrouwt hebbende, men den jongen *Koning* haaren Zoon, naar Spanjen zoude

de zenden, en naa de verzeekering van den Katholijke Godtsdienst in Schotland zoude men aan den Hertog een machtig Leeger geeven tot bystandt van den Paus, en van den Koning van Spanjen, met het welke hy licht in Engeland, alwaar het getal der Katholijken groot, en door der zelver rijkdommen aanmerkelijk was, zoude konnen trekken. Men besloot derhalven den Hertog aan te maanen, om eenen opstand in Engeland te verwekken, en dien aan te vangen met recht naar de plaats te trekken daar Koninginne *Maria* gevangen zat, de zelve daar uit te haalen, en zijn huwelijk met haar te voltrekken, zich vleijende naa dat men haar in een veilige plaats gebragt hadde, men een goedt verdrag met Koninginne ELIZABETH zoude konnen maaken, of haar om de reeden plaats te geeven, met geweldt dwingen.

De zelve wort beschuldigt en gevangen gezet.

De Hertog van *Nortfolk* leefde in een nauwe vriendtschap met den Graaf van *Leicester*, zoo dat hy, zonder te overdenken dat de vriendtschap van de Koninginne, den Graaf waardiger, en van een grooter gevolg als de zijne was, op zeekeren tijdt hem het voorneemen dat hy hadt, om Koninginne *Maria* (het koste wat het wilde, en wat gevaaren hem deswegen ook overkoomen mochten, al zoude het zelfs op zijn leeven aan koomen) tot zijnen Vrouw te neemen, in vertrouwentheit openbaarde. De Graaf mangelde niet, om de Koninginne daar van te waarschouwen, welke aanstonts bedacht dat de Hertog op dat ogenblik op een Landhuis was, alwaar hy raadt-

pleeg-

pleegde met zijn beste vrienden, en dat zijne aanhangers geheime listen en kuiperijen in 't werk stelden, om eenen opstant te verwekken, met alle spoedt verscheide Kompagnien van haare Lijfwachten afzondt, die hem en te gelijk den Graaf van *Arondel*, en *Lumley* zijnen Swaager, den Graaf van *Southampton*, en de twee Broeders *Robert* en *Thomas Kobham*; de Ridder *Thomas* en *Eduward Stanley*, en de twee Broeders van den overleden Hertog van *Northumberland*, *Thomas Girard*, en *Hendrik Perey*, die de doodt van dien Hertog zochten te wreeken, met noch tien andere aanzienlijke Heeren gevangen namen, en al te zaamen naar den Tour brachten.

Des anderen daags benoemde de Raadt twee Raadts-Heeren van Staat *Raphaël Saldix*, en *Thomas Smith* tot *Commissarissen*, om den Hertog in den Tour te ondervraagen. Hy ontkende alles, waar meede men hem beschuldigde, behalven dat hy aan Koninginne *Maria* trouwbelofte gedaan hadde: maar alzoo hy van natuure vreesachtig en vervaart was, was zijne wijze van verdeedigen, een zoort van bewijs teegen hem. De zelve *Smith* wierd ook naar het Hof van Vrankrijk, 't welk als doen tot Amboize was, afgezonden, om het zelve kennis te geeven van de kuiperijen en den opstant, welke de meedestanders van Koninginne *Maria* in het Rijk, en teegen den perzoon van de Koninginne zelve, zochten te maaken: dit geschiede, om dat *Maria* noch de qualiteit van Koninginne Doüariere van Vrankrijk voerde, en de Franzen geneigt scheenen om haar

Den Bisschop van *Rosse* beschuldigt en weeh gezonden

te beſchermen. Onderwijlen wierd de Biſſchop van *Roſſè*, Gezant van Koninginne *Maria*, en die in deeze hoedaanigheit erkent was, ('t welk toonde dat zy, alhoewel gevangen, haar recht noch niet verlooren hadt) door de verklaaring van verſcheide getuigen, en eenige brieven die in 't Cijffer by den Hertog gevonden waaren, ten hoogſten beſchuldigt. De Raadt was verleegen hoe men met den Biſſchop handelen zoude; want de meerderheit van ſtemmen quam daar op uit, dat hy by getuigen en geſchrifte van hoog verraadt overtuigt was, het hooft van een zaamenſweering te zijn, om Koninginne ELIZABETH wech te voeren, en in handen der Spaanzen te leeveren; hy het voorrecht van Gezant, om dat het maar van een gevange Koninginne was, niet genieten moeſt: maar Koninginne ELIZABETH beſlooteedelmoediglijk, *dat overal waar in het op 't recht der Volkeren aanquam, men het zelve eer ruimer moeſt ſtellen, als het al te nauwe bepaalingen geeven, en dat men met luiden van dat karacter, liever den zagten weg moeſt inſlaan, als hen naar de ſtrengheit der wetten oordeelen;* invoegen men zich vergenoegde met hem in den Raadt t'ontbieden, waar in hy doorgehaalt wierd, om dat hy zich niet gedraagen hadt op een wijze, die met het karacter dat hy hadt, overeen quam: over de andere vraagen verdeedigde hy zich behendiglijk door algemeene antwoorden, bekennende echter zeekere dingen teegen Koninginne ELIZABETH gedaan te hebben, vermits dezelve tot voordeel en dienſt van zijn Konin-

ginne

ginne-ſtrekten: men beval hem om binnen veertien dagen uit het Koningrijk te vertrekken. Het is zeeker, dat die Biſſchop twee dingen gezeit hadt, die den Hertog ten hoogſten beſwaarden.

Daar wierden derhalven veertig Pairs van het Koningrijk benoemt, waar van *George Talbot*, Graave van *Schrewsbury* voorzitter was, om den Hertog, die alles ontkende waar meede men hem beſchuldigde, zijn proçes te maaken; maar de weinige ſtantvaſtigheit, de vreeze, en de ontroering, die in zijne antwoorden doorſcheenen, waaren zeekere teekenen van zijne miſdaadt. De Procureurs van de Koninginne teegens hem vergramt, dat hy van zijn onnoozelheit durfde ſpreeken, dewijl men zelfs bewijzen van zijn eygen handt teegen hem, hadt, wierd daar door zoo verbaaſt, dat hy alles bekende, en zich op de goedertierentheit van de Koninginne beriep. De Rechters die zijn proçes gemaakt hadden, verweezen hem dat hy naar de ſtraf-plaats geſleept, gehangen, de ingewanden uitgehaalt, en zijn lighaam gevierendeelt zoude worden; zijnde de gewoone ſtraffe der geene, welke van hoog verraadt overtuigt zijn; doch de Souverein gemeenelijk genaade aan den Adel bewijzende, genoegt zich met de zelve te laaten onthoofden. Men bracht den Hertog weeder naar den Tour, om zijne meedepligtigen te oopenbaaren. Acht dagen daar naa ontdekte men een andere zaamenſweering, waar door men iemandt van den Raadt wilde ombrengen, en den Hertog uit den Tour lichten; doch men

Den Hertog van *Nortfolk* ter doodt verweezen.

nam de beide Hoofden van die kabale, *Burner* en *Marther* gevangen, welke ter galge verweezen wierden.

Die ont-hooft wordt.

De Koninginne, die het Volk meer en meer zocht te gewinnen, schorste de uitvoering van het Vonnis, dat teegen den Hertog geweezen was, en beriep het Parlement teegen den derden Maij, om het kennis te geeven van al 't geen 'er voorgevallen was, en daar door de achting te toonen, welke zy voor dat heerlijk lichaam hadt. Het Parlement om zijnen yver aan de Koninginne te betuigen, keurde alles goedt, en eischte zelf den doodt van den Hertog. Waar naa de Koninginne zijn Vonnis teikende, en hy op den twaalfden Juli recht teegen over den Tour onthooft wierd. De Hertog op het Schavot zijnde, bekende dat de Rechters hem met reeden verweezen hadden; dat het waar was, dat hy aan Koninginne *Maria* trouw-belofte, teegen den Eed aan Koninginne ELIZABETH zijn Souvereine, gedaan hadt; dat hy ook een nauw verstant met de meedestanders van den Paus gehouden hadt; doch hy ontkende, oit gedachten gehadt te hebben om Koninginne ELIZABETH van den Throon te berooven, noch zeedert eenige jaaren voor de Roomze Godtsdienst geyvert te hebben; maar hy beleedt te sterven in de Godtsdienst van de Koninginne, wier goedertierentheit en godtvruchtigheit hy zeer prees, om dat zy zijn leeven verlengt, zijn doodtstraffe verzagt, en de edelmoedigheit gehadt hadt uit haar eyge beweeging te belooven, dat zy zorge voor zijne familie draa-

gen,

gen, en zijne schulden zoude doen betaalen: hy voerde noch eenige andere reedenen teegen het Volk, en deed met *Alexander Noël*, Deeken van St. Paulus, die hem ter doodt bereidde, eenige gebeden tot Godt, waar naa hem het hooft afgeslaagen wierde.

Men bragt de tijding van zijnen doodt aan de Koninginne, terwijl zy in de geheime Raadt was, teegen welke zy by die geleegentheit zeide: *Wy hebben de takken en wortels van het Pausdom afgehouwen, men moet althans gaan arbeidden, om den stam die noch overig is, uit te haalen, en den zelven beletten geen nieuwe takken uit te schieten.* Zy verstont door de *wortels* den Hertog van *Northumberland*, die in der daadt een groote stut van de Roomze Godtsdienst geweest was; en den Hertog van *Nortfolk*, die (zoo onstantvastig in het stuk van de Godtsdienst, als gereedt een Relige, voordeeligst voor zijne zaaken, aan te neemen) echter in den grondt niet naaliet Koninginne ELIZABETH te haaten, en aan Koninginne *Maria* verknocht te weezen: daarom was 't dat de Katholijken, welke hem een bequaam werktuig tot hunne voorneemens dachten te weezen, groote hoop op hem gevestigt hadden. Door de *takken* verstont zy een getal van acht hondert Katholijken, die men hadt doen sterven, ter oorzaake van den opstant waar van wy gesprooken hebben. Eindelijk verstont zy door de *stam* Koninginne *Maria*, waar op de Katholijken hunne grootste hoop stelden.

Merkwaardig gezeg van Koninginne *Elizabeth*.

Des anderen daags zondt de Koninginne op

het gevoelen van haaren Raadt, *William Laware*, den Baron *Sadler*, den Rechtsgeleerde *Thomas Wilson*, en *Thomas Bromley* Procureur Fiscaal, aan Koninginne *Maria*, om teegen de zelve van haarentweegen over verscheide swaare zaaken te klaagen. Ten I, *Om dat zy niet teegenstaande het Traktaat van Edenburg, waar door zy zich verbonden hadt, om de hoedaanigheit van Koninginne van Engeland, en van de Waapenen van die Natie af te staan, echter niet naaliet de zelve gestaadig te voeren, en zich Koninginne van Engeland, zelf noch naa haare gevangenis te laaten noemen.* II. *Dat zy zonder haar verlof trouwbelofte aan den Hertog van* Nortfolk, *door bemiddeling van de Vyanden van de Kroon hadt gegeeven.* III. *Dat zy den opstandt in de Noorder-Landen van het Koningryk aangestookt hadt.* IV. *Dat zy de Katholyken verzocht hadt om de waapenen tot verlossing van den Hertog van* Nortfolk *op te neemen.* V. *Dat zy onderstant van den Paus en van den Koning van Spanjen teegen de Koninginne, door bemiddeling van* Robert Ridolfi *verzocht, en andere dingen van die natuur gedaan hadt.* Op het hooren van die beschuldigingen begon Koninginne *Maria* te schreijen, geevende door haare traanen, en door haar antwoordt groote teekenen van haare onschuldt.

Opmerkelijke *Ordonnantie* van het Parlement.

Het Parlement maakte zeer strenge *Ordonnantien*, om de beroerten die in 't Rijk zouden konnen oprijzen, voor te koomen. Onder welke een was, wier gelijk ik noit in Engeland gezien hebbe, waar door men aan een iegelijk wie het ook waare, verboodt, *om de geene, die*

die weegens misdaaden van Staat gevangen waaren gezet, voor te spreeken, en dat alle die geene, welke helpen zouden om de zelve in vryheit te stellen (door deez' of geene middel, behalven door het gezag van de Justitie) aan gequetste Majesteit schuldig zouden verklaart worden. Schoon dat verbodt voor schandelijk aan de Natie, zoo teegen het gebruik van het Koningrijk, als zelfs teegen de wetten van de menschelijkheit geoordeelt wierdt, durfde echter niemandt daar over als heimelijk klaagen. Een voorbeeldt, 't welk verderffelijk voor de Protestanten was, dewijl d'*Inquisitie* van Romen die strenge wet aan nam, waar toe zy tot dien tijdt noch geen gedachte gehadt hadt: maar wanneer zy verstont dat men die strafheit in Engeland omtrent Staatszaaken oeffende, oordeelde zy het goedt te weezen zich ook daar van in zaaken van den Godsdienst, die van meer belang zijn, te bedienen. De Vader *Candido* verhaalt dat voorbeeldt in zijn Traktaat van d'*Inquisitie*, dewijl dit Gerechts-Hof, waar van de Protestanten zulk een afschrik hebben, en 't welk haar zoo grouwzaam toeschijnt, uit hunne eyge wetten (doch met eenig onderscheidt) voortgekoomen is.

Ik heb een handtschrift vol van lof der Koninginne ELIZABETH gezien, 't welk de Lord *Finch*, die Gezant tot Konstantinopolen geweest is, my meede gedeelt heeft. In dat zelve prijst men haar byzonderlijk over de vaardigheit, die zy hadt om de Latijnze taal te spreeken. Ik twijffele grootelijks, of zy de zelve

Koninginne *Elizabeth* verstont de Latijnze taal.

Ik ſtaa dat toe; maar dat een Poëet die bequaam was om verſſen van die kracht te maaken, genootzaakt zoude zijn te beedelen, zoude ik noit konnen gelooven, en derhalven beſluit ik het een faabel te weezen.

Zoo de Hiſtorie waar was zoude die de geheugenis van de Koninginne beſwalken.

Want eindelijk, het is of een faabel of een waarheit: Zoo het een waarheit is, gelijk de meeſte Engelzen verzeekeren, zoud het nootzaakelijk ſchandelijk aan de geheugenis van ELIZABETH zijn, en 't zelve alleen haar roem bezwalken; want zou een Koninginne, die glorie in haare geleertheit ſtelde, die de Latijnſe ſpraak zoodaanig beminde, dat zy de zelve gebruikte om met de Beedelaars te ſpreken, en die een zoo ſchoon en zoo op zijn pas gegeeve antwoordt in die taal kreeg, zich te vreeden houden met tien kroonen aan den genen, die de gezeide fraaije verſſen gemaakt hadt, te geeven? dat zoude ik noit konnen gelooven: zelf niet ſchoon zy 'er hem hondert, of twee hondert hadt gegeeven. Maar wat moeſt zy dan gedaan hebben, zal men vragen? Zy moeſt naa dat zy die verſſen gehoort hadt, laſt aan haare Beämpten hebben gegeeven, om dien Man naar Witthal te laaten brengen, hem wel te doen kleeden, en noch op den zelven dag in haare tegenwoordigheit doen koomen, hem ondervraagt hebben, wie, en waar toe hy bequaam was, en den zelven vervolgens eenige bediening in haar Hof, of eenig Hoogleeraar ampt in eene *Univerſiteit* hebben laaten geeven. Derhalven om de geheugeniſſe van die Koninginne geen ongelijk aan te doen, moet men liever zeggen, dat het een ver-

vertelling is; want anders zoud men zich niet konnen onthouden, haar een ondankbaare jegens geleerde Luiden te noemen. Wat schijn van waarheit heeft die Historie ook? Daar was niemant in haar Hof, die zulke twee versen uit zijn hooft, en zoo op zijn pas zoude hebben konnen maaken, en noch tracht men te doen gelooven, dat een Koninginne een Poëet van die bequaamheit in armoede gelaaten heeft.

Verhaal van het avontuur van een arm geleert man.

Het heugt my dat ik tot Geneve in 't gezelschap van den Heer *Alphonsus Palotti*, een Vlaaming, en van den Heer Syndicus *Johan Dupan* voor de deur van zijn huis staande, een arm man van ontrent vijf-en-dertig jaaren ons aansprak, die om een aalmoes in 't Frans badt; toen ik nu, die mijne Natie aan den uitspraak kende, de mijne tot hem richtede, begon hy my in 't Italiaans aan te spreeken, zeggende dat hy noch verscheide andere taalen kende. Hy sprak in der daadt ook tot den Heer *Dupan* in 't Hoogduits, tot *Polotti* in 't Neerduits, tot my in 't Latijn, in 't Italiaans, en in 't Spaans; en wijders in 't Engels met den Geneesheer *Chabrey*, die teegen ons over voor zijn deur stondt, en langen tijdt in Engeland geweest was. Hy sprak alle die taalen zoo wel, dat men niet raaden konde welke zijne natuurlijke spraak was. Die Heeren, de welke zeer rijk waaren, gaaven hem elk niet meer als een stuiver. Ik bracht hem in mijn herberg, alwaar ik hem een oudt kleed, een hembt, en veertig stuivers in geldt gaf: ik verzelde hem tot buiten de Poort van de Stadt, en zeide in

't wech

't wech gaan tot hem: *Mijn Heer gy zijt een Spion van den eenen of den anderen Vorst, of gy zijt d'ongelukkigste aller menschen.* Naa dat ik hem verlaaten hadt keerde ik weeder in mijn herberg, beklaagende het ongeluk van de Vorsten, die dikmaals niet als Zotten of Botterikken tot Geheimschrijvers hebben, terwijl dat die Man, welke tot zulk een bediening bequaam zoude geweest zijn, tot den beedelzak gebracht was.

Moordt van St. *Bartholomeus.*

Ik zal dit eerste Deel besluiten met de Historie van d'allerdroevigste en d'allerysselijkste daadt, waar van noit voorbeeldt op den aardboodem gezien is. Ik spreek van de vreesselijke slagting die men *St. Bartholomeus moord* noemt. Men had in den Raadt van *Katharina de Medicis*, Moeder van Koning *Karel* de IX. op het aanhouden van het Huis van *Guise*, en andere Katholijke groote Heeren van het Koningrijk besllooten, (men laat eens oordeelen, of het Hof van Romen daar in zijn deel niet gehadt heeft) om de Hugenoten door het waarschijnlijk voorwendtzel van het huwelijk van den Koning van *Navarre*, met Princesse *Margareta*, de Suster van Koning *Karel* de IX. te bedriegen, om de zelve met te meer veiligheit te konnen vermoorden. Men hield de bruiloft van dat huwelijk met zeer veel pracht op den achtienden Augustus. Op den twe-en-twintigsten wierd d'Admiraal *Koligny*, die tachtig jaaren oudt was, van een musquetschoot gequetst, en het Hof scheen over die moordt verbaast en bedroeft te zijn. Op de volgende Sondag den vier-en-twintigsten dier

maandt,

maandt, begon men ontrent middernagt die ysselijke slachting, die zes weeken lang in alle Provintien van Vrankrijk duurde, en de woede dier Beulen, welke meest van den Adel waaren, was zoo schrikkelijk, dat zy zich niet genoegden met meer als zestig duizent Protestanten tot Parijs en in 't overige des Koningrijks te vermoorden: maar die Monsters greetig naar menschen-bloed, vermoordden ook meer als zes duizent Katholijken, die zy voor Hugenoten aanzagen, zonder zelfs de swangere Vrouwen, noch de kinderen die aan de borst lagen, te spaaren.

Handelinge van Koninginne *Elizabeth* dien aangaande.

De Protestantze Vorsten van Duitsland waren over die ysselijke wreetheit, booven al de geene, die van den zelfden Godtsdienst als de Gereformeerden van Vrankrijk waaren, wel meest ontroerd, en lieten door hunne Gezanten aan *Katharina de Medicis* over die gruwelijke woede klaagen. Maar men vondt het vreemdt dat Koninginne ELIZABETH, die naar allen schijn meer gevoeligheit als iemant daar over toonen moest, het zagtjes liet slippen. Want de Gezant van Vrankrijk de tijding daar van bekoomen hebbende, met bevel om die aan haare Majesteit bekent te maaken, en de reedenen, die den Koning en zijnen Raadt bewoogen hadden, om tot een zoo grooten wreedtheit te koomen, verhaalt hebbende, scheen zy die reedenen voor goedt te keuren. 't Is waar dat zy de Godsdienst der Kalvinisten niet zeer beminde, 't zy om dat de Bisschoppen haar vertoonden, dat het een verderffelijke en vijandelijke Godsdienst van de Monarchi was,

of om dat zy uit geneegentheit tot de pracht en praal der Kerken, een af keer van eenen Godsdienst die zoo eenvoudig was, opgevat hadde. Zy zoude echter niet gaarn gezien hebben, dat de partije van de Hugenoten verdelgt noch vermindert was geworden; vast stellende dat Vrankrijk noit zonder beroerten zoude zijn, die Engeland nuttig konden weezen, zoo lange als het twe partijen in zijnen boezem zoude voeden. Zy gaf echter bevel aan den Ridder *Walsinham* haar Gezant te Parijs, om te gelijk met Koninginne *Katharina*, het gerucht onder de Gezanten van de Protestantze Vorsten te strooijen, dat zy aan het Hof van Vrankrijk groote klachten over die onmenschelijke daadt had laaten doen, alhoewel het zeeker is, dat de Brief van die Koninginne aan Koning *Karel* IX. niet anders als de volgende zaaken behelsde: *dat zy van zijnen Gezant te Londen verstaan hadt, de reedenen die hy hadt gehadt, om tot een zoodaanig besluit te koomen, zy de zelve toestemde, ten minsten ten opzichte van zulke die d'eerbiedigheit die zy aan hunnen Souverein schuldig waaren, niet gehadt hadden; maar dat die daadt meer met de rechtvaardigheit overeen gekoomen zoude hebben, zoo menze met minder gestrengheit uitgevoert hadt.* Dat was al 't geen zy teegen den Koning daar van zeide. Men maakte 'er een schimpschrift op, waar in men *naar tijding vroeg van 't geen men van die moordt zeide;* waar op geantwoordt wierdt, *dat* KATHARINA *een treurspel met de dooden, en* ELIZABETH eene Komedie *met de leevende hadt gespeelt.* De Gezant had ook last om verzeekering

ring voor d'Engelze Koopluiden en hunne goederen die tot Londen waaren, te vorderen, en te verneemen wat *Stroſſi* met de Vloot op de Franze Kuſten maakte.

De Graaf van *Alisbury* ſprak my op een tijdt met geemelijkheit over dat deel van 't leeven van ELIZABETH, want alhoewel hy een aanbidder *van den onſterffelijken naam* van die Koninginne was, (dus ſprak hy) kon hy van zich zelven niet verkrijgen om haar te prijzen, noch zich onthouden van haar te laaken, dat zy, een van d'alderonrechtvaardigſte en alderbarbaarſte daaden die men oit gezien heeft, zoo koel had laaten doorgaan. Ik zoude my ook niet konnen onthouden te zeggen, dat men die Koninginne niet kan rechtvaardigen, dat zy zoo veel Proteſtants bloed, ſchier voor haar oogen had zien vergieten, zonder zich daar over t'ontſtellen; en hoe kan men dan aan den Scepter dien zy voerde, de gloririjke hoehaadigheit van beſchermer des geloofs geeven? Hoe! die Koninginne, welke voor het Hooft der Proteſtanten, en voor hunne beſchermſter wierdt gehouden, en die de voortplanting van der zelver geloof, zich 't meeſt liet ter herten gaan, zal die de zelve aan de woede van hongerige Wolven zonder een woordt daar van te kikken, overgeeven? Ten minſten had zy voor haar eigen glorie, om de achting en de eerbied, die het ganſche Proteſtantze lichaam voor haar hadt, en haar eigen belangs wille, hunn' geloof moeten beſchermen, en in die gelegentheit uitwendig eenige droefheit, en eenige gevoeligheit betuigen,

Waar over men Elizabeth laakte.

op dat de Katholijken niet meer zouden hebben durven bestaan diergelijke gruwelen te pleegen, wanneer zy zien zouden, dat de Protestantze Vorsten toonden daar in deel te willen neemen. Die Koninginne zoude in der daadt een eeuwige glorie verkreegen hebben, zoo zy op d'eerste tijding, die zy van die wreede moordt gekreegen hadt, aan haaren Gezant te Parijs, en aan alle d'Engelzen die in Vrankrijk waaren, bevel hadt gegeeven, om aanstonts daar uit te vertrekken, op dat de toekoomende eeuwen den Onderdaanen van een Koninginne van Engeland, niet zouden konnen verwijten, dat zy tot getuigen van eene Wreetheit van die natuur verstrekt hadden. Maar 't is zeeker dat zoo die Koninginne haare Gezanten, met teekenen van gevoeligheit te rug geroepen had, zy niet anders zoude gedaan hebben, als 't geen de hoedaanigheit van een Christen en *Gereformeerde* haar verbondt te doen, zulks zoud' voordeelig aan de Protestanten geweest zijn, en aan de Katholijken gebleeken, dat zy die partije beschermen wilde, welke haar desweegen ook een groote erkentenisse zoude getoont hebben. Maar te zien dat zy daar noch klachte, noch eenige daadt over deedt, noch 'er eenige gevoeligheit over betuigde, nochte eenig afgrijzen voor die moordt hadt, was eene wreedtheit, die men met den mantel van stilswijgentheit moet bedekken, om de ergernis die 'er uit zoude konnen ontstaan, te verbergen.

Einde van het eerste Deel.

REGISTER
VAN HET
EERSTE DEEL.

A.

 braat

C.

D.

E.

in

haare

de

I.

K.

Krooning

M

lier

T.

Vein-

Einde van het Regiſter van 't Eerſte Deel.

